

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Jakub Maur

**Výkon advokacie se zaměřením na povinnosti
advokáta**

Disertační práce

Školitel: doc. JUDr. Alena Macková, DrSc.

Studijní program: Teoretické právní vědy (P6801)

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 7. 9. 2019

Název disertační práce v anglickém jazyce: **Legal practice with the focus on the duties of an attorney at law**

Prohlašuji, že jsem předkládanou disertační práci vypracoval samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 381 360 znaků včetně mezer.

Jakub Maur

V Praze dne 7.9.2019

Obsah

Úvodem	5
Preamble Výkon advokacie jako premisa pro zajištění práva na právní pomoc	1
1. Výlučnost a nezávislost advokátního stavu	11
1.1 Role advokátní profese v justičním systému právního státu	11
1.2 Právní a etický imperativ nezávislosti advokacie	18
2. Historické mezníky výkonu advokátní profese ve vybraných zemích	22
2.1 Historický vývoj advokacie v Československu	22
2.1.1. Období první republiky 1918-1938	22
2.1.2. Období druhé republiky a protektorátu Čechy a Morava	26
2.1.3. Poválečné období 1945-1948	31
2.1.4. Období komunistického režimu	34
2.2 Historický vývoj advokacie v Německu	39
2.2.1. Období před nástupem nacistického režimu	39
2.2.2. Období nacismu a druhé světové války	41
2.2.3. Poválečné období 1945-1949	44
2.2.4. Kontrast německé advokacie po založení NDR a SRN	47
2.3 Historický vývoj advokacie v Anglii	53
2.3.1. Období do konce 19. století	53
2.3.2. Změny v období 20. století	58
2.4 Komparace a syntéza historie advokacie v ČSR, Německu a Anglii	61
3. Současné právní postavení advokátů v justičním systému ČR	65
3.1 Právní postavení advokátů a podmínky výkonu advokacie	65
3.2. Zahraniční a evropští advokáti	73
3.3. Možné způsoby výkonu advokátní profese v České republice	76
3.4. Role advokátů jako právních zástupců v soudním a jiném řízení	79
3.4.1. Role advokátů v civilním řízení	80
3.4.2. Role advokátů v řízení trestním	84
3.4.3. Role advokátů v soudním řízení správním	86
3.4.4. Role advokátů v soudním řízení před Ústavním soudem	88
4. Vztah advokáta a klienta jako meritorní důvod existence nezávislé advokátní profese a způsoby jeho vzniku	89
4.1. Obecné podmínky vzniku právního vztahu mezi advokáty a jejich klienty s důrazem na svobodnou volbu právního zástupce	89
4.1.1. Výběr advokáta jako klientova právního zástupce a rádce	90
4.1.2. Otázky kvality a odborné specializace poskytovatelů právní pomoci	91
4.1.3. Územní působnost jednotlivých advokátů	92
4.1.4. Relativní svoboda při volbě advokáta jeho klientem	93
4.2. Vznik právního vztahu advokáta a klienta na základě jejich vzájemné smlouvy	99
4.3. Vznik právního vztahu advokáta a klienta na základě rozhodnutí soudu	101
4.3.1. Ustanovení advokáta v civilním řízení	103
4.3.2. Ustanovení advokáta v procesu správního soudnictví	105
4.3.3. Ustanovení advokáta v trestním procesu	106

4.3.4.	Ustanovení advokáta v řízení před Ústavním soudem	109
4.4.	Vznik právního vztahu advokáta a klienta na základě rozhodnutí orgánu stavovské samosprávy	110
4.4.1.	Určení advokáta k poskytnutí orientační právní porady	112
4.4.2.	Určení advokáta k poskytnutí orientační právní porady cizincům v detenčních či přijímacích zařízeních	113
4.4.3.	Určení advokáta k poskytnutí právní služby	113
5.	Obsah vztahu advokáta a klienta – vzájemná práva a povinnosti	116
5.1.	Obecně k právům a povinnostem advokátů	116
5.2.	Advokátní povinnost chránit a zároveň prosazovat práva a oprávněné zájmy jejich klientů	117
5.3.	Povinnost advokátů řádně informovat své klienty	122
5.4.	Advokátní povinnost mlčenlivosti jako základní pilíř nezávislé advokacie	124
5.5.	Povinnost advokátů vyvarovat se střetu zájmů	135
5.6.	Právo advokátů na substituci	138
5.7.	Dokumentační povinnost při výkonu advokacie a právo advokáta nahradit úřední ověření podpisu klienta	143
5.8.	Právo advokátů na odměnu	145
5.8.1.	Advokátní odměny	145
5.8.2.	Jiné finanční nároky advokáta	152
5.9.	Povinnosti advokátů při správě či úschově peněz a jiného majetku jejich klientů	155
5.10.	Právní odpovědnost advokátů jako imperativ kvality právních služeb	156
5.11.	Povinnosti advokátů při ukončení právního vztahu s jejich klienty	166
6.	Zánik právního vztahu mezi advokátem a klientem	168
6.1.	Podmínky zániku právního vztahu	168
6.2.	Zánik právního vztahu na základě podnětu advokátů	169
6.3.	Zánik právního vztahu na základě podnětu klientů	170
	Závěrem	172
	Seznam použitých zdrojů	174
	Název disertační práce v českém jazyce, abstrakt v českém jazyce a 3 klíčová slova v českém jazyce	181
	Název disertační práce v anglickém jazyce, abstrakt v anglickém jazyce a 3 klíčová slova v anglickém jazyce	183

Úvodem

Tato publikace se zaměřuje na výkon advokacie v České republice a jejím cílem je přispět k odborné a vědecké diskuzi na téma výkonu advokátní praxe advokáty, jakožto výlučnými poskytovateli právních služeb. Publikace pojednává ve své teoretické části marginálně o historických souvislostech vzniku advokacie jako nezávislého povolání právně erudovaných osob, a to jak v obecné rovině, tak na jeho konkrétních úrovních.

Dále je v publikaci podroben analýze a syntéze samotný výkon advokacie *de lege lata* v souladu s aktuální právní úpravou, když empirická část publikace se následně zaměřuje na analýzu a komparaci faktorů, které přispěly k této právní úpravě. Meritorní část práce je věnována právnímu vztahu advokáta a jeho klienta, jakožto hlavnímu důvodu vzniku a existence nezávislé advokátní profese. Publikace doplňuje i kritické úvahy *de lege ferenda* a návrhy možné novelizace, zejména s ohledem na aktuální diskutované otázky související s výkonem advokátní profese.

Východisky publikace jsou jednak výlučná role advokátního stavu v rámci justičního systému při poskytování právních služeb v tom nejširším možném rozsahu a jednak výsada nezávislého právního postavení advokátní profese a současné snahy zákonodárce o její omezování zejména v rámci boje proti praní tzv. špinavých peněz.

Celou publikací se rovněž prolíná důraz na dobrovolné poskytování bezplatné právní pomoci pro dobročinné a charitativní organizace, a i pro jednotlivce nacházející se v hmotné či sociální nouzi. Tyto faktory jsou mimo jiné identifikovány také při vzájemné komparaci výkonu advokacie v angloamerickém a kontinentálním právním systému.

Meritorní výzkumnou otázkou publikace se jeví, zda současná právní úprava výkonu advokátní profese v České republice vyhovuje či nevyhovuje oprávněným zájmům a potřebám klientů a zároveň zda odpovídá evropským i mezinárodním právním standardům.

Preambule Výkon advokacie jako premisa pro zajištění práva na právní pomoc

Pojem právní pomoci. Ještě předtím, než se budeme důkladně věnovat výkonu advokátní praxe, výlučné roli advokátního stavu, jakož i jednotlivým právům a povinnostem ve vztahu advokáta a klienta, je záhodno přiblížit alespoň obecně pojem právní pomoci. Definovat samotný pojem právní pomoc není úplně snadné, pro účely této publikace ji však lze vymezit jako odbornou činnost práva znalých osob zahrnující jak odborné právní poradenství, tak i zároveň právní zastupování osob v právních záležitostech jako jsou typicky řízení před orgány veřejné moci nebo zastupování při jednání s protistranou.¹ Právo znalými osobami se rozumí především advokáti, ale kromě nich například také notáři, auditoři, daňoví poradci či exekutoři. Za typickou formu právní pomoci je samozřejmě považováno právní poradenství a zastupování, ale i další podpora poskytovaná práva znalými osobami, která však jednoznačně nespadá pod pojem poradenství či právní zastoupení.

Právo na právní pomoc je základním právem každého člověka. Moderní právní stát (z angl. *rule of law*)² je logicky zavázán toto právo zaručit každému svému občanovi bez rozdílu. Pojem právní pomoci v České republice je založen na kontinentálním pojetí, tedy na právu na soudní a jinou právní ochranu³ včetně požadavku na rovnost práv. Veřejná moc je *ex lege* zavázána umožnit poskytnutí právní pomoci a pravidelně úroveň této pomoci kontrolovat. V zájmu umožnění široké dostupnosti právní pomoci pro každého, kdo ji potřebuje, stát v souladu s ustáleným názorem právní vědy deleguje svůj závazek na advokacii. Kompromis mezi svobodou advokátského stavu na jedné straně a zákonnou regulací advokátní profese na straně druhé je pak logickým vyústěním tohoto konceptu. Zákonná úprava podmínek výkonu advokacie musí tedy umožnit jednak obecnou dostupnost právní pomoci, jednak musí respektovat i svobodnou povahu advokacie jako její podstatnou a nezadatelnou premisu, bez níž by advokacie ani nemohla fungovat. Přestože, jak bylo uvedeno výše, nejsou advokáti jedinými

¹ K tomu srov. ustanovení § 1 odst. 2 zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o advokacii“)

² K významu pojmu "právní stát" např. srov.: Boguszak, J., Čapek, J., Gerloch, A.: Teorie práva. Praha: Eurolex Bohemia, 2001

³ Srov. ustanovení čl. 90 Ústavy České republiky

poskytovateli právní pomoci, musejí na rozdíl od jiných právo znalých osob obsáhnout právní řád v jeho celém rozsahu a *eo ipso* právní pomoc poskytovat všem a ve všech věcech. V každém demokratickém právním státě má právě z tohoto důvodu advokacie zcela nezastupitelnou úlohu. V tomto kontextu lze mluvit o její výlučnosti, která je zaručena krom jiného také i principem nezávislosti příslušníků jejího stavu. O nezávislosti advokacie jako aktuálním a klíčovým principu fungování advokacie bude pojednáno samostatně a podrobně dále.

Úloha Advokacie a dostupnost právní pomoci. Ačkoli je závazek na zajištění právní pomoci primárně povinností státu, v praxi je tato povinnost realizována prostřednictvím svobodné advokátní profese, jejíž existenci a činnost stát předpokládá a zároveň umožňuje. Je to tedy opět advokacie, která má v dnešní době stejně jako v minulosti zásadní povinnost umožnit každému, aby mohl využít právní ochrany svých práv a oprávněných zájmů.⁴ Toto právo na dostupnost právní pomoci je jako jedno ze základních práv v České republice každého člověka zakotveno v jejím ústavním pořádku. Dostupnost právní pomoci neznamena pro člověka ale jenom možnost najít nezávislého advokáta v místě či nedaleko jeho bydliště, znamená totiž také možnost za jeho služby moci zaplatit. Dostupnost adekvátní právní pomoci by tedy neměla být zcela limitována její cenou. Klient by měl být vždy upozorněn na alternativu bezplatné právní pomoci, která je v oprávněných případech také zaručena právními předpisy.⁵ Ekonomická dostupnost právní pomoci je v naší zemi v podstatě srovnatelná s nabídkou právní pomoci v ostatních členských státech Evropské unie, když tzv. právo chudých, tedy otázka finanční dostupnosti právní pomoci pro osoby nemajetné nebo pro skupiny obyvatel s nízkým příjmem, je řešeno spíše okrajově a podle některých názorů z právní praxe až nedostatečně a roztržštěně.⁶

Dostupnost právní pomoci v soudních řízeních. V České republice souvisí princip všeobecné dostupnosti právní pomoci se samotným fungováním soudního systému. Zákonná úprava realizace práva na právní pomoc a jeho dostupnosti spočívá zejména v ustanoveních jednotlivých procesních předpisů, která upravují postup soudu při ustanovování právního zástupce v případě, kdy je zákonem předepsáno zastoupení povinné či když soud uzná zastoupení za potřebné a účastník si svého zástupce nezvolí sám. Jednotlivé procesní předpisy řeší i finanční dostupnost

⁴ K tomu např. Balík, S.: *Minulost, přítomnost a perspektivy advokacie*. Praha: Linde Praha, 1997

⁵ K tomu srov. ustanovení čl. 3.7.2 Kodexu advokátů v Evropské unii

⁶ K tomu blíže např. Nykodým, J.: *Fungování advokáta – právní a morální závazky ke klientům*. Bulletin advokacie, č. 6, 2000 či Piková, P.: *Právo nemajetných občanů na právní ochranu*. Bulletin advokacie, 2000, č. 3

právní pomoci, např. možnost ustanovení právního zástupce účastníkovi, který doloží, že na zaplacení právního zástupce nemá dostatek finančních prostředků. Tím má být vždy zaručena základní zásada procesu – rovnost účastníků. Ta vychází ze známého principu „*rovnosti zbraní*“ (z angl. *equality of arms*). *De lege ferenda* by ale bezplatná právní pomoc měla být zakotvena v jediném zákoně pro všechny typy řízení, nejen soudní, ale také správní a všechna další řízení, v nichž stát rozhoduje autoritativně o subjektivních právech a povinnostech účastníka těchto řízení.⁷ Současné české advokátní právo obsahuje dále institut určení právního zástupce Českou advokátní komorou, a to pro případy nutné právní pomoci mimo jednotlivá soudní řízení. O obou těchto právních institutech bude podrobně pojednáno v následujících částech této publikace.

Kromě výše uvedeného jsou advokáti povinni v souladu se svou právnickou etikou podílet se na základě výzvy České advokátní komory také na projektech určených k prosazování nebo obhajobě lidských práv a svobod nebo na projektech, jejichž cílem je uskutečňování principů demokratického právního státu nebo zdokonalení právního řádu České republiky, to vše i bez nároku na odměnu.⁸

Poznámka

I v případě, že by advokát pracoval pro klienta za nižší nebo žádnou odměnu, je povinen poskytnout své služby v nejvyšší možné kvalitě. Právě na profesionální kompetentnost advokátů jako hlavních poskytovatelů právní pomoci je kladen zákonem největší důraz. Odbornost advokáta je zajištěna *ex lege* stanovenými podmínkami pro přístup k profesi, tedy zejména předepsaným vzděláním a délkou právní praxe. Pokud advokát přesto při poskytování právní pomoci pochybí, je klient chráněn institutem neomezené odpovědnosti advokáta za škodu a povinným pojištěním pro každý takový případ.

Pokoutné poskytování právních služeb. V souvislosti s kvalitou a dostupností právních služeb, jakož i v souvislosti se ctí advokátského stavu, je nutné udělat krátkou zmínkou o tzv. pokoutnictví. Pokoutnictvím se zpravidla rozumí poskytování právní pomoci v rozporu se zákonnými podmínkami výkonu advokacie a to osobami, kteří nejsou advokáty. V případě pokoutné právní pomoci není k ochraně klientových práv a oprávněných zájmů zaručena ani

⁷ K tomu např. Ondruš, R.: Bezplatné právní zastupování v České republice. Bulletin advokacie. 2001, č. 6-7

⁸ Srov. ustanovení čl. 18 odst. 1 Usnesení představenstva České advokátní komory sp. zn. K 1/1997 Věstníku ze dne 31. října 1996, kterým se stanoví pravidla profesionální etiky a pravidla soutěže advokátů České republiky (etický kodex), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „*Etický kodex*“)

dostatečná kvalifikace a ani kompetentnost poskytovatele této pomoci. Pokoutný poskytovatel právní pomoci nemůže svému klientovi na rozdíl od advokáta zaručit patřičnou nestrannost, mlčenlivost a ani další atributy vyplývající z advokátní etiky. Pokoutníkem se může stát vedle různých poradenských obchodních společností či živnostníků například také podnikový právník nebo právník, který neuspěl u advokátní zkoušky, což práva neznalého laického klienta může uvést v omyl k jeho škodě. Pokoutnictví je tedy v zájmu ochrany klienta i v zájmu vážnosti a cti advokátního stavu nežádoucí a zároveň zakázané. Zákon o advokacii sankci za pokoutnictví dlouhou dobu neobsahoval, což bylo předmětem kritiky ze strany advokátního stavu i odborné veřejnosti. Nyní je sankce za pokoutné poskytování právní pomoci upravena v ustanovení § 52d zákona o advokacii které určuje, že za pokoutnictví je možné uložit sankci až 3 miliony korun českých. V soukromoprávní oblasti je možnost sankce uvedena v zákoně č. 99/1963 Sb., občanském soudním řádu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „*občanský soudní řád*“).⁹ Na základě ustanovení tohoto zákona může soud v občanskoprávním procesu rozhodnout, že nepřipustí zastoupení účastníka řízení osobou, která má sice pověření v podobě plné moci, ale vystupuje jako zmocněnec v různých věcech opětovně. Tento fakt lze však zjistit pouze ze soudních spisů nebo na základě námítky protistrany. Ve veřejnoprávní oblasti může být sankce za pokoutnictví udělena jako sankce za trestný čin neoprávněného podnikání dle ustanovení § 251 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „*trestní zákoník*“), ovšem nutno dodat, že subsumpce skutkové podstaty pokoutnictví pod tento trestný čin bude zejména z hlediska dokazování v trestněprávní praxi pro orgány činné v trestním řízení velice složitou a náročnou právní záležitostí.¹⁰

Právo na právní pomoc jako základní lidské právo. Pokud se nyní vrátíme k pojmu právní pomoci, pak je žádoucí zopakovat, že každý demokratický stát zaručuje svým občanům, pokud ne všem lidem, právo na právní pomoc jakožto na jedno ze základních lidských práv. V České republice je právo na právní pomoc zakotveno v ústavním pořádku¹¹, čímž je jeho naplnění svěřeno pod ochranu ústavního soudnictví. Základním ustanovením je čl. 37 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „*Listina*“), ve kterém je stanoveno, že „*každý má právo na právní pomoc v řízení před soudy, jinými státními orgány či orgány veřejné správy, a to od počátku řízení.*“ Právo na obhajobu je vyjádřeno v čl. 40 odst. 3 Listiny a tvoří ho právo

⁹ Srov. ustanovení § 27 odst. 2 občanského soudního řádu

¹⁰ K tomu srov. ustanovení § 251 trestního zákoníku

¹¹ K tomuto pojmu blíže např.: Rychecký, P.: Ústavní právo a advokacie. Bulletin advokacie, 2005, č. 7-8

obviněného, resp. obžalovaného na dostatek času k přípravě obhajoby, právo hájit se sám či prostřednictvím obhájce a právo na ustanovení takového obhájce, a to při splnění zákonných podmínek dokonce i bezplatně.

Listina zaručuje právo na právní pomoc všem bez rozdílu, nezáleží na tom, zda jde o občana České republiky či o cizince. Dle dikce Ústavy České republiky (dále jen „*Ústava*“) je však toto právo zaručeno pouze fyzickým osobám. Právo na právní pomoc pro právnické osoby je zakotveno až v konkrétních procesních předpisech. Právo na právní pomoc je v této souvislosti úzce spjato s právem na soudní a jinou právní ochranu dle hlavy páté Listiny a zejména s obecným principem rovnosti všech lidí¹² a z něj vycházejícím principem rovnosti účastníků soudních řízení.¹³ Tento princip rovnosti účastníků má zaručit všem účastníkům řízení rovné postavení, na jehož základě jsou do jednotlivých procesních předpisů začleněna například ustanovení o osvobození od soudních poplatků, ustanovení opatrovníka či ustanovení obhájce z moci úřední. Ústava nezaručuje právo na právní pomoc týkající se například udělování právních porad či sepisování listin mimo oblast soudního řízení. Právo na ostatní formy právní pomoci spočívající v udělování právních rad a sepisování listin a podobných úkonů právní pomoci musí být však v každém právním státě zaručeno rovněž bez rozdílu; z tohoto důvodu je *eo ipso* v rámci právního řádu zdůrazněna role advokátního stavu a institut určení advokáta Českou advokátní komorou. I o tomto tématu bude pojednáno podrobně dále.

Mezinárodní zakotvení práva na právní pomoc. Pokud jde o mezinárodněprávní zakotvení práva na právní pomoc, je pro Českou republiku významná zejména Všeobecná deklarace lidských práv a dále také Mezinárodní pakt o občanských a politických právech. Na důležitosti ovšem postupně významně nabývá Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „*Evropská úmluva*“), která byla schválena v rámci států Rady Evropy a která stanoví v ustanovení čl. 6 významnou zásadu práva na spravedlivý proces. Také v českém právu byly na základě této zásady provedeny rozsáhlé změny, když byla například zrušena pátá část občanského soudního řádu. Dle výkladu Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „*Evropský soud*“) zahrnuje právo na spravedlivý proces zejména právo na soudní ochranu a princip „rovnosti zbraní“, který dokonale vystihuje požadavek rovnosti právních prostředků a možnosti

¹² Srov. čl. 1 Listiny

¹³ Srov. čl. 37 odst. 3 Listiny a čl. 96 odst. 1 Ústavy

jejich uplatnění pro každého. V souvislosti s právem na spravedlivý proces přijal Výbor ministrů Rady Evropy několik rezolucí a doporučení upravujících nezbytné kroky a požadavky na právní řády členských zemí Rady Evropy tak, aby byl zajištěn rovný přístup občanů ke spravedlnosti, a to i bez ohledu na jejich ekonomickou situaci.¹⁴ Dalším důležitým mezinárodně právním dokumentem je dále Úmluva o mezinárodním přístupu k soudům, v jejíž první hlavě je rovněž obsaženo právo na právní pomoc pro každého člověka, který se nachází na území signatářských států.

Výzkumný projekt

Nadační fond právní pomoci. V rámci výzkumného projektu zaměřeného na poskytování právní pomoci osobám nemajetným a osobám v hmotné nouzi byl autorem práce v roce 2015 založen Nadační fond právní pomoci, IČO: 03818446, zapsaný do nadačního rejstříku pod spisovou značkou N 1220. Nadační fond právní pomoci se zaměřuje na alokaci finančních zdrojů zejména od podnikatelské veřejnosti a následně na jejich charitativní použití k úhradě právních služeb pro osoby v hmotné, právní, zdravotní či sociální nouzi, které se nemohou domoci právní pomoci jinak. Za necelých pět let fungování nadačního fondu se podařilo financovat právní služby v hodnotě bezmála půl milionu korun českých.

¹⁴ K tomu např. srov. rezoluci Výboru ministrů RE, č. :78/7, doporučení Výboru ministrů RE, č.: NoR(81)7, NoR(86)12 či NoR(93)1

1. Výlučnost a nezávislost advokátního stavu

1.1. Role advokátní profese v justičním systému právního státu

Postavení a role advokáta v justičním systému je definováno právními normami, z nichž základní je zákon o advokacii. Tento zákon a další zákonné právní předpisy, které obsahují ustanovení o právním zastoupení, budou zmíněny a podrobně analyzovány *de lege lata* i *de lege ferenda* níže.

Poznámka

Postavení advokáta v justičním systému je zakotveno především v zákoně o advokacii, dalšími zákonnými právními předpisy obsahujícími ustanovení o právním zastoupení jsou například ustanovení o zastoupení účastníka na základě plné moci či soudního rozhodnutí, podání dovolání¹⁵ či rozhodnutí o žalobách proti rozhodnutím správních orgánů. V zákoně č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „*trestní řád*“) je to zejména ustanovení o základních zásadách trestního řízení¹⁶ a ustanovení o postavení obhájce v trestním procesu. V zákoně č. 89/2012 Sb., občanském zákoníku, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „*občanský zákoník*“) jsou pro vztah advokáta a klienta podstatná ustanovení o zastoupení, smluvním i zákonném zastoupení nebo o závazcích ze smluv příkazního typu¹⁷. Pro činnost advokáta a výkon jeho práv a povinností v právním vztahu s jeho klientem jsou samozřejmě důležité i další zákonné a podzákonné právní předpisy, jakož i předpisy stavovské. Bude jim tedy věnována patřičná pozornost v následujících částech této práce.

Efektivita justičního systému. Justice a celý justiční systém by měl v každém právním státě zajišťovat administraci práva, tedy nalézání práva a vynucování nalezeného práva v jednotlivých konkrétních případech. Právní vztahy, o nichž rozhodují soudy, jsou regulovány objektivním právem. Objektivní právo je vnímáno každým jednotlivcem a podle jeho schopností a zájmů vytváří jeho individuální právní vědomí. Souhrn individuálních právních vědomí tvoří právní vědomí celé společnosti a jeho kvalita má pak přímý vliv na zátěž justice. Rozsah takové zátěže nutně ovlivňuje efektivitu celého justičního systému. Dosažená úroveň kvality právního vědomí obyvatelstva určitého státu tedy přímo ovlivňuje i efektivitu justice. Posilování a zkvalitňování právního vědomí společnosti je primárním úkolem advokátů i advokacie jako celku,

¹⁵ K tomu např. srov. ustanovení § 241 občanského soudního řádu

¹⁶ Srov. ustanovení § 2 trestního řádu

¹⁷ Srov. ustanovení § 436 a násl. občanského zákoníku

zejména pokud si připomeneme obecně známé pravidlo, že neznalost práva neomlouvá (z lat. *ignorantia iuris nocet et non excusat*). Díky právně poradenské činnosti, zastupování klientů a účasti advokátů na veřejně prospěšných projektech má k tomu právě advokátní stav ty nejlepší předpoklady, protože jeho působení na právní vědomí společnosti je individuální, kvalifikované, rozsáhlé, preventivní a trvalé. Kvalitní právní vědomí celé společnosti následně nutně vyústí v celkové zvyšování výkonnosti a efektivity celé justice. Samy soudy například nemohou zdaleka v takovém rozsahu případů jako advokáti vyjadřovat své mínění o právu a spravedlnosti; jejich působení nemůže být v podstatě ani preventivní¹⁸. Lze se tedy zcela ztotožnit s názorem významného evropského advokáta: „... *k tomu, abychom činili dobrá rozhodnutí, potřebujeme kromě dobrých soudců také dobré advokáty.*“¹⁹

Poznámka

K výraznější efektivitě justice může advokacie v rámci legitimních možností advokátů přispět také jinými prostředky. Patří mezi ně například tradičně pokusy o smír mezi znepřátelenými stranami ještě před zahájením soudního řízení, přičemž takové smírčí řízení je upraveno stavovským předpisem²⁰, nebo doporučení podrobit se mediaci či obchodní arbitráži místo předložení sporu obecnému soudu.

Nezastupitelnost advokacie v rámci obrany spravedlnosti. Nezastupitelnou roli má advokát v soudní oblasti, a to nejenom jako obhájce klienta, ale také jako obhájce zájmů spravedlnosti jako takové. Bez nezávislých advokátů nemohou fungovat ani nezávislí soudci, bez nezávislých advokátů tedy nelze zaručit svobodu jednotlivce ani svobodu společnosti. Advokáti se tak stávají ochránci občanských práv a svobod a jejich profese se v demokratické společnosti stává jedním ze základních pilířů výkonu práva a spravedlnosti. Stejně jako soudce vykonává i advokát v tomto kontextu „veřejnou službu“. Advokát se stává svým způsobem prostředníkem mezi občany a orgány veřejné moci, jelikož v současné moderní společnosti a v procesu sociální integrace občanům vysvětluje rozhodnutí orgánů veřejné moci, a naopak orgánům veřejné moci zprostředkovává potřeby a přání jednotlivých občanů.

¹⁸ K tomu blíže Čermák, K.: Příspěvek advokacie ke zvýšení efektivity justice. Bulletin advokacie, 1998, č. 8

¹⁹ Legér, P.: Generální advokát při projednávání případu Nova před Evropským soudním dvorem. The European Lawyer, 2002

²⁰ Usnesení představenstva České advokátní komory sp. zn. K 2/1998 Věstníku, kterým se upravuje smírčí řízení (advokátní smírčí řád), ve znění pozdějších předpisů

Základní a nejdůležitější rolí advokáta v justičním systému nadále zůstává poskytování právní pomoci, a to napříč celým spektrem právního řádu. Přestože se pojmy právní pomoc a výkon advokacie v praxi často používají *promiskue* a z laického pohledu mohou být zaměnitelné, je mezi nimi z pohledu advokacie zásadní rozdíl, co se do rozsahu týče. Zatímco ostatní formy poskytovatelů právní pomoci jako např. daňoví poradci, notáři, exekutoři apod. se specializují pouze na úzkou oblast práva, advokátovou povinností je poskytovat právní pomoc ve všech věcech a všem klientům. Role advokáta i advokacie jako celku je ve společnosti zcela nezastupitelná.

Rozsah celého právní řádu. Role advokáta v právním systému je výlučná právě z toho důvodu, že advokát je povinen poskytovat a obecně zpřístupnit právní pomoc ve všech oblastech právního řádu v té nejvyšší možné kvalitě. Roli advokáta i roli advokacie jako celého systému lze popsat jako povinnost poskytování právní pomoci ve veřejném zájmu a v celém rozsahu právního řádu. Advokát nemá samozřejmě na poskytování právní pomoci monopol vzhledem k existenci dalších subjektů poskytujících právní pomoc, výlučnost jeho role však logicky vyplývá právě z šíře jeho působnosti.

Výlučnost advokacie. Paralelní existence dalších poskytovatelů právní pomoci bez jasně vymezených zákonných hranic, může být co do úrovně kvality právních služeb spíše nežádoucí. V praxi nejsou výjimkou takové případy, kdy právní služby poskytují klientům ostatní úzce specializované subjekty, jako jsou notáři, exekutoři, daňoví poradci, firemní právníci apod. nad rámec svých zákonných mezí a v podstatě i nad rámec svých odborných dovedností. Výlučnost advokacie při poskytování právní pomoci zaslouží zvýšenou pozornost a snahám ostatních poskytovatelů právních služeb o pronikání hranic jejich specifické působnosti by mělo být zamezeno. Stojí za uvážení, zda by se dokonce tyto hranice neměly *ex lege* ještě zúžit na minimální úroveň související výhradně s tou kterou konkrétní činností, čímž by se zamezilo nežádoucímu překrývání činností ostatních poskytovatelů s činností advokacie. Kritické a rizikové to může být u právního institutu zástupce účastníka řízení, pokud tímto zástupce nemusí být zvolen vždy advokát (zejména v řízení civilním), ale například i pokoutný poskytovatel právní služby, na kterého se však ke škodě obhajovaného klienta nevztahují přísná pravidla chování a jednání advokátů a který nízkou kvalitou zastoupení může klienta zbytečně poškodit.

Advokát se při poskytování právní pomoci střetává kromě klienta a protistrany jak se soudy a soudci, státními zástupci, notáři, exekutory, auditory, tak s dalšími úřady a institucemi, počínaje obchodním rejstříkem a konče katastrálním úřadem nebo orgány státní správy a samosprávy. V zájmu svého klienta by měl každý advokát vystupovat zpravidla aktivně a důsledně, přesto však důstojně a s notnou grácií. Z uvedených vzájemných vztahů, do kterých se advokát během výkonu svého poslání dostává, je stěžejní jeho právní vztah ke klientovi a také vztah k soudům jako orgánům státní moci.

Úloha advokátů. V souladu s příslušnými ustanoveními zákonem o advokacii poskytuje advokát právní službu každému, kdo je žalován nebo se obrací na soud či je ve sporu s protistranou, ale také každému, kdo pouze chce jednat v souladu se zákonem.²¹ Advokacie je v právním státě nezastupitelnou součástí uplatňování práva a spravedlnosti díky faktu, že advokáti by měli poskytovat své právní služby vždy v souladu s právním řádem a prosazovat tedy vždy nejenom důsledně zájem svého klienta, jenž si je na poskytnutí služby najal nebo jemuž byli z moci úřední přiděleni, ale také zároveň uplatňovat obecný princip spravedlnosti.

Poznámka

Je však nutno poznamenat, že klient se ve vztahu k advokátovi nemusí chovat vždy zcela upřímně a advokátovu roli tím může často znesnadňovat. Klient se na jedné straně snaží, aby advokát přijal jeho postoje za své a ztotožnil se s jeho názory, na druhé straně však advokátovi často neodhalí celou pravdu a nedá mu k dispozici veškeré potřebné údaje. K tomu ho vede snaha vypadat i v očích svého advokáta lépe či stejně dobře jako v očích ostatních lidí, což nezřídka neodpovídá skutečnosti. Žádná „klientská etika“ však není uzákoněna a klient není vázán, na rozdíl od advokáta, žádným etickým kodexem. Jeho právem je naopak zapírat či zkreslovat a jinak upravovat skutečnost, a to i v případě, že si tím může v konečném důsledku uškodit. Vzájemná důvěra mezi klientem a advokátem je považována za základ jejich vzájemného právního vztahu a advokátovou povinností je tak snaha o kultivaci tohoto vztahu. Advokát by měl svého klienta trvale poučovat o nutnosti a potřebě co možná nejúžší vzájemné spolupráce v poskytování pravdivých informací, protože jestliže advokát nezná všechny relevantní skutečnosti o klientově případě, může být omezena jeho možnost svému laickému protějšku adekvátně pomoci prosadit jeho práva a oprávněné zájmy.²²

Poskytování právní pomoci i mimoprávní pomoci. Advokát má za úkol poskytovat právní pomoc a činit to právními prostředky, tedy „*nec vi nec clam nec precario*“, čili ne

²¹ Srov. ustanovení § 1 zákona o advokacii

²² K tomu blíže Hamplová, J.: Český advokát na prahu nového tisíciletí. Bulletin advokacie, 2006, č. 3

násilím, ne tajně, ne výprosou. Jeho obecnou úlohou je odstraňovat poruchy v právních vztazích mezi lidmi či dokonce těmto poruchám ve vztazích předcházet. Klienti se však advokátům často svěřují s takovými problémy, které za právní ani považovat nelze, anebo jde o problémy smíšené či spleť, že při jejich řešení může klient dojít tak jako tak újmou, například i psychické. Nejčastěji se mezi mimoprávní poruchy řadí poruchy mravní. Advokát se tedy vedle pouhé role právního zástupce ujímá navíc často i role důvěrníka, který vedle právních prostředků využívá i prostředky mimoprávní založené na mravních hodnotách jako je čest, důstojnost, dobrá pověst, serióznost, pravdivost, spolehlivost a podobné. V takových případech advokát musí být schopen odlišit přátelskou poradu od porady právní.

Klíčová role advokáta ve vztahu ke klientům. Tradiční zásady a principy advokacie a s nimi neoddělitelně spjatá role advokáta ve vztahu ke klientům hrají podstatnou roli právě v okamžiku, kdy se občan dostane do situace, v níž si hledá advokáta a stává se jeho klientem.²³ V demokratických státních zřízeních, která ctí právo jako takové, jsou zmíněné zásady a principy přirozeně respektovány. Nebylo tomu tak ale v našem státě vždy; v období totality doznávaly právní principy často značného zkreslení. Důležitost právního vztahu klienta a advokáta presumuje, že velká část této publikace se bude podrobně věnovat jednotlivým aspektům vzniku vztahu klienta k advokátovi, vzniku i zániku advokátových práv a povinností ve vzájemném právním vztahu advokáta a klienta a samozřejmě také samotné právní úpravě a rozboru těchto jednotlivých práv a povinností.

Role advokáta ve vztahu k soudům. V soudním řízení, bez ohledu na jeho druh, je advokát ztotožňován se stranou sporu a soud musí také i vůči němu zachovávat svou nestrannost. I přesto je však často advokát označován za přítele soudu (z lat. *amicus curiae*). Mezi advokací a soudnictvím lze v zásadě nalézt dva druhy vztahů: existují vztahy procesní i vztahy mimoprocení povahy. V rámci procesního vztahu vystupuje advokát jako právní zástupce nebo obhájce svého klienta. Procesní vztah je upraven normami procesního práva pro konkrétní soudní řízení. Advokát by však se soudci a jinými soudními osobami neměl komunikovat jinak než v zákonem předepsaných procesních formách. Proto jsou vztahy mimoprocení povahy považovány za nežádoucí. Vzájemné mimoprocení chování soudců, advokátů a jiných soudních osob

²³ K tomu srov. např. Balík, S., Keller, R.: Tradice advokacie v českých zemích. Bulletin advokacie, 1995, zvl. č.

je však upraveno etickými pravidly obou profesí. Advokáti jsou pak vázáni především povinností vzájemného respektu a úcty.²⁴

Historický vývoj role a úlohy advokátů

Původně se vyvinula úloha advokáta jakožto přítele soudů v dobách, kdy byl advokát do systému určitého soudu svým způsobem integrován a jako přítel soudu vystupoval nejen ve smyslu osobních vztahů, ale i vztahů úředních.²⁵ Advokát v tehdejšímu chápání úředních vztahů především usnadňoval soudu práci při styku s právně nekvalifikovanými stranami a rozhodoval, zda se určitá věc vůbec před soud dostane nebo ne. Bez prostřednictví advokáta jakožto "přítele soudu" se strana k soudu vůbec dostat nemohla. Advokát tehdy vlastně tvořil „filtr“ zřejmě neoprávněných nároků a právní zásada, že soud zná právo (z lat. *iura novit curia*) platilo i na něj. V rámci dnešního tržního pojetí advokacie je tento princip modifikován a *amicus curiae* je chápán jako společný cíl advokacie a nezávislého soudnictví, kterým je obecná spravedlnost v každé lidské společnosti. Většina vyspělých demokratických právních řádů však víceméně princip přítele soudu přetavila v povinné zastoupení advokátem či systém advokátního přímusu, a právě tyto instituty chrání justici, stejně jako v minulosti, před přetěžováním věcmi, v nichž je soud buď zřejmě nekompetentní, nebo kde uplatňovaný nárok nemá zřejmou oporu v právu.

Význam pojmu *amicus curiae* ve vyspělých právních kulturách je neoddělitelně spojen s úrovní právní etiky a profesionality, přítelem soudu tedy v tomto pojetí nemůže být kdokoli. Nemůže jím být například osoba, kterou by si za přítele zvolil sám soud nebo dokonce osoba, která soudy zbytečně zatěžuje svou nekompetentností, drzostí či ziskuchtivostí. Na advokátní stav a jeho jednotlivé příslušníky jsou kladeny přísné požadavky týkající se vysoké úrovně profesionality a dodržování přísných etických pravidel advokátů. Příslušník advokátního stavu ze své pozice *amicus curiae* by měl v ideálním případě justici významně odlehčit, a to především dokonalou poradenskou a smluvní službou. Pod vlivem odpovědného právního poradenství a kvalitních smluv spory buď vůbec nevznikají, když hrozící spory dokáže advokát v mnoha případech smírně vyřešit a je-li spor již zcela nevyhnutelný, advokát by měl svým kvalifikovaným právním jednáním před soudem usnadnit průběh celého soudního řízení. Vzájemně propojené atributy právního řádu zahrnující systém advokátních přímusů,²⁶ efektivní ochranu nemajetných, odvalu advokáta odmítnout zastoupení bez ohledu na honorář v případě, že případný spor je zcela bez šance, přísný dozor České advokátní komory nad povinnostmi advokátů poskytovat právní pomoc čestně a svědomitě, nikoli v rozporu s právem a proti dobrým mravům (z lat. *contra legem et bonos mores*) a tak, aby neutrpěla čest a vážnost advokátního stavu, by měly teoreticky spoluutvářet kvalitní systém poskytování a uplatňování práva na právní pomoc pro každého člověka a to bez rozdílu.

²⁴ K tomu např. srov. čl. 17 "Etického kodexu"

²⁵ K tomu např. blíže Malý, K.: Česká práva v minulosti. Praha: Orac, 1995

²⁶ K tomu např. srov. ustanovení § 36 a § 36a trestního řádu

1.2. Právní a etický imperativ nezávislosti advokacie

„Solo dove gli avvocati sono indipendenti, i giudici possono essere imparziali.“²⁷

(Nestranní soudci mohou existovat pouze tam, kde jsou nezávislí advokáti.)

Nezávislost jako hlavní rys advokátní profese. Nezávislost advokáta²⁸ je pro důvěru ve výkon spravedlnosti stejně důležitá jako nestrannost soudce,²⁹ přestože to v povědomí laické veřejnosti nemusí být stále zcela samozřejmé a zřetelné. Jakékoli neúměrné omezování nezávislosti advokáta je v právním státě zcela nepřipustné,³⁰ nezávislost představuje nejpodstatnější rys advokátní profese. Je to současně základní důvod existence advokátní profese i její síla a zároveň základní povinnost advokáta v jeho vztahu ke klientovi.

Srovnání s dalšími poskytovateli právních služeb. Při výkonu advokátní profese jde princip nezávislosti až k takové míře autonomie, že advokát si může ve většině případů zcela libovolně vybírat svou klientelu. Liší se tím podstatně od dalšího typického představitele práva znalých osob vyznačujícího se rovněž atributem nezávislosti, kterým je typicky soudce, exekutor či notář. Kromě případů, kdy je advokát ustanoven zástupcem ex offio či určen Českou advokátní komorou, je advokát oprávněn rozhodnout, komu své právní služby poskytne a komu nikoli. Porovná-li se tedy nezávislost soudcovského stavu s nezávislostí advokátů, je zřejmé, že nezávislost soudce je prostředkem k jeho nestrannému postavení ve sporu, zatímco nezávislost advokáta má za cíl poskytovat právní služby v co možná nejvyšší dostupné kvalitě³¹.

Nezávislost je právní i etickou povinností advokáta, je to základ jeho práv a povinností a je vázána dvěma kategorickými imperativy, jimiž jsou právní předpisy a jednání v jejich mezích a dále pak příkazy advokátova klienta.

Vázanost právními předpisy a příkazy klienta. Vyhovět prvnímu kategorickému imperativu, tedy dodržování právních předpisů jako celku – postupu *intra iure* – však v praxi nutno říci

²⁷ Calamandrei, P.: Elogio dei giudici scritto da un avvocato, XXVIII.

²⁸ Srov. ustanovení §3 odst. 1 zákona o advokacii

²⁹ Srov. ustanovení čl. 2.1 Etického kodexu advokátů v Evropské unii (dále jen „*Evropský kodex*“)

³⁰ K tomu blíže např. Sokol, T.: Proč advokát nemůže být policejním agentem. Epravo.cz, 2006

³¹ K tomu blíže Macková, A.: Nezávislost soudců. Praha: Univerzita Karlova, 1998

není vždy snadné. Advokát je závislý na finančních příjmech od klienta a klient, zejména pak pokud je zároveň velmi solventní, se často může domáhat, aby advokát modifikoval svůj právní názor ve prospěch klientova postupu, přestože tento postup je v rozporu s objektivním právem. V praxi může tedy nastat situace, za níž je vztah advokáta a klienta vázán primárně druhým imperativem, tedy přáním a pokyny klienta, které převýší princip striktního postupu v rámci právních předpisů. Zvláště nebezpečná by mohla být tato praxe u zpracovávání právních rozborů, které by měly dodatečně ospravedlnit či založit právní postup, který není *intra iure*.³² Z tohoto důvodu je *ex lege* formulována i právní odpovědnost advokáta jako další mez advokátovy nezávislosti, advokátní odpovědnost bude proto předmětem samostatné části této publikace. K uvedenému nutno dodat, že právní pokyny mají dle soudní judikatury pro klienta vyšší právní sílu nežli pořádková rozhodnutí soudů či jiných orgánů veřejné moci:

„Samotné pozdní založení důkazního materiálu do spisu advokátem nelze bez dalšího stíhat pořádkovou pokutou. A to přesto, že k takovému podání došlo bezprostředně před nařízeným jednáním, na něž se soudní senát připravoval dle stavu spisu před založením předmětných listin, a to ani v případě, že by nařízené jednání muselo být kvůli tomu odročeno. V takovém případě se totiž může advokát snadno ocitnout v nebezpečí střetu dvou protichůdných právních imperativů, a to na jedné straně dodržení povinností vyplývajících ze zákona o advokacii a stavovských předpisů (splnění příkazu klienta, který není v rozporu s právními předpisy, v intencích projednávané věci tedy dodáním důkazního materiálu, byť i opožděně), na druhé straně striktního dodržení pokynů soudu. Advokát se zde de facto vystavuje riziku buďto kárného postihu pro porušení svých stavovských povinností tím, že pokynu klienta nevyhoví, anebo naopak riziku uložení pořádkové pokuty ze strany soudu v důsledku toho, že příkaz svého klienta splní.“³³

Nezávislost zaměstnaných advokátů. Novelizované ustanovení § 5 odst. 1 písm. g zákona o advokacii rovněž reflektuje nezávislost advokátního stavu. Podle tohoto ustanovení nesmí být advokát v pracovním nebo služebním poměru k jiné než advokátní firmě nebo ke Komoře.

³² K tomu blíže Lisse, L.: Několik poznámek k ust. § 3 zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii, a k některým ustanovením souvisejícím. Bulletin advokacie, 2006, č. 11-12

³³ Srov. nález Ústavního soudu ze dne 23. 9. 2015, sp. zn. IV. ÚS 910/15

Rovněž tak musí být advokát nezávislý na státu a jeho orgánech (typicky soudech), ale i na jiných, například podnikatelských subjektech.³⁴

Stavovská samospráva jako předpoklad nezávislosti a samostatnosti advokátního stavu.

Předpokladem nezávislosti advokátního profesu v každém právním státě je existence stavovské samosprávy. Správa advokátní profese je tak v České republice zajištěna Českou advokátní komorou, jejíž působnost a pravomoci jsou vymezeny v zákoně o advokacii a v dalších advokátních předpisech. Nezávislost advokáta je tedy v souladu s výše uvedeným dána jednak profesní samosprávou a jednak svobodným přístupem k profesi, tedy i vyloučeným principem *numerus clausus* pro osoby, které advokacii vykonávají. Existence profesní samosprávy je odůvodněna jak požadavkem nezávislosti a svobodnou povahou advokátní činnosti, tedy především věcmi vnitřní správy a obstarávání vlastních záležitostí, tak i důvody mimo advokacii. Vnější důvody jsou dány zejména veřejnoprávní povahou advokacie, která je spojena s výlučnou a nezastupitelnou úlohou poskytování právní pomoci. Z toho důvodu jsou orgány profesní samosprávy jako veřejnoprávní korporace k tomuto účelu zřízeny veřejnou mocí. Podle některých názorů z právní teorie jsou i tyto vnější důvody zřízení samosprávy pro advokacii výlučné.³⁵ Samospráva je dle určitých právních postojů spjata v kontinentálním pojetí s vyspělými právními kulturami a v rámci decentralizace státní moci a přesunu kompetencí na jiné subjekty plní důležité ekonomicko-právní a kontrolní účely.³⁶ V praxi se však objevují i výhrady proti profesní samosprávě, a to zejména s poukazem na překážky hospodářské soutěže či na princip povinného členství všech advokátů.³⁷

Advokátní korporace a nezávislost advokáta. Jedním z aspektů omezujících nezávislost advokátů může být případ, kdy advokát je členem velké advokátní společnosti a je zde *de facto* v postavení zaměstnance nebo člena týmu. Sice to je v souladu se zákonnými podmínkami výkonu advokacie, nicméně advokát je v rámci firemní struktury často zodpovědný pouze za splnění dílčího úkolu, jímž ho pověřilo vedení společnosti, a jeho přímý vztah ke klientovi je spíš nahrazen vztahem k advokátní firmě. Advokát ve velké advokátní společnosti nemá tedy

³⁴ K tomu blíže Krym, L.: Nezávislost jako základní princip a podmínka k výkonu profese advokáta. Bulletin advokacie, 2006, č. 7-8

³⁵ K tomu blíže Zoulík, F.: Soudy a soudnictví. Praha: C.H. Beck, 1995

³⁶ K tomu blíže Šolc, M.: Postavení advokacie v České republice. Bulletin advokacie, 1994, č. 6-7

³⁷ K tomu např. blíže Mandák, V.: K organizaci advokacie z pohledu tzv. svobodných povolání. Bulletin advokacie, 1994, č. 10

možnost užívat tak rozsáhlou nezávislost, jaká je například typická pro samostatný výkon advokacie. Advokát zaměstnaný ve velké advokátní firmě má především oslabenou možnost odmítnout klienta, když klienti i pracovní úkoly jsou mu z velké části zadávány vedením advokátní firmy. Dříve velmi úzký vztah advokáta a jeho klienta včetně vzájemných práv a povinností je zde tak nahrazen vztahem advokáta a jeho advokátní společnosti.³⁸ Na druhé straně je nutno uznat, že z ekonomického i právně-odborného hlediska je v obchodní společnosti výkon advokacie velmi efektivní a klientům může zaručit větší dostupnost i vyšší kvalitu poskytované právní pomoci.

Poznámka

Důležitost advokátovy nezávislosti vystihuje následující citát z advokátní praxe: *"Hloupý advokát zůstává advokátem, nečestný advokát zůstává advokátem, ale advokát bez nezávislosti už advokátem není."*³⁹

³⁸ K tomu např. Čermák, K.: Hodnoty klasické advokacie a jejich eroze v době postmoderní. Bulletin advokacie, 2000, č. 9

³⁹ Van der Laken: Advocatenblad, citováno Huydecoperem, 1996

2. Historické mezníky výkonu advokátní profese ve vybraných zemích

2.1. Historický vývoj advokacie v Československu

2.1.1. Období první republiky 1918-1938

Návaznost na předchozí právní úpravu Rakousko-Uherska. V rámci vývoje advokacie po založení Československé republiky v roce 1918 bylo navázáno na její vývoj v období Rakousko-Uherska bez zásadních změn. Advokátní právo převzalo plynulost vycházející z původního rakouského práva, jež bylo následně zakotveno recepční normou č. 11/1918 Sb. neboli zákonem č. 11/1918 Sb., o zřízení samostatného státu Československého.⁴⁰

Zákon uváděl, že všechny dosavadní zemské a říšské zákony a nařízení týkající se advokacie a jejího výkonu zůstávají v prozatímní platnosti. Advokátní řád proto zůstával v platnosti ve své podobě z roku 1868. Hlavními právními dokumenty ustanovující danou problematiku byly Disciplinární statut z roku 1872, Advokátní tarif z roku 1890 a související nařízení. V platnosti zůstalo také nařízení ministerstva práv o rouchu úředním, nařízení z roku 1854 o advokátních zkouškách a nařízení z roku 1857 o nakládání s pokoutníky. Po vzniku Československé republiky nebyla zaznamenána akutní potřeba změny původních předpisů o advokacii. Došlo pouze ke pozměnění textu advokátního slibu. Změny advokacie po založení Československé republiky byly na území Česka oproti jiným státům velmi poklidné. Zatímco v Česku došlo pouze k personálním změnám advokátních komor, na Slovensku a v Podkarpatské Rusi došlo k celkovému rozpadu organizace advokacie.⁴¹

Advokátní řád z období Rakousko-Uherska z roku 1868, který byl po založení Československa převzat, udává jako povinnost každému advokátovi vykonávat právní zastoupení klientů pilně, věrně a svědomitě. Pro advokáta mělo být důležité zůstat bezelstný, poctivý,

⁴⁰ Zákon č. 11/1918 Sb., zákon Národního výboru československého ze dne 28. října 1918, o zřízení samostatného státu československého

⁴¹ Blíže viz. Balík, S.: Pokus o unifikaci advokátního řádu v první československé republice. Ústavní soud ČR; Fakulta právnická ZČU, 2018

zachovávat čest a vážnost situace. Povinností advokáta podle původního advokátního řádu je také přijmout případ *ex offio*, zachovávat mlčenlivost a archivovat spisy klientů. Řád rovněž na straně práv advokátů udává právo na odměnu, povoluje odepřít zastoupení, povoluje dát druhé straně výpověď nebo se nechat právně zastoupit jiným advokátem nebo koncipientem.⁴²

Úprava advokacie byla novelizována až během roku 1920 vydáním zákona č. 83/1920 o prozatímní úpravě advokacie, který umožnil migraci advokátů z území Česka na Slovensko a naopak. Přesun byl umožněn advokátům, jejichž domovské právo sídlilo v obci na území Československa a vykonávali zde praxi od 28. 10. 1918 nebo později úspěšně složili advokátní zkoušku v Československu. Pokud advokát sídlil mimo území Československa, potřeboval před zápisem do právnické komory souhlas ministerstva spravedlnosti.⁴³

Po vzniku Československé republiky došlo v návaznosti na zájem o vytvoření vlastní právní úpravy advokátního řádu k prvním úvahám o reformaci, které vycházely ze zájmů advokátní komory a advokátských spolků, kde významnou roli sehráli zejména funkcionáři advokátních komor.⁴⁴

Problémy advokacie za první republiky. Mezi objektivní problémy, které byly příčinou nutnosti reformy původního advokátního řádu z období Rakousko-Uherska patřily nárůst počtu advokátů, kandidátů advokacie, dále zejména pokoutnictví a s tím spojený nedostatek práce pro advokáty a absolventy advokátních fakult.⁴⁵ Klienti často volili služby pokoutníků z důvodu chudoby a nejistoty zabezpečení v nemoci a stáří. Reformy právní úpravy advokátního řádu se proto vztahovaly k opatřením, jejichž účelem je zamezit novému přílivu advokátů a eliminovat pokoutnictví. Opatření zahrnovala zákonné zakotvení prodloužení koncipientské doby, zpřísnění stíhání pokoutnictví a omezení přílivu nových advokátů znovuzavedením principu *numerus clausus*, který omezoval počet přijatých studentů na studium právnických fakult.⁴⁶

⁴² K tomu srov. Balík, S.: Advokacie včera a dnes: vybrané texty z dějin a současnosti advokacie. 1. vyd. Dobrá Voda: A. Čeněk, 2000

⁴³ Blíže viz. Navrátil, M.: Almanach československých právníků. Praha: Knih Tisk J. Slovák v Kroměříži, 1930

⁴⁴ Srov. Koerner, E.: O reformních snahách v advokacii od let osmdesátých, Právnické rozhledy 1904, č. 16, 17

⁴⁵ Neoprávněný způsob výdělků, kdy dotyčný obstarává právní záležitosti někoho jiného bez příslušného oprávnění.

⁴⁶ Blíže viz. Hermann, K.: Obrana proti katastrofální záplavě advokacie, Česká advokacie, 1934

Úvahy na zavedení principu *numerus clausus*. Úvaha nad potřebou zavedení principu *numerus clausus* v české advokacii, který byl zrušen roku 1868, byla zaznamenána opět již v roce 1918, kdy výbor Advokátní komory na základě statistik z let 1900-1916 vyjádřil obavu stoupajícího trendu zvyšování počtu advokátů. V případě neřešení dané situace a dalšího zvyšování počtu kandidátů, „by mohlo do roku 1923 v království Českém přinejmenším více než 700 kandidátů advokacie roku 1916 zapsaných zahájit samostatnou praxi advokátní a rozmnožil by se tím počet advokátů skoro o 50 %.“⁴⁷

Pokoutnictví za první republiky. Dalším z problémů advokacie po založení Československé republiky byl narůstající počet pokoutníků a jejich spolčování a organizace. Zatímco v dobách Rakousko-Uherska se pokoutnictví provozovalo převážně jednotlivci, za první republiky již docházelo k neoprávněnému zakládání právních, úvěrových i jiných kanceláří, včetně spolků k ochraně věřitelů nebo dlužníků.⁴⁸

Poznámka

V časopise Česká advokacie můžeme najít zmínku, že se české noviny z prvorepublikových dob „hemží nabídkami různých osob, které obstarávají vyrovnání, udílejí právní porady zejména ve věcech daňových a finančních, inkasní kanceláře nabízejí se k vymáhání pohledávek, ale o tom všem naše úřady nevědí, nebo alespoň ničeho proti tomu z vlastní iniciativy nepodnikají.“⁴⁹

Zákon o prozatímní úpravě advokacie. Novelizace advokátního řádu proběhla na základě vydání zákona č. 83/1920 Sb. z. a n., o prozatímní úpravě advokacie, zákonem č. 40/1922 Sb. z. a n., kterým se mění a doplňují některá ustanovení o advokátech a zákonem č. 144/1936 Sb. z. a n., kterým se mění a doplňují některá ustanovení o advokátech. V oblasti advokacie však novelizace nezasahovala do všech oblastí. Příkladem může být disciplinární řád, který od svého vydání v roce 1872 zůstal v původním stavu až do roku 1936, kdy byl nepatrně pozměněn zákonem č. 144/1936 Sb. z. a n. oproti advokátnímu řádu byly častěji novelizovány advokátní tarify, když v období první republiky došlo celkem k pěti dílčím změnám v dané oblasti.⁵⁰

⁴⁷ Srov. Heller, J., Hora, V., Lukáš, J.: O prostředcích proti přílišnému návalu kandidátů advokacie. Právník. 1918, roč. 57

⁴⁸ Viz. Hendrych, S.: Resoluce na ochranu advokacie. Česká advokacie. 1934, roč. 19, č. 3–4

⁴⁹ Blíže viz. Hendrych, S.: Stíhání pokoutnictví. Česká advokacie. 1931-1932, roč. 17, č. 7

⁵⁰ Srov. Balík, S. a kol.: Dějiny advokacie v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Praha: ČAK ve spolupráci s Národní galerií, 2009

V zákoně č. 40/1922 Sb. z. a n., bylo dle ustanovení § 6 advokátního řádu z roku 1868 zachováno pravidlo, že se soudní radové po pětileté praxi mohli stát advokáty bez advokátní zkoušky, doktorátu či praxe. Pro advokáty byla zatěžující zejména požadovaná sedmiletá praxe, která zahrnovala roční bezplatnou soudní praxi všech kandidátů advokacie.⁵¹ Sedmiletou praxi však bylo vhodné zachovat jako jedno z opatření proti narůstajícímu přílivu advokátů.

Poznámka

Přestože došlo ke změnám v úpravě advokátního řádu, advokacie se v období první Československé republiky stále potýkala s nadpočetnými stavy. V odborné historické literatuře se uvádí, že zatímco v období Rakousko-Uherska fungovalo zhruba 18 advokátů na 100 000 obyvatel, ve 30. letech v období první Československé republiky se jednalo již o 27 advokátů (40 včetně advokátních koncipientů).⁵²

Postavení žen v advokacii. Právní úprava a její novelizace po založení ČSR se netýkala pouze omezení přílivu nových advokátů. Zákon č. 40/1922 Sb., kterým se mění a doplňují některá ustanovení o advokátech, přinesl do oblasti československé advokacie další změny, např. rozhodnutí, že advokátní studium a praxi mohou vykonávat také ženy. Na základě daného zákona bylo umožněno ženám vstoupit do advokacie, nikoli však na základě přímého ustanovení. Zákon č. 40/1922 Sb., § 2 uvádí: „*Pozbude-li žena, vykonávající advokacii, československého státního občanství sňatkem uzavřeným s cizincem, může k její žádosti ministerstvo spravedlnosti po slyšení advokátu komory povolit, aby advokacii dále vykonávala.*“

Novela reagovala zejména na rozhodnutí Právnické fakulty Univerzity Karlovy, jejíž profesorský sbor umožnil ženám studium advokacie. Jednalo se o výsledek dlouholetého úsilí, jelikož snaha o zařazení žen mezi studenty práv sahá až do roku 1900. Následně tak učinily i ostatní právnické univerzity v Československu, tedy Masarykova univerzita, Komenského univerzita a Německá univerzita.⁵³

⁵¹ Srov. Chalupný, E.: Advokát a advokacie jako zřízení právní a sociální: právní a sociologické rozbor, praktické rady a pokyny. Praha: Melantrich, 1922.

⁵² Viz. Balík, S. a kol.: Dějiny advokacie v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Praha: ČAK ve spolupráci s Národní galerií, 2009

⁵³ Blíže viz. Král, V.: Ženy v advokacii. Bulletin advokacie, 2003, č. 1

Poznámka

V návaznosti na novelizaci zákona však bylo problémem uplatnění žen v advokátské praxi. Například v roce 1931 bylo v Československu pouze 7 žen jako aktivně pracujících advokátek a dalších 58 jako kandidátek advokacie.⁵⁴ Vstup žen do advokátní profese proto neměl na nadpočetní stavy advokátů v období první republiky žádný výrazný vliv.

Odměna advokátů. Kromě hlavních zákonů pozměňujících právní úpravu advokacie po založení Československé republiky⁵⁵ existují další novelizace, jež vývoj advokacie v období první republiky ovlivnily. Sazby za výkon advokacie byly upraveny jednoduchým zákonem 78/1921 Sb. z. a n., který měl pouze šest paragrafů a vztahovalo se k němu rovněž nařízení vlády č. 498/1920 Sb. z. a n., o nové sazbě advokátní, vládní nařízení č. 95/1923 Sb., ustanovující sazby pro výkon advokátů a jejich kanceláří a další. K dalším úpravám sazeb za odměny advokátů došlo poté až ve třicátých letech.⁵⁶

Mezi ostatní novelizace, které ovlivňovaly advokacii a její výkon v období první republiky přinejmenším okrajově, patří zákon č. 13/1920 Sb. z. a n., kterým se mění ustanovení o služební přísaze právních praktikantů, auskultantů, soudních notářů, soudců a advokátů; a zákon č. 130/1936 Sb. z. a n., jímž se mění a doplňuje zákon na ochranu republiky.

2.1.2. Období druhé republiky a protektorátu Čechy a Morava

Mnichovský diktát. Etapa druhé Československé republiky byla započata 30. září 1938 po uzavření Mnichovské dohody, kterou Británie, Německo, Francie a Itálie rozhodly o postoupení pohraničního území Sudet Německu. Jednalo se o krátkou etapu druhé Česko-slovenské republiky, jejíž existence trvala od 1.10.1938 do 14.3.1939 a představuje ztělesnění krize, zasahující do veškerých oblastí společenského života. V období druhé republiky se právní změny a omezení ve spojitosti s advokací zaměřovaly na snižování výše uvedených nadpočetných stavů advokátů na území Česka.

⁵⁴ Blíže viz. Král, V.: Ženy v advokacii. Bulletin advokacie, 2003, č. 1

⁵⁵ Recepční norma č. 11/1918 Sb., zákon č. 83/1920 Sb., o prozatímní úpravě advokacie, zákon č. 40/1922 Sb., kterým se mění a doplňují některá ustanovení o advokátech a zákon č. 144/1936 Sb., kterým se mění a doplňují některá ustanovení o advokátech.

⁵⁶ K tomu srov. Balík, S.: Minulost, přítomnost a perspektivy advokacie. Praha: Linde Praha, 1997

Princip *numerus clausus* a přesídlování advokátů. Opatření stálého výboru 284/1938 Sb. z. a n., o prozatímní úpravě některých otázek týkajících se advokacie zasáhlo do oblasti přesídlování advokátů vzhledem k nutnosti, aby jejich přesídlování nebylo v rozporu s veřejným zájmem, přestože z jejich strany byly splněny všechny podmínky stanovené advokátním řádem. Veřejný zájem opatření z roku 1938 povoluje zápis advokáta do seznamu advokátů ve spojení s jeho přesídlením pouze v případě, že jeho zápis v obvodu advokátní komory neovlivní dosud zapsané kandidáty advokacie a advokáty způsobem, který by ohrozil jejich obživu.⁵⁷ Zavedení principu *numerus clausus* se proto takto nenápadně začlenilo do oblasti přesídlování advokátů.

Horní věková hranice. Kromě omezování počtu advokátů v jednotlivých obvodech byla rovněž stanovena zákonná horní věková hranice 65 let, pro vykonávání advokátní profese. Právo výkonu praxe zaniklo advokátovi koncem kalendářního roku, kdy dosáhl věku 65 let. Výjimka mohla být udělena pouze v případě, že ukončení výkonu praxe dotyčného advokáta je v rozporu s veřejným zájmem nebo nutností zabezpečení jeho rodiny.⁵⁸

Omezování výkonu advokacie. Období druhé republiky a následně též protektorátu Čechy a Morava se vyznačuje omezováním výkonu advokacie, které se po roce 1939 začala zaměřovat zejména na advokáty židovského původu. Výkon advokacie i její výuku na vysokých školách poznamenal fašistický režim. Z počátku se zde šířily antisemitistické názory a postoje českých fašistů, později docházelo k předčasnému penzionování a propouštění profesorů a docentů Karlovy univerzity.⁵⁹ Některé právnické kruhy v roce 1939 po vládě požadovaly, aby byl osobám židovského původu zcela zakázán výkon advokacie.⁶⁰

Poznámka

1. Omezení výkonu advokacie ve spojitosti s persekucí židovského obyvatelstva se však nespojuje pouze s obdobím druhé světové války. Počátky pronásledování lze nacházet již právě v období druhé republiky, kdy se mnoho českých advokátů snažilo o odstranění židů z oboru advokacie pod záminkou obhajoby

⁵⁷ Opatření stálého výboru č. 284 Sb. ze dne 16. listopadu 1938, o prozatímní úpravě některých otázek týkajících se advokacie.

⁵⁸ Blíže viz. Petrův, H.: *Zákonné bezpráví. Židé v Protektorátu Čechy a Morava*. Praha: Auditorium, 2011

⁵⁹ K tomu blíže viz. Gebhart, J., Kuklík, J.: *Druhá republika 1938-1939. Svár demokracie a totality v politickém, společenském a kulturním životě*. Litomyšl: Paseka, 2004

⁶⁰ K tomu blíže viz. Kárný, M.: *Politické a ekonomické aspekty „židovské otázky“ v pomnichovském Československu*. Sborník historický 1989, č. 36

národních zájmů. Na počátcích persekuce židů se podílela také stavovská samospráva.⁶¹ Nejednalo se pouze o omezení v právnických kruzích. Podobný přístup byl viděn také v komorách lékařských, inženýrských a v oblasti živnostenského podnikání během období druhé republiky i během okupace.⁶²

2. Tehdejší československý prezident Emil Hácha působil v letech 1896-1897 jako kandidát advokacie. Do prezidentského úřadu vstoupil dnem vytvoření protektorátu Čechy a Morava 15.3.1939. Soudy Protektorátu Čechy a Morava fungovaly na našem území současně s německými soudy. Zřízení „Říšské komory advokátů“ rozdělilo advokáty na říšskoněmecké (*Rechtsanwalt*) a protektorátní (*Advokat*).⁶³

Nový fašistický advokátní slib. Za uvedení dále stojí, že prostřednictvím dekretu státního prezidenta č. 83/1940 Sb., o slibu členů vlády, veřejných zaměstnanců a jiných orgánů veřejné správy byl 8.3.1940 zcela přeformulován advokátní slib: „*Slibuji, že budu Vůdce Velkoněmecké říše Adolfa Hitlera jako ochránce Protektorátu Čechy a Morava poslušen, že se zdržím všeho jednání, jež by mohlo býti ke škodě Velkoněmecké říše, že budu nařízení hlavy Protektorátu Čechy a Morava plnit, zákony zachovávat a své úřední povinnosti svědomitě zastávat.*“⁶⁴

Advokátní předpisy. Kromě právních předpisů protektorátu Čechy a Morava byly na našem území platné zákony z období před okupací a také zákony Německé říše. Říšský protektor měl právo měnit protektorátní právo svým dekretem,⁶⁵ pokud byla změna ve prospěch tzv. společného zájmu.⁶⁶

Výkon advokacie byl pozměněn a podléhal třem hlavním vládním nařízením. Jednalo se o vládní nařízení č. 136/1940 Sb. z. a n., o právním postavení židů ve veřejném životě; vládní nařízení č. 354/1942 Sb. z. a n., o kárných opatřeních proti politicky nespolehlivým advokátům a kandidátům advokacie a vládní nařízení č. 174/1940 Sb. z. a n., kterým se mění a doplňují ustanovení o působnosti orgánů advokátních komor.

⁶¹ Viz také: ČAK: *Advokáti se po 70 letech omluvili za perzekuci Židů*. ČAK. [online]. 2018

⁶² Srov Petrův, H.: *Zákonné bezpráví. Židé v Protektorátu Čechy a Morava*. Praha: Auditorium, 2011

⁶³ Blíže Gebhart, J., Kuklík, J.: *Druhá republika 1938-1939. Svár demokracie a totality v politickém, společenském a kulturním životě*. Litomyšl: Paseka, 2004

⁶⁴ Viz. Dekret státního prezidenta č. 83/1940 Sb., o slibu členů vlády, veřejných zaměstnanců a jiných orgánů veřejné správy.

⁶⁵ Dle nařízení o zákonodárství Protektorátu Čechy a Morava ze dne 7.6.1939

⁶⁶ Blíže srov. Malý, K.: *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha: Leges, 2010

Židovská otázka. Židovskou otázkou nejen v oblasti advokacie se zabývalo především výše uvedené vládní nařízení č. 136/1940 Sb. z. a n., o právním postavení židů ve veřejném životě; které židovským obyvatelům zakázalo výkon advokacie, být obhájcem v trestních věcech či kandidátem advokacie. Nařízení židům kromě výkonu advokacie zakazovalo působení v právnické profesi jako soudce, soudní či úřední znalec, správce konkurzní podstaty, notář apod.⁶⁷

Poznámka:

V den okupace výbor advokátní komory přikázal členům neárijského původu zastavit výkon advokacie a navrhnout za sebe náhradu árijského původu. Dle usnesení č. A 2602/38 museli být náhradníci navrženi do 24 hodin, v opačném případě byl náhradník ze seznamu advokátních kandidátů stanoven z moci úřední.⁶⁸

Výkon advokacie byl pro židovské příslušníky výrazně omezen a pro naprostou většinu z nich zcela zastaven. Židovští advokáti a kandidáti advokacie mohli zastupovat pouze židovské obyvatele a působit v přípravné praxi židovského právního zastupitelství. Dané privilegium však bylo umožněno pouze pro 2 % advokátů či kandidátů advokacie zapsaných v seznamech advokátních komor Brna a Prahy.⁶⁹

Tragické osudy židovských advokátů. Životy židovských advokátů za období protektorátu Čechy a Morava po zastavení výkonu své praxe dopadaly zpravidla velmi tragicky, většina z nich byla popravena nebo zahynula v koncentračních táborech. Z řad židovských advokátů zůstalo pouze minimum přeživších, kteří po válce svou advokátní praxi obnovili. Důkazem je skutečnost, že se na první poválečnou valnou hromadu České advokátní komory se přihlásilo pouze dvacet jedna židovských advokátů, přičemž před antisemitistickými zásahy do řad advokátů a kandidátů advokacie patřilo přes šest set židů.⁷⁰ Židovskou perzekucí bylo postiženo 642 advokátů, z nichž válku přežily pouze 4 %.⁷¹

Náznaky kolaborace stavovské samosprávy. Politická situace za druhé světové války však neměla vliv pouze na činnost židovských advokátů. Situace byla vyostřena zejména po atentátu

⁶⁷ Viz. Balík, S., Keller, R.: Tradice advokacie v českých zemích. Bulletin advokacie, 1995, zvl.č.

⁶⁸ Viz. Petrův, H.: Zákonné bezpráví. Židé v Protektorátu Čechy a Morava. Praha: Auditorium, 2011

⁶⁹ Srov. Petrův, H.: Zákonné bezpráví. Židé v Protektorátu Čechy a Morava. Praha: Auditorium, 2011

⁷⁰ ČAK: Advokáti se po 70 letech omluvili za perzekuci Židů. ČAK. [online]. 2018

⁷¹ Srov. Balík, S. a kol.: Dějiny advokacie v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Praha: ČAK ve spolupráci s Národní galerií, 2009

na Reinharda Heydricha dne 4.6.1942. Svým prohlášením tehdejší advokátní komora bohužel naznačila možnou kolaboraci, když ve svém oficiálním vyjádření uvedla: „*V hlubokém pohnutí uctívá česká advokacie památku velikého organizátora a jednoho z předních průkopníků myšlenky nacionálního socialismu, zastupujícího říšského protektora SS-Obergruppenführera a generála policie Reinharda Heydricha, který dne 4. června podlehl zákeřnému atentátu na něm spáchanému. Čeští advokáti, jako lidé sloužící právu a spravedlnosti litují předčasného odchodu muže těchto mimořádných kvalit a odsuzují bídný čin pachatelů atentátu (...) svoji práci v duchu potřeby doby zintenzivníme a všemi svými silami přispějeme k novému získání důvěry Říše a k jejímu konečnému vítězství.*“⁷²

Poznámka

Prohlášení advokátní komory, v níž je atentát odsuzován však neměl na nadcházející situaci výrazný vliv. Vládní nařízení č. 354/1942 Sb. z. a n., o kárných opatřeních proti politicky nespolehlivým advokátům a kandidátům advokacie, hovoří v ustanovení § 1 proti advokátům a kandidátům advokacie nepřátelského smýšlení vůči Říši a ukládá disciplinární opatření v podobě trvalého nebo dočasného výmazu advokáta ze seznamu advokátů, přičemž stejné podmínky platily též pro kandidáty advokacie.

Politická situace a advokacie. Vládní nařízení č. 354/1942 Sb. z. a n. o kárných opatřeních proti politicky nespolehlivým advokátům a kandidátům advokacie umožnilo ministerstvu spravedlnosti rozhodnout, jestli vůči „politicky nespolehlivým“ advokátům a kandidátům advokacie bude zahájeno kárné řízení. Disciplinární orgány byly povinny oznámit ministerstvu spravedlnosti veškeré situace spadající pod dané vládní nařízení.⁷³

Politická situace byla pro české advokáty krizovou situací, kterou mohli řešit svou kolaborací s fašisty, celkovým ústupem nebo ilegální spoluprací s odbojem. Advokáti pracující v odboji bývali často zatýkáni, mučeni a popraveni. Popraven byl např. také syn Aloise Rašína – advokát Ladislav Rašín. Během druhé světové války bylo v českých zemích uvězněno více než sto advokátů, z nichž mnoho bylo mučeno a popraveno. V roce 1943 bylo také zakázáno vydávání časopisu Česká advokacie. Advokáti, kterým se podařilo emigrovat (nejčastěji do Velké Británie), působili např. aparátu československého státního zřízení v Londýně.

⁷² Viz. Balík, S. a kol.: Dějiny advokacie v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Praha: ČAK ve spolupráci s Národní galerií, 2009

⁷³ Blíže Petrův, H.: Zákonné bezpráví. Židé v Protektorátu Čechy a Morava. Praha: Auditorium, 2011

Rovněž počet členů londýnského Spolku československých advokátů ve Velké Británii mezi lety 1942 a 1945 vzrostl z 45 na 180 advokátů.⁷⁴

Poznámka

Balík (2009) uvádí: „jejich práce v exilu nebyla marná a že se jim podařilo v rámci svých možností přispět nejen k osvobození vlasti a k utužení jejich styků se spojenci, ale také k přípravě obnovy jejího právního řádu.“⁷⁵

Během druhé světové války bylo advokátům znemožněno vykonávat své povinnosti dle Říšského řádu právních zástupců, který byl publikován v časopisu Česká advokacie roku 1939 a doplněn vládním nařízením z 30.4.1939. Ten se ve většině bodů shodoval s původním advokátním řádem Rakouska-Uherska z roku 1868. Svědomité a čestné vykonávání advokátní praxe bylo znemožněno, jelikož se advokáti nemohli zastávat mučených, vězněných a popravovaných. Podobné jednání bylo nejčastěji spojováno s následujícími výsledky, zatčením a vězněním, případně až popravou.

Přestože je historický vývoj celého období nemyslitelně spjatý s válečnými zločiny a válkou, v právní úpravě advokacie práva a povinností advokáta ve vztahu ke klientovi nedošlo k významným změnám. Důraz byl kladen zejména na povinnost mlčenlivosti, právo odepřít úkon nebo právo být zastoupen jiným právním zástupcem. V Říšském řádu již byla výslovně zakotvena povinnost náhrady škody.⁷⁶

2.1.3. Poválečné období 1945-1948

Snahy o poválečné znovuzavedení nezávislé advokátní profese. Pro nadpočetní stavy advokátů, o nichž bylo hovořeno v souvislosti s obdobím první republiky, se druhá světová válka stala zlomem. Řady advokátů i kandidátů advokacie se výrazně zúžily v důsledku spáchaných válečných zločinů. Pro následující poválečné období je naopak charakteristický jejich nízký

⁷⁴ K tomu srov. Balík, S. a kol.: Dějiny advokacie v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Praha: ČAK ve spolupráci s Národní galerií, 2009

⁷⁵ Viz. Balík, S. a kol.: Dějiny advokacie v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Praha: ČAK ve spolupráci s Národní galerií, 2009

⁷⁶ Viz. Vojáček, L., Kolářík, J., Gábriš, T.: Československé právní dějiny (1918-1992): text a prameny. Bratislava: Paneurópska vysoká škola, 2011

počet. Advokáti se podíleli na politické obnově státu a nově založený Národní výbor advokátní komory v Čechách se podílel také na trestání kolaborace. Pro období jsou význačné snahy o obnovení advokacie jako svobodného povolání, což však bylo zmařeno nástupem komunistického režimu a následnou centralizací.

Základem změn v právní úpravě bylo zrušení Říšských předpisů úpravou zákona č. 201/1946 Sb. z. a n., o úpravě některých otázek týkajících se advokacie. Novelizace původního advokátního řádu z roku 1868, který vešel v platnost po zrušení Říšských zákonů, proběhla změnami, zavedenými během roku 1946.

Novela advokátního řádu. Novelizace advokátního řádu přinesla pět hlavních změn. Došlo ke zkrácení délky advokátní praxe na 5 let, přičemž minimálně 4 roky musely být vykonány u advokáta. Dle ustanovení § 2 se *„právní služba u řádného soudu, u státního zastupitelství (vojenského prokurátora), u notáře, u úřadu správního nebo finančního, ať se koná pro výcvik nebo jiný účel, se započítává úhrnem do jednoho roku.“*⁷⁷

Zákon dále umožnil provést zápočty ve prospěch účastníků odboje a absolventů práv, u nichž došlo ke zdržení v nástupu studia či výkonu právní praxe v důsledku okupace. Dle zákona šlo délku praxe zkrátit nejčastěji o 1,5 roku, případně 3 roky a v ojedinělých případech mohl být zápočet udělen v plném rozsahu.⁷⁸

Nadále však mohl být z důvodů veřejného zájmu odepřen zápis do seznamu kandidátů advokacie. Definice veřejného zájmu však byla zrušena a jeho rozpoznání bylo plně v moci výborů advokátních komor. Působnost advokátních komor byla nyní stanovena v souladu s obvyklostí zemských soudů v Brně a v Praze.⁷⁹

Mezi roky 1945 a 1948 bylo za účelem změny právní úpravy advokacie vydáno také vládní nařízení č. 25/1947 Sb. z. a n., o započtení vojenské služby do právní služby kandidátů advokacie. Došlo rovněž k úpravě advokátního tarifu. Hlavním účelem zavedených změn bylo zkrácení délky advokátní praxe pro možnost začlenění advokátů v případě, že jim byl výkon

⁷⁷ Balík, S., Keller, R.: Tradice advokacie v českých zemích. Bulletin advokacie, 1995, zvl. č.

⁷⁸ § 3 zákona č. 201/1946 Sb. z. a n., o úpravě některých otázek týkajících se advokacie

⁷⁹ Srov. Balík, S., Keller, R.: Tradice advokacie v českých zemích. Bulletin advokacie, 1995, zvl. č.

praxe v důsledku Říšských zákonů odepřen.⁸⁰ Důkazem o účinnosti zavedených změn je skutečnost, že v roce 1947 bylo v seznamu Československých advokátů zapsáno více než 2100 osob.⁸¹

Sankcionování kolaborace v advokacii. Advokátům, jež kolaborovali, byl výkon advokacie zakázán na základě článku IX. Košického vládního programu.⁸² Na potrestání kolaborujících advokátů se na základě dekretu prezidenta republiky č. 16/1945 Sb., o potrestání nacistických zločinů, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech podílely též mimořádné lidové soudy, nikoli však na mezinárodní úrovni.⁸³

Poznámka

Ze strany některých advokátů proběhla snaha o zavedení nové nepsané zásady, když čeští advokáti neměli dobrovolně obhajovat kolaboranty, nýbrž je hájit pouze jako obhájci z moci úřední. Pokud by český advokát tuto zásadu porušil, vystavil by mimo jiné i veřejnému odsouzení v tisku a ve společnosti.⁸⁴

Na základě tzv. Velkého redistribučního dekretu prezidenta republiky bylo odsouzeno k trestu smrti 713 kolaborantů, včetně bývalého brněnského advokáta jménem Karel Schwabe, který se díky své kolaboraci stal policejním ředitelem v Brně a následně také viceprezidentem Moravy.⁸⁵

Přestože po druhé světové válce byly zaznamenán zájem a snaha o obnovení advokacie jako svobodného povolání, během následujícího období komunistického režimu došlo k její centralizaci a rovněž i zestátnění soukromých právnických subjektů.

⁸⁰ Vojáček, L., Schelle, K., Knoll, V.: České právní dějiny. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010

⁸¹ Blíže viz. Balík, S., Keller, R.: Tradice advokacie v českých zemích. Bulletin advokacie, 1995, zvl. č.

⁸² Košický vládní program [online]. [cit. 4.8.2018]. Přístup z: http://www.totalita.cz/txt/txt_kv.pdf

⁸³ Drápal, J.: Poslušen zákonů své země a svého stavu. Kamil Resler - obhájce K. H. Franka. Praha: Auditorium, 2014

⁸⁴ Drápal, J.: Defending Nazis in postwar Czechoslovakia: the life of K. Resler, defence counsel ex officio of K.H. Frank. Přeložil Anna BARTON. Prague: Karolinum Press, 2017

⁸⁵ Srov. Drápal, J.: Defending Nazis in postwar Czechoslovakia: the life of K. Resler, defence counsel ex officio of K.H. Frank. Přeložil Anna BARTON. Prague: Karolinum Press, 2017

2.1.4. Období komunistického režimu

Likvidace soukromé advokacie. Období započaté únorem 1948 se pro českou advokacii vyznačuje likvidací soukromé advokacie. Prvním zásadním krokem bylo rozpuštění výborů obou advokátních komor a zřízení nové správní komise a akčních výborů. Koncem roku 1948 byl přijat nový zákon č. 322/1948 Sb., o advokacii, který nabyl účinnosti 1.1.1949. Pro tehdejší advokacii představoval tento zákon zásadní zlom.

Krajská sdružení advokátů. Advokátům bylo nadále umožněno vykonávat svou praxi pouze v tzv. krajských sdružení advokátů, v čemž se odrážely principy tzv. demokratického centralismu.⁸⁶

Výrazné snížení počtu advokátů. Na základě reakce na přijetí zákona č. 322/1948 Sb. došlo k výraznému snižování počtu advokátů na českém území, kdy mnozí advokáti nebyli přijati do advokátní komory, na čemž se podílelo zejména jejich pravicové politické smýšlení. Někteří z nich také emigrovali do zemí západní Evropy v reakci na politickou situaci a případné neo-právněné trestní stíhání. Situace je rovněž charakteristická nedostatkem právních koncipientů, jelikož během války byly uzavřeny vysoké školy.⁸⁷ Zatímco poválečné zákony efektivně umožnily nárůst počtu advokátů v Československu, po roce 1949 se jejich počet opět výrazně snížil, a to téměř o 75 % oproti předválečnému stavu. V roce 1937 v Československu působilo 3845 advokátů a do roku 1951 se jejich počet snížil na pouhých 570 osob.⁸⁸

Narušování mlčenlivosti advokátů. Ve vztahu advokáta ke klientovi došlo ke změnám, které se následně negativně odrážely v postavení klientů u soudu. Povinnost zachování mlčenlivosti o svěřených věcech platily pro advokáta pouze do chvíle, než jej komunistická strana daného závazku zprostila. Formálně advokáti rovněž nemuseli vypovídat u soudu či jiného veřejného orgánu, přičemž ale této mlčenlivosti mohli být ministrem spravedlnosti zproštěni, jednalo-li se o věci státního zájmu.⁸⁹

⁸⁶ Viz. Kober, J.: Advokacie v Českých zemích 1948-1994, Praha 1994

⁸⁷ Srov. Kober, J.: Advokacie v Českých zemích 1948-1994, Praha 1994

⁸⁸ Blíže např. Balík, S.: Advokacie včera a dnes: vybrané texty z dějin a současnosti advokacie. 1. vyd. Dobrá Voda: A. Čeněk, 2000

⁸⁹ Kuklík, J.: Vývoj československého práva 1945-1989. Praha: Linde Praha, 2009

V případě, že byl klient podezřelý z trestného činu podle *zákona* č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky, advokát neměl právo dovolávat se mlčenlivosti. Advokáti působící u krajských sdružení advokátů nemohli odmítnout zastoupení, pouze ze závažných ojedinělých důvodů. Právní úprava zůstala v platnosti také po nabytí účinnosti zákona č. 114/1951 Sb., o advokacii, v roce 1952.

Nové socialistické povinnosti advokátního stavu. Zákon advokátům ukládal nové povinnosti jako povinnost přispívat k zachování a upevnění lidově demokratického právního řádu a napomáhání státním orgánům a zákaz vykonávat jiné placené povolání s výjimkou vědecké činnosti. Advokát byl povinen plnit své úkoly náležitě, archivovat spisy, pokusit se o smír mezi stranami a zachovávat mlčenlivost s výjimkou výše uvedených podmínek.⁹⁰

Právní zastupování „firemními právníky“. Po roce 1948 bylo, jak je uvedeno výše, množství advokátů výrazně omezeno. V civilních věcech proto mohly být národní podniky před soudem zastoupeny vlastními zaměstnanci či podnikovými právníky, pokud je k tomu oprávnil ministr spravedlnosti.⁹¹ Zásadní změny byly zavedeny rovněž v oblasti koncipientské praxe, kdy členové krajského sdružení přidělovali jednotlivé koncipienty k výkonu právní praxe k advokátům. Praxi v přiděleném pracovišti vykonávali po dobu dvou let a zakončovali odbornou justiční zkouškou, která mimo jiné obsahovala též zkoušku z nauky o leninismu a marxismu.⁹²

Sovětizace české advokacie. Mezi lety 1948 až 1951 se soukromá advokacie proměnila ve státem regulovanou a organizovanou instituci. Jak bylo uvedeno výše, pro vývoj československé advokacie bylo zásadní schválení zákona č. 114/1951 Sb., o advokacii, který vstoupil v platnost během období tzv. Právnícké dvouletky. Jednalo se o centrálně plánovaný proces, během něhož byl kodifikován a přepracován celý československý právní řád, aby korespondoval s požadavky práva Sovětského svazu. Hlavními identifikovanými nedostatky z pohledu komunistické strany bylo právnícké myšlení založené na demokratickém právu, liberalismus, rozlišování veřejného a soukromého práva a nepolitičnost.⁹³

⁹⁰ Viz. Vojáček, L., Schelle, K., Knoll, V.: *České právní dějiny*. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010

⁹¹ Viz. Kuklík, J.: *Vývoj československého práva 1945-1989*. Praha: Linde Praha, 2009

⁹² Balík, S. a kol.: *Dějiny advokacie v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: ČAK ve spolupráci s Národní galerií, 2009

⁹³ Srov. Kuklík, J.: *Vývoj československého práva 1945-1989*. Praha: Linde Praha, 2009

Nový zákon o advokacii. Dne 1.1.1952 nabyl účinností zákon č. 114/1951 Sb., o advokacii, kterým byla započato období tzv. marxistické třídní advokacie.⁹⁴ Levicová orientace republiky přinesla od založení Československa v roce 1918 největší změny týkající se práv a povinností advokáta vůči klientovi. Advokátem se mohl stát pouze bezúhonný československý občan, který nejen splnil všechny studijní náležitosti, vykonal dvouletou praxi a stal se členem advokátní poradny, ale byl ochoten respektovat nadřazenost zájmů společnosti (státu) nad zájmem klienta. Zájmy a potřeby klienta, pokud nesouhlasily s levicovým smýšlením a zájmem strany, byly pro advokáta vedlejší a během procesů se formálně stíraly rozdíly mezi advokáty, prokurátory a soudci.⁹⁵

Poznámka

Je vhodné zmínit, že před vstupem do advokátní profese mohl ministr spravedlnosti osoby studijních a koncipien-
entských povinností zcela nebo zčásti zprostit.⁹⁶ Vzhledem k dané skutečnosti bylo do řad advokátů možné dosazovat osoby, jejichž působení v profesi bylo zcela v prospěchu strany, nikoli klientů.

Politické soudní procesy. Zákon č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky, který byl nadřazen povinnosti mlčenlivosti advokáta společně s trestním zákonem č. 86/1950 Sb., sehrál ústřední roli v právní úpravě, podle níž byly souzeny politické procesy v 50. letech. V často vykonstruovaných politických procesech u lidových soudů byla zcela potlačována role advokáta jako obhájce. Aktivita obhájce byla považována za „*obstrukci hladkého průběhu procesu a znevažování času pracujícího lidu*.“ Vliv aktivity obhájce byl zpravidla rovněž kontraproduktivní, jelikož vzbuzoval antipatie soudce, prokurátora i veřejnosti.⁹⁷

Novela zákona o advokacii v 70. letech. Zákon o advokacii se v roce 1963 dočkal v pořadí již třetí novelizace. Pro výkon advokátní praxe nebylo potřeba vykonat odbornou advokátní zkoušku, ale pouze dvouletou právní praxi s kladným závěrečným hodnocením. Zákon o

⁹⁴ Bobek, M., Molek, P., Šimíček, V.: Komunistické právo v Československu: kapitoly z dějin bezpráví. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009

⁹⁵ Balík, S. a kol.: Dějiny advokacie v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Praha: ČAK ve spolupráci s Národní galerií, 2009

⁹⁶ Viz. Bobek, M., Molek, P., Šimíček, V.: Komunistické právo v Československu: kapitoly z dějin bezpráví. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009

⁹⁷ Vojáček, L., Kolářík, J., Gábriš, T.: Československé právní dějiny (1918-1992): text a prameny. Bratislava: Paneurópska vysoká škola, 2011

advokacii z roku 1975 poté zpřísnil další podmínky výkonu advokacie. Advokát musel mít úplné vysokoškolské právnické vzdělání, musel vykonávat po dobu tří let právní praxi, z toho nejméně dva roky v advokacii, a musel složit advokátní zkoušku.⁹⁸

Pražské jaro v advokacii. Oproti předchozímu zákonu z roku 1951 obsahoval zákon o advokacii z roku 1963 též některé demokratické prvky. V souladu se socialistickým právním vědomím byla poskytována právní pomoc občanům, orgánům a organizacím. Činnost advokacie poskytovala záruku důslednému naplňování ústavního práva obviněného na obhajobu.⁹⁹

Naproti tomu však Ústava ČSR z roku 1960 v článku 4 hovoří, že „*vedoucí silou ve společnosti i ve státě je předvoj dělnické třídy, komunistická strana Československa, dobrovolný bojový svazek neaktivnějších a neuvědomělejších občanů z řad dělníků, rolníků a inteligence,*“ vzhledem k čemuž demokratické prvky nenabývaly plného významu liberalistického smýšlení.

Poznámka

V reakci na příchod demokratických prvků do české společnosti v 60. letech, kdy např. první tajemník strany Alexander Dubček prosazoval tzv. socialismus s lidskou tváří, došlo v roce 1968 k počátku sovětské okupace. Celé období trvající až do roku 1989 je nazýváno jako „normalizace“, jelikož účelem okupace bylo uvedení území Československa z politického hlediska Sovětského svazu do normálního stavu. Před uzavřením hranic využilo možnosti k emigraci více než 130 tisíc lidí, včetně mnoha advokátů.¹⁰⁰

Nový zákon o advokacii a postavení advokátů v období tzv. normalizace. V roce 1970 byly provedeny rozsáhlé stranické čistky, které zasáhly státní instituce, úřady, soudy, advokacii a mnoho dalších oblastí. V roce 1975 byl schválen zákon 118/1975 Sb., o advokacii, který nabyl účinnosti 1. ledna 1976. Zákon platil pouze pro území Česka a jednalo se o nejpropracovanější zákon o advokacii, vydaný od roku 1948.¹⁰¹ Úloha advokacie v něm byla definována následovně: „*Advokacie napomáhá zajišťovat ústavní právo občanů na obhajobu a chránit ostatní práva a oprávněné zájmy občanů, orgánů a organizací v souladu s právním řádem,*

⁹⁸ Srov. Balík, S. a kol.: Dějiny advokacie v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Praha: ČAK ve spolupráci s Národní galerií, 2009

⁹⁹ Blíže viz. Kober, J.: Advokacie v Českých zemích 1948-1994, Praha 1994

¹⁰⁰ Viz. také Činátl, K.: Věčné časy: československé totalitní roky. 1. vyd. Praha: Respekt Publishing, 2009

¹⁰¹ Srov. Činátl, K.: Věčné časy: československé totalitní roky. 1. vyd. Praha: Respekt Publishing, 2009

*socialistickým právním vědomím a zájmy socialistické společnosti. Přispívá k upevňování socialistické zákonnosti v životě společnosti a působí k tomu, aby nedocházelo k porušování právních předpisů.*¹⁰² Jednalo se o nejdemokratičtější formulaci úlohy advokacie od roku 1948.

Právní pomoc advokátů spočívala v obhajobě občanů, orgánů a organizací v trestním řízení a zastupování při jiných právních úkonech, sepisování listin, zpracovávání právních rozborů a právním poradenství. V rámci právního poradenství byli advokáti povinni vést občany k plnění povinností vůči státu, společnosti a prohlubovat jejich socialistické právní vědomí. Jejich úkolem bylo rovněž propagovat právní řád a pravidla socialistického soužití.¹⁰³ Do právní agendy se zařadilo rovněž vymáhání pohledávek pro organizace, jejichž hodnota narostla o náklady na práci advokáta, např. vymáhání pokut dopravními podniky.¹⁰⁴

Z formálního hlediska se mnoho ustanovení výše uvedeného nového zákona o advokacii ve vztahu ke klientovi podobalo demokratickému právnímu řádu. Ve vztahu ke svému klientovi byl advokát povinen hájit jeho oprávněné zájmy a práva důsledně a svědomitě s využitím všech zákonných prostředků. Advokát byl povinen upozornit na jeho práva i právem chráněné zájmy odpůrce a pokusit se o prosazení smírného vyřízení věci, pokud to její povaha dovolovala.¹⁰⁵

Právní zakotvení vedoucího postavení KSČ v Ústavě však prakticky znemožňovalo naplňování demokratických principů také i v advokacii. Organizační struktura advokacie byla oproti roku 1963 pouze přizpůsobena federálnímu uspořádání ČSSR a propracována detailněji. Zachována byla krajská sdružení advokátů, Městské sdružení advokátů v Praze a k výkonu advokacie fungovaly nadále v okresech a v obvodech advokátní poradny. Veškerá činnost advokacie byla řízena a kontrolována *Ústředím české advokacie*.¹⁰⁶

¹⁰² Zákon č. 118/1975 Sb., o advokacii

¹⁰³ Blíže viz. Kuklík, J.: Vývoj československého práva 1945-1989. Praha: Linde Praha, 2009

¹⁰⁴ Viz. Balík, S. a kol.: Dějiny advokacie v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Praha: ČAK ve spolupráci s Národní galerií, 2009

¹⁰⁵ Srov. Kuklík, J.: Vývoj československého práva 1945-1989. Praha: Linde Praha, 2009

¹⁰⁶ Balík, S. a kol.: Dějiny advokacie v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Praha: ČAK ve spolupráci s Národní galerií, 2009

Advokacie v letech 1989 až 1993. Poslední etapou vývoje Československé advokacie před rozpadem obou států bylo období mezi lety 1989 a 1993. Advokacie zůstala z organizačního hlediska nepozměněna až do 30.6.1990 a nadále byly zřízeny advokátní poradny, Ústředí české advokacie a krajská a městská sdružení advokátů. Jedním z hlavních témat po revoluci v roce 1989 bylo otevření advokacie a její obnovení coby svobodného povolání. Na našem území žilo více než 800 advokátů a koncipientů a mnoho podnikových právníků také projevovalo zájem o poskytování právních služeb samostatně mimo své závislé povolání. Česká advokacie zamítla otevření advokacie podnikovým právníkům a ti proto v únoru 1990 založili zájmovou organizaci, Unii podnikových právníků.¹⁰⁷

Právní postavení podnikových právníků. Kvůli danému rozdělení byly následně přijaty v platnost dva zákony – zákon č. 128/1990 Sb., o advokacii a zákon č. 209/1990 Sb., o komerčních právnících a právní pomoci jimi poskytované. Oba zákony nabýly účinnosti 1. července 1990. Česká advokacie byla rozdělena na advokáty v čele s Českou advokátní komorou a komerční právníky s Komorou komerčních právníků. Obě profese byly sloučeny až po rozdělení Československa, kdy v roce 1996 vešel v platnost zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii, který je platný dodnes a byl již též mnohokrát novelizován.¹⁰⁸

2. 2. Historický vývoj advokacie v Německu

2.2.1. Období před nástupem nacistického režimu

Profesní povolání právníka bylo na území Německa provozováno zhruba od poloviny 19. století, přičemž pojem právník se zde využíval již od začátku 19. století, když v roce 1808 byl termín prvně využit v novele "Michael Kohlhaas" od Heinricha Kleista.¹⁰⁹

¹⁰⁷ Viz. také Balík, S. a kol.: Dějiny advokacie v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Praha: ČAK ve spolupráci s Národní galerií, 2009

¹⁰⁸ Srov. Balík, S. a kol.: Dějiny advokacie v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Praha: ČAK ve spolupráci s Národní galerií, 2009

¹⁰⁹ Viz. Hindenlang, W.: Anwaltliches Berufsrecht. www.rak-freiburg.de, 2010

Německý advokátní řád. V polovině roku 1878 byl poprvé zhotoven německý advokátní řád, který následně vstoupil v platnost 1.10.1879. Povolání advokáta bylo spojováno se zásadami svobodného povolání a volnosti pohybu. Uplatňována byla tzv. *zásada volnosti pohybu*, která uváděla, že člověk má právo na přijetí, neexistují-li zde žádné právní překážky. Zásada v praxi znamenala, že se neuplatňuje princip *numerus clausus* bez ohledu na stavy advokátů a momentální potřebu. Advokáti byli oprávněni volně si vybrat pobočku, pro provozování své praxe a později ji volně také měnit. V roce 1879 v Německu bylo přibližně 4000 právníků, jejichž počet poté nadále rostl.¹¹⁰

Formování advokátních komor. Od roku 1879 začaly v Německu existovat advokátní komory jako orgány profesní samosprávy se statusem veřejnoprávních korporací.¹¹¹ Po prvním přijetí musel advokát učinit následující slib na veřejném zasedání soudu: *"Přísahám Bohu všemohoucímu a všemožnému, aby pilně plnil povinnosti advokáta, a tak mi pomozte Bohu."*¹¹² Advokát měl právo odmítnout zastoupení a nechat se zastoupit u soudu jiným kvalifikovaným advokátem. Povinnost uchovávat spisy měl advokát po dobu pěti let a vydání spisu klientovi nebylo povinností až do chvíle, než advokát získal svou odměnu a náhradu vynaložených nákladů.¹¹³

Přístup k soudními procesy byl veřejnosti umožněn pouze po získání zvláštního povolení. Advokátní řád v sekci práv a povinnosti advokáta nehovoří přímo o povinnosti mlčenlivosti. V ustanovení § 28 se uvádí, že „advokát je povinen vykonávat svou profesi svědomitě a svým chováním prokazovat, že je hoden výkonu svého povolání a prokazovat svému okolí respekt, který jeho profesi vyžaduje.“¹¹⁴ Na základě dané povinnosti se mlčenlivost k výkonu advokacie mohla však nepřímo vztahovat. Pokud advokát neprokazoval svému klientovi respekt a mlčenlivost, mohl být považován za nespolehlivého, což bylo při nadpočetných stavech advokátů o to více nežádoucí.

¹¹⁰ Viz. tamtéž

¹¹¹ Advokátní řád z roku 1878, část III., § 60 a § 62 (německý)

¹¹² Advokátní řád z roku 1878, část I., § 17 (německý)

¹¹³ Advokátní řád z roku 1878, část II., § 26 - § 40 (německý)

¹¹⁴ volný překlad

„Ačkoli povinnost mlčenlivosti je Spolkovým advokátním řádem upravena až od roku 1994, ani dříve nebylo pochybnosti o povinnosti advokáta zachovávat mlčenlivost. Advokát má nejen povinnost o mandátním stavu mlčet, nýbrž je to rovněž jeho zákonem zaručené právo.“¹¹⁵

Advokátní řád z roku 1878 zůstal v Německu platný až do příchodu nacistického státu, kdy byl nejprve upraven zákonem o připuštění k advokacii roku 1933 a později kompletním přepracováním advokátního řádu v roce 1935, s účinností od roku 1936. Platnost původního německého advokátního řádu byla delší než v případě ČSR, kde bylo do advokátního řádu zasahováno po vzniku samostatného státu po roce 1918. Nadpočetní stavy advokátů a absence principu *numerus clausus* jsou pro oba státy v období před příchodem nacistické ideologie typické.

2.2.2. Období nacismu a druhé světové války

Zánik svobodné advokacie. Druhá světová válka i období, které nastalo po ní, bylo pro svobodnou advokacii v Německu zcela zničující. Zánik svobodné advokacie v Německu byl započat ještě před druhou světovou válkou, a to v roce 1933, kdy byl dne 7.4. vydán tzv. zákon o připouštění k advokacii. Z praktického pohledu jej můžeme přirovnat k vládnímu nařízení č. 136/1940 Sb. z. a n., o právním postavení židů ve veřejném životě, vydaném v Protektorátu Čechy a Morava, jelikož oba legislativní předpisy zasahují do tehdejší problematiky židovské otázky v advokacii.

Persekuce židovského obyvatelstva. Přístup k advokacii byl zakázán v Německu lidem židovského původu již o sedm let dříve než v tehdejší Československu, a to dle příkazu Adolfa Hitlera. Na základě dikce ustanovení § 2 zákona o připuštění k advokacii, který položil základy pro převzetí kontroly státu nad německou advokací, mohl být výkon advokacie advokátů a kandidátů advokacie „neárijského“ původu omezen z blíže nespecifikovaných důvodů, nepředpokládaných advokátním řádem. Zákaz provozování advokacie se dle ustanovení § 3 zákona o připuštění k advokacii, kromě židů týkal na území Třetí říše také příslušníků komunistické

¹¹⁵ Blíže viz. Řehulová, L.: Práva a povinnosti advokáta k mandantovi v právní úpravě Spolkové republiky Německo, Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2013

strany, stejně tak jako všech osob souhrnně nazývaných jako *Mischlinge* (tj. nepřátelé nacistického hnutí). Zákon popírá principy svobodné advokacie, dle kterých může být k výkonu připuštěn každý, kdo splňuje profesní nároky daného povolání.

Vyloučení židovských advokátů z německé advokacie sebou neslo důsledky dle doloženého pramene až do 90. let, pravděpodobně i déle. Podíl židovských advokátů v německé advokacii byl velmi nízký i o více než padesát let později.¹¹⁶

Říšský advokátní řád. Úplnou kontrolu nacistického státu nad advokací zavedl v účinnost až *Reichs Rechtsanwaltsordnung* neboli Říšský advokátní řád, který nabyl účinnosti dne 21. 2. 1936 a obsahoval zásadní změny původního znění advokátního řádu z 1868. Advokacie tak byla důsledkem nové právní úpravy zcela pod kontrolou říšského ministra spravedlnosti Dr. Franze Gürtnera.¹¹⁷

Příkladem může být ustanovení § 16 alinea 1, *Reichs Rechtsanwaltsordnung*, které uvádí, že ministr spravedlnosti může o přijetí zájemce do advokacie rozhodnout pouze na základě vlastního uvážení, které mohlo být vázáno pouze Dohodou s říšským vůdcem organizace Spojených nacionalistických právníků. Rozhodnutí nemuselo být předkládáno říšské advokátní komoře, přesto však její předseda měl právo vyjádřit své odborné stanovisko vůči konkrétním případům.

Naproti tomu měl ministr spravedlnosti dle ustanovení § 50, *Reichs Rechtsanwaltsordnung* výhradní právo předsedu advokátní komory jmenovat a odvolávat, což mu dávalo dostatečnou moc ovlivňovat jeho výroky a vyjádření v dané problematice. Kromě toho ministr spravedlnosti měl právo jmenovat všechny vrcholné představitele advokátní komory, což ještě více upevnilo centrální moc nad advokací v Německu (dle ustanovení § 54, *Reichs Rechtsanwaltsordnung*).

¹¹⁶ Srov. Krach, T.: *Jüdische Rechtsanwälte in Preussen / über die Bedeutung der freien Advokatur und ihre Zerstörung durch den Nationalsozialismus*. 1. vydání. München : Beck, 1991

¹¹⁷ Noack, E.: *Komentář k Reichs-Rechtsanwaltsordnung in der Fassung vom 21. Februar 1936*. 2. vydání. Leipzig: Moeser, 1937

Advokacie již nepředstavovala svobodné povolání a dle Říšského advokátního řádu již nebyla brána jako obchod, ale jako tzv. *právní poslání*. Připouštění k advokacii se zakládalo na tzv. principu výběru, který prezentovaly např. výše uvedená práva ministra spravedlnosti. Konečným důsledkem politické situace bylo přerušení kontinuity svobodné advokacie.¹¹⁸

Oddanost advokacie Říši. Všichni advokáti byli povinni být oddáni Říši a v žádném aspektu neodporovat říšskému smýšlení a politickým úmyslům, stejně jako na území Česka po založení Protektorátu Čechy a Morava. V opačném případě mohlo jejich chování vést k okamžitému vyloučení z advokátní komory. Mezi prohřešky advokátů, které mohly vést k vyloučení z výkonu praxe se řadil poměr či sňatek s židovskou ženou, pokračování společenství s advokátem židovského původu, kritické vystupování proti nacistické ideologii nebo uvedení nepřesných údajů o svém rasovém původu.¹¹⁹

Principy, na nichž se zakládalo vyloučení Židů ze společenského života byly stejné v Německu, stejně jako v Protektorátu Čechy a Morava. Židům byl zakazován výkon praxe a jakákoli pomoc jiných advokátů v jejich prospěch (např. obhajoba) byla považována za zradu Říše a trestána dle tehdejších právních předpisů (věznění v koncentračních táborech či poprava). Říšský řád tak popíral povinnost advokátů zakotvenou v ustanovení § 28 původního advokátního řádu, tedy vykonávat svou právní profesi svědomitě a prokazovat svými činy být hoden svého povolání.

Snížení počtu příslušníků advokátní profese. Druhá světová válka měla na počty advokátů podobný vliv v Německu, stejně jako v protektorátu Čechy a Morava. Vyloučení židovských a státu nepohodlných advokátů a jejich následná likvidace, nebyla jedinou příčinou úbytku stavu advokátů. S novým advokátním řádem z roku 1936 byl zaveden princip *numerus clausus*, který omezoval počet advokátů, založený na jejich počtu nutném k fungování justice.¹²⁰

¹¹⁸Viz. Klaus, S.: *Anwaltschaft und Vervassungsstaat. Festrede bei der Feier „100 Jahre freie Advokatur“* in der Frankfurter Paulskirche: Schriftenreihe der Bundesrechtsanwaltskammer, BD 1, München, 1980

¹¹⁹Srov. Reifner, U.: „Die Zerstörung Der Freien Advokatur Im Nationalsozialismus.“ *Kritische Justiz*, vol. 17, no. 4, 1984

¹²⁰Viz. také Reifner, U.: „Die Zerstörung Der Freien Advokatur Im Nationalsozialismus.“ *Kritische Justiz*, vol. 17, no. 4, 1984

Historický vývoj advokacie v obou zemích má mnoho společných znaků, jelikož byly oba státy ovlivněny stejnými významnými historickými událostmi jako světové války a později také sovětská okupace, která zasáhla celou ČSR a severovýchodní území Německa.

2.2.3. Poválečné období 1945-1949

Po druhé světové válce se od 8.5.1945 Německo postupně stalo okupační zónou Sovětského svazu, Británie, USA a Francie. V zemi byla na území severovýchodního Německa zřízena *Sowjetische Militäradministration in Deutschland* neboli Sovětská vojenská správa nad Německem, který tzv. Rozkazem č. 17 ze dne 27. června 1945 k řízení všech věcí souvisejících se státním zastupitelstvím, soudy a soudními orgány, v souvislosti s centrálním řízením poválečného Německa zřídil tzv. Německou soudní správu okupační zóny (NSSOZ).¹²¹

Sovětská okupační zóna. Vývoj advokacie probíhal odlišně v jednotlivých okupačních zónách. Pokud se budeme soustředit na vybrané aspekty poválečné advokacie v sovětské okupační zóně, pak zde byly pro výkon advokacie stanoveny nejpřísnější podmínky. Dne 4. září 1945 na základě rozkazu č. 49, Sovětské vojenské správy nad Německem, bylo přikázáno denacifikovat a demokratizovat německou justici.¹²²

Denacifikace se stala součástí vývoje československé i německé advokacie. V obou zemích můžeme pozorovat snahy o obnovu původních advokátních řádů z let 1868 (Rakousko-Uherský) a 1878 (Německý). Snahy o demokratizaci advokacie a jejího obnovení coby svobodného povolání byly však Sovětským svazem zmařeny v obou zemích.

V Německu byl vydán návrh prozatímního advokátního řádu pro přijímání členů, který uváděl v ustanovení § 7 Advokátní komoru společně s předsedou vrchního soudu jako orgán, který vydává odborné stanovisko ve věci přijímání advokátů do výkonu praxe. Advokátní licence v zemi byly zpoplatněny a vydávaly se pouze pod dohledem NSSOZ. Vydávání svolení

¹²¹ Helmut, A., Benjamin, H. a kol.: Zur Geschichte der Rechtspflege der DDR 1945-1949. 1. vydání. Berlin: Staatsverlag der DDR, 1976

¹²² Blíže viz. Klaus, S.: Anwaltschaft und Verfassungsstaat. Festrede bei der Feier „100 Jahre freie Advokatur“ in der Frankfurter Paulskirche: Schriftenreihe der Bundesrechtsanwaltskammer, BD 1, München, 1980

k výkonu advokacie bylo v následujících letech pro možnost jejího výkonu zcela nepostradatelné.

Podmínky výkonu advokacie. Splnění podmínek pro výkon advokátní praxe vycházelo z *původního zákona o advokacii a soudnictví z roku 1877*. Dle ustanovení § 1 daného zákona však splnění podmínek pro výkon praxe kandidáta advokacie neopravňovalo k výkonu advokacie. Daná osoba byla pouze připuštěna k možnosti požádat o udělení licence. Rozhodnutí o udělení licence prováděl nejčastěji zemský ministr spravedlnosti, který svou funkci vykonával v jedné ze současných spolkových zemích Německa. Každý z kandidátů byl posuzován individuálně,¹²³ přičemž jedním z nejvýznamnějších právních předpisů se stala tzv. *Denacifikační klausule* obsažená v ustanovení § 5, návrhu prozatímního advokátního řádu pro přijímání členů.

Dle uvedené klausule nemohl být k výkonu advokacie připuštěn válečný zločinec, bývalý člen Národně socialistické německé dělnické strany (NSNDS), který se formálně či prakticky podílel na trestněprávní praxi nacistů nebo osoba, jež za války získala užitek z trestněprávního kriminálního jednání nacistů.¹²⁴

Výrazný úbytek advokátů. Stejně jako v ČSR vedl i v Německu válečný stav a židovská persekuce k výraznému úbytku advokátů. Po válce docházelo k dalším úbytkům počtu advokátů vzhledem k trestání kolaborantů a zprísnění podmínek přijetí do advokacie v sovětské okupační zóně.

Na území sovětské okupační zóny vykonávalo v roce 1937 praxi celkem 3 163 advokátů. Po válce z nich získala opětovnou registraci zhruba polovina. Naproti tomu až 80 % soudců byl výkon praxe zakázán.¹²⁵ Alarmující byl nedostatek soudců zejména v oblasti Durynska, kde byla sbírkou zákonů z 10. října 1947 udělena advokátům povinnost vykonávat soudcovskou činnost jako náhradu za jejich nedostatečné stavy.¹²⁶

¹²³ Viz. Helmut, A., Benjamin, H. a kol.: *Zur Geschichte der Rechtspflege der DDR 1945-1949*. 1. vydání. Berlin: Staatsverlag der DDR, 1976

¹²⁴ Srov. *Denacifikační klausule* obsažená v § 5, návrhu prozatímního advokátního řádu pro přijímání členů.

¹²⁵ Tamtéž

¹²⁶ *Sbírka zákonů z 10.10.1947*, v originále *Ges. Sammlung 1947 I.*, s. 81.

Pro okupační zónu Sovětského svazu byl problém zejména nadměrný počet advokátů, kteří byli v minulosti aktivními členy NSNDS. Členství v nacistické straně proto automaticky neznamenal vyloučení z advokacie, což odporovalo znění Denacifikační klausule. Problémem okupační zóny Sovětského svazu byl fakt, že se v dané oblasti vyskytoval výrazný nedostatek advokátů, kteří nebyli alespoň formálními členy nacistické strany.¹²⁷ Na situaci nedostatečných stavů advokátů, měly rovněž vliv jejich preference, jelikož mnoho z nich se rozhodlo pro přesun do západního Německa, kde docházelo k postupné obnově advokacie coby svobodného povolání bez zásadních zásahů okupujících států.¹²⁸

Mnoho pravomocí advokátů, vztahující se ke svobodnému výkonu praxe dle původního advokátního řádu z roku 1878, které jim byly za války upřeny, mělo být dle návrhu prozatímního advokátního řádu obnoveno. Sovětský svaz však během okupace nehodlal uvést potřebné právní předpisy v účinnost a advokacie zůstávala nadále pod jeho dohledem a vlivem.¹²⁹ Rozdílná situace byla v době okupace zaznamenána v Sasku, kde byl založen nový zemský výbor pro advokátní záležitosti, namísto reorganizace advokátních komor. Celá oblast Saska se tak odklonila od systému samosprávních advokátních komor, a to zejména kvůli údajné neexistenci jejich disciplinárních orgánů.¹³⁰

Snahy o obnovu advokacie coby svobodného povolání s příkloněním k zavedení původního advokátního řádu z roku 1878, byly na území Německa okupovaném Sovětským svazem marné. Vliv politiky na celé odvětví advokacie je nesporný, jelikož zde neexistovaly žádné samosprávné orgány, které by zasahovaly do práce tehdejší Socialistické jednotné strany Německa, jejímž cílem bylo mimo jiné zajištění podpory jejich politiky německou advokací.¹³¹

Francouzská a americká okupační zóna. V jiných okupačních zónách naopak došlo k rekonstrukci právního systému. Velkého úspěchu bylo dosaženo na malém území francouzské okupační zóny, kde došlo téměř k úplnému obnovení původního advokátního řádu z roku 1878.

¹²⁷ Viz. Amos, H.: Justizverwaltung in der SBZ/DDR: Personalpolitig bis Anfang der 50er Jahre. 1. vydání. Kolín nad Rýnem: Böhlau Verlag, 1996

¹²⁸ Viz. Lorenz, T.: Die Rechtsanwaltschaft in der DDR. 2. vydání. Berlín: Vydavatelství Berlin Verl. A. Spitz, 1998

¹²⁹ Lorenz, T.: Die Rechtsanwaltschaft in der DDR. 2. vydání. Berlín: Vydavatelství Berlin Verl. A. Spitz, 1998

¹³⁰ Lorenz, T.: Die Rechtsanwaltschaft in der DDR. 2. vydání. Berlín: Vydavatelství Berlin Verl. A. Spitz, 1998

¹³¹ Amos, H.: Justizverwaltung in der SBZ/DDR: Personalpolitig bis Anfang der 50er Jahre. 1. vydání. Kolín nad Rýnem: Böhlau Verlag, 1996

Rozhodnutí o povolení výkonu advokacie bylo v moci nestátních organizací a sdružení advokátů.¹³² Největší svoboda právnického povolání existovala po válce v americké okupační zóně, kde byl roku 1946 schválen zákon pro obnovu justice, který v jednotlivých zemích představovala základ pro nový advokátní řád Spolkové republiky Německo.¹³³

Britská okupační zóna. V britské zóně probíhalo obnovení justičního pořádku téměř bez zásahů vojenské vlády a uvažovalo se zde o následování vzoru francouzské okupační zóny. V platnosti zde zůstal říšský advokátní řád z roku 1936, v němž byly pozměněny příslušné paragrafy a přizpůsobeny demokratickému smýšlení. Na rozdíl od sovětské okupační zóny byl zde zaznamenán nadpočetní stav advokátů, který byl na přelomu let 1950 a 1951 opatřen dočasným zavedením principu numerus clausus.¹³⁴

2.2.4. Kontrast německé advokacie po založení NDR a SRN

Rok 1949 byl pro poválečné Německo zlomový, jelikož došlo k jeho rozdělení na NDR a Spolkovou republiku Německo, která vznikla spojením bývalých okupačních zón – britské, francouzské a americké. V odvětví advokacie následně došlo k zásadnímu rozdělení historického vývoje po následujících čtyřicet let.

Spolkový advokátní řád v SRN. Ve Spolkové republice Německo (SRN) byl ustanoven Spolkový advokátní řád známý pod zkratkou BRAO, který vešel v účinnost 1.8.1959 a zdejší advokacie začala směřovat ke svému znovuoobnovení coby svobodné povolání. BRAO upravoval povinnosti a práva advokáta vůči klientovi tak, jak je známo z vyspělých zemí.

BRAO je v Německu platný dodnes a jeho poslední větší novelizace proběhla v roce 2011. Stejně jako většina právních řádů udává BRAO advokátovi povinnost vykonávat svou

¹³² Daak, K., Thies, J.: Südwestdeutschland Stunde Null. Die Geschichte der französischen Besatzungszone 1945-1948. Gondrom Verlag

¹³³ Holly, G.: Geschichte der Ehrengerichtbarkeit der deutschen Rechtsanwälte. 1. vydání. Frankfurt/M., Bern, New York, Paris, 1989

¹³⁴ Cüppers, J.: Das neue Zulassungsfervahren für Rechtsanwälte in den Britischen Zone. Neue Juristische Wochenschrift (Nový právní týdeník) 1949

profesi svědomitě.¹³⁵ V ustanovení § 43 BRAO jsou advokátovi udány následující práva a povinnosti:

- Povinnost nezávislosti
- Právo a povinnost mlčenlivosti (zavedeno roku 1994)
- Povinnost objektivitu/věcnosti
- Povinnost nezastupovat odporující si zájmy
- Povinnost nakládat pečlivě se svěřenými majetkovými hodnotami
- Povinnost advokáta se vzdělávat
- Právo a povinnost odmítnout poskytnutí právní služby a oznámit tuto skutečnost mandantovi
- Povinnost vést „příruční spisy“ mandantů po dobu pěti let

Ve Spolkové republice nebyly všechny povinnosti přímo ustanoveny v první verzi zákona. Např. jak již bylo uvedeno výše, povinnost mlčenlivosti byla přímo upravena až roku 1994, přesto byla dlouhodobě považována za standardní přístup ke klientovi. Typická práva a povinnosti advokáta vůči klientovi byly ve Spolkové republice Německo považovány za zažitý standard, přestože nebyly přímo ustanoveny BRAO či jinými zákony.¹³⁶

Advokacie v socialistickém „východním“ Německu. Situace v NDR byla naproti tomu zcela jiná. Zájmem advokátů bylo přirozeně obnovení původního systému a počtu advokátů jako v přednacistickém Německu. Socialistická politika však neměla ve svém plánu svolit k osvození advokacie, naopak se stalo jejím cílem zařadit advokáty do svých struktur a propagandy. Za vystupování proti socialistickému hnutí, soudu a státnímu zastupitelství mohl být advokát odsouzen na více než rok do vězení, jak tomu bylo například ve věci advokáta Karla Junkha, který byl odsouzen na 18 měsíců ve věznici za urážku státního zastupitele.¹³⁷

Nedostatek advokátů v NDR. Vzhledem ke složité politické situaci se v roce 1949 i v letech bezprostředně následujících mnoho advokátů rozhodlo pro přesun do západního Německa a

¹³⁵ K tomu blíže Řehulová, L.: Práva a povinnosti advokáta k mandantovi v právní úpravě Spolkové republiky Německo, Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2013

¹³⁶ Řehulová, L.: Práva a povinnosti advokáta k mandantovi v právní úpravě Spolkové republiky Německo, Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2013

¹³⁷ Spolkové ministerstvo pro všechny německé otázky. Unrecht als System: Dokumente über planmäßige Rechtssverletzungen in der Sowjetzone Deutschlands 1952. 1. vydání. Bonn: Spolkové ministerstvo pro všechny německé otázky. 1955. s. 123

jejich nízké stavy se staly alarmující. Z tohoto důvodu začali být do advokacie přijímáni také bývalí formální členové NSNDS. Ani výrazně nedostatečné stavy advokátů nezabránily komunistické straně v provádění čistek mezi lety 1950-1951. Strana nechala na jednotlivých zemských justičních úřadech vyvěšeny seznamy advokátů, jimž bylo z rozhodnutí strany odebráno povolení k výkonu praxe. Následkem odchodu advokátů do západního Německa bylo v roce 1951 zrušeno přibližně 900 advokátních kanceláří.¹³⁸

Družstevní výkon advokacie. Praxi mohli advokáti v NDR vykonávat samostatně nebo v družstvech do roku 1953. Sovětský stát v roce 1953 pro výkon advokacie ustanovil tzv. advokátní kolegia, do nichž byli advokáti přijímáni na základě své praxe a odborného vzdělání. Jednalo se o socialistickou obdobu advokátních komor. Zásadní vliv na přijetí do advokacie měla rovněž stranická příslušnost, stejně jako tomu bylo v případě socialistické ČSSR.¹³⁹ O vstup do kolegií však němečtí advokáti neprojevovali velký zájem. V roce 1954 bylo členy kolegií pouhých 17 % advokátů, přičemž pro mnoho z nich byl vstup do kolegií podmínkou pro přijetí do advokacie (jednalo se převážně o mladé advokáty).¹⁴⁰

System zůstal zdánlivě volnější než v bývalé ČSSR, kde byla centralizaci a socialismu advokacie zcela podřízena. Vstup do kolegií nebyl pro advokáty povinný, využívalo však bylo fiskálních nátlakových praktik. Členové kolegií i svobodní advokáti byli povinni platit daň z příjmu, která byla však zásadně rozdílná. Pro členy kolegií byla ustanovena tzv. daň pracující inteligence, která byla u příjmu přesahujícího 1550 Marek měsíčně pevně ukotvena na 20 %.¹⁴¹ Svobodní advokáti v socialistické NDR byli naproti tomu zatíženi silně progresivní daní nazývané jako tzv. kapitalistická sazba:

¹³⁸Lorenz, T.: Die „Kollektivierung“ der Rechtsanwaltschaft als Methode zur systematischen Abschaffung der Freien Advokatur, in: Von ROTTLEUTHNER, Hubert. Steuerung der Justiz in der DDR. Kolín nad Rýnem, 1994

¹³⁹ K tomu blíže Rottleuthner, H.: Steuerung der Justiz in der DDR. Kolín nad Rýnem, 1994

¹⁴⁰ Rottleuthner, H.: Steuerung der Justiz in der DDR. Kolín nad Rýnem, 1994

¹⁴¹ Viz. také Schütte, J.: Die Lage der freien Berufe in Mitteldeutschland, dargestellt am Beispiel der Ärzte und Rechtsanwälte. 1. vydání. Kolín nad Rýnem: Medical Publishing House, 1968

Tabulka 1: Kapitalistická sazba advokátů v NDR k 1.1.1959

Příjem – roční	Daňová sazba
9 600 Marek (základní sazba – tj. průměr 800 Marek/ měsíc)	27 %
24 000 Marek (tj. průměr 2000 Marek/ měsíc)	50 %
48 000 Marek (tj. průměr 4000 Marek/ měsíc)	67 %

Zdroj: vlastní zpracování podle¹⁴²

V tabulce lze jasně vidět nerovný přístup a nátlak vytvářený socialistickým státem na advokáty za účelem jejich vstupu do kolegií. Situaci mimo jiné vyostřila povinnost udělená advokátům východního Německa, která spočívala ve zpětném zaplacení živnostenské daně z období let 1951-1953. Vzhledem k rozsáhlosti protestů ze stran advokátů byla daňová povinnost nakonec výrazně snížena.¹⁴³

Sovětská versus tzv. západní advokacie. Rozdíly mezi sovětskou advokací a advokací v západní Evropě (včetně Spolkové republiky Německo) je zásadní. Sovětská advokacie se stala jedním z nástrojů socialismu, když v NDR byla popírána základní práva a povinnosti advokáta vůči klientovi. Povinností advokátů se stalo stavět státní (stranické) zájmy nad zájmy klienta, stejně jako v socialistickém Československu i jiných zemích východního bloku.

Poznámka

Jak uvádí ve své publikaci Lorenz, jako uchazeč advokacie bude odmítnut každý, kdo nevyvíjí aktivitu podporující politické a ekonomické zájmy NDR, vystupuje pasivně ve svých proti-liberalistických postojích a nebere v potaz zájmy SSSR a ostatních zemí Východního bloku.¹⁴⁴ Rozšíření řad kolegií bylo zajištěno právě zejména vzhledem k jejímu spojování s přijetím do advokacie a jejich řady začaly utvářet začínající advokáty.

Přijímání do kolegií bylo z velké části řízeno stranicky a dle právní úpravy bylo možné přijímat advokáty na základě uvážení stranických orgánů. Splnění zákonných podmínek nezákládalo kandidátovi nárok na přijetí do advokacie. Jako důvod pro zamítnutí mohla být uvedena

¹⁴²Blíže Schütte, J.: Die Lage der freien Berufe in Mitteldeutschland, dargestellt am Beispiel der Ärzte und Rechtsanwälte. 1. vydání. Kolín nad Rýnem: Medical Publishing House, 1968

¹⁴³Fricke, K. W.: Die DDR - Staatssicherheit. Entwicklung, Strukturen, Aktionsfelder. Wiss. u. Pol., Kolín nad Rýnem. 1992

¹⁴⁴Srov. Lorenz, T.: Die „Kollektivierung“ der Rechtsanwaltschaft als Methode zur systematischen Abschaffung der Freien Advokatur, in: Von ROTTLEUTHNER, Hubert. Steuerung der Justiz in der DDR. Kolín nad Rýnem, 1994

nedostatečná poptávka po advokátech nebo jeho subjektivně zjištěné charakterové vady např. povýšenost nebo nemorálnost.¹⁴⁵

Zatímco v SRN byl roku 1959 schválen BRAO, v NDR roku 1958 ústřední výbor NDR označil advokáty za jeden zdrojů propagandistické síly socialistického práva, k čemuž se vázala centralizace kolegií¹⁴⁶ a vytvoření charakteristiky socialistického advokáta. V případě, že advokát nenaplnoval socialistický ideál, mohl být z advokacie okamžitě vyloučen. Přijetí socialistické ideologie už nebylo dostačující a advokáti byli vyzýváni k aktivnímu šíření a propagaci ideologie SSSR.¹⁴⁷

Sedmiletka v advokacii. V 60. letech byla advokacie zařazena do tzv. sedmiletého plánu a obhajoba subjektivních osobních práv občanů (mandantů) byla označována jako přetrvávající problém. Právní řád občanům dosud sice garantoval řadu osobních práv, když úkolem advokáta bylo tato práva bránit proti státu a společnosti, v praxe se to však projevovalo velmi málo. Cílem vedení státu se stala transformace postavení advokáta do jisté formy státního zástupce. V justiční struktuře NDR byla v procesu nejdůležitější role státního zástupce a prokurátora, které byly důležitější oproti soudci i advokátovi. V následujících letech probíhaly v NDR snahy o stále rozsáhlejší obhajování zájmů socialismu ze strany advokátů, jejichž povinností se stalo upřednostňovat zájmy státu nad zájmy mandanta.¹⁴⁸ Jednalo se tak o ztrátu soukromé funkce a privátního charakteru práva, a jeho transformaci spíše do funkce společenské.¹⁴⁹

Občanským advokátům byly jednotlivé případy přiřazovány, neměli možnost svobodně odmítnout zastoupení. Jejich úkolem bylo obhajovat tzv. subjektivní práva mandanta vůči státu

¹⁴⁵ Lorenz, T.: Die „Kollektivierung“ der Rechtsanwaltschaft als Methode zur systematischen Abschaffung der Freien Advokatur, in: Von ROTTLEUTHNER, Hubert. Steuerung der Justiz in der DDR. Kolín nad Rýnem, 1994

¹⁴⁶ Viz také Lorenz, T.: Die „Kollektivierung“ der Rechtsanwaltschaft als Methode zur systematischen Abschaffung der Freien Advokatur, in: Von ROTTLEUTHNER, Hubert. Steuerung der Justiz in der DDR. Kolín nad Rýnem, 1994

¹⁴⁷ Srov. Reich, T.: Die Entwicklung der Rechtsanwaltschaft in der DDR. In SCHRÖDER, Rainer SCHRÖDER, Rainer. Zivilrechtskultur der DDR. Berlin: Duncker & Humblot, 2008

¹⁴⁸ Viz. Lorenz, T.: Die „Kollektivierung“ der Rechtsanwaltschaft als Methode zur systematischen Abschaffung der Freien

¹⁴⁹ Viz. Häusler, G.: Rechtsanwälte beraten über die Durchsetzung des Staatsratsbeschlusses vom 30. Januar 1961. Neue Justiz, 1981

a mobilizovat společenské síly za účelem rozvoje osobnosti mandanta¹⁵⁰ (tj. prosazování nadřazených zájmů státu a socialistické ideologie).

Omezení pravomocí advokátů. Po roce 1963 byly úkoly advokacie podstatně zredukovány pouze na poradenství a zastupování v právních sporech. Při zastupování byla práva zástupců omezena na následování vůle justičních orgánů a právně byly stanovovány bez určitého vymezení kompetencí. Advokáti získali poprvé právo a povinnost usilovat o smírné řešení sporů. V roli poradce bylo povinností advokáta vykládat klientovi právo v socialistickém duchu s ohledem na zájmy osoby, které poradenství poskytuje. Oprávněné zájmy občanů však mohly být určovány pouze stranou s ohledem na zájmy socialistického státu.¹⁵¹

Situace v advokacii NDR v následujících letech spočívala v ustanovení advokátů coby socialistického kolektivu dle návrhu nového advokátního řádu (RAO) z roku 1965. V dalších letech vedení státu neusilovalo o změnu či uvolnění systému. V NDR se v následujících desetiletích tak advokacie vyvíjela zcela v socialistickém duchu.¹⁵²

Sjednocení Německa a obnova svobodné advokacie. Zlomovým historickým okamžikem se stalo znovusjednocení Německa v roce 1990, kdy i zde vstoupil v platnost BRAO, byla zrušena kolegia i jiná socialistická nařízení týkající se tzv. východoněmecké advokacie. Přímé ustanovení advokacie jako svobodného povolání vešlo v Německu v platnost až novelizací BRAO v roce 1994, když ustanovení § 2 BRAO v překladu uvádí, že: „*Advokát vykonává svobodné povolání; jeho činnost není živnost.*“ Za živnost byla advokacie označovaná právě v NDR. Současnou Německou legislativní úpravu advokacie mimo jiné upravují další zákony (Profesní řád advokátů – BORA a další spolkové zákony).

¹⁵⁰ Srov. Häusler, G.: Rechtsanwälte beraten über die Durchsetzung des Staatsratsbeschlusses vom 30. Januar 1961. Neue Justiz, 1981

¹⁵¹ Viz. také Lorenz, T.: Die „Kollektivierung“ der Rechtsanwaltschaft als Methode zur systematischen Abschaffung der Freien

¹⁵² Lorenz, T.: Die „Kollektivierung“ der Rechtsanwaltschaft als Methode zur systematischen Abschaffung der Freien

2.3. Historický vývoj advokacie v Anglii

2.3.1. Období do konce 19. století

Anglická historie se, jak je ostatně obecně známo, se od ostatních evropských států odlišuje, což se podepsalo také rovněž na vývoji advokacie jako profesionálního právníckého povolání. Existují zde odlišné historické mezníky a podmínky, které ovlivňovaly advokacii a její vývoj. Zatímco pro Československo a Německo bylo základem moderní advokacie vydání původních advokátních řádů z let 1872 a 1868, v Anglii moderní advokacie vznikla až během 20. století. Tato část se proto soustřeďuje na kontrast mezi advokací ve 20. století a dříve.

Z historického hlediska je rovněž nutné podotknout, že Anglie je monarchií, a to až do současnosti. Česko bylo až do založení samostatného ČSR rovněž součástí monarchie – Rakousko-Uherka. Pro anglickou advokacie a její historický vývoj jsou klíčové zejména změny, které proběhly ve 20. století. Z moderní historie lze předem poznamenat, že vývoj moderní advokacie ve 20. století zde nebyl značně poznamenán druhou světovou válkou a na historickém vývoji se rovněž nepodepsala vláda socialismu, jak tomu bylo v případě ČSR a NDR.

Vznik advokacie a psychiatrickí pacienti. Pro anglickou historii advokacie je specifické její propojení s problematikou mentálního zdraví. Potřeba právního zastoupení před soudem byla ve své moderní podobě zaznamenána poprvé v 18. století, kdy byla žádána obhajoba pacientů psychiatrické nemocnice, kde docházelo k porušování lidských práv v spojitosti s praktikami nemocničního personálu. Za prvního britského advokáta je však považován John Percival, který působil v profesi až v polovině 19. století.¹⁵³

Později byly služby advokátů vyžadovány jako výpomoc u nesvéprávných, kde existoval specifický vztah advokáta a jeho klienta. Úkolem advokáta bylo poskytovat aktivní účast

¹⁵³ K tomu blíže Dalton, S., Carlin, P.: Independent Advocacy – A brief look at its past and present. Is its future under threat? North Umbria University: Jurnal of menthal heath, 2002

na rozhodování, která ovlivňuje život klienta. Často se jedná o poskytnutí potřebných informací či morální podpory podle individuálních potřeb klienta.¹⁵⁴

Barristers and Solicitors. Pro adekvátní definování níže využívaných pojmů je důležité představit rozdíl mezi dvěma větvemi právníckého povolání v Anglii.¹⁵⁵ V Anglii (i USA) představuje zásadní rozdíl oproti ČR a Německu rozdělení advokátů na *barristers* a *solicitors*. *Barristers* (v USA označování jako *lawyers*) jsou právní zástupci, kteří obhajují klienty před otevřeným soudem a mohou být členy advokátní komory. *Solicitors* (v USA *attorneys*) jsou oprávněni právně zastupovat klienty a řešit jejich soudní spory, nereprezentují je však u otevřeného soudu.

Poznámka

Rozdělení obou profesí fungovalo v anglickém právu již od počátků advokacie dříve, než pro výkon profese začala být vyžadována řádná kvalifikace a vysokoškolské studium (viz. níže). *Barristers* lze považovat za ekvivalent standardních českých či německých advokátů, kteří projednávají právní otázky zastoupení se svým mandantem a zastupují jej u soudu. *Solicitors* nejsou naproti tomu oprávněni zastupovat mandanta u soudu a jednají s ním pouze prostřednictvím jeho právníka (*barrister*).

Historický vývoj advokacie v Anglii byl ovlivněn právě spory mezi *barristers* a *solicitors*. Hlavním důvodem se stal nadřazený postoj *barristers*, jež byli považováni za oslavované úředníky, kteří přicházeli do styku klienty. *Solicitors* naproti tomu zastávali převážně poradenské právní postavení a *barristers* se stávali jejich zákazníci. *Solicitors* tak působili jako konzultanti pro *barristers* v případech potřeby a také když *barristers* potřebovali vykonat nechtěnou práci.¹⁵⁶

Pro právní povolání nebylo zapotřebí získat odbornou kvalifikaci. O tom, zda se právník zařadí mezi *barristers* anebo mezi *solicitors* rozhodovalo zejména společenské postavení dotyčného a jeho rodiny, osobní kontakty u dvora a kontakty v právním odvětví. *Solicitors* byli v polovině šestnáctého století vyloučeni z tehdejších advokátních uskupení a v obtížné pozici se nacházeli až do roku 1729, kdy byla založena ve volném překladu tzv. Společnost praktických džentlmenů na soudech práva a spravedlnosti za účelem společné správy a regulace *barristers*

¹⁵⁴ Viz. Dalton, S., Carlin, P.: Independent Advocacy – A brief look at its past and present. Is its future under threat? North Umbria University: Jurnal of menthal heath, 2002

¹⁵⁵ Z celého Spojeného království je právníká profese rozdělena ve státech Anglie a Wales

¹⁵⁶ Blíže srov. Wasson, E. A.: Dějiny moderní Británie: od roku 1714 po dnešek. Praha: Grada, 2010

a *solicitors*.¹⁵⁷ Nicméně Výbor pro shromažďování a navrhování principů profesního chování, který oficiálně definoval práva, povinnosti a standardy chování obou profesí, vznikl až v roce 1986.¹⁵⁸

Poznámka

Monarchie se pokusila zákonem o advokacii z roku 1729 o regulaci profese *solicitors*, když těmto praktikujícím právníkům bylo uloženo vysoké zdanění. I přes zásahy monarchie zůstaly obě povolání uchovány, přičemž profese *solicitors* začala být formálně uznávána až během 19. století. Ve stejné době se monarchie pokoušela o regulaci dalších souvisejících právních povolání (notáři a písaři), na něž byla uvalena zákonná omezení a vysoké zdanění. Následkem změn v legislativě v roce 1884 existovalo na území Anglie např. pouze čtyřicet osm notářů.¹⁵⁹

Postavení klientů. Pro právní postavení mandanta v soudním procesu bylo nepříznivé období zejména od konce 17. století až do začátku 20. let 20. století, kdy došlo k výrazným změnám. Soudy probíhaly rychle (v průměru 30 minut na případ) a během standardního pracovního dne mohl soud slyšet 15 až 20 případů. Se zrušením trestu smrti za mnohé zločiny ve dvacátých letech 19. století se podmínky pro obžalované paradoxně zhoršily a doba u soudu se znovu zkrátila, v roce 1833 jeden komentátor vypočítal, že průměrný proces trval jen osm a půl minuty.¹⁶⁰

Moderní advokacie v Británii. Naproti tomu v současné podobě moderní advokacie ve svém postavení a rozhodování klient zastává vedoucí postavení. Nezávislá obhajoba v Anglii stojí na požadavcích klienta, přičemž advokát mu k tomu poskytuje patřičnou právní podporu. Účelem podpory advokacie je poskytnout mandantovi kontrolu nad jeho právní situací, a nikoliv navození situace, kdy advokát svévolně rozhoduje o klientových věcech. Advokát by klientovi neměl nabízet své osobní rady, sdělovat mu vlastní osobní názor nebo mu říkat, co má či nemá dělat a jak se rozhodnout. Klient se samozřejmě může na názor advokáta sám zeptat a následně pak vycházet při svém rozhodování z jeho zkušeností. Úkolem advokáta je především poskytnout klientovi informace a příležitost diskutovat svou situaci s důvěrou bez zbytečných obav.¹⁶¹

¹⁵⁷ Viz. Wasson, E. A.: Dějiny moderní Británie: od roku 1714 po dnešek. Praha: Grada, 2010

¹⁵⁸ Srov. Partington, M.: Introduction to the English Legal System 2017-2018. 12th Edition, OUP Oxford; 2017

¹⁵⁹ Viz též Wasson, E. A.: Dějiny moderní Británie: od roku 1714 po dnešek. Praha: Grada, 2010

¹⁶⁰ K tomu blíže Baker, J. H.: An introduction to English legal history. 4rd ed. Boston: Butterworths, 2002

¹⁶¹ Dalton, S., Carlin, P.: Independent Advocacy – A brief look at its past and present. Is its future under threat? North Umbria University: Jurnal of menthal heath, 2002

Dostupnost advokátů před počátkem 30. let 20. století. Před začátkem 30. let 20. století byli advokáti dostupní pouze pro vyšší třídu a soudcům i státním zástupcům byla umožněna značná volnost ve výkladu zákona. Velkou roli v procesu hrála také velká porota (tzv. *Grand Jury*), která při rozhodování vycházela z omezeného množství informací a postrádala rovněž právnické vzdělání či školení. V soudech neexistoval princip presumpce nevinny až do konce 19. století a právo mlčet se rovněž neuplatňovalo. Ke zmírnění trestu však mohla vést dobrá pověst obžalovaného a svědectví v jeho prospěch.¹⁶²

K obhajobě získal advokát největší prostor během křížového výslechu svědků, kde mohl jejich výpovědi zpochybňovat. U soudu své námitky mohli předvést, což postupně vedlo k uvolnění práva obžalovaného mlčet. V právních procesech historického Londýna bývali advokáti obviňováni ze šikanování svědků a manipulace svědectví ve prospěch mandanta.¹⁶³

Nízké počty příslušníků advokátního stavu. V historické Anglii probíhalo velké množství rychlých soudů, kde přítomnost obhájce byla spíše výjimkou než pravidlem.¹⁶⁴ Nízké počty advokátů (*solicitors* i *barristers*) jsou pro Anglii typickým stavem až do 30. let 20. století¹⁶⁵, což je zejména oproti české historii advokacie zcela opačný stav.

V anglické historii se nesetkáme s úbytkem advokátů v podobném měřítku, jako tomu bylo v případě židovské persekuce, která významně zasáhla českou a německou advokacii. I zde však můžeme pozorovat diskriminaci a omezení kvůli osobním hodnotám jedince. Například v 18. století bylo v Anglii zakázáno římským katolíkům působit v advokátních komorách. Nedošlo však k násilným aktům, příslušníci daného náboženství si pro sebe pouze začali vybírat profese, které byly právu blízké, nevyžadovali však vstup do komory.¹⁶⁶

¹⁶² Viz. Langbein, J.: *The Origins of Adversary Criminal Trial*. Publisher: Yale University Press; Reprint edition, 2013

¹⁶³ Viz. LANGBEIN, John, *The Origins of Adversary Criminal Trial*. Publisher: Yale University Press; Reprint edition (October 8, 2013) 176 pg., s. 97

¹⁶⁴ Srov. Langbein, J.: *The Origins of Adversary Criminal Trial*. Publisher: Yale University Press; Reprint edition, 2013

¹⁶⁵ Viz. Baker, J. H.: *An introduction to English legal history*. 4rd ed. Boston: Butterworths, 2002

¹⁶⁶ K tomu blíže Ibbetson, D. J.: *Common Lawyers and the Law before the Civil War*. *Oxford Journal of Legal Studies* 8, no. 1, 1988

Ženy v britské advokacii. Ženy byly k advokacii připuštěny v poměrně stejné době jako v Československu. V Británii zákon o diskriminaci z roku 1918 umožnil jejich vstup do soudnictví, městské samosprávy a advokacie.¹⁶⁷ V ČSR byl zákaz nepřímo zrušen a ženám byl otevřen vstup na právnické univerzity o několik let později ve 20. letech. Naproti tomu např. v USA bylo ženám poprvé umožněno vykonávat právnické povolání již v 70. letech 19. století.¹⁶⁸

Až do 18. století byla advokacie povoláním jednotlivců, docházelo pouze ke vzájemné spolupráci *barristers* a *solicitors*. V moderních dějinách vznikly v Anglii nejdříve advokátní skupiny (ekvivalent advokátní kanceláře) v polovině 18. století, kdy politické otázky spojené s právním zastoupením vznikly současně se sociálně-ekonomickými změnami, jako je tržní kapitalizace a proletariálie. V té době se shromáždila a rozvinula první hromadná společenská hnutí za lidovou suverenitu s pomocí politika Johna Wilkese. Tato aktivistická skupina, která fungovala od roku 1769, se stala první skupinou civilních advokátů v Anglii.¹⁶⁹

Poznámka

V rámci vývoje angloamerické advokacie je nutné poznamenat, že v historickém vývoji zde nikdy nedošlo k centralizaci advokacie a jejího zneužití k prosazování zájmů států nad potřebami klienta. Přestože zde můžeme ze strany monarchie pozorovat zásahy, regulace a snahy o nepřímé zavedení principu *numerus clausus*, advokacie coby svobodné povolání nebyla v anglické historii zásadně ohrožena. Je však nutné poukázat na absenci kvalifikace a vzdělávání anglických (i amerických) advokátů v 19. století a dlouhé snahy o zavedení povinnosti jejich vysokoškolského studia.

Vzdělání a právní kvalifikace. Povolání advokáta v angloamerickém právu se po dlouhou dobu zakládalo pouze na zkušenostech a praktických dovednostech, přičemž na odbornou kvalifikaci a vysokoškolské studium nebyl dán zřetel. V roce 1846 vyšetřoval Parlamentní vyšetřovací výbor vzdělání a školení osoby, které vykonávaly advokátní praxi. Výbor shledal, že jejich kvalifikace je nižší než právní vzdělání poskytované v Evropě a ve Spojených státech.¹⁷⁰ Ani ve Spojených státech ale nebylo v 19. století právní vzdělávání a kvalifikace advokátů na

¹⁶⁷ Viz. Wasson, E. A.: Dějiny moderní Británie: od roku 1714 po dnešek. Praha: Grada, 2010

¹⁶⁸ Viz. Wasson, E. A.: Dějiny moderní Británie: od roku 1714 po dnešek. Praha: Grada, 2010

¹⁶⁹ K tomu též Pannick, D.: Advocates. Oxford University Press; First Edition, 1992

¹⁷⁰ Cairnd, D.: Advocacy and the Making of the Adversarial Criminal Trial 1800-1865. Oxford Studies in Modern Legal History, 1st Ed. Clarendon Press, 1999

vysoké úrovni. Americký prezident Abraham Lincoln před zahájením politické kariéry působil jako advokát, neměl však k tomu žádnou odbornou kvalifikaci či vysokoškolské vzdělání.¹⁷¹

Poznámky

1. V roce 1846 byla v Anglii provedena reforma advokátního systému a výbor definoval mnoho doporučení. Mezi těmito doporučeními byly např. přijímací zkoušky pro vstup do advokacie a advokátních komor. Bylo navrženo zřízení vysokoškolského ústavu pro národní právo, jakož i větší šíření znalostí v obecném právu ze strany univerzit. Návrhy tohoto výboru a řady dalších komisí, které následovaly po něm, nebyly následovány. Teprve v roce 1871 byl v Oxfordu a následně v roce 1873 v Cambridge reformován právní vzdělávací systém založením právnických fakult. Právnická společnost však po mnoho dalších let nepřijala vysokoškolské vzdělání jako ekvivalent praktických zkušeností. Jak uvádí Česká advokátní komora, i v současnosti je k výkonu advokátní profese v Anglii potřebný pouze titul bakaláře.¹⁷² Potřeba složit právní zkoušku pro výkon profese byla ustanovena až v roce 1877.¹⁷³
2. Pro srovnání – Právnická fakulta Univerzity Karlovy byla jednou z prvních fakult při založení Univerzity již v roce 1348.

2.3.2. Změny v období 20. století

Počátky moderní svobodné advokacie. Moderní historie britské advokacie započala v počátcích 20. století, kdy postupně dochází k nárůstu počtu advokátů v zemi a kdy obžalovaní získávají více práv pro svou obhajobu. V tomto období se prodloužila rovněž délka soudního procesu, která byla pro možnost realizaci řádného spravedlivého soudu zásadní.

Úroveň právního vzdělání. Po právnících začalo být vyžadováno hlubší studium problematiky, přestože úroveň vzdělávání zůstávala stále oproti kontinentální Evropě nižší. V období druhé světové války se politické priority ubíraly jinými směry a advokacii se zákonná opatření začala věnovat až v druhé polovině 20. století. Zákon z roku 1956 kodifikuje poprvé strukturu požadavků pro vstup do advokacie. Právníkům typu *solicitor* byla uložena povinnost absolvovat stáž, absolvovat kurz právnické výchovy a odborné zkoušky. Zákon o vzdělání z roku 1970

¹⁷¹ Srov. Bidna, D. B., Greensberg, M., a Spitz, J. H.: We the people: a history of the United states. Lexington: D.C. Heath and Company, 1982

¹⁷² Blíže např. Kvačková R.: Může být právník bakalář?. ČAK, 2010

¹⁷³ K tomu též Pannick, D.: Advocates. Oxford University Press; First Edition, 1992

specifikoval, že nejdelší doba praxe pro *solicitors* může být čtyři roky, přičemž průměrně byla ustanovená na roky dva.¹⁷⁴

Omezující praktiky v anglické advokacii. V moderní historii se právníci v Anglii potýkali s řadou restriktivních omezení, z nichž je vhodné zmínit omezení propagace advokátních služeb, přetrvávající omezení přístupu *solicitors* k otevřenému soudu a existenci převodního monopolu (*monopoly of conveyancing*).

Na omezující praktiky poprvé upozornila studie zveřejněná Komisí *Monopolies* v roce 1968, čímž bylo na omezující praktiky právnické profese upozorněno. Později v roce 1976 byla založena Královská komise pro právní služby, která sdělila své zjištění v roce 1979. Komise prezentovala svá zjištění po třech letech výzkumu na více než 1500 stranách a doporučila ústup restriktivních opatření, z nichž řada nepodporovala hospodářskou rivalitu v zemi.¹⁷⁵

Poznámka

Monopol na převody vlastnických práv (v originále *monopoly of conveyancing*) byl stanovenou povinností pro *solicitors* z roku 1804, kdy se monarchie pokoušela omezit jejich počty. V moderní advokacii byl zakotven v s22 of the Solicitors Act 1974, který doslova uvádí:

„any unqualified person who directly or indirectly

(a) draws or prepares any instrument of transfer or charge for the purposes of the Land Registration Act 1925 or makes any application or lodges any document for registration under that Act at the registry or

(b) draws or prepares any other instrument relating to real or personal estate, or any legal proceeding shall, unless he proves that the act was not done for or in expectation of any fee, gain or reward be guilty of an offence and liable on summary conviction to a fine not exceeding £50.¹⁷⁶

Solicitors Act 1974 je prvním zákonem, který definuje a reguluje problematiku vztahující se k výkonu profese *solicitors*. Mimo monopolu na převod vlastnických práv se zaměřuje na přístup k profesi, výkon profese a další podmínky.

¹⁷⁴ Viz. Watson, A.: Changes and influences on jury advocacy in England and Wales during the second half of the Twentieth Century. *Journal on European History of Law.*, 2017

¹⁷⁵ Srov. Watson, A.: Changes and influences on jury advocacy in England and Wales during the second half of the Twentieth Century. *Journal on European History of Law.*, 2017

¹⁷⁶ K tomu blíže Kreling, P.: The case against the conveyancing monopoly. Libertarian Alliance, Legal Notes No. 11, 1991

Restriktivní opatření proti *solicitors* v podobě monopolu bylo zrušeno v roce 1987. Pro daný typ advokátů znamenala 80. a 90. léta 20. století přelom a nabytí nových práv při výkonu své profese.¹⁷⁷ Kompletní rámec definující práva, povinnosti a standardy pro oba typy právnické profese byl zhotoven v roce 1986 Výborem pro shromažďování a navrhování principů profesního chování s přetrvávajícím omezením přístupu k otevřenému soudu pro *solicitors*.¹⁷⁸

Přístup *solicitors* k otevřenému soudnímu jednání. K posledním důležitým změnám před začátkem nového milénia došlo v letech 1990 a 1999. Po celou dobu britské historie měli *solicitors* zákaz přístupu k otevřenému soudu. V roce 1990 byly provedeny změny dle schváleného zákona o soudech a právních předpisech (*Courts and Legal Services Act*). Zákonem vytvořen rámec pro stanovení pravidel pro oprávnění přístupu k soudu pro *solicitors*. Pro *barristers* byl daným zákonem zrušen monopol na přístup k vyšším soudům. Teprve v roce 1999 dle novelizace zákona o přístupu k právní ochraně z roku 1999 získali *solicitors* právo předstoupit před každým soudem ve všech řízeních, ve stejném rozsahu jako *barristers*. V 90. letech došlo kromě jiného k uvolnění pravidel vztahujících se k propagaci právních služeb a advokátům tak bylo umožněno inzerovat své služby v Anglii a Walesu.¹⁷⁹

Právní vztah advokáta a klienta. Zásady moderní svobodné advokacie v Anglii ve vztahu ke klientovi, které byly zavedeny v roce 1986 Výborem pro shromažďování a navrhování principů profesního chování zahrnují nezávislost, vedoucí postavení klienta, nekritičnost a důvěryhodnost (mlčenlivost). Advokát vykonává svobodné povolání, není závislý na státní moci a ve své práci si řídí právními předpisy a příkazy klienta (pokud jsou s nimi v souladu). Nezávislost advokáta má zásadní význam při zastupování zájmů jeho klienta, tedy mandanta. Jeho právem a povinností je také usilovat o smírné řešení sporů a uznávat vedoucí postavení klienta a jeho požadavků.¹⁸⁰

Advokát by neměl klienta, jenž mu projevuje svou důvěru, jakkoli soudit. Jeho úkolem není hodnotit ani vynášet soudy nad klientovými činy a situací. Advokát pouze pracuje

¹⁷⁷ Viz. Partington, M.: *Introduction to the English Legal System*, 12th Edition, OUP Oxford, 2017

¹⁷⁸ Viz. Partington, M.: *Introduction to the English Legal System*, 12th Edition, OUP Oxford, 2017

¹⁷⁹ Viz. Partington, M.: *Introduction to the English Legal System*, 12th Edition, OUP Oxford, 2017

¹⁸⁰ Srov. též. Dalton, S., Carlin, P.: *Independent Advocacy – A brief look at its past and present. Is its future under threat?* North Umbria University: *Jurnal of menthal heath*, 2002

s klientovou situací a nachází pro ni právní podklady. Jeho úkolem je rovněž zajistit, aby jeho vystupování bylo v klientově zájmu, přestože klient jedná opačně. V advokátní praxi může nastat situace, kdy klient žije v mylném domnění ohledně svého právního stavu a po advokátovi žádá postup, který odporuje jeho nejlepším zájmům. Pokud by o této skutečnosti advokát klienta neinformoval, jednal by proti jeho zájmům.¹⁸¹

Zásada advokátní mlčenlivosti. Stejně jako v dalších liberálně založených zemích, i v Anglii je uplatňována zásada advokátní mlčenlivosti. Důvěrná povaha vztahu advokáta s klientem je velmi důležitá. Kodex správné právnické praxe Spojeného království (s. 15) uvádí ve volném překladu: "*Advokáti poskytnou svým klientům úplné informace o jejich právní situaci, ale neposkytnou o nich informace jiným osobám bez jejich výslovného souhlasu.*"¹⁸² Práva a povinnosti klienta v Anglii jsou tak velmi podobné právním předpisům formálně ustanovených ve Spolkové republice Německo a České republice během 90. let 20. století.

2.4. Komparace a syntéza historie advokacie v ČSR, Německu a Anglii

Druhá světová válka jako mezník vývoje advokacie. Vývoj advokacie v každé ze zkoumaných zemí je specifický, v historii české a německé advokacie 20. století můžeme pozorovat mnoho společných prvků na základě historických mezníků, významně ovlivňujících oba státy. Jedná se zejména o druhou světovou válku pod vládou nacismu a následnou sovětskou okupaci v bývalé NDR a ČSSR. Vývoj advokacie v Anglii nebyl podobným způsobem poznamenán, v první polovině 20. století zde naopak došlo k posunu a zlepšení podmínek při soudních sporech. V Anglii se liberálně založená politika nesnažila o zneužívání advokacie a omezování povolání kvůli politické příslušnosti, v historii však lze zaznamenat diskriminaci náboženskou.

Náboženská příslušnost. V 18. století bylo v Anglii zakázáno římským katolíkům působit v advokátních komorách. Nedošlo však k násilným aktům jako při židovské perzekuci,

¹⁸¹ Viz. Dalton, S., Carlin, P.: Independent Advocacy – A brief look at its past and present. Is its future under threat? North Umbria University: Jurnal of menthal heath, 2002

¹⁸² Viz. Dalton, S., Carlin, P.: Independent Advocacy – A brief look at its past and present. Is its future under threat? North Umbria University: Jurnal of menthal heath, 2002

příslušníci daného náboženství si pro sebe pouze začali vybírat profese, které byly právu blízké, nevyžadovaly však vstup do komory, což se zcela odlišuje od praktik nacistického státu v první polovině 20. století. Židovská persekuce výrazně poznamenala českou i německou advokacii a absence židů v advokacii je zde přítomná až dodnes.

Počty advokátů. Advokacie se na konci 19. století a začátku 20. století potýkala v ČSR i Německu s nadpočetnými stavy advokátů. V Anglii byly stavy naopak nedostačující, což je paradoxní vzhledem k tomu, že vstup do advokacie byl z hlediska odborných podmínek výrazně snadnější. Významné rozdíly můžeme pozorovat v početních stavech advokátů až do počátků 20. století. Zatímco v Československu byly typické nadpočetní stavy advokátů, Anglie se potýkala s jejich nedostatkem, který byl ukončen během 30. let 20. století. Ve stejné době však byla v Německu započata židovská persekuce a odstraňování politicky nevyhovujících osob z advokacie i dalších odvětví, což vedlo k výraznému úbytku advokátů, která ve 40. letech následovalo také i v Protektorátu Čechy a Morava.

Úroveň právního vzdělání a advokátní praxe. V rámci srovnání je zajímavým faktem postoj Anglie k právnickému vzdělání v období 19. století i století před ním. Až do začátku 20. století nebylo právnické vzdělání v anglické advokátní společnosti uznáváno a nešlo jej považovat za ekvivalent praktických zkušeností. Pro srovnání např. Právnická fakulta Univerzity Karlovy byla založena v roce 1348 jako jedna z jejích čtyř původních fakult. Fakulta práv v Oxfordu vznikla až v roce 1871 a v Cambridge v roce 1873. V angloamerickém právu bylo po dlouhá staletí vzdělání advokátů na velmi nízké úrovni nebo dokonce nulové, stejně tak jako právnické vzdělání dalších povolání spojených s právem i členů soudních porot. Za veškerou potřebnou kvalifikaci byla považována právní praxe, a to řadu let po založení obou fakult na univerzitách Cambridge a Oxford. Právní zakončení advokátních zkoušek v Anglii proběhlo rovněž poměrně nedávno, a to v roce 1956. Zákon o vzdělání z roku 1970 specifikoval, že nejdelší doba praxe pro *solicitors* může být čtyři roky, průměrně byla ustanovena na roky dva. Naproti tomu v ČSR již během první poloviny 20. století byly požadovány až sedmileté koncipientské praxe.

Svobodný versus autoritativní přístup k advokacii. Pro extremistickou vládu nacismu i komunismu je typické zneužívání advokacie k prosazování zájmů státu, popírání práv

obžalovaného a nadřazené postavení zájmů státu nad právy jedince. Pokud by požadavky státu advokát nenásledoval, mohl být sankcionován vyloučením z advokacie, vězněním či popravou.

Liberálně založené státy poskytují jedinci osobní práva a zájmy státu v advokacii nepřednostňují nad zájmy jedince. V Anglii bylo jednou z pohnutek začátků moderní advokacie potřeba obhajovat práva mentálně handicapovaných jedinců. V poválečném Německu v okupačních zónách Francie, USA a Anglie vojenský stát nijak výrazně nezasahoval do problematiky advokacie a poměrně rychle zde došlo k jejímu obnovení coby svobodného povolání. Po sjednocení daných okupačních zón ve Spolkovou republiku Německo byla započata éra moderní advokacie v SRN, do níž se bývalá NDR zařadila až v 90. letech. Stejně tak liberální advokacie coby svobodné povolání byla v ČSR obnovena až po roce 1989.

Sovětský model. V poválečném období se vývoj advokacie začal ubírat odlišným směrem na územích okupovaných SSSR. Oproti liberalisticky založeným státům (Anglie, SRN) zde můžeme pozorovat výraznou roli státu a politiky a její vliv na vývoj advokacie. Socialismus zneužíval advokacii k propagandě, prosazování stranických zájmů a porušování práv obžalovaných. Osobní práva klienta pozbývaly platnosti v okamžiku, kdy nebyly v souladu se stranickými zájmy. Pokud advokát nejednal v souladu s „názorem“ komunistické strany, mohl být vyloučen z advokacie nebo uvězněn. Za jednoznačné zneuctění československé advokacie je právem považován zákaz činnosti některých advokátů během komunistické éry ČSR a jejich nucená rekvalifikace v rámci programu „77 tisíc z administrativy do výroby.“ Pro vztah klienta a advokáta bylo rovněž velmi složitým obdobím éra socialismu v ČSR, a to po druhé světové válce, kdy probíhaly lidové soudy. Role advokáta coby obhájce byla výrazně potlačována, mnohdy byla považována až za provokaci. Pro advokáty bylo povinné stát během procesu na straně státu a komunistické strany, což z něj vytvořilo určitou formu státního zástupce. Za období druhé světové války jsou práva obžalovaných sporná, jelikož vycházela převážně z rasové nebo státní příslušnosti. Daným osobám byla upírána všechna osobní práva a právo na obhajobu bylo v praxi nemožné. Příslušníci árijské rasy a jejich zájmy byly naopak v právu maximálně. Se socialistickým přístupem je však srovnatelná nutnost příslušnosti k dělnické nebo komunistické straně, která byla pro výkon advokacie taktéž vyžadována.

Liberální britský model. Podobný přístup nebyl ze strany státu v historii Anglie zaznamenán, osobní práva klienta a role advokáta však byly v nesouladu s osobními právy jedince až do období začátku 20. století. Pro historickou Anglii byl hlavním problémem vysoký počet rychlých soudních slyšení následovaných po sobě, přítomnost nekvalifikované poroty, volný výklad práva soudcem a státním zástupcem a nízký počet advokátů. Při obhajobě neexistovala presumpce neviny či právo obžalovaného mlčet. Advokacie i celá justice zde až do začátku 20. století fungovala značně neformálně, neodborně a s volným výkladem práva na základě subjektivních dojmů soudců a státních zástupců. Někteří advokáti se rovněž snažili o manipulaci svědectví ve prospěch svých klientů s využitím nemorálního nátlaku na svědky. V Anglii se advokáti během 20. století setkávali s restriktivními opatřeními, mezi něž se řadí zákaz inzerce služeb, převodní monopol a přetrvávající omezení pro právníky typu *solicitors*. *Solicitors* postupně nabyli práv přístupu k otevřenému soudu mezi lety 1990, kdy jim byl poprvé přístup umožněn a 1999, kdy na základě novelizace legislativy získali stejná práva přístupu ke všem soudům jako měli a mají *barristers*.

3. Současné právní postavení advokátů v justičním systému ČR

3.1. Právní postavení advokátů a podmínky výkonu advokacie

Právní úprava. První souhrnná úprava právního postavení příslušníků advokátního stavu na území dnešní České republiky byla v Obnoveném zřízení zemském z roku 1627 pro Čechy a 1628 pro Moravu. Od této doby jsou stanoveny právní podmínky pro výkon advokátní profese jako zvláštního a samostatného právníckého povolání, jak bylo vyloženo podrobně výše v rámci mezinárodní historické komparace. Současné chápání advokacie se sice nese v odlišném duchu, nicméně již tehdy bylo zřejmé ustavování obecných principů advokacie, které platí až do dnešní doby. V rámci současné právní úpravy výkonu advokátní profese se jeví jako podstatné vyzdvihnout zejména princip samostatného právního postavení advokáta, který je dán svobodným přístupem k profesi, zákazem principu *numerus clausus* jako určitého nejvýše přípustného počtu advokátů¹⁸³ a rovněž i *eo ipso* zákonnými podmínkami pro výkon advokacie, jejichž splnění zakládá právní nárok na zápis do seznamu advokátů a tím pádem i oprávnění pro výkon advokátní profese.¹⁸⁴

Definice advokáta. Legální definice advokáta je upravena v zákonu o advokacii a advokátem je dle této definice pouze ten, kdo je zapsán v seznamu advokátů vedeném Českou advokátní komorou.¹⁸⁵ Na zápis do seznamu advokátů má přitom nárok každý, kdo splní zákonem předpokládané podmínky, jejichž proklamovaným účelem má být snaha zákonodárného sboru o zajištění vysoké kvality právních služeb. V rámci rostoucí globalizace a evropské integrace připouští zákon o advokacii výkon advokacie pro zahraniční advokáty a dále i evropské advokáty, ať hostující či usazené. Právní úprava zde vychází zejména z komunitárního práva, konkrétně ze směrnice č. 77/249/EHS o usnadnění účinného výkonu svobody volného pohybu služeb advokátů a dále směrnice č. 98/5/ES o umožnění trvalé praxe advokáta v jiném členském státě, než v kterém získal kvalifikaci. Pro působení zahraničních a evropských advokátů však zákon o advokacii vymezuje další podmínky, které budou podrobně probrány dále.¹⁸⁶

¹⁸³ K tomu např. blíže Zoulík, F.: Soudy a soudnictví. Praha: C.H.Beck, 1995

¹⁸⁴ K tomu srov. § 5 a násl. zákona o advokacii

¹⁸⁵ Srov. § 4 zákona o advokacii

¹⁸⁶ Srov. § 2 odst. 1 pís. b) ve spojení s § 5a a násl. a § 35 f a násl. zákona o advokacii

Způsoby výkonu advokacie. Svou činnost mohou všichni advokáti na základě ustanovení § 11 zákona o advokacii vykonávat samostatně, ve sdružení, jako společníci obchodní společnosti či v pracovním poměru. Změny v podobě výkonu advokacie v obchodní společnosti a v pracovním poměru dostali příslušníci advokátního vztahu díky zásadní novele zákona o advokacii z roku 2006.¹⁸⁷

Zákon o advokacii. Jak již tedy bylo uvedeno výše, nejdůležitějším předpisem, který upravuje právní postavení advokátů a výkon advokátní profese v České republice, je zákon o advokacii. Tento zákon byl od své účinnosti již mnohokrát novelizován (nicméně valná část těchto novel byla spíše technického charakteru a souvisela s novelizací jiných zákonů, zejména procesních), přičemž hlavní změny přinesly především následující zákony, u kterých se v rámci této publikace zastavíme blíže a podrobněji:

A) zákon č. 210/1999 Sb., kterým se mění zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii, a zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů

Tuto novelu lze označit za novelu „reparační“, neboť jejím hlavním posláním bylo napravit nebo nově upravit to, co se v zákoně o advokacii v důsledku jeho používání v praxi ukázalo být nedomyšlené či nedostatečné (např. nová úprava skládání advokátních zkoušek, vyškrtávání ze seznamu advokátů a pozastavení výkonu advokacie, změny v úpravě povinnosti mlčenlivosti atd.).

B) zákon č. 228/2002 Sb., kterým se mění zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích

Tímto zákonem byly do českého právního řádu především promítnuty příslušné právní akty ES/EU, čímž se (v souvislosti se vstupem České republiky do Evropské unie) umožnil výkon advokacie rovněž evropským advokátům a naplnila se zásada volného pohybu advokátních služeb (v tomto případě tedy služeb advokátů z ostatních členských zemí EU).

¹⁸⁷ K této problematice např. blíže Račok, M.: Několik úvah nad poslední změnou zákona o advokacii. Bulletin advokacie, 2006, č. 2

C) zákon č. 79/2006 Sb., kterým se mění zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony

Tato novela zákona o advokacii byla označována jako novela “završující”, nikoli ovšem z hlediska kontinuity vývoje legislativy v oblasti advokátní profese, ale z hlediska zavedení nových možných způsobů poskytování advokátních služeb (výkon advokacie v pracovním poměru, prostřednictvím komanditní společnosti, společnosti s ručením omezeným nebo zahraniční společnosti), určování advokátů k poskytnutí právních služeb zdarma osobám v hmotné nouzi aj.

D) zákon č. 219/2009 Sb. kterým se mění zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony

Tento zákon vznikl na základě vládního návrhu v součinnosti s Českou advokátní komorou a jejími představiteli. Tato novela zákona o advokacii měla na výkon advokacie zásadní a koncepční charakter, jelikož přinesla mimo řešení aplikačních problémů dosavadní právní úpravy rovněž i obsahové změny a úpravy zákona o advokacii. Tyto změny jsou odůvodněny především novými vývojovými trendy v oblasti poskytování právních služeb a faktickým rozvojem různých forem výkonu advokacie. Mezi zásadní změny, které přinesla tato novela a které budou mimo jiné i popsány dále v rámci této publikace, můžeme řadit především:

- úprava smlouvy o trvalé spolupráci mezi advokáty,
- úprava a zpřesnění podmínek zápisu do seznamu advokátů a seznamu advokátních koncipientů,
- možnost výkonu advokátní profese v souběhu s pracovněprávním vztahem,
- přechod práv a povinností zaměstnaného advokáta na jeho zaměstnavatele,
- úprava hromadného pojištění advokátů zajišťovaného Českou advokátní komorou,
- úprava vyškrcnutí koncipienta po složení advokátní zkoušky ze seznamu advokátních koncipientů,
- oprávnění advokátů provádět autorizovanou konverzi dokumentů,
- používání talárů ze strany advokátů a advokátních koncipientů,

- zřízení odvolací kárné komise pro řešení kárných provinění advokátů a advokátních koncipientů v odvolacím stupni,
- úprava opětovného zápisu advokáta po pěti letech do seznamu advokátů vedeného Českou advokátní komorou po skončení insolventního řízení,
- zavedení povinných identifikačních průkazů pro advokáty a rovněž tak i advokátní koncipienty.

E) zákon č. 202/2012 Sb. o mediaci a o změně některých zákonů (dále jen „zákon o mediaci“), ve znění pozdějších předpisů

Tento zákon upravuje výkon a účinky mediace, kterou mohou provádět pouze zapsaní mediátoři. Mediací se dle tohoto zákona rozumí právem upravený postup při řešení konfliktů za účasti mediátora, který podporuje komunikaci mezi osobami, které jsou v konfliktu. Dobré uplatnění nalezne mediace zejména v obchodních a rodinných vztazích a může pomoci předcházet vleklým soudním či arbitrážním řízením. Mediace má ve vztahu k advokátům zásadní význam, jelikož se předpokládá, že většina mediátorů bude z řad advokátního stavu. Z tohoto důvodů byla i zákonem o mediaci České advokátní komoře stanovena povinnost ke vzdělávání advokátů v oblasti mediace a dále k zajištění odborných zkoušek mediátorů.

F) zákon č. 258/2017 Sb. kterým se mění zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

Tato do této doby poslední velká novela zákona o advokacii přinesla zásadní novelizaci právní úpravy určení advokáta ze strany České advokátní komory pro žadatele v hmotné nouzi. O tomto právním institutu bude podrobně pojednáno dále. Dále novela upravuje a upřesňuje délku právní praxe advokátního koncipienta, omezuje počet koncipientů na jednoho advokáta jako jejich školitele, upravuje povinné pojištění advokátů a také nově stanovuje přestupky za neoprávněné poskytování právních služeb, resp. za pokoutnictví, což můžeme z hlediska právní

praxe i ve vztahu ke klientům advokátních služeb považovat *de lege ferenda* za úpravu více než žádoucí.

Výkon advokacie. Právní postavení advokátů v České republice je odvozeno od aktuální právní úpravy výkonu advokacie a poskytování právních služeb tak, jak je vyloženo hned úvodem v ustanovení § 1 odst. 2 zákona o advokacii. Poskytování právních služeb je legálně definováno jako činnost advokátů spočívající v zastupování v soudních a jiných řízeních, obhajoba v trestních právních věcech, poskytování právních porad, sepisování listin, zpracovávání právních rozborů a ostatní formy právní pomoci, pokud je tato vykonávána soustavně a za úplatu. Jako poskytování právních služeb je brána rovněž také činnost opatrovníka, pokud je tato vykonávána přímo advokátem. Následující ustanovení § 2 zákona o advokacii dále stanoví, že na území České republiky jsou oprávněni vykonávat advokacii advokáti a tzv. advokáti evropští. K pojmu výkon advokacie existuje i rozsáhlá soudní judikatura.¹⁸⁸

Nezastupitelná a výlučná role advokacie. Vzhledem k nezastupitelné a výlučné roli advokátů a advokacie samotné v každém moderním právním státě je samozřejmé, že zákonodárce bude normativně určovat prostřednictvím právních předpisů předpoklady a podmínky pro přístup k poskytování právních služeb advokáty, tedy k advokátní profesi samotné. Normativní vymezení přístupu k profesi je ostatně patrné u všech tzv. svobodných povolání. Jako meritorní účel si platná právní úprava výkonu advokacie v České republice zřejmě klade zabezpečení vysoké kvality poskytované právní pomoci, a tedy i profesionální a precizní právní ochrany oprávněných zájmů každého jednotlivého klienta. Dle některých názorů však zákonné podmínky pro zápis do seznamu advokátů mohou představovat prevenci možných snah o zamezení přístupu k advokátní profesi novým uchazečům ze strany již do seznamu zapsaných advokátů.¹⁸⁹ Vlastní pravidla výkonu advokátní profese jsou tak stanovena právními normami, ale samotné přistoupení k profesi advokáta přísluší zejména se zřetelem k nezávislosti advokacie stavovské samosprávě, tedy České advokátní komoře. Rozhodovací pravomoc České advokátní komory je však limitována zákonnými podmínkami přístupu k advokátní profesi, a tak by takto měla být i vyřešena rovnováha mezi principem odpovědnosti státní politické moci za zajištění kvality a dostupnosti právní pomoci a mezi stěžejním principem advokacie – její nezávislostí. Dále jsou

¹⁸⁸ Srov. např. rozhodnutí Nejvyššího správního soudu ČR v Brně, sp. zn. 5 As 34/2003

¹⁸⁹ K tomu blíže např.: Macková, A.: Právní pomoc advokátů a její dostupnost. Praha: C.H. Beck, 2001

vyjmenování další poskytovatelé právních služeb – typicky se jedná o notáře, soudní exekutory, patentové zástupce, daňové poradce či zaměstnance v rámci právních služeb pro jeho zaměstnavatele – tito všichni však na rozdíl od advokátů neposkytují právní služby v plném rozsahu právního řádu a ve všech věcech.¹⁹⁰

Zákonné předpoklady pro výkon advokátní profese. Zákonné předpoklady a podmínky pro výkon advokacie, které byli rovněž novelizovány, jsou stanoveny v ustanoveních § 4 a násl. zákona o advokacii a to tak, že jako primární podmínka je zákonem v souladu s principem stavovské samosprávy uveden zápis do seznamu advokátů vedeného Českou advokátní komorou. Následující podmínky jsou posléze právně konstruovány jako předpoklady zápisu do takového seznamu, a tudíž i jako předpoklady pro výkon samotné advokacie:

- **plná svéprávnost žadatele o zápis** – zde jde o zcela logickou podmínku, a to i vzhledem k ustanovením jiných zákonů,¹⁹¹
- **úplné vysokoškolské právnické vzdělání** žadatele v magisterském studijním programu na vysoké škole v České republice nebo v zahraničí, pokud je takové vzdělání ze zahraničí uznáváno v ČR za rovnocenné na základě mezinárodní smlouvy závazné pro Českou republiku anebo pokud je takové vzdělání v zahraničí uznáno podle zvláštního právního předpisu – zákona č. 111/1998 Sb., zákona o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „*zákon o vysokých školách*“) a současně toto vzdělání odpovídá svým obsahem a rozsahem obecnému vzdělání, jaké lze získat v České republice; tuto podmínku nelze nijak nahradit, a to ani například výkonem právní praxe,
- **minimálně tříletá praxe** žadatele jako advokátního koncipienta - i zde je zřejmý záměr zákonodárce v důrazu na kvalitu poskytované právní služby, která by měla být zajištěna dostatečnou odbornou praxí; v poslední době jsou na půdě advokátní stavovské organizace - České advokátní komory cítit důrazné snahy o

¹⁹⁰ K tomu srov. ustanovení § 3 odst. 2 zákona o advokacii

¹⁹¹ Srov. ustanovení § 15 odst. 2 občanského zákoníku

důsledné dodržování této zákonné podmínky pro možnost výkonu advokacie, jelikož mnoho žadatelů o zápis ji plní pouze formálně; úprava příslušných ustanovení zákona o advokacii a zároveň i stavovských předpisů je předmětem častých novelizací, ale přesto praxe naznačuje že žádnou revoluční změnu k lepšímu to bohužel zatím nepřineslo,

- **bezúhonnost** žadatele o zápis jako jeden z legitimních předpokladů důvěry klienta v člena advokátního stavu,
- žadateli nebylo v minulosti uloženo **kárné opatření**, jež by mělo za následek vyškrtnutí ze seznamu advokátů, či se na žadatele hledí, jako by mu takové opatření (ač uloženo) uloženo nebylo,
- žadatel **nebyl vyškrtnut** ze seznamu advokátů v souladu s ustanovením § 7b odst. 1 písm. e) nebo f), tedy pro prohlášení konkursu na jeho majetek či na majetek advokátní společnosti, jejímž je společníkem,
- žadatel o zápis do seznamu advokátů **nesmí být v pracovním poměru** či poměru obdobným s výjimkou pracovního poměru k jinému advokátovi či advokátní obchodní společnosti anebo k České advokátní komoře; tento požadavek klade důraz na nezávislost advokátní profese a zároveň požadavek, aby se advokát věnoval své právní službě s náležitou péčí; z uvedeného zákonného imperativu jsou povoleny výjimky ve prospěch logicky uvedených pracovních poměrů – typicky se jedná o možnost výkonu vědecké, pedagogické, literární, publicistické nebo umělecké činnosti v pracovním poměru; dřívejší dikce zákona o advokacii znemožňovala advokátům současně s výkonem advokacie vykonávat např. pedagogickou činnost na základě pracovněprávních vztahů (tj. na základě pracovního poměru nebo některé z dohod o pracích konaných mimo pracovní poměr), ale vzhledem k tomu, že se jednalo o nelegitimní zákonné opatření, např. ve vztahu k jiným právníckým profesím (exekutoři, soudci, státní zástupci), bylo postupně novelizací zákona o advokacii zavedeno jeho prolomení a to toliko v činnostech taxativně uvedených výše,

- **složení advokátní zkoušky**, která je dle zkušenosti mnohých advokátů zkouškou velmi náročnou, jelikož vyžaduje aprobaci v rámci celého právního řádu, čímž je opět především kladen důraz na odbornost jednotlivých příslušníků advokátního stavu, a tedy i na kvalitu poskytovaných právních služeb samotným klientům,

Poznámka

Za advokátní zkoušku je zákonem o advokacii pokládána též justiční zkouška, soudcovská zkouška, jednotná soudcovská zkouška, jednotná soudcovská a advokátní zkouška, prokurátorská zkouška, závěrečná zkouška státního zástupce, arbitrážní zkouška, notářská zkouška a exekutorská zkouška.

- **uhrazení poplatku České advokátní komory za zápis do seznamu advokátů a složení advokátního slibu** do rukou předsedy České advokátní komory, který zní: „*Slibuji na svou čest a svědomí, že budu ctít právo a etiku povolání advokáta a chránit lidská práva. Slibuji, že budu dodržovat povinnost mlčenlivosti a dbát důstojnosti advokátního stavu.*“ Znění tohoto slibu akcentuje především jak povinnost advokátů ctít právo a etiku jejich povolání, tak hlavně dodržování povinnosti mlčenlivosti, jakožto, dle názorů mnohých právně zasvěcených, snad nejdůležitější povinnost advokátů ve vztahu k jejich klientům.

Zákonné podmínky pro zápis do seznamu advokátů vedeného Českou advokátní komorou jednak kladou důraz na kvalitu poskytovaných právních služeb a jednak je dalším důležitým důvodem jejich přesné zákonné dikce i snaha zákonodárce o prevenci před bráněním v přístupu k profesi advokáta stávajícími advokáty, tedy členy České advokátní komory¹⁹². Z tohoto důvodu také zákon o advokacii například přiznává neúspěšným žadatelům i možnost přezkoumatelnosti zamítavého rozhodnutí České advokátní komory o zápis žadatele jako nového advokáta do seznamu advokátů.¹⁹³

¹⁹² K tomu blíže Macková, A.: Právní pomoc advokátů a její dostupnost. Praha: C.H. Beck, 2001

¹⁹³ Srov. ustanovení § 55b zákona o advokacii

3.2. Zahraniční a evropští advokáti

Globalizace a zejména evropská integrace se projevuje a má své důsledky i na trhu právních služeb v jednotlivých právních řádech samostatných zemí, Česká republika tak nemůže být výjimkou. Z tohoto důvodu je zákonem o advokacii také umožněn výkon advokátní profese nejen tuzemským advokátům, ale rovněž též tzv. advokátům zahraničním a advokátům evropským. Za základ tuzemské právní úpravy je považována směrnice č. 77/249/EHS o usnadnění účinného výkonu svobody volného pohybu služeb advokátů a rovněž i směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 98/5/ES o umožnění trvalé praxe advokáta v jiném členském státě, než ve kterém získal kvalifikaci. Advokacie je v dnešním pojetí profesí nadnárodní s mezistátním dosahem a je tedy i nutné postupně odstraňovat překážky v právních řádech samostatných států, které by bránily přirozenému pohybu příslušníků advokátní profese a jejich právních služeb. Na půdě Evropské unie tak začal na základě uvedených směrnic postupně probíhat proces vzájemného uznávání vysokoškolského vzdělání v oboru práva a právní vědy a tento proces byl završen právem garantovanou svobodou usazování zahraničních a evropských advokátů v jednotlivých zemích.

Zahraniční advokáti. Zahraniční advokát může požádat o zápis a následně bude zapsán do seznamu advokátů vedeným Českou advokátní komorou na základě ustanovení § 5a zákona o advokacii. Zde nalezneme jednotlivé podmínky, ze kterých je nutné uvést zejména složení uznávací advokátní zkoušky a prokázání skutečnosti, že žadatel o zápis je oprávněn poskytovat právní služby nezávisle a ve všech věcech v jiném státě za podmínek slučitelných se zákonem o advokacii. Účelem uznávací advokátní zkoušky je ověřit základní znalosti žadatele o právním řádu České republiky a zároveň znalosti právních předpisů o poskytování právních služeb, včetně předpisů stavovských. Po úspěšném složení uznávací zkoušky je zahraniční advokát poté oprávněn na území České republiky poskytovat právní pomoc, ale *eo ipso* toliko v oblasti práva toho státu, v němž získal své advokátní oprávnění k poskytování právních služeb a zároveň v oblasti práva mezinárodního. Zahraniční advokát může tedy najít nejčastěji své praktické uplatnění zejména při působení v rámci větší advokátní společnosti s mezinárodním dosahem právních služeb anebo naopak samostatně pokud například klient, který pochází z České republiky, potřebuje poskytnutí právní služby v oblasti zahraničního práva a využije erudované právní služby zahraničního advokáta jako odborníka na právo své země.

Evropští advokáti. Evropský advokát je na rozdíl od zahraničního advokáta státním příslušníkem některého ze členských států Dohody o Evropském hospodářském prostoru nebo Švýcarské konfederace anebo je v těchto státech usazen trvale. Evropský advokát může poskytovat své právní služby na území České republiky na základě dikce ustanovení § 2 odst. 1 ve spojení s ustanovením § 35f a násl. zákona o advokacii, a to buďto jako tzv. usazený evropský advokát nebo tzv. hostující evropský advokát. Hostující evropský advokát poskytuje právní služby v České republice pouze dočasně či příležitostně a na rozdíl od usazeného evropského advokáta nemůže sepsávat smlouvy týkající se nemovitostí, ověřovat podpisy, nemůže být společníkem sdružení advokátů, ani společníkem „advokátní“ obchodní společnosti a rovněž tak není oprávněn účastnit se sněmu České advokátní komory ani být volen do orgánů České advokátní komory. V obou případech je evropský advokát jak hostující, tak usazený oprávněn poskytovat právní služby spočívající v zastupování v řízení před soudy či jinými orgány veřejné moci. V případě advokátního přímusu je však evropský advokát povinen po dohodě se svým klientem ustanovit si tuzemského advokáta jako konzultanta v oblasti procesních předpisů platných pro daný typ řízení. Takovým konzultantem může být v případě hostujícího evropského advokáta i zmocněnec pro doručování písemností. Hostující evropský advokát má totiž za povinnost si z řad tuzemských advokátů zvolit zmocněnce pro doručování písemností, pokud poskytuje své služby spočívající v zastupování účastníka v soudních i jiných řízeních.¹⁹⁴ Pro klienty je příznivá dikce zákona o advokacii, která stanoví, že odpovědnost evropského advokáta za újmu způsobenou klientovi či jeho odpovědnost kárná se nikterak neliší od odpovědnosti advokáta tuzemského.¹⁹⁵

V souvislosti s otevřeným tématem poskytování právních služeb evropskými advokáty je záhodno učinit krátkou vsuvku o aktuálním a relativně novém předmětu diskuse napříč advokátním stavem, týkající se evropského advokáta a jeho povinnosti ustanovit konzultanta pro procesní otázky a zmocněnce pro doručování písemností, tak jak bylo vyloženo výše. Tyto v celku logické povinnosti evropských advokátů mohou v praxi způsobovat jisté aplikační problémy. Nabízí se praktická otázka, co se stane s kvalitou právní služby v takových řízeních, kde není advokátní přímus, povinnost zastoupení advokátem či nutné obhajoby. V takových případech si totiž nemusí ze zákona evropský advokát přizvat jako konzultanta pro procesní otázky

¹⁹⁴ Srov. ustanovení § 35j odst. 2 zákona o advokacii

¹⁹⁵ Srov. ustanovení § 35p odst. 5 zákona o advokacii

nikoho, popř. si může přizvat kteroukoli libovolnou osobu – například firemního právníka či naprostého laika. Další zádrhele v praxi mohou být způsobeny faktem, když hostující advokát nesplní svou povinnost ustanovit si zástupce pro doručování z řad advokátů, jelikož zákon o advokacii stanoví, že v takovém případě budou písemnosti pro hostujícího evropského advokáta bez zástupce pro doručování uloženy a právní moci nabydou třetím dnem po uložení. Neblahé účinky nabytí právní moci uložení se budou týkat samozřejmě klienta a ten se bude moci domáhat maximálně náhrady újmy na svém evropském advokátovi, otázkou jen bude, jak úspěšně. Zcela bez povinnosti ustanovení konzultanta pro procesní otázky zůstaly zahraniční advokátní společnosti. V případě ale, že jejími společníky a jednateli jsou pouze evropští advokáti, by to mělo být na místě změnit. Zákonodárce v tomto případě zřejmě předvídá plnou znalost procesních předpisů evropských advokátů jako společníků zahraniční společnosti, když povinnost ustanovení si konzultanta se zahraniční společností ani v případě nutné obhajoby či povinného zastoupení v řízení nedotýká. Na tomto místě by byla jistě vhodná novelizace příslušných ustanovení zákona o advokacii.¹⁹⁶

Poznámka

K výše uvedené problematice zahraničních a evropských advokátů je na místě dodat, že dle současné dikce zákona o advokacii je umožněn výkon advokacie prostřednictvím zahraniční společnosti rovněž pro „tuzemské” advokáty; podle dřívější právní úpravy mohly zahraniční společnosti (tj. právnické osoby dříve uvedené v ustanovení § 35na zákona o advokacii) poskytovat své právní služby na území České republiky pouze prostřednictvím usazených evropských advokátů. Advokátní praxe byla však taková, že mnozí “tuzemští” advokáti působili v zahraničí jakožto společníci zahraničních advokátních společností a bylo tak nelegitimní bránit jim ve výkonu advokátní praxe jménem a v zastoupení těchto zahraničních advokátních společností na území České republiky, když už byla tato možnost zavedena pro usazené evropské advokáty. Zahraniční advokátní společnost má v rámci současné dikce zákona o advokacii samostatnou právní úpravu, což s ohledem na systematiku a relativně samostatnou problematiku poskytování právních služeb zahraniční advokátní společností lze z pohledu klientské veřejnosti jediné přivítat.

¹⁹⁶ Srov. ustanovení § 35s a násl. zákona o advokacii

3.3. Možné způsoby výkonu advokátní profese v České republice

Svobodné povolání. Výkon advokacie je v České republice již tradičně vnímán ze strany veřejnosti jako výkon svobodného povolání, které je spjato s konkrétní osobou advokáta. V advokátní praxi je to zřetelné ve skutečnosti, že i v současné době je samostatný výkon advokacie převažujícím způsobem poskytování právních služeb advokáty. Další možné způsoby výkonu advokacie jsou následující:

- **výkon advokátní profese společně s jinými advokáty ve sdružení jako společník společnosti podle občanského zákoníku,**
- **výkon advokacie advokátem jako společníkem obchodní společnosti nebo zahraniční společnosti,**
- **výkon advokacie advokátem jako zaměstnancem v zaměstnaneckém poměru k jinému advokátovi či advokátní obchodní společnosti.**

Výše uvedené způsoby možného výkonu advokátní profese s sebou nesou pro klienta určité výhody i nevýhody, např. samostatný advokát mu dle předpokladů bude úzce a osobně nápomocen s řešením jeho právní věci, naopak velká advokátní společnost zajistí na druhou stranu větší a podrobnější pokrytí právního řádu.

Samostatný výkon advokacie. Pokud se zaměříme nejprve na samostatný výkon advokacie, tak ten, jak již bylo uvedeno, patří stále mezi převažující formu výkonu advokátní profese v České republice. Advokát zde poskytuje právní služby svým jménem a výlučně na svou odpovědnost. Pokud se klient rozhodne pro takového samostatného advokáta, má předpoklad určité jistoty, že právní služby budou také tímto samostatným advokátem přímo a osobně poskytovány. Nicméně samostatný advokát má menší možnost poradit se o právním problému s jiným advokátem, nechat se v případě nenadálé situace zastoupit, pokud pomineme možnost nechat se zastoupit advokátním koncipientem či jiným zaměstnancem samostatného advokáta, což tedy může v určitých složitějších a náročnějších právních věcech zkomplikovat jeho právní službu klientovi.

Trvale spolupracující advokát jako zvláštní způsob samostatného výkonu advokacie. Způsob výkonu advokátní profese *sui generis* představuje tzv. trvalá spolupráce mezi advokáty, tak jak je upravena v ustanovení § 15e a násl. zákona o advokacii. Trvalá spolupráce mezi advokáty zde nepředstavuje zvláštní způsob výkonu advokátní profese, nýbrž jde o určitou nadstavbu samostatného výkonu advokacie. Trvale spolupracující advokát má (především z daňového hlediska) stále postavení osoby samostatně výdělečně činné s maximální možnou svobodou, pokud jde o volbu klientů včetně klientely vlastní. Zákon o advokacii stanoví náležitosti obsahu a formy smlouvy o trvalé spolupráci mezi advokáty, přičemž jako podstatné se jeví zmínit, že smlouva o trvalé spolupráci musí být uzavřena v písemné formě a nesmí omezovat nezávislost trvale spolupracujícího advokáta.

Zákon o advokacii stanoví, že advokát může trvale spolupracovat pouze s jedním advokátem či jednou advokátní společností. Trvalá spolupráce mezi advokáty je, jak vyplývá z výše uvedeného, pouze formou *sui generis* v rámci samostatného výkonu advokátní profese, kdy trvale spolupracující advokát dále zůstává nadále osobou samostatnou a nezávislou, nicméně výběr klientely a právních věcí bude zpravidla na advokátovi či advokátní společnosti, se kterou trvale spolupracuje. Z důvodu ochrany oprávněných zájmů advokátních klientů je stanoveno, že advokáti musí své klienty při poskytování právních služeb na základě smlouvy o trvalé spolupráci na tento fakt předem upozornit.

Poznámka

V souvislosti s právní úpravou trvalé spolupráce mezi advokáty je také nutné podotknout, že jednotliví advokáti spolu velmi často v praxi spolupracují na principu *ad hoc*, kdy se např. zastupují při časové vytíženosti či odbornému zaměření toho kterého advokáta. Takováto nahodilá spolupráce mezi advokáty není zákonem o advokacii nijak upravena, a tak postačí, pokud se budou advokáti řídit obecnými advokátními předpisy.

Sdružení advokátů. Výkon advokacie ve sdružení advokátů se upraví písemnou smlouvou mezi advokáty o společnosti dle občanského zákoníku. Právní úprava smlouvy o sdružení se opírá o ustanovení § 2716 a násl. občanského zákoníku ve spojení s ustanovením § 14 zákona o advokacii. Sdružení advokátů nemá právní osobnost a advokáti, kteří vykonávají svou právní profesi ve sdružení, jednají jako samostatné osoby na vlastní odpovědnost, nicméně pod názvem svého sdružení. Advokát jako člen sdružení nesmí advokacii vykonávat samostatně, jako společník advokátní společnosti včetně společnosti zahraniční, v jiném sdružení a ani

v pracovním poměru k jinému advokátovi. V rámci sdružení mají advokáti také kolegiální povinnosti vůči spolupracujícím advokátům.¹⁹⁷ Majetek získaný při výkonu advokacie ve sdružení je spoluvlastnictvím všech společníků sdružení a advokáti, kteří společně vykonávají svou advokátní profesi ve sdružení musejí mít společné sídlo.

Společník obchodní společnosti. Dalším možným způsobem společného výkonu advokacie je její výkon advokátem jako společníkem obchodní společnosti. Na základě ustanovení § 15 zákona o advokacii mohou advokáti vykonávat svou právní profesi jako společníci veřejné obchodní společnosti, komanditní společnosti nebo společnosti s ručením omezeným, když poslední jmenovaná je v praxi mezi advokáty nejoblíbenější. Z názvu společnosti musí být patrné, že se jedná o advokátní společnost a jejím předmětem podnikání musí být výlučně advokacie (popř. je připuštěna ještě možnost výkonu činnosti insolventního správce). Společníky společnosti, jejími jednateli či prokuristy mohou být pouze advokáti, stejně tak dědicem obchodního podílu může být pouze advokát. Za společnost jednájí při výkonu advokacie jejím jménem a na její účet její společníci. Při jiných právních jednáních zastupuje společnost jednatel či jednatele jako statutární orgán v souladu s příslušnými ustanoveními zákona o obchodních korporacích a příslušné společenské smlouvy či zakladatelské listiny společnosti.

Partnerem klienta je v právních vztazích vždy sama společnost a ta je nadána narozdíl od sdružení dle občanského zákoníku svou vlastní právní osobností. Z důvodu omezeného ručení společníků v případě komanditní společnosti a společnosti s ručením omezeným zákon o advokacii stanovuje vysoké limity pojistného plnění pro případ odpovědnosti za škodu, tak aby bylo možné případně vzniklou újmu související s výkonem advokacie klientovi plně nahradit.¹⁹⁸

Dále jak bylo uvedeno výše, je dnes českým advokátům rovněž umožněn výkon advokacie v zahraniční advokátní společnosti.

Zaměstnaný advokát. Na základě ustanovení § 15a, § 15b, § 15c a § 15d zákona o advokacii je dále zákonem připuštěna možnost vykonávat advokacii zaměstnancem jiného

¹⁹⁷ Srov. ustanovení čl. 12 Etického kodexu

¹⁹⁸ K tomu blíže Račok, M.: Několik úvah nad poslední novelou zákona o advokacii. Bulletin advokacie, 2006, č. 2

advokáta či advokátní obchodní společnosti, popř. zahraniční společnosti. Za případnou újmu způsobenou zaměstnaným advokátem je odpovědný jeho zaměstnavatel, přičemž zaměstnaný advokát bude za takovou škodu odpovídat svému zaměstnavateli podle příslušných pracovně-právních předpisů. V těch případech, kdy advokát vykonával advokacii samostatně a následně se nechal zaměstnat, zákon stanoví přechod práv a povinností advokáta na jeho zaměstnavatele, pokud se před vznikem pracovního poměru advokáta nedohodne s klientem jinak, či klient neučiní jiná vhodná opatření. Závazky na zaměstnavatele dále nepřejdou ze zákona v případě, že by tímto přechodem byl příliš zvýhodněn či znevýhodněn, popř. by to na něm nešlo spravedlivě požadovat. Závazky z odpovědnosti za újmu způsobenou klientovi advokátem v době jeho samostatné činnosti či za navrácení klientem svěřených hodnot nejsou předmětem přechodu práv a povinností *ipso iure*.

3.4. Role advokátů jako právních zástupců v soudním a jiném řízení

Speciální právní úprava. Práva a povinnosti advokátů jako právních zástupců jejich klientů v soudních řízeních jsou upravena jednotlivými procesními předpisy. Z pohledu klienta tak procesní práva a povinnosti advokáta doplňují práva a povinnosti na hmotněprávní rovině a platí pouze pro dané soudní řízení, a to i s ohledem na speciální právní úpravu v jednotlivých soudních řízeních.

Nejvyšší nároky na odpovědnost a právní povinnosti jednotlivých advokátů jsou kladeny zejména v řízeních soudních. Specifika těchto práv a povinností advokáta v těchto jednotlivých soudních řízeních budou podrobněji vyložena níže. Procesní práva a povinnosti advokátů jsou do jisté míry ovládána principem formálnosti soudního procesu, přičemž postup advokáta v soudním řízení a jeho vztahy či projevy k soudu a soudním osobám se musí povinně řídit těmito formálními pravidly a principy. Jakékoli mimoprocesní vztahy mezi advokáty a soudem jsou spíše nežádoucí, jelikož mohou podlomit důvěru v nestrannost justice, a tak by advokát ani jinak, než v procesních formách se soudem komunikovat neměl.

3.4.1. Role advokátů v civilním řízení

Právní zastupování před soudem. Meritorní rolí advokátů v civilním procesu je právní zastupování klientů v tomto řízení. V občanském soudním řízení se může dát klient jako účastník tohoto řízení právně zastupovat. V praxi nejčastějším právním zástupcem v civilním řízení bude právě advokát, přičemž advokátovi lze udělit pouze plnou moc pro celé řízení, tedy tzv. plnou moc procesní, kterou nelze omezit, neboť procesní plná moc jej opravňuje k provedení všech procesních úkonů včetně dispozičních, jež by mohl jinak provést sám účastník řízení. Procesní plná moc navíc platí jak pro řízení v prvním stupni, tak i pro řízení opravné. Advokát jako zástupce účastníka civilního řízení má právo nechat se v rámci civilního procesu zastupovat jiným advokátem nebo, s výjimkou případů, v nichž je zastoupení advokátem podle občanského soudního řádu povinné, advokátním koncipientem.

Poznámka

V souladu s novelizací stavovských předpisů z roku 2018 nesmí již advokát ustanovit svým zástupcem jiného zaměstnance k poskytnutí právní služby, která spočívá v účasti při jednání či úkonu soudu.

Plná moc. Advokát, popř. jeho další zástupce, musí doložit své oprávnění zastupovat klienta již při prvním úkonu, který v rámci daného řízení učiní.¹⁹⁹ Právním zástupcem účastníka v civilním řízení nemůže být *eo ipso* advokát, jehož zájmy jsou v rozporu se zájmy účastníka řízení. Povinnost soudu poskytovat účastníkovi řízení potřebná poučení, výzvy nebo upozornění lze splnit také tím, že budou tato poskytnuta advokátovi jako právnímu zástupci účastníka. Pokud z plné moci nevyplyvá něco jiného, zaniká plná moc dnem právní moci rozhodnutí, kterým bylo skončeno řízení, pro které byla udělena. Je dále nutné, aby byla plná moc účastníkem řízení udělena advokátovi písemně anebo ústně do soudního protokolu.

Pouze jeden právní zástupce. Občanský soudní řád v ustanovení § 24 stanoví, že v téže věci může mít účastník pouze jednoho zvoleného právního zástupce. Ustanovení § 28 odst. 3 občanského soudního řádu dále říká, že zvolí-li si účastník jiného právního zástupce, platí tím, že vypověděl plnou moc dosavadnímu právnímu zástupci. Z toho vyplývá, že procesní plná moc udělená více právním zástupcům současně pro jediné občanské soudní řízení je neplatná;

¹⁹⁹ Srov. ustanovení § 32 odst. 1 občanského soudního řádu

ostatně obdobný postoj k tomu má i ustálená soudní judikatura. *De lege ferenda* se však stále častěji ozývají názory odborné veřejnosti o nutnosti novelizace těchto zákonných ustanovení a připuštění možnosti účastníka zvolit si více právních zástupců pro téže civilní řízení. Důvodem těchto úvah je zejména složitost a vysoká kvalifikační a odborná náročnost některých právních věcí, o kterých se civilní řízení vedou. Nemožnost mít více právních zástupců v civilním řízení se stává v právním vědomí otázkou a věci *non liquet* a bylo by na místě se jí začít legislativně zabývat.

Poznámka

V platném trestním řízení je pro srovnání ustavení více právních zástupců povoleno a otázka komplikací s doručováním písemností a vyrozumívání o úkonech trestního řízení je řešena formou volby obviněného.²⁰⁰ Pokud obviněný takovou volbu neučiní sám, pak určí zmocněnce pro doručování v hlavním líčení předseda senátu či v přípravném řízení státní zástupce.²⁰¹

Procesní práva a povinnosti. Advokát, kterého si klient vybral pro zastupování v civilním řízení, je po svém zvolení nadán určitými procesními právy a povinnostmi. Mezi ta nejdůležitější patří zejména právo podávat soudu návrhy (včetně řádných i mimořádných opravných prostředků) a protinávrhy, jejich změny či tyto návrhy brát zpět, právo vyjádřit se k důkazům a být přítomen při dokazování prováděné mimo budovu soudu, či se souhlasem předsedy senátu klást otázky při výslechu svědků otázky. Mezi další procesní práva advokáta jako právního zástupce následně patří právo nahlížení do celého soudního spisu (pouze s výjimkou protokolu o hlasování) a činit si z tohoto spisu výpisy a opisy, právo na doručování soudních písemností (v případě procesní plné moci je toto právo dokonce právem výlučným a soud doručuje až na výjimky veškeré dokumenty toliko právnímu zástupci). Výkon a uplatňování jednotlivých procesních práv a povinností advokáta jako právního zástupce se bude následně lišit podle druhu řízení (sporné či nesporné) a dále *eo ipso* podle jeho stupně.

Ustavený advokát. Další možností vzniku právního zastoupení v civilním řízení je ustavení právního zastoupení účastníka advokátem na základě soudního rozhodnutí. Jednotlivá práva a povinnosti advokáta ustaveného soudem budou v rámci daného soudního řízení stejná jako u advokáta zvoleného, s výjimkou práva na odměnu, kterou v tomto případě hradí stát.

²⁰⁰ K tomu podrobněji Myslík, S.: Plná moc udělená více zmocněncům. Bulletin advokacie, 2002, č.2.

²⁰¹ Srov. ustanovení § 37 odst. 3 trestního řádu

Advokát jako opatrovník. V občanském soudním řízení je dále umožněno, aby zástupcem účastníka řízení byl ustanoven opatrovník. Opatrovník na rozdíl od právního zástupce nemusí být ustanoven v soudním řízení pouze na žádost a při splnění podmínky předpokladů pro osvobození od soudních poplatků. Opatrovníka musí mít ze zákona fyzické osoby, které nemohou před soudem jednat samostatně a nejsou přitom zastoupeny svým zákonným zástupcem (typicky se bude jednat o nesvéprávné fyzické osoby). I v případě, že by jinak nesvéprávná osoba před soudem jednat mohla, může předseda senátu rozhodnout o nutnosti zastupování zákonným zástupcem nebo opatrovníkem, pokud to vyžadují okolnosti případu. Opatrovník v civilním soudním řízení může být účastníkovi řízení ustanoven soudem i bez jeho žádosti a bez ohledů na jeho majetkové poměry. Opatrovníkem lze navíc ustanovit advokáta i bez jeho souhlasu, nutno však uvést, že přednost k ustanovení opatrovníkem mají osoby blízké či jiné vhodné, tyto s tím však ale souhlasit musí.

Občanský soudní řád předpokládá ustanovení opatrovníku účastníkovi (fyzické či právnické osobě) v případě, že tento účastník není právně zastoupen (zákonně či smluvně) a zároveň není schopen před soudem sám jednat a je tu nebezpečí z prodlení. Dále může být opatrovník ustanoven účastníku, jehož pobyt není znám, jemuž se nedaří doručovat v cizině, který je stížen duševní nepřechodnou poruchou, či který je neznámým dědicem zůstavitele, není-li dosud znám okruh dědiců.²⁰² Opatrovník bude též ustanoven v případě nebezpečí z prodlení také právnické osobě, která jako účastník řízení nemůže před soudem vystupovat, jelikož tu není osoba, která je za ni oprávněna jednat či je sporné, kdo touto osobou oprávněnou jednat je, nebo mezi těmito osobami existuje možný případ konfliktu zájmů.²⁰³ V soudní praxi je opatrovník ustanovován nejčastěji v případech, kdy účastník řízení není znám. Občanským soudním řádem zavedenou fikcí doručení účastníkovi řízení na adresu pobytu uvedenou v evidenci obyvatel tak dle některých názorů dojde ke zřejmému oslabení právního institutu opatrovníka v civilním řízení.²⁰⁴ Proti takovým názorům zase však vystupují předpoklady jiné, které argumentují tím, že samotný pojem adresy v evidenci obyvatel není roven pojmu známý pobyt, tedy ani počet opatrovníků ustanovovaných v civilním řízení osobám neznámého pobytu by neměl být ovlivněn.²⁰⁵

²⁰² Blíže viz ustanovení § 29 občanského soudního řádu

²⁰³ K tomu např. Dědič, J., Lasík, J.: Opatrovník obchodní korporace jmenovaný pro případ konfliktu zájmů. Bulletin advokacie, 2017, č. 10

²⁰⁴ K tomu blíže Jirsa, J.: Proč bychom se souhrnné novely báli. Bulletin advokacie, 2009, č. 6

²⁰⁵ K tomu blíže Krym, L.: Několik poznámek k ustanovování advokátů soudem jako „opatrovníků pro doručování“ v civilním řízení. Bulletin advokacie, 2009, č. 7-8

Asi nejožehavější diskusi v souvislosti s opatrovnictvím v civilním procesu vyvolává odměna, resp. její náhrada opatrovníkovi. Zajímavou právní otázkou v souvislosti s právním zastoupením opatrovníkem zůstává odměna opatrovníka v případě, že je jím advokát. Dle příslušných ustanovení advokátního tarifu je stanoveno, že advokátovi náleží za výkon funkce opatrovníka nižší odměna než za výkon funkce zvoleného právního zástupce.²⁰⁶ Toto ustanovení advokátního tarifu je řadou advokátů právem považováno za diskriminující a protizákonné. V této souvislosti můžeme zmínit například nálezy Ústavního soudu ze dne 16.12. 2008, sp. zn. IV. ÚS 2380/08, který ve svém odůvodnění uvádí:

„I nepřítomnému účastníkovi soudního řízení musí být zajištěna ochrana jeho zájmů i základních práv. Funkce opatrovníka nebyla zákonem stanovena, aby usnadňovala činnost soudu tím, že má kam odesílat písemnosti. Byla vytvořena proto, aby do důsledku hájila zájmy nepřítomného, což představuje mimo jiné studium spisu, podávání vyjádření a vedení celého sporu za nepřítomného tak, jak by takovou povinnost byl nucen plnit smluvní zástupce. Ustanovení opatrovníka podle § 29 a násl. spadá v o. s. ř. do rubriky zástupci účastníků. Pro tento druh zastoupení platí ustanovení § 31 o. s. ř., podle kterého ustanovený zástupce má stejné postavení jako zástupce na základě procesní plné moci.“

Protizákonným a protiústavním bylo toto ustanovení advokátního tarifu shledáno také městským soudem v Praze, který v odůvodnění svého usnesení ze dne 7.2. 2008 sp. zn.: 20 Co 468/2007 a 20 Co 512/2007 mimo jiné uvedl:

„Mezi činnostmi advokáta, jenž byl ustanoven opatrovníkem účastníka neznámého pobytu, a advokáta, který byl ustanoven zástupcem účastníka podle § 30 odst. 2 o. s. ř., není zásadní rozdíl, naopak ustanovený opatrovník má při ochraně práv zastupovaného ztíženou pozici, neboť může vycházet jen z obsahu spisu. Není pak žádný rozumný důvod pro to, aby odměna opatrovníka byla oproti odměně advokáta ustanoveného podle § 30 odst. 2 o. s. ř. určovaná podle § 7 vyhl. č. 177/1996 Sb. ve znění vyhl. č. 276/2006 Sb. zásadně snížena. Ustanovení § 9 odst. 5 citované vyhlášky proto odvolací soud za použití čl. 95 odst. 1 Ústavy shledal v rozporu s § 1 odst. 2 zák.č. 85/1996 i s čl. 1 LZPS, neboť zakládá

²⁰⁶ Srov. ustanovení § 9 odst. 5 advokátního tarifu

neodůvodněnou nerovnost v odměně za shodnou práci advokáta a dospěl k závěru, že je nelze aplikovat.“

Výše uvedené sporné ustanovení advokátního tarifu je dle některých právně erudovaných názorů i v rozporu s občanským soudním řádem, který ve svém ustanovení § 31 stanoví, že ustanovený opatrovník nebo zástupce má stejné postavení jako zástupce na základě plné moci, a byl-li opatrovníkem nebo jiným zástupcem ustanoven advokát, má stejné postavení jako advokát, jehož si účastník řízení zvolil a udělil mu plnou moc. Je proto více než záhodno zamyslet se nad možnou novelizací advokátního tarifu a jeho uvedení do souladu s aktuální zákonnou právní úpravou. Ačkoli tyto debaty probíhají již více než deset let, doposud se tak nestalo, když je stále právně vycházeno z usnesení Ústavního soudu ze dne 7.4. 2009, sp. zn. I. ÚS 2022/09, které ve svém odůvodnění mimo jiné uvádí:

„V případě účastníka neznámého pobytu nedochází k žádným konzultacím s klientem, opatrovník nemusí zpracovávat žádné jeho náměty, dotazy či podněty, a že z toho důvodu lze považovat současnou právní úpravu odměny advokáta v advokátním tarifu za odpovídající.“

Poznámka

Na okraj je možné se ještě zmínit o relativně nové povinnosti advokátů pro civilní řízení zakotvené přímo v zákoně o advokacii, a to povinnost advokátů používat v civilním řízení před Nejvyšším soudem jejich stavovský oděv, tedy talár.

3.4.2. Role advokátů v řízení trestním

Advokátní přímus. V trestním řízení si může účastník řízení svého právního zástupce zvolit sám anebo mu může být právní zástupce ustanoven soudem. Trestí řízení ovládá daleko častěji než řízení civilní institut advokátního přímusu, a to mimo jiné i z důvodu vyšší možnosti zásahu do lidských práv a svobod.²⁰⁷ Dle trestního řádu je stanoveno, že obhájcem může být toliko advokát. Obhájcem však nemůže být takový advokát, proti kterému je nebo bylo vedeno trestní stíhání, a v důsledku toho v trestním řízení, ve kterém by měl vykonávat obhajobu svého klienta,

²⁰⁷ Srov. ustanovení § 36 a § 36a trestního řádu

má postavení obviněného, svědka nebo zúčastněné osoby. Dále je stanoveno, že obhájcem nemůže být advokát, který v trestním řízení vypovídá jako svědek, podává znalecký posudek nebo je činný jako tlumočník. Jako svědek, znalec či tlumočník však musí advokát aktivně vypovídat či vystupovat, nestačí pouze předpoklad, že tak činit bude v budoucnu. V této souvislosti je vhodné zmínit nálezy Ústavního soudu ze dne 16.12. 2008, sp. zn. IV. ÚS 2380/08, který ve svém odůvodnění uvádí:

„I. K vyloučení obhájce z obhajování podle § 37a odst. 1 písm. a) tr. ř. nestačí pouhý předpoklad, že by obhájce mohl být v budoucnu vyslechnut jako svědek.

II. Z obhajování nemůže být vyloučen obhájce, který nebyl zproštěn povinnosti mlčenlivosti a jako svědek vypovídat nemůže.“

Zvolení advokáta třetími osobami. Pokud si obviněný svého obhájce pro trestní řízení nezvolí sám a neudělí mu za tím účelem plnou moc, popř. pokud mu ho nezvolí ani zákonný zástupce či opatrovník, může mu ho zvolit jeho příbuzný v pokolení přímém, jeho sourozenec, osvojitel, osvojenec, manžel, partner, druh či zúčastněná osoba. Je-li obviněný omezen či dokonce zbaven svéprávnosti, mohou výše uvedené osoby zvolit obhájce pro trestní řízení obviněnému i proti jeho vůli.²⁰⁸ Je nutno též doplnit, že na základě ustanovení § 37 odst. 2 trestního řádu si obviněný může zvolit jiného obhájce než toho, který mu byl zvolen vzhledem k jeho nečinnosti oprávněnou osobou.²⁰⁹

Pakliže není advokát jako obhájce klienta v rámci trestního řízení zvolen, je pro tento případ trestním řádem upravena možnost právního zastoupení obviněného jako účastníka řízení na základě jeho ustanovení soudem. O tomto právním institutu bude rovněž podrobně pojednáno dále.

Práva a povinnosti obhájce v trestním řízení. Trestní řád přímo vypočítává jednotlivá práva a povinnosti zvoleného či ustanoveného obhájce v rámci trestního řízení. Je třeba zmínit zejména povinnost obhájce poskytovat obviněnému potřebnou právní pomoc, účelně využívat prostředky a způsoby obhajoby k hájení práv a zájmů obviněného, zejména pak pečovat, aby

²⁰⁸ Srov. ustanovení § 37 trestního řádu

²⁰⁹ Ke vztahu advokáta a klienta v trestním řízení rovněž blíže viz. Mandák, V.: Meze trestní obhajoby – nástin základních otázek. Bulletin advokacie, 2003, č. 11

byly náležitě a včas objasněny skutečnosti, které obviněného zbavují viny nebo jeho vinu zmírňují, a tím ve své podstatě i přispívají k správnému objasnění a rozhodnutí věci trestním soudem. Advokát jako obhájce má právo a zároveň povinnost podávat veškeré příslušné návrhy, žádosti a podání včetně opravných prostředků, nahlížet do spisů, zúčastnit se vyšetřovacích úkonů jakož i úkonů, kterých se může zúčastnit jeho klient jako obviněný. Advokát jako obhájce musí obecně jednat pouze v zájmu svého klienta a má mimo jiné také právo vyžádat si předem kopii či průpis protokolu o každém úkonu trestního řízení²¹⁰. Nutno též dodat, že v rámci trestního řízení byla advokátům relativně nedávnou novelou zákona o advokacii uložena zákonná povinnost používat stavovský oblek, tedy talár. K této povinnosti advokátů se již vyjádřil i Ústavní soud, který v odůvodnění svého usnesení ze dne 6. 1. 2010, sp. zn. IV ÚS 2457/2009, mimo jiné uvedl:

„Opětovné zavedení taláru advokátů může být též správným krokem pro zvýšení reprezentativnosti procesu, kterou tento pozbyl zejména tzv. „zlidověním“ soudnictví, v jehož rámci byl mimo jiné talár advokátům odňat. Tradice advokacie jako svobodného právnického povolání a respekt k příslušníkům advokátního stavu nejsou, neboť takovými z povahy věci být nemohou, výslovně upravenými principy advokacie, jako například nezávislost či nadřazenost zájmů klienta nad zájmy advokáta, avšak i ve srovnání s těmito principy představují nezanedbatelné hodnoty. Lze tedy shrnout, že znovuzavedení práva advokátů nosit při úkonech, které to svým významem odůvodňují, talár, souvisí i s hodnotami skrytějšími a svým významem pouhý vnější efekt daleko přesahujícími.“

3.4.3. Role advokátů v soudním řízení správním

Práva a povinnosti advokáta v soudním řízení správním. Právní zastoupení klienta advokátem ve správním soudnictví je upraveno zákonem č. 150/2002 Sb., soudním řádem správním, ve znění pozdějších předpisů. V souladu s ustanovením § 35 odst. 2 tohoto zákona je v soudním řízení správním připuštěna výslovně možnost účastníka řízení být právně zastoupen svým advokátem. Pokud právní zastoupení klienta vznikne na základě smluvního vztahu, je advokát

²¹⁰ K jednotlivým právům a povinnostem advokáta jako obhájce v trestním procesu srov. ustanovení § 41 trestního řádu

povinen doložit soudu (stejně jako v jiných soudních řízeních) plnou moc, tedy své oprávnění zastupovat klienta v daném řízení. Pokud by takovou plnou moc nedoložil ani přes výzvu správního soudu, pak soud nemusí k jejímu doložení vyzývat klienta a může řízení přímo zastavit pro nedostatek podmínek řízení.²¹¹

Advokát jako právní zástupce je v rámci řízení nadán právy a povinnostmi vztahující se k předmětnému řízení. Mezi jednotlivá práva a povinnosti patří tradičně například právo podávat soudu návrhy (včetně řádných a mimořádných opravných prostředků) a protinávrhy, tyto návrhy a protinávrhy měnit či návrhy brát celé zpět. Dále je to pak právo advokáta vyjádřit se ke všem důkazům, být přítomen při soudním jednání, právo nahlížení do soudního spisu s výjimkou protokolu o hlasování a činit si z tohoto protokolu výpisy a opisy, právo na doručování soudních písemností, které je v určitých zákoně předvídaných případech i právem výlučným.²¹²

Ustanovení advokáta. Soudní řád správní rovněž připouští zákonnou možnost ustanovení právního zástupce soudem. Dle ustanovení § 35 odst. 8 soudního řádu správního může předseda senátu na návrh účastníka ustanovit tomuto usnesením právního zástupce, kterým může být i advokát, pokud jsou u účastníka řízení dány předpoklady pro osvobození od soudních poplatků a pokud je to nezbytně třeba k ochraně jeho práv. Institut advokátního přimusu se ve správním soudnictví projevuje toliko v řízení o kasační stížnosti. V takovém řízení musí být stěžovatel povinně právně zastoupen advokátem, pokud nemá on sám právní vzdělání, anebo pokud ho nemá jeho zaměstnanec či člen, který ho v řízení zastupuje:

„Jestliže byl advokát ustanoven Nejvyšším správním soudem pro řízení o kasační stížnosti, nevztahuje se toto zastoupení na další řízení před krajským soudem, bylo-li jeho rozhodnutí Nejvyšším správním soudem zrušeno a věc mu byla vrácena k dalšímu řízení.“²¹³

²¹¹ Srov. rozsudek rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu ze dne 6.2.2019, č.j. 6 As 405/2017-33

²¹² Srov. ustanovení § 42 odst. 2 soudního řádu správního

²¹³ Srov. usnesení rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu ze dne 28. 6. 2018, č. j. 8 As 167/2017-58

3.4.4. Role advokátů v soudním řízení před Ústavním soudem

Povinné právní zastoupení. V řízení před Ústavním soudem je zákonem o Ústavním soudu stanoveno povinné právní zastoupení advokátem, tedy advokátní přímus. Každý účastník řízení před Ústavním soudem, včetně účastníků vedlejších, musí být v řízení zastoupen advokátem. Z této povinnosti existuje výjimka a to, když účastníkem nebo vedlejším účastníkem řízení před Ústavním soudem je advokát:

„Je-li účastníkem nebo vedlejším účastníkem řízení před Ústavním soudem advokát, nemusí být podle ustanovení § 30 odst. 1 zákona o Ústavním soudu zastoupen jiným advokátem.“²¹⁴

Důvodem advokátní přímusu v řízení před Ústavním soudem je zejména právně komplikovaná materie právních otázek řešených v tomto řízení a dále též možná snaha zákonodárce o nezahlcování Ústavního soudu nepřesnými či právně neuchopitelnými návrhy.²¹⁵ Právní zastoupení účastníka v řízení před Ústavním soudem advokátem má svá specifika, k nimž existuje odborná literatura,²¹⁶ uvedená specifika však nejsou předmětem této publikace.

²¹⁴ Viz. Stanovisko pléna Ústavního soudu ze dne 8. 10. 2015, sp. zn. Pl. ÚS-st. 42/15

²¹⁵ Srov. ustanovení § 30 odst. 1 zákona o Ústavním soudu

²¹⁶ K tomu např. blíže Ševčík, V.: Advokát jako zástupce účastníka v řízení o ústavní stížnosti. Bulletin advokacie, 2001, č. 8

4. Vztah advokáta a klienta jako meritorní důvod existence nezávislé advokátní profese a způsoby jeho vzniku

4.1. Obecné podmínky vzniku právního vztahu mezi advokáty a jejich klienty s důrazem na svobodnou volbu právního zástupce

Způsoby vzniku právního vztahu. Podmínky vzniku právního vztahu mezi advokátem a klientem jsou v České republice dány platným právním řádem. Nejčastěji vzniká tento vztah a tím i vzájemná práva a povinnosti mezi těmito dvěma subjekty na základě smlouvy. Základní princip zaručující každému bez rozdílu právo na právní pomoc však v České republice umožňuje také vznik vztahu mezi advokátem a klientem na základě soudního rozhodnutí a na základě rozhodnutí České advokátní komory. Nejčastější způsob vzniku vztahu mezi advokátem a klientem, kterým je výše zmíněný vztah smluvní, dovoluje klientovi skutečnou svobodu při výběru advokáta, když klient má v takovém případě do značné míry možnost ovlivnit úroveň zastoupení nebo právní pomoci a získat tak právní službu v co nejvyšší dostupné kvalitě.

Poznámka

Pro úplnost je nutné zde zmínit ještě jeden specifický způsob vzniku práv a povinností advokáta ve vztahu ke klientovi, a tím je pověření jiným advokátem, který zastupuje klienta v rámci tzv. substituce. Tomuto právnímu institutu *sui generis* bude však věnována náležitá pozornost dále.

Povaha právního vztahu. Rozsah povinností advokáta vůči klientovi je vymezen povahou jejich vzájemného vztahu. Podle toho, jakou povahu má vzájemný vztah advokáta a klienta a k čemu se advokát formulací a uzavřením smlouvy zavazuje, lze rozlišit dva typy závazků: Jde buď o „závazek prostředků“ nebo o „závazek výsledků“, které na sebe advokát vznikem vztahu mezi ním a klientem bere²¹⁷. V prvním případě, kdy je advokát zavázán prostředky, bude klientovi radit a využívat k tomu svých odborných znalostí a právních dovedností tak, aby klient co nejlépe dosáhl svého zamýšleného cíle. Ve druhém případě, kdy vztah pro advokáta vzniká jako závazek výsledku, bude advokát jednat jménem klienta a s důsledky přímo pro něj a bude

²¹⁷ K tomu blíže Tichý, L.: K některým otázkám postavení advokáta a advokacie – vývojové tendence. Bulletin advokacie. 1992, zvl. č. říjen

mít za takový výsledek i odpovědnost. Toto striktní rozdělení sice nenachází příliš přízně právní teorie v kontinentálním právním pojetí, ale anglo-americká právní věda ho naopak využívá často a pro účely této práce je potřebné o tomto pohledu učinit alespoň tuto krátkou zmínku.

4.1.1. Výběr advokáta jako klientova právního zástupce a rádce

Kvalita, odbornost a územní dosah. Pokud už nastane v životě člověka či existenci právnické osoby situace, která vyžaduje právní podporu, dostává se jednotlivec nebo společnost do pozice, ve které se z něj nebo z ní stává klient hledající advokáta. Každý klient musí nejprve zvážit, jak širokou misí hodlá svého advokáta pověřit, a především jak rychle a kvalitně chce mít příslušnou právní věc vyřízenou. Klient musí s ohledem na náročnost právního případu posoudit hledisko materiálního zázemí a fyzických lidských zdrojů vybraného advokáta. Pokud má klient odpovědně vybrat svého právního zástupce a rádce, měl by se zaměřit zejména na kvalitu a odbornou specializaci vybraného advokáta a na územní dosah jím poskytovaných právních služeb. Klient se může řídit například odbornými publikacemi, nejrozličnějšími doporučeními a referencemi poskytnutými například uspokojenými klienty. Klientova volba advokáta dnes může být usnadněna i reklamou, která je již v současné době advokátům za níže popsaných podmínek dovolena. Klientova volba však může být v některých případech naopak omezena právem nebo povinností advokáta klienta odmítnout. Oprávnění odmítnout klienta je dáno značnou autonomií vůle advokátů vycházející z principu nezávislosti jejich právního postavení, jako bylo popsáno podrobně výše. Advokátova nezávislost je základním principem a atributem nezávislé advokacie. Právě touto nezávislostí je, či by býti měla, zaručena kvalifikovaná a profesionální ochrana práv a oprávněných zájmů klienta. Vedle toho nezávislá advokacie též zásadně přispívá k obecné spravedlnosti v demokratické společnosti. Není však možné opominout i skutečnost, že v souvislosti s právem advokáta odmítnout klienta musí být v každé vyspělé právní kultuře zajištěny instituty práva chudých. V demokratické právní kultuře musí být zaručena výše popsaná „*rovnost zbraní*“. Právní pomoci se musí dostat každému bez ohledu na jeho finanční či jiné omezení, které by mu svobodnou volbu advokáta ztěžovalo, či mu v ní dokonce bránilo.

4.1.2. Otázky kvality a odborné specializace poskytovatelů právní pomoci

Osobní důvěra a sympatie jsou jistě hodnoty, na kterých lze stavět, na doporučení rodiny, přátel nebo obchodních partnerů se dá jistě také do určité míry spolehnout, ale v dnešní době v kontextu rychlého společenského vývoje, vysokého počtu praktikujících advokátů, technologických možností i masivního vlivu médií již tyto hodnoty pro výběr advokáta v praxi nepostačují. V České republice v současnosti působí již téměř deset tisíc advokátů, kteří jsou uvedeni v různých seznamech a žebříčcích. Různé odborné publikace a přehledy přinášejí hodnocení advokátů i advokátních kanceláří zpravidla dle oblastí práva, v nichž působí. Pro výběr advokáta se tedy vyplatí prostudovat dostupné odborné prameny, které jsou většinou přístupné ve veřejných zdrojích, často i na internetu, a zkombinovat takto získané informace s dalšími doporučeními.

Média. Také média, zvláště ta masová, mají velký vliv na obecné hodnocení advokátů či advokátních kanceláří veřejností, protože zveřejňují známé mediální kauzy a staví tak konkrétní advokáty do světla klientského zájmu; mnozí advokáti tohoto jevu dosti a příznačně využívají.

Odborné publikace. Odborné publikace²¹⁸ a seznamy v nich uvedených advokátů informují potenciální klienty jednak v obecné rovině o poskytování právních služeb v dané zemi a dále v rámci konkrétní země rozlišují různé kategorie právních služeb. V těchto kategoriích hodnotí a řadí jednotlivé právní kanceláře do žebříčku podle toho, které z nich doporučují klientům. Nejčastěji rozlišované kategorie jsou tradičně nemovitosti, informační technologie, korporátní a obchodní právo či fúze a akvizice. Klient tak má možnost si v těchto seznamech najít a porovnat jednotlivé advokáty či advokátní kanceláře doporučované pro daný obor.

Poznámka

1. Etická pravidla českých advokátů platná do října roku 2003 značně omezovala možnosti veřejné propagace a zviditelnění českých advokátů ve výše uvedených odborných publikacích a seznamech, a tak zde většinou byly prezentovány zejména mezinárodní advokátní kanceláře. Obvyklé cesty prezentace českých advokátů byly většinou pouze články v odborné literatuře. Redaktoři těchto publikací však velmi často vycházeli z informací o místním trhu, které ne zcela odpovídaly realitě.

²¹⁸ Mezi nejvyužívanější anglicky psané publikace patří např. European Legal 500, Chambers Global a Global Counsel 3000.

2. V říjnu 2003 však nabyla účinnosti zcela revoluční změna etických pravidel, která umožnila české advokacii daleko více se propagovat a prosazovat. Kvalita českých advokátních kanceláří je v mnoha ohledech srovnatelná s kvalitami mezinárodních kanceláří. V některých aspektech jsou české kanceláře dokonce i lepší, jejich podstatnou výhodou je například absence střetu zájmů, který velmi často zabrání, či by alespoň zabránit měl, mezinárodním kancelářím převzít zastoupení klienta na území České republiky.

4.1.3. Územní působnost jednotlivých advokátů

Přeshraniční působnost advokátů. Územní působnost advokátních kanceláří může hrát v některých právních případech významnou roli při klientově rozhodování o volbě jeho právního zástupce. Potřebuje-li klient například uskutečnit obchodní transakci ve více zemích současně, jeho volba nejspíš padne na mezinárodní kancelář s pobočkami ve všech dotčených zemích. I při takovéto transakci však může stejně dobrou službu nabídnout řada českých advokátních kanceláří, které mohou mít mezinárodní dosah. V současnosti mají totiž i mnohé české advokátní kanceláře buď vlastní zahraniční pobočky, nebo jsou členy různých mezinárodních sítí nezávislých advokátních kanceláří²¹⁹ nebo různých volných uskupeníh sestavených za společným cílem – poskytování právních služeb ve více zemích. Pokud je advokát členem některého z mezinárodních uskupení, má pak možnost nabízet svým klientům právní služby například při „*offshorových*“ investicích²²⁰, při transakcích v několika různých zemích současně, a především v případech, v nichž se posuzují nejrůznější zahraničně-právní aspekty transakcí probíhajících v České republice.

Mezinárodní síť. Systém mezinárodních sítí se samozřejmě poněkud liší od vlastní sítě poboček, rozhodně však, pokud jde o úroveň a kvalitu poskytovaných právních služeb, není méně efektivní. Nejprestižnější sítě mají jednak velmi přísné pracovní postupy, na jejichž základě si vybírají své členy, a rovněž rigidně stanovená pravidla, jimiž se musejí všichni členové řídit a podle nich i ve své advokátní praxi postupovat. Tato pravidla například vymezí určité časové rozmezí, v jehož rámci jsou partnerské advokátní kanceláře povinny reagovat na žádost o spolupráci od zahraniční partnerské advokátní kanceláře. I malé kanceláře pak mají šanci

²¹⁹ Např. TAGLaw, TerraLex, Lex Mundi apod.

²²⁰ Tento termín se používá pro zahraniční a povětšinou spekulativní investice

konkurovat těm mezinárodním, a to třeba i v rámci účasti ve výběrovém řízení, které klient vypíše pro transakce ve více zemích najednou.

4.1.4. Relativní svoboda při volbě advokáta jeho klientem

Svobodná volba právního zástupce. Do zákona o advokacii bylo ustanovením § 2a jednou z novel implementováno právo svobodné volby advokáta. Rovněž v Etickém kodexu platném pro všechny advokáty, kteří poskytují své právní služby na území České republiky, je uvedeno, že:

„Advokát je povinen se při náboru klientů zdržet každého jednání, kterým by se osobám požadujícím poskytnutí právní služby ztěžovala nebo znemožňovala svobodná volba advokáta.“²²¹

Vedle tohoto ustanovení je však důležité se pozorně zaměřit také na praktické možnosti využití takového práva ze strany potencionálních klientů a zároveň upozornit na jeho jisté limity, které toto právo fakticky či právně omezují.

Široký výběr. Při volbě svého advokáta má dnes klient možnost vybírat mezi několika tisíci příslušníky tohoto povolání podle mnoha různých parametrů. Jednotliví advokáti se liší v mnoha aspektech, jako jsou odborné znalosti, praktické zaměření na určité právní oblasti, finanční požadavky, jazykové dovednosti a v neposlední řadě i umístění sídla advokátní kanceláře. Klient však nemá vždy možnost získat nebo dohledat veškeré informace nutné pro kvalifikovaný výběr toho pravého advokáta. Základní informace lze získat od České advokátní komory²²² nebo z výše popsaných publikací. Vzhledem k uvolnění pravidel o možnosti využití reklamy pro advokáty má dnes také mnoho advokátů své webové prezentace na internetu a reference zde uvedené, zvláště pokud jsou ověřitelné, mohou být vhodným vodítkem pro výběr advokáta. Nicméně dlouhodobě platným poznatkem zůstává fakt, že klient se při volbě advokáta nejčastěji řídí doporučeními od svých známých anebo se obrací na advokáta, který jej již zastupoval v jiném právním případě. O to více ale vyvstává jako riziko skutečnost, že v dnešní

²²¹ Ustanovení čl. 30 Etického kodexu

²²² Např. internetové stránky ČAK www.cak.cz

době nemůže jeden advokát obsáhnout celý platný právní řád do hloubky. Toto riziko významně snižují velké advokátní kanceláře, v nichž se její jednotliví členové specializují na určitou právní oblast detailně. Volba advokáta je tedy pro klienta velmi obtížná, v mnoha případech si klient nezvolí svého advokáta na základě exaktního výběru, ale podle intuice a úspěch volby advokáta a následný úspěch celého právního případu může být do jisté míry i výsledkem náhody.

Advokátní reklama. Svou roli v rozhodování klienta při volbě advokáta jako právního zástupce a rádce sehrává také reklama. Dlouhou dobu byla v advokacii odmítána jako nevhodná a nedůstojná. Současný koncept tzv. informační společnosti, který přinesl změnu i v posuzování práva advokáta informovat o svých službách, však tento dříve obecně přijímaný názor, možná i předsudek, změnil. Advokát v současné době má plné právo informovat veřejnost prostřednictvím médií, to znamená tiskem, rozhlasem nebo televizním vysíláním nebo prostřednictvím internetu o právních službách, jež poskytuje, avšak jen za předpokladu, že jsou tyto informace pravdivé, přesné, nejsou klamavé a respektují povinnost mlčenlivosti a další základní hodnoty, na nichž je postavena moderní advokacie.²²³ Klamavá reklama, která může kromě jiného i poškodit jiné advokáty, je hrubým porušením základních etických principů advokacie.²²⁴

Přímá nabídka právních služeb. Svoje právní služby může advokát dokonce i nabízet konkrétním klientům, ale s tím omezením, že to mohou být pouze klienti, s nimiž se při výkonu advokacie běžně stýká.²²⁵ Nemůže tedy například rozdávat letáky kolemjdoucím či cestujícím městské hromadné dopravy či si takovou formu reklamy zadat.²²⁶ Pokud by advokát, což je však v praxi poněkud obtížně představitelné, dokonce nabízel svým klientům právní služby prostřednictvím elektronických komunikačních prostředků, tj. telefonu či internetu, musí respektovat povinnosti uložené zákonem č. 480/2004 Sb., o některých službách informační společnosti. Znamená to především kontaktovat klienta s nabídkou právních služeb teprve po předchozím souhlasu a vždy mu umožnit se svobodně rozhodnout, zda chce být takto nadále kontaktován.²²⁷ Rovněž při soutěži musí advokát dodržovat právní předpisy upravující pravidla

²²³ K tomu srov. ustanovení čl. 25 a násl. Etického kodexu nebo ustanovení čl. 2.6 Evropského kodexu

²²⁴ Srov. rozhodnutí kárného senátu kárné komise Komory sp. zn. K 24/99

²²⁵ Srov. rozhodnutí kárného senátu kárné komise Komory sp. zn. K 8/98 a sp. zn. K 24/98

²²⁶ Srov. rozhodnutí kárného senátu kárné komise Komory sp. zn. K 10/97

²²⁷ K otázce reklamy advokátů např. blíže Radvan, M. - Stachová, A.: Reklama advokátů. Bulletin advokacie, 2004, č. 2

hospodářské soutěže;²²⁸ navíc nesmí *eo ipso* například ani přijmout nebo nabídnout úplatu za doporučení či zprostředkování právních služeb.²²⁹ Poskytnutí provize za zprostředkování klienta je tedy advokátům v České republice zakázáno, nicméně z řad advokátní obce jsou patrné hlasy o nutnosti přehodnocení této koncepce.

Povinnost advokáta odmítnout svého klienta. Klient se při využití svého práva na svobodnou volbu advokáta musí smířit s faktem, že advokát je vázán předpisy o advokacii, které výslovně stanovují případy, ve kterých je jeho právní zástupce přímo povinen poskytnutí právních služeb odmítnout.²³⁰ Tím je svobodné právo klienta na volbu advokáta limitováno. Tento zákaz poskytování právních služeb platí zejména pro ty případy, kdy advokát nebo jeho kolega advokát ze stejné advokátní kanceláře nebo zaměstnanec advokáta, ve stejné nebo související právní věci již poskytoval právní rady jiné osobě, jejíž zájmy jsou v rozporu se zájmy nového potenciálního klienta. Zákaz poskytnout právní službu platí i v případě, že by byla dříve získaná informace o jiném klientovi schopna budoucího klienta neoprávněně zvýhodnit. Zákaz platí také pro případy, ve kterých se projednávání určité věci zúčastnil advokát nebo osoba jemu blízká.²³¹ Tyto zákazy zamezují potenciálnímu vzniku střetu zájmů, který by nevyhnutelně nastal v případě přijetí nového klienta.

Problémem v advokátní praxi je množství neveřejných informací, které každý právník v rámci své práce o svých klientech získá. Tyto informace zkrátka má advokát k dispozici a zná je, ať už se to v jeho příštích kauzách hodí nebo ne. Při zastupování dalšího klienta by si asi jen stěží tuto znalost mohl odmyslet, popřípadě by jakousi „autocenzurou“ mohl snížit efektivitu zastupování nového klienta. Z tohoto důvodu není například možné v řízení o výživném dítěte pro dobu po rozvodu, aby se rozvedený manžel obrátil na advokáta, který úspěšně zastupoval manželku v rozvodovém řízení. S ohledem na zamezení střetu zájmů je také vyloučeno, aby advokát zastupoval klienta, jehož zájmy jsou v rozporu s jeho vlastními zájmy nebo se zájmy jeho blízkých. Veškeré uvedené zákazy jsou vedeny především snahou předem zabránit případům, ve kterých by o schopnosti a způsobilosti advokáta hájit všemi dostupnými prostředky

²²⁸ K tomu srov. přísl. ustanovení zákona č. 143/2001 Sb., o ochraně hospodářské soutěže a o změně některých zákonů (zákon o ochraně hospodářské soutěže), ve znění pozdějších předpisů

²²⁹ Srov. ustanovení čl. 32 odst. 1 Etického kodexu

²³⁰ Srov. ustanovení §19 odst. 1 zákona o advokacii

²³¹ K tomu blíže viz. ustanovení § 22 občanského zákoníku

zájmy svého klienta mohly vyvstat přinejmenším důvodné pochybnosti. Jedním z nejdůležitějších rysů vztahu advokáta a jeho klienta je důvěra klienta v to, že informace, které sdělí svému advokátovi, nebudou v budoucnu nikdy zneužity v jeho neprospěch, a právě zachování této důvěry je hlavním cílem výše uvedených zákonných zákazů a omezení.

Advokát musí také odmítnout převzít právní zastoupení klienta z důvodů, které by omezovaly jeho schopnost nebo možnost klientovi poskytnout právní služby na očekávané profesionální úrovni nebo v očekávaném termínu. Mezi takové důvody patří zejména případy, ve kterých:

- by poskytnutím právních služeb byly ohroženy zájmy potenciálního klienta,
- by advokát neměl dostatek speciálních znalostí a zkušeností; v takovém případě musí buď klienta odmítnout, nebo je možné, aby klienta se situací seznámil s tím, že svůj nedostatek na vlastní zodpovědnost odstraní přiměřeným způsobem, tím může například být spolupráce s jiným advokátem či odborníkem,
- aktuální zdravotní stav advokáta ať fyzický či psychický by bránil řádnému a včasnému poskytování právních služeb klientovi,
- klienta již zastupuje jiný advokát; v takovém případě musí buď budoucí advokát získat souhlas předchozího advokáta, nebo vyčkat v rámci kolegiality, až klient řádně ukončí svůj právní vztah ke stávajícímu advokátovi,
- o právní zastoupení požádá více osob, ale mezi těmito zájemci o právní službu zjevně hrozí, že v průběhu jejího poskytování se zájmy těchto uchazečů dostanou do rozporu. Není přímo vyloučeno, aby advokát v jedné věci zastupoval více osob, ale je to možné pouze za předpokladu, že s tím všichni zájemci souhlasí nebo pokud byl advokát ustanoven soudem či určen Českou advokátní komorou. Advokát se však musí vyvarovat případů, kdy je zákonité, že maximálně účinné právní zastupování nebo obhajoba jednoho zájemce o právní službu

bezvýhradně povede k poškození druhého zájemce – taková situace může typicky nastat například v některých případech obhajoby spoluobviněných osob.

Poznámka

Specifický případ nutného odmítnutí klienta představuje právní poradenství ve věcech smluvních. V souladu s Etickým kodexem platí, že pokud advokát radí ve věci přípravy a uzavření smlouvy jedné smluvní straně a na základě této smlouvy by došlo ke sporu, může pak zastupovat původního klienta, jestliže strany již při přípravě smlouvy věděly, že advokát poskytuje právní službu pouze jedné z nich a měly příležitost obstarat si vlastního kvalifikovaného právního zástupce.²³² V advokátní praxi například nastává situace, ve které advokát prodávajícího připravuje kupní smlouvu na prodej nemovitosti či movitosti a projednává s potenciálním kupujícím podmínky smlouvy a průběh převodu tak, že si tento kupující nemusí být plně vědom toho, že advokát není společným právním rádcem obou stran této smlouvy, a že tedy nejedná primárně v jeho prospěch. V takovém případě musí advokát kupujícího výslovně informovat o pravém stavu věci, aby se v následném případném soudním sporu nedostal do konfliktu s advokátními předpisy.

Svobodná vůle advokáta. Výše vyjmenované důvody povinného odmítnutí potenciálního klienta však neznamenají, že by ve všech ostatních případech, za všech okolností, musel advokát povinně každého zájemce, který jej o poskytnutí právní služby požádá, bezpodmínečně za klienta přijmout. Veškeré vztahy mezi advokátem a klientem samozřejmě vznikají na základě vzájemné dohody, je tedy na svobodné vůli advokáta a jeho klienta, zda bude po úvodním kontaktu navázána spolupráce či nikoli. Advokát nemá bezpodmínečnou povinnost přijmout bez dalšího jakéhokoli zájemce o své právní služby. Svobodná volba advokáta ze strany klienta se zde tak střetává s advokátovou nezávislostí, která se mimo jiné projevuje i v široké možnosti odmítnutí klienta. Advokát jako osoba podnikající by však pochopitelně jednal proti svému ekonomickému zájmu, pokud by bezdůvodně odmítal své klienty a tím i budoucí zákazníky.

Poznámka

V souvislosti s právem advokáta přijmout nebo odmítnout klienta se hodí na místě uvést následující citát Lorda Denninga:

„Bylo by chybou předpokládat, že advokát je klientovou hlásnou troubou, která jen hlásá to, co klient chce. Advokát ani není jen nástrojem, který vykonává klientovy pokyny. Poslání advokáta se odvíjí od něčeho vyššího, je to poslání jednat v zájmu pravdy a spravedlnosti.“

²³² Srov. ustanovení čl. 7 odst. 1 "Etického kodexu"

Povinnosti advokáta při odmítnutí klienta. Zájmy klienta jsou nicméně chráněny i v případě, kdy je klient advokátem odmítnut. Je tomu tak to díky povinnosti advokáta učinit přiměřená opatření k odvrácení újmy hrozící klientovi. Takovým opatřením může například být podle okolností i účast na soudním jednání či podání odvolání (v případě, že klient byl odmítnut v posledních dnech odvolací lhůty). Advokát je povinen vždy provést přiměřená opatření k odvrácení závažné újmy, která žadateli o právní službu bezprostředně hrozí, i pokud by tohoto klienta hodlal odmítnout.²³³

Právo advokáta odmítnout svého klienta. Kromě případů, kdy advokát potenciálního klienta odmítnout na základě právních předpisů musí, má tedy advokát i zákonné právo klienta odmítnout nebo s ním ukončit smluvní vztah z jiných než povinných důvodů a je také při možnosti odmítnutí klienta značně nezávislý.²³⁴ Nejčastější důvody vedoucí advokáta k odmítnutí potenciálního klienta nebo k výpovědi již uzavřené smlouvy o poskytování právních služeb bývají narušení nezbytné důvěry mezi advokátem a klientem nebo nedostatečná součinnost ze strany klienta. Důvodem pro rozvázání smluvního vztahu s klientem je pak situace, jestliže klient stále a bezvýhradně trvá na svých pokynech vůči advokátovi, přestože ho advokát včas a správně poučil o nezákonnosti či nevhodnosti těchto pokynů. V případě, že by advokát nezákonných pokynů uposlechl, sám by pak porušil platné objektivní právo a vystavoval by se následnému postihu. Advokát je rovněž oprávněn vypovědět smlouvu o poskytování právních služeb v případě, že klient ani přes výslovné upozornění neposkytne advokátovi finanční zálohu na odměnu za poskytování právních služeb. Ovšem i v těchto případech výpovědi smlouvy o poskytování právních služeb je klient opět chráněn. Advokátovou povinností je totiž činit veškeré neodkladné úkony tak, aby klient neutrpěl na svých právech či oprávněných zájmech žádnou újmu, a to nejméně po dobu 15 dnů po zániku smlouvy o poskytování právní pomoci, ledaže by klient výslovně prohlásil, že na nich netrvá a tím advokáta výslovně těchto povinností zbavil.

Záruka právní pomoci. V praxi samozřejmě mohou nastat i případy, že klient bude po advokátovi požadovat natolik finančně či jinak neatraktivní právní služby, že tento klient nebude mít v podstatě možnost domoci se poskytnutí právních služeb ze strany advokáta smluvní cestou. To by mohlo ohrozit jedno ze základních lidských práv, totiž klientovo ústavní právo na

²³³ Srov. ustanovení čl. 8 odst. 1 Etického kodexu

²³⁴ Srov. §18 odst. 1 zákona o advokacii

právní pomoc.²³⁵ Pro tyto případy stanoví jednotlivé procesní předpisy možnost, aby každý v odůvodněných případech mohl požádat o přidělení, resp. ustanovení právního zástupce, jehož odměnu pak hradí stát. V těch právních záležitostech, ve kterých neprobíhá řízení podle těchto procesních předpisů, má klient právo požádat Českou advokátní komoru, aby mu advokáta určila dle příslušných ustanovení zákona o advokacii; ten je potom povinen tomuto klientovi požadovanou právní pomoc poskytnout.

Smlouva o poskytování právních služeb. Jestliže veškeré výše uvedené důvody, pro něž by advokát klienta musel nebo mohl odmítnout, neplatí, a jestliže je klient při svém hledání advokáta úspěšný a s advokátem se na poskytnutí právní pomoci dohodne, je tato dohoda mezi oběma subjekty zpečetěna uzavřením smlouvy o poskytování právních služeb (tato smlouva nemusí být vždy v praxi označena přesně tímto názvem, jsou samozřejmě přípustná i jiná a další označení).

4.2. Vznik právního vztahu advokáta a klienta na základě jejich vzájemné smlouvy

Rozdílná práva a povinnosti. Smluvní vztah mezi advokátem a jeho klientem je vztahem vysoce specifickým v tom smyslu, že jde o právní poměr vznikající mezi dvěma subjekty s diametrálně odlišnou úrovní znalosti právních otázek. Práva a povinnosti obou smluvních stran se ve smlouvě objeví, ale jenom advokát jako profesionál v oblasti práva má odborné schopnosti a předpoklady tuto smlouvu ošetřit tak, aby její vyznění případně nepoškodilo budoucího klienta. Klient vkládá zpravidla ve svého advokáta velkou důvěru a je na místě, aby advokát již při přípravě a sjednávání takové smlouvy ctil určité nepřekročitelné etické principy a zásady, i když třeba nejsou vždy přímo vyjádřeny zákonným či podzákonným textem. Advokát si nesmí dovolit uvést ve smlouvě klauzule a ustanovení pro klienta nevýhodná a předpokládat například, že je klient neodhalí. Advokát si musí být vědom, že klient jako právní laik mu může slepě důvěřovat a advokát nesmí této důvěře zneužít v klientův neprospěch či k jeho škodě.²³⁶

²³⁵ Srov. čl. 37 odst. 2 Listiny základních práv a svobod

²³⁶ K tomu bližší Pelikánová, I.: Smlouva advokáta s klientem. Bulletin advokacie, 1998, č. 8

Inominátní smlouvy. Vzájemná práva a povinnosti obou smluvních stran, tedy advokáta a jeho klienta, jsou realizována právě na základě jejich společně uzavřeného kontraktu. Smlouvy uzavírané advokáty s jejich klienty jsou zpravidla inominátní, tedy nepojmenované, které mají typově nejbližší k smluvnímu typu smlouvy příkazní dle ustanovení § 2430 a násl. občanského zákoníku. Příkazní smlouva patří k těm smluvním typům, jejichž předmět spočívá v činnosti pro jiného. Činnost, k níž se příkazník zavazuje, může spočívat v jednání právním či faktickém. Je-li předmětem této smlouvy právní jednání nebo uskutečnění právních úkonů jménem příkazce, tj. smluvní zastoupení na základě plné moci, upravuje smlouva příkazní vztah mezi zmocnitelem a zmocněncem. Pojmovým znakem příkazních smluv je, že činnost, která je jejich předmětem, se uskutečňuje „pro příkazce“, tedy v jejich zájmu a zároveň i v jejich prospěch. Předmětem příkazní smlouvy je pouze provedení určité právní či faktické činnosti vymezené v příkazní smlouvě. Předmětem takové smlouvy tedy není také dosažení příkazcem zamýšleného výsledku, proto riziko takového výsledku nese příkazce, kterým je sám advokátův klient. Tento výsledek je totiž cílem příkazce, nikoli však předmětem příkazní smlouvy. Z toho plyne podstatný fakt, na který by měl advokát vždy klienta příslušně předem upozornit, že totiž pokud advokát převezme právní zastoupení klienta ve sporu a neporuší svým jednáním povinnosti plynoucí ze smlouvy o poskytování právní pomoci, popř. povinnosti plynoucí ze zákona o advokacii a dalších advokátních předpisů, potom neodpovídá za klientův případný neúspěch ve sporu.²³⁷ Příkazník, tedy advokát dle smlouvy příkazní musí poskytovat své právní služby klientovi poctivě a pečlivě podle svých schopností a musí použít všechny prostředky, které vyžaduje povaha klientovy záležitosti. Příkazní smlouva v podobě smlouvy o poskytování právních služeb se nicméně bude řídit také kogentními ustanoveními zákona o advokacii – tedy speciálním právním předpisem (*lex specialis derogat generalis*) - a z tohoto důvodu musí advokát dodržovat i povinnosti zde uvedené, které budou podrobně popsány a analyzovány dále.

Dohoda o plné moci. Smlouva o poskytnutí právní služby uzavřená mezi advokátem a klientem v sobě obvykle zahrnuje také dohodu o plné moci mezi těmito subjekty právního vztahu. Zde je vhodné vysvětlit rozdíl mezi pojmy „dohoda o plné moci“ a „plná moc“. Dohoda o plné moci je dvoustranné právní jednání dohodnuté v rámci celé smlouvy o poskytnutí právní služby mezi klientem a jeho advokátem. Naproti tomu plná moc je jednostranné právní jednání, kterým advokát prokazuje třetím osobám, že má s klientem uzavřenou dohodu o plné moci a že je

²³⁷ Od tohoto ustanovení je možné se ve smlouvě odchýlit.

oprávněn za něj jednat. Plná moc je tak právním podkladem pro zastupování klienta prokazující existenci dohody o právní moci, který však zachovává diskrétnost ve věci samotného obsahu celé smlouvy o právní pomoci, neboť není jisté v zájmu ani klientově, ani advokátově, aby se třetí strany seznamovaly s důvěrnými informacemi obsaženými v této smlouvě. Plná moc tedy není v naprosté většině případů součástí smlouvy o poskytnutí právní pomoci, nýbrž je to samostatný dokument, který pouze opravňuje advokáta k tomu, aby klienta v dané právní věci zastupoval.

Podle rozsahu právního zastoupení se rozlišují dva typy plných mocí, a to plná moc generální a plná moc speciální²³⁸, které se liší takto:

- A) Generální plná moc.** Plná moc generální se uděluje na základě dohody o plné moci, ve které klient zmocňuje svého advokáta, aby jej zastupoval ve všech právních věcech. Má-li tato plná moc vztah k řízení, jde o "procesní plnou moc".
- B) Speciální plná moc.** Plnou mocí speciální uděluje klient advokátovi pouze speciální zmocnění k zastupování výhradně ve vyjmenovaných konkrétních záležitostech. Speciální plná moc je tedy co do rozsahu přesně vymezena, a to jak v dohodě o plné moci, tak v samotné plné moci.

Právní forma smlouvy. Po formální stránce smlouvy o poskytování právních služeb se obligatorně nevyžaduje, aby byla uzavřena písemně. Podle ustanovení § 441 občanského zákoníku se ale vyžaduje, jak již bylo uvedeno, písemná forma pro generální plnou moc. Písemná forma plné moci je zákonem předepsána také pro právní jednání, které samy o sobě tuto formu vyžadují. V případě, že právní jednání vyžadují formu veřejné listiny, musí být plná moc udělena v písemné formě s úředně ověřeným podpisem zmocnitele, tedy klienta. S ohledem na právní jistotu obou smluvních stran uzavírajících společně smlouvu o poskytnutí právní pomoci, tedy advokáta a klienta, se však v advokátní praxi ve většině případů tento kontrakt uzavírá toliko v písemné formě.

²³⁸ Srov. například ustanovení § 24 a násl. občanského soudního řádu

4.3. Vznik právního vztahu advokáta a klienta na základě rozhodnutí soudu

Vzhledem k faktu, že právní pomoc musí být v každém demokratickém právním státě zaručena všem bez rozdílu, existují právní instituty, které ji zprostředkují i osobám, jež se nemohou z finančních nebo jiných důvodů domoci právní pomoci tradičně smluvní cestou. V praxi nejběžnější způsob vzniku práv a povinností advokáta ve vztahu ke klientovi je uzavření smlouvy o poskytování právních služeb, jak je uvedeno výše. Pro vznik vztahu advokáta a klienta však tento smluvní způsob neplatí vždy. Je-li osoba – potenciální klient – v situaci, která jí znemožňuje uzavřít s advokátem smlouvu, má tak i přesto nárok uplatnit své zákonné právo na poskytnutí právní pomoci. Právní předpisy na podobné situace pamatují a všem potenciálním klientům zabezpečují jejich ústavně zakotvené právo na právní pomoc.

Ustanovení advokáta soudem. V oblasti soudního řízení je toto právo zabezpečeno institutem nazývaným v praxi *ex offio*, tedy zastupování z moci úřední. Advokát je v těchto případech ustanoven rozhodnutím soudu. Právní vztah mezi advokátem a klientem tedy nevzniká na základě jejich vlastního rozhodnutí a jimi uzavřené smlouvy a advokát se třetím osobám neprokazuje plnou mocí od klienta, nýbrž přímo písemným vyhotovením příslušného soudního rozhodnutí. Ani výše odměny advokáta nevyplývá z dohody advokáta s klientem, nýbrž je pevně stanovena a na základě ustanovení § 23 zákona o advokacii je hrazena státem. Stát však má v určitých zákonem stanovených případech nárok na náhradu nákladů,²³⁹ jak bude uvedeno dále v části o odměnách advokáta. Kvalita poskytovaných služeb by v případě ustanovení advokáta *ex offio* neměla, *de lege lata*, být horší než kvalita služeb advokáta vázaného smlouvou s klientem. Obsah právního vztahu mezi advokátem a klientem je stejný jako u vztahů založených smlouvou.²⁴⁰ Advokát by měl ke klientovi, jehož zastupování mu bylo soudem přiděleno, přistupovat stejně odpovědně a se stejnou odbornou péčí jako ke klientům, s nimiž uzavřel smlouvu o poskytnutí právní pomoci.

Poznámka

Výše popsaná teorie o stejné úrovni zastoupení *ex offio* a zastoupení na základě smlouvy však může být v praxi ohrožena. Advokáti totiž mají právo nahlásit příslušným soudům do poradníků, že si přejí být ustanovováni *ex*

²³⁹ Viz §23 zákona o advokacii

²⁴⁰ Viz čl. 6 odst. 2 Etického kodexu

offo. Soudy pak tato rozhodnutí zpravidla respektují a tyto advokáty z moci úřední ustanovují a ostatní „*nenahlášené*“ nikoliv. Nesouhlas advokáta *eo ipso* však není zákonnou překážkou pro ustanovení advokáta advokátem *ex offo*.

Praktickou právní otázkou však zůstává, jaké vyhlídky má za výše uvedených okolností klient, jehož zákonné právo na právní pomoc má být uspokojeno prostřednictvím advokáta *ex offo*. Advokáti, kteří jsou na základě svých smluvních povinností pracovníčně plně vytíženi plněním svých právních závazků a povinností vůči platícím klientům, sotva najdou prostor pro to, aby se stejným časovým i odborným nasazením zastupovali klienta, kterému byli ustanoveni soudem. Dále také platí, že advokáti považovaní za „*nejlepší a s tou nejlepší pověstí*“, kteří jsou zpravidla mediálně známí, mají rozsáhlou klientelu, je o ně vysoký zájem, a jsou tudíž natolik zaneprázdněni, že se zastupování *ex offo* nemohou věnovat. Pro klienty, kteří jsou na advokáta ustanoveného *ex offo* odkázáni, zůstanou k dispozici pouze advokáti, kteří nejsou tolik komerčně vyhledáváni a kteří se sami nahlásili do výše uvedených soudních pořadníků. Nemusí to přímo znamenat, že jsou to advokáti horší, kteří by nutně poskytovali méně kvalitní právní služby, ale mohou například mít menší odborné zkušenosti než advokáti pracující výhradně na základě komerčních smluv. Zkušenost totiž spolu s pohotovostí, výmluvností a přesvědčivým projevem hraje vedle rozsáhlých odborných znalostí v úspěšnosti vedení právních případů jistě také významnou roli.

4.3.1. Ustanovení advokáta v civilním řízení

Advokát vs. opatrovník. V případě občanského soudního řízení rozlišuje zákon právní zastoupení advokátem a právní zastoupení opatrovníkem. Právní normou, která toto upravuje, je zejména ustanovení § 29 a násl. občanského soudního řádu. Ustanovení advokáta jako opatrovníka bude podrobně rozebráno v dalším textu, tento bod bude věnován zastoupení klienta ustanoveným advokátem v občanském řízení.

Podmínky pro ustanovení advokáta. Občanský soudní řád stanoví přesné podmínky, za nichž je možno ustanovit zástupce v civilním řízení. Soud nepostupuje pouze na základě svého uvážení, ale musí se řídit tím, zda jsou v daném případě splněny patřičné zákonné podmínky. Tyto podmínky jsou dány ustanoveními § 30 a § 138 občanského soudního řádu. V souladu

s ustanovením § 30 ustanoví předseda senátu na žádost účastníka řízení zástupce, pokud je toho třeba k ochraně jeho zájmů, za předpokladu, že účastník bude pravděpodobně osvobozen od soudních poplatků. Předseda senátu je povinen účastníka na možnost požádat o osvobození od poplatků upozornit. Podle ustanovení § 138 občanského soudního řádu se požaduje pro ustanovení zástupce, aby toto odůvodňovaly poměry účastníka. Současně nesmí jít o zřejmě bezúspěšné či svévolné uplatňování či bránění práva. Jsou-li tyto zákonem požadované podmínky splněny, má potom předseda senátu nebo soudce povinnost takového zástupce ustanovit. Tento zástupce bude ve většině případů ustanoven z řad advokátů a jeho procesní práva a povinnosti budou naprosto stejné, jako by byly v případě, že by zastoupení vzniklo na základě smlouvy o poskytování právní pomoci uzavřené přímo mezi klientem a advokátem.

Ustanovení advokáta právnické osobě. V souvislosti s výše uvedenými postupy i nadále vystává otázka, jestli právo na ustanovení zástupce v občanském soudním řízení má i účastník řízení, který je právnickou osobou a zároveň podnikatelem. Rozsáhlá soudní judikatura, která je k této otázce k dispozici, se spíše přiklání k názoru, že takové právo náleží i osobě právnické.²⁴¹ V právní praxi se však i přes tuto rozsáhlou judikaturu soudy stále často přiklánějí k názoru, že právo domáhat se svého práva u nezávislého soudu mají pouze nemajetné fyzické, tedy nepodnikající osoby, zatímco osoby podnikající, tedy také osoby právnické, toto právo nemají, přestože jim jejich finanční situace nedovoluje soudní poplatek uhradit. Tato soudní praxe však odporuje smyslu ustanovení článku 36 Listiny i ustanovení § 3 občanského soudního řádu²⁴².

Poznámka

Od okamžiku vstupu České republiky do Evropské unie 1. května 2004 je právo na ustanovení právního zástupce přiznáno také některým zahraničním osobám. Na základě zákona č. 629/2004 Sb., o zajištění právní pomoci v přeshraničních sporech v rámci Evropské unie je možné ustanovit advokáta i zahraniční osobě v řízení před českým soudem. Podmínkou pro přiznání advokáta v tomto případě je, že tato zahraniční osoba musí mít místo trvalého pobytu na území jiného členského státu Evropské unie, nebo se na tomto území alespoň zdržovat, současně její finanční a sociální poměry musejí odůvodňovat osvobození od soudních poplatků a tato zahraniční osoba musí o ustanovení zástupce požádat. Její žádost nesmí být přitom také zjevně bezdůvodná.

²⁴¹ Např. Sbíрка nálezů a usnesení Ústavního soudu, sv. 12, č. 98, s. 245

²⁴² K tomu blíže např. Ondřejová, D.: Dva různé metry aneb diskriminace podnikatelů ve věci osvobození od soudního poplatku. Bulletin advokacie, 2008, č. 5

Stejně jako institut ustanovení zástupce v civilním řízení, také institut povinného zastoupení, na který bude nyní zaměřena pozornost, vychází zejména z požadavku na zákonné zakotvení ústavního principu rovnosti stran a tím i naplnění pojmu spravedlivého soudnictví.

Povinné právní zastoupení. Institut povinného zastoupení je v civilním procesu výslovně upraven v řízení o dovolání. Dovolání je poměrně značně právně náročný mimořádný opravný prostředek a je pravděpodobné, že práva neznalý laický účastník by díky své neznalosti mohl v takovém řízení utrpět značnou újmu na svých právech či oprávněných zájmech. Zastoupení účastníka dovolacího řízení advokátem, popř. notářem, je tedy povinné. To platí samozřejmě pouze pro případy, že sám účastník sporu je skutečně právníkem laikem; v případě, kdyby by naopak účastník dovolacího řízení měl právní vzdělání, povinnost právního zastoupení odpadá²⁴³. Pokud by si dovolatel v případě dovolacího řízení nezvolil ani po uplynutí lhůty určené soudem k jeho zvolení svého právně kvalifikovaného zástupce, zároveň by nepožádal soud o jeho ustanovení, soud by dovolací řízení zastavil.

4.3.2. Ustanovení advokáta v procesu správního soudnictví

Možnost ustanovení právního zástupce soudem je v zájmu zajištění rovnosti stran připuštěna také ve správním soudnictví. Ustanovení §35 odst. 9 zákona č. 150/2002 Sb., soudního řádu správního, stanoví, že předseda senátu může na návrh účastníka ustanovit tomuto účastníkovi usnesením zástupce. Tímto zástupcem může být i advokát, jestliže účastník osvědčí předpoklady pro osvobození od soudních poplatků a pokud je to třeba k ochraně jeho práv. Nutno dodat, že návrhovatel má na takovéto soudní rozhodnutí – o své žádosti, zda mu soud zástupce ustanoví či ne – právo.²⁴⁴ Dále ve správním soudnictví existuje institut povinného zastoupení. Ten přichází v úvahu v případě řízení o kasační stížnosti. V řízení o kasační stížnosti musí být stěžovatel povinně zastoupen advokátem. Platí zde však pravidlo, stejně jako v předchozím případě dovolacího civilního řízení, že má-li on sám, jeho zaměstnanec či člen, který ho v řízení zastupuje, právní vzdělání, povinnost nechat se zastupovat advokátem odpadá.

²⁴³ Srov. ustanovení § 241 občanského soudního řádu

²⁴⁴ K tomu blíže Malenovský, R.: Právo na právní pomoc v soudním řízení správním, Bulletin advokacie. 2007, č. 7-8

4.3.3. Ustanovení advokáta v trestním procesu

Právo na obhajobu. V řízení trestním je ustanovení advokáta založeno na ústavně zakotveném právu na obhajobu. Právo na obhajobu vycházející z ustanovení čl. 40 odst. 3 Listiny se v trestním řádu promítá zejména do ustanovení §33 a násl. V trestním řízení lze obhájcem ustanovit pouze a jenom advokáta. Ten se ale může nechat následně pro jednotlivé úkony trestního řízení zastoupit svým koncipientem. Advokátní koncipient však nesmí advokáta zastupovat v řízení před krajským soudem jako soudem první instance, dále v řízeních před soudy vrchními a Nejvyšším soudem.

Překážky k ustanovení obhájce. Existují zákonné překážky, které advokátovi brání v tom, aby byl ustanoven nebo případně zvolen obhájcem v trestním řízení. Patří mezi ně tyto případy:

- proti advokátovi je vedeno trestní stíhání, které ho posouvá do postavení obviněného, resp. obžalovaného,
- advokát by měl v trestním řízení postavení svědka nebo zúčastněné osoby,
- advokát v daném trestním řízení vypracovává znalecký posudek nebo je činný jako tlumočník.²⁴⁵

Bezplatná obhajoba. I v případě trestního řízení se uplatňuje právo chudých. Soudce nebo předseda senátu může rozhodnout, že obviněný má právní nárok na bezplatnou obhajobu nebo na obhajobu za sníženou odměnu v případě, že obviněný nemá dostatek prostředků na to, aby sám hradil náklady na obhajobu. Pokud obviněný o bezplatnou obhajobu požádá a soud v jeho případě rozhodne, že mu vyhoví, je mu obhájce neprodleně ustanoven soudem.²⁴⁶ Soud je povinen při rozhodování o podmínkách bezplatné obhajoby vycházet ze stavu v době rozhodování a nesmí stanovovat podmínky vztahující se k budoucnosti, které sice mohou, ale také nemusejí nastat. Soud rovněž nesmí stanovit podmínky bezplatné obhajoby, které by neměly oporu v zákoně či ustálené soudní judikatuře.²⁴⁷

²⁴⁵ Srov. ustanovení § 35 odst. 2 a 3 trestního řádu

²⁴⁶ K tomu srov. ustanovení § 33 odst. 2, 3 a 4 trestního řádu

²⁴⁷ Blíže viz. nález Ústavního soudu ze dne 23.4. 2019, sp. zn. I. ÚS 3966/17

„Nárok na bezplatnou obhajobu může být odůvodněn jen v případě, kdy odsouzený nemá prostředky na zaplacení obhajoby z vážných důvodů nikoliv přechodné povahy, například jde-li o osobu trvale zdravotně postiženou, živitele mnohačetné rodiny, osobu mladistvou, která ještě nemůže vykonávat žádné zaměstnání, tj. o osobu, která se zřetelem na své výdělkové, majetkové a rodinné poměry nemůže zaplatit odměnu za obhajobu bez ohrožení své nutné výživy, nebo nutné výživy osob, o něž je ze zákona povinna pečovat. Jako rozhodná se přitom jeví celková hospodářská situace takové osoby, přičemž u osob práce a výdělku schopných, navíc bez podstatných finančních závazků, není nemajetnost ani momentální nedostatek finančních prostředků důvodem pro poskytnutí bezplatné obhajoby a nezakládá tudíž nárok ve smyslu ust. § 33 odst. 2 tr. ř.“²⁴⁸

V případě rozhodnutí o bezplatné obhajobě hradí odměnu obhájce stát, což je ale omezeno pouze pro ty úkony právní služby, které advokát pro klienta konal ode dne podání návrhu na bezplatnou obhajobu:

„Advokát má vůči státu právo pouze na odměnu a náhradu hotových výdajů za ty úkony právní služby, které učinil od podání návrhu na rozhodnutí o nároku obviněného na bezplatnou obhajobu (resp. od vyhotovení tohoto návrhu) do doby skončení trestního řízení, a nikoli též za úkony právní služby, které advokát učinil pro obviněného v době před podáním návrhu na bezplatnou obhajobu.“²⁴⁹

Nutná obhajoba. Existují výjimky, kdy není k ustanovení obhájce nutná žádost obviněného. Speciálně se to týká právního institutu nutné obhajoby v trestním procesu, kdy sám obviněný nemusí podávat návrh na přidělení obhájce, resp. o přidělení obhájce sám požádat, a přesto mu v zákonem vymezených případech, v nichž je vyžadováno povinné zastoupení obhájcem, bude tento ustanoven, a to na celou dobu, pro kterou trvají důvody nutné obhajoby.

„Dovolací důvod, že obviněný neměl v řízení obhájce, ač ho podle zákona mít měl, dopadá i na případ, kdy obviněný sice obhájce ať již zvoleného nebo ustanoveného soudem má,

²⁴⁸ Viz usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 20. 8. 2004, sp. zn. 7 To 99/2004

²⁴⁹ Viz. usnesení Ústavního soudu ze dne 27. 10. 2015, sp. zn. I. ÚS 2775/2015

*ale orgány činnými v trestním řízení nejsou plněny zákonné povinnosti z této situace vyplývající, jež mají obhájci umožnit, aby svá zákonná oprávnění a povinnosti plnil.*²⁵⁰

Dojde-li k situaci, že v průběhu případu nutné obhajoby je ukončena smlouva o poskytování právní pomoci uzavřená mezi advokátem a klientem, je advokát povinen tuto skutečnost bezodkladně oznámit soudu. Pokud by advokát soudu nedal na vědomí, že jeho obviněný klient zůstal bez advokáta, považuje se to podle kárné praxe za kárné provinění advokáta.²⁵¹ Jakmile se soud dozví, že je takovýto obviněný bez advokáta, sám mu advokáta ustanoví. I když však na základě pravomocného rozhodnutí soudu zmocnění obhájce zastupovat obviněného zanikne, nemusí soud ustanovovat pro podání mimořádných opravných prostředků obhájce nového:

„Jestliže v době, kdy pravomocně skončilo řízení některým z rozhodnutí soudu uvedených v ustanovení § 265a odst. 2 tr. ř. měl obviněný obhájce, pak je tento obhájce oprávněn, popřípadě s ohledem na příslušná ustanovení zákona o advokacii (např. § 16 zákona č. 85/1996 Sb. ve znění pozdějších předpisů) i povinen podat za obviněného dovolání a účastnit se řízení o něm (§ 41 odst. 5 tr. ř.), a to bez ohledu na okolnost, že právní mocí už jinak zaniklo zmocnění tohoto obhájce, aby obhajoval obviněného. V uvedeném případě není žádný důvod k tomu, aby soud (např. k žádosti obviněného) ustanovil obviněnému nového obhájce.

*Pouze za situace, kdy se nejednalo o případ nutné obhajoby (§ 36 tr. ř.) a obviněný neměl v dosavadním řízení obhájce, soud obviněnému ustanoví obhájce pro účely podání dovolání (srov. § 265d odst. 2 tr. ř.) a účasti v dovolacím řízení, avšak jen za splnění podmínek uvedených v § 33 odst. 2, 4 tr. ř., tj. poté, co bylo pravomocně rozhodnuto o právu obviněného na bezplatnou obhajobu (popřípadě na obhajobu za sníženou odměnu) a obviněný, který si sám obhájce nezvolil, požádal o jeho ustanovení.*²⁵²

Proces ustanovování advokátů. Ustanovování obhájců soudem probíhá podle přesných pravidel: Obhájci jsou ustanovováni ze seznamu advokátů vedeného u příslušného soudu tak, jak za sebou následují abecedně jejich příjmení v daném seznamu. Ustanovený advokát je povinen obhajobu převzít; zprostit ho může na základě jeho žádosti či žádosti obviněného soud pouze z

²⁵⁰ Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19.11.2002, sp.zn. 11 Tdo 636/2002

²⁵¹ Srov. rozhodnutí kárného senátu kárné komise Komory sp. zn. K 117/03

²⁵² Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30.10.2006, sp.zn. 11 Tdo 1340/2006

důležitých důvodů či z důvodů uvedených v zákoně²⁵³ a místo něj bude ustanoven obhájce jiný, popř. pokud pominou důvody nutné obhajoby, soud ustanovení obhájce zruší úplně. V této souvislosti je ale nutné také zmínit právo obviněného na volbu obhájce podle vlastního výběru; obviněný si tedy může zvolit místo obhájce, který mu byl ustanoven, obhájce jiného. V takovém případě už samozřejmě jejich vztah není založen na rozhodnutí soudu, nýbrž vznikne na základě vzájemně uzavřené smlouvy o poskytování právní pomoci.

Odměna ustanoveného advokáta jako obhájce. Je-li obhájce ustanoven soudem ať pro důvody nutné obhajoby anebo z důvodu rozhodnutí o obhajobě bezplatné, jeho odměnu hradí stát, a to buď úplně, nebo částečně. Soud může rozhodnout o tom, že obviněný má povinnost státu tyto náklady na obhajobu následně nahradit. V praxi se však soud často nezabývá způsobilostí odsouzeného tyto náklady nahradit, nebo se státu ve většině případů tyto náklady nepodaří vůbec vymoci. V tom je *de lege ferenda* možné spatřovat určitou nedostatečnost stávající právní úpravy. K uvedenému je nutno též podotknout, že dle judikatury hradí ustanovenému advokátovi odměnu stát i v případě, že jeho klientovi bylo odejmuto osvobození od soudních poplatků se zpětnou účinností:

*„V případě zpětného odejmutí osvobození od soudních poplatků nezaniká se zpětným účinkem právo ustanoveného zástupce žádat stát v souladu s ust. § 140 odst. 2 o. s. ř. o úhradu odměny za zastupování a hotových výdajů s tím spojených.“*²⁵⁴

4.3.4. Ustanovení advokáta v řízení před Ústavním soudem

V řízeních vedených před Ústavním soudem je zastoupení klienta advokátem přímo předepsáno zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o Ústavním soudu“).²⁵⁵ Případy řešené v řízeních u Ústavního soudu jsou zpravidla natolik náročné a komplikované, že se jednání bez vysoce kvalifikované obhajoby neobejde. Pokud není účastník advokátem zastoupen, Ústavní soud může dokonce ústavní stížnost zamítnout. Zákon o Ústavním soudu sice výslovně žádným svým ustanovením neupravuje

²⁵³ K tomu srov. ustanovení § 40 a § 40a trestního řádu

²⁵⁴ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 6. 2016, sp. zn. 25 Cdo 4066/2015

²⁵⁵ Srov. ustanovení § 30 odst. 1 zákona o Ústavním soudu

ustanovení zástupce pro účastníka, který si nezvolil svého zástupce, v případech, ve kterých pro účastníka svědčí především jeho osobní a majetkové poměry, může však soudce zpravodaj ještě před prvním jednáním rozhodnout, že náklady na jeho zastoupení zaplatí zčásti nebo zcela stát.²⁵⁶

4. Vznik právního vztahu advokáta a klienta na základě rozhodnutí orgánu stavovské samosprávy

Institut určení advokáta na základě rozhodnutí České advokátní komory vychází, stejně jako výše podrobně popsany institut ustanovení advokáta na základě rozhodnutí soudu, z ústavně zakotveného práva na právní pomoc pro každého a bez rozdílu.

Zásadní novelizace. Zákon, který tento institut definuje, je zákon o advokacii, a to konkrétně v ustanovení § 18 odst. 2 a násl. ve znění novelizovaném v roce 2018. Tento právní institut byl právě touto předposlední novelou dosti změněn a zpřesněn oproti dřívějšímu poněkud nejasnému pojetí, které umožňovalo příliš široký prostor pro účelový výklad, a i možné zneužívání ze strany klientské veřejnosti. V současnosti je tedy na základě těchto ustanovení přiznáno právo a rovněž i právní nárok osobám, které nesplňují podmínky pro ustanovení advokáta soudem podle příslušných procesních předpisů²⁵⁷ a ani se nemohou domoci poskytnutí právních služeb jiným způsobem, že jim Česká advokátní komora advokáta určí. Tato oprávněná osoba musí ovšem sama včas podat České advokátní komoře žádost o určení advokáta. Jakkoli jsou oba způsoby možnosti poskytnutí advokátních služeb klientovi v případě, že klient nemá možnost si advokátní služby zaplatit, založeny na úspěšném uplatnění ústavního práva na právní pomoc, jsou mezi nimi důležité rozdíly.

Hlavní rozdíl mezi ustanovením a určením advokáta. Jedním podstatným rozdílem mezi oběma popisovanými instituty, tedy mezi ustanovením advokáta soudem a určením advokáta rozhodnutím České advokátní komory je skutečnost, že advokát může být Českou advokátní komorou určen pro poskytnutí právní pomoci v jakékoli věci a rozsahu; právní pomoc advokáta

²⁵⁶ Srov. ustanovení § 83 zákona o Ústavním soudu

²⁵⁷ Např. § 39 trestního řádu, § 30 odst. 2 občanského soudního řádu, § 35 odst. 7 soudního řádu správního

se tedy nemusí omezovat výhradně na řízení před soudem, jako je tomu u institutu ustanovení právního zástupce soudem.

Způsob vzniku právního vztahu s klientem. Další důležitý rozdíl mezi oběma instituty je pak ten, že právní vztah mezi advokátem a klientem ještě samotným určením advokáta Českou advokátní komorou nevzniká. Určení advokáta v této fázi hraje roli jakéhosi „*interního pokynu*“ a nenahrazuje projev vůle klienta ani advokáta, ani udělení plné moci. Advokát je pouze povinen toto určení akceptovat, uposlechnout ho a s klientem příslušnou smlouvu o poskytování právních služeb následně uzavřít. Nesmí přitom samozřejmě jít o zjevně bezdůvodné uplatňování nebo bránění práva ze strany klienta ani o případy, kdy je advokát v souladu se zákonem povinen poskytnutí právních služeb klientovi odmítnout.²⁵⁸

Možnosti určení advokáta. V souladu s novelou zákona o advokacii má nyní klient, který nesplňuje zákonné podmínky pro ustanovení advokáta v soudním řízení a ani si není schopen zajistit poskytnutí advokátních služeb jinak²⁵⁹, možnost využít na základě včasné podané žádosti institutu určení advokáta v těchto případech:

- poskytnutí orientační právní rady v souladu s ustanovením §18a zákona o advokacii,
- poskytnutí rady osobám zadrženým či zajištěným v detenčních zařízeních cizinců dle zákona č. 326/1999 Sb., zákona o pobytu cizinců na území České republiky nebo osobám v příjímacím středisku dle zákona č. 325/1999 Sb. Zákona o azylu,
- poskytnutí právních služeb podle ustanovení §18c zákona o advokacii

²⁵⁸ K tomu blíže např. Ježek, V.: Právní povaha určení advokáta podle § 18 odst. 2 zákona o advokacii. Bulletin advokacie, 1999, č. 10

²⁵⁹ Žadatel musí předložit pravomocné usnesení soudu o zamítavém rozhodnutí k ustanovení právního zástupce, pokud jde o právní pomoc v rámci soudního řízení, nebo potvrzení nejméně dvou advokátů o odmítnutí poskytnout právní služby.

4.4.1. Určení advokáta k poskytnutí orientační právní rady

Podmínky pro poskytnutí orientační právní rady. Pro poskytnutí orientační právní rady musí potenciální klient, kterým může být toliko osoba fyzická, prokázat, že:

- jeho průměrný měsíční příjem nebo průměrný měsíční příjem osob s ním společně posuzovaných za posledních 6 kalendářních měsíců nepřesáhl trojnásobek životního minima; pouze z důvodů zvláštního zřetele hodných lze od této podmínky upustit,
- není v právní věci, ve které mu má být poskytnuta právní rada zastoupen jiným advokátem,
- uhradit poplatek za vyřízení žádosti ve výši 100 Kč, poplatek nemusí hradit osoby vyjmenované v ustanovení §18a odst. 5 zákona o advokacii

Právní rada výlučně od advokáta. Právní radu poskytuje výhradně Českou advokátní komorou určený advokát, přičemž zastoupení advokátním koncipientem je ze zákona vyloučeno. Délka informativní právní rady je v časovém rozmezí minimálně 30 až maximálně 120 minut během jednoho kalendářního roku. Jakmile žadateli o informativní právní radu Česká advokátní komora advokáta určí, budou mu zároveň zaslány kontakty na takto určeného advokáta a žadatel si s ním následně dohodne čas a místo právní konzultace, přičemž se předpokládá, že místem bude zpravidla sídlo advokátní kanceláře určeného advokáta.

Odměna advokáta za orientační právní radu. Odměna advokáta určeného Českou advokátní komorou k poskytnutí orientační právní rady hradí stát. Náhrada za promeškaný čas advokáta a náhrada jeho cestovních výdajů náleží advokátovi pouze v odůvodněných případech.

4.4.2. Určení advokáta k poskytnutí orientační právní rady cizincům v detenčních či přijímacích zařízeních

Evropské azylové právo. Tato forma určení advokáta vychází z evropského azylového práva a aktuálních právních potřeb migrantů na území členských států Evropské unie. Podmínkou pro určení advokáta je zde pouze podnět ředitele detenčního zařízení, resp. Správy uprchlíckých zařízení. Migranti v těchto zařízeních nedisponují finančními prostředky, a tak potřeba zkoumání jejich příjmových či majetkových poměrů zde odpadá. Odměnu takto určeného advokáta hradí stát, přičemž náhrada za promeškaný čas a náhrada cestovních výdajů náleží advokátovi pouze v odůvodněných případech.

4.4.3. Určení advokáta k poskytnutí právní služby

Podmínky pro poskytnutí právní služby. Pro poskytnutí právní služby musí potenciální klient, kterým může být osoba fyzická i osoba právnická, prokázat, že:

- jeho příjmové a majetkové poměry to odůvodňují
- klient není v právní věci, ve které žádá o poskytnutí právní služby, zastoupen jiným advokátem

Posuzování příjmů. K žádosti o poskytnutí právní služby na základě rozhodnutí České advokátní komory musí žadatel přiložit doklady o svém příjmu a příjmu společně s ním posuzovaných osob za posledních 6 kalendářních měsíců a dále doklady o svých majetkových poměrech. Pokud má právní služba spočívat v právním zastoupení v soudním řízení, musí být rovněž přiloženo pravomocné zamítavé usnesení soudu o ustanovení právního zástupce. Dále je nutné přiložit potvrzení o odmítnutí právní služby nejméně od dvou advokátů.

Pokud by důvody pro poskytnutí právní služby u klienta pominuly, Česká advokátní komora povinnost na její poskytnutí ihned zruší, a to i se zpětnou platností.

Odměna advokáta za poskytnutí právní služby. Odměnu za poskytnutí právní služby určeným advokátem nese stát pouze z části, a to v případě, kdy je právní služba advokátem poskytnuta v řízení před orgány veřejné moci, v řízení před Nejvyšším správním soudem, Nejvyšším soudem a Ústavním soudem. V ostatních případech poskytovaných právních služeb bude mít advokát nárok pouze na náhradu ze sociálního fondu zřízeného Českou advokátní komorou dle příslušného stavovského předpisu.

Poznámka

V souladu s výše uvedeným si nelze nepovšimnout, že Česká advokátní komora, která zkoumá majetkové a příjmové poměry žadatele o právní pomoc za účelem určení advokáta, se nyní nutně řadí mezi instituce zkoumající majetkové poměry osob, jakými v našem jsou v našem státním zřízení finanční úřady či nezávislé soudy. Rozsah informací, které je žadatel o bezplatnou právní pomoc nucen České advokátní komoře sdělit, a způsob jejich prokazování, je však stanoven vyhláškou Ministerstva spravedlnosti. Stát si tím zachovává určitý vliv a kontrolu nad touto činností České advokátní komory.

Seznam advokátů. Česká advokátní komora vede pro účely poskytování orientačních právních porad a právních služeb k tomu určenými advokáty seznam advokátů, kteří sami vyjádřili souhlas s poskytováním těchto služeb. Zákon o advokacii tak přímo předpokládá dobrovolnou účast na institutu určení advokáta Českou advokátní komorou, stejně jak to v praxi funguje v případě ustanovování advokátů jako právních zástupců účastníků soudních řízení soudem. Komora by měla v zájmu spravedlnosti určovat advokáty rovnoměrně a s ohledem na charakter a složitost věci, jakož i na možné náklady, které mohou advokátovi v souvislosti s určením vzniknout.

Předpoklad stejné úroveň právních služeb. Je opět záhodno zopakovat, co už bylo zdůrazněno i výše, že totiž advokát určený Českou advokátní komorou má povinnost poskytnout své právní služby na naprosto stejné úrovni, jako kdyby pracoval za smluvní odměnu. Bylo by závažným porušením povinností advokáta, kdyby například s klientem, jemuž byl Českou advokátní komorou určen, jednal pouze prostřednictvím svého zaměstnance,²⁶⁰ nebo kdyby jakkoli „ošidil“ svého takto přiděleného klienta tím, že by jeho jednání vykazovalo kvalitativně nižší úroveň, než kdyby s ním klient uzavřel smlouvu o poskytnutí právní pomoci obsahující ujednání o odměně.

²⁶⁰ K tomu srov. rozhodnutí kárného senátu kárné komise Komory sp. zn. K 91/04

Advokacie jako veřejná služba. Současná právní úprava zákona o advokacii v souvislosti s právním institutem určení advokáta Českou advokátní komorou podtrhává společenskou úlohu advokacie jako veřejné služby. Advokacie s největší pravděpodobností s odvoláním na příslušná ustanovení zákona o advokacii bude částečně doplňovat či nahrazovat povinnosti státu na zajištění práva na právní pomoc především pro osoby nemajetné, viz. výše zmíněné právo chudých. Do jisté míry je, podle ozývajících se názorů z právní teorie i z právní praxe, novela z roku 2018 v rozporu se základním principem advokacie, kterým je poskytování právních služeb za odměnu.

5. Obsah vztahu advokáta a klienta – vzájemná práva a povinnosti

5.1. Obecně k právům a povinnostem advokátů

„Při výkonu své funkce má advokát povinnost vůči svému klientovi, svému protivníkovi, vůči soudu, vůči sobě samému a také vůči státu... Udržet dokonalou rovnováhu mezi plněním těchto rozdílných a někdy i protichůdných povinností rozhodně není lehké.“²⁶¹

Základ právního vztahu advokáta a klienta. Základem právního vztahu mezi advokátem a jeho klientem, jakožto meritorního smyslu existence advokacie, jsou vzájemná práva i povinnosti obou těchto smluvních stran. Ve velké většině případů jde o vztah soukromoprávní, mluvíme-li o tradičním vztahu založeném na smlouvě o poskytnutí právní služby a nikoli o případech ustanovení advokáta soudem či určení advokáta Českou advokátní komorou. Ve všech uvedených případech právního vztahu advokáta a jeho klienta je však obsažen také určitý veřejnoprávní prvek. Práva a povinnosti advokáta a klienta jsou upravena smlouvou o poskytování právních služeb a vedle toho obsahují také celou řadu kogentních zákonných ustanovení, která mají za cíl především definovat povinnosti advokáta vůči jeho klientovi. Právní úprava advokátových povinností je založena zejména na předpokladu, že advokát je na rozdíl od svého klienta zkušeným právním profesionálem, kdežto klient ve vztahu k advokátovi vystupuje zpravidla jako laik.

Právní úprava. Zákonná úprava práv, a především i povinností advokátů vůči klientům je zakotvena především v zákoně o advokacii, ale i ve stavovských předpisech, konkrétně například v Usnesení představenstva České advokátní komory č. 1/1997 Věstníku, kterým se stanoví pravidla profesionální etiky a pravidla soutěže advokátů ČR – Etický kodex. Pro české advokáty by nyní měl v souvislosti s členstvím České republiky v Evropské unii být závazný také Etický kodex advokátů v Evropské unii – Evropský kodex. Dále také právní předpisy upravující jednotlivá soudní řízení obsahují práva a povinnosti advokátů vůči jejich klientům, která jsou specifická pro daný typ řízení. Tato procesní práva a povinnosti advokátů však nejsou sama o sobě schopna zaručit komplexně a v plném rozsahu kvalitní poskytování právních služeb, a

²⁶¹ Lord MacMillan, bývalý skotský generální prokurátor

proto jsou obecně stanovena zákonem o advokacii a stavovskými předpisy, bez ohledu na to, zda a v jaké soudním řízení advokáti své klienty zastupují. Tato kapitola je tedy zaměřena především na práva a povinnosti advokátů platící *stricto sensu* obecně a za všech okolností, v soudních řízeních i mimo ně, která tak tvoří *meritum* vzájemného právního mezi advokáty a jejich klienty.

5.2. Advokátní povinnost chránit a zároveň prosazovat práva a oprávněné zájmy jejich klientů

Primární advokátní povinnost. Základní povinnost každého advokáta ve vztahu k jeho klientovi upravuje ustanovení § 16 odst. 1 zákona o advokacii a dále ji podrobněji konkretizuje ustanovení čl. 6 Etického kodexu a stejně tak i ustanovení čl. 2.7. Evropského kodexu. Primární povinnost advokáta, od které se jeho další povinnosti odvíjejí, specifikuje Etický kodex tak, že oprávněné zájmy klienta mají přednost před vlastními zájmy advokáta i ohledy na ostatní příslušníky advokátského stavu, což může v obecné rovině vystihovat latinské právní přísloví – „*Dura lex sed lex*“²⁶² (Tvrdý zákon, ale zákon). Advokátovými vlastními zájmy se zde rozumějí zejména jeho zájmy ekonomické, podnikatelské, právní, rodinné i osobní.²⁶³ Velmi se také klade důraz na advokátovu nezávislost na veškerých vnějších a okolních vlivech. Hájí-li advokát svého klienta, měl by mu poskytnout k obraně jeho práv a zájmů nejenom veškerou svou právní odbornost, ale i rétorické dovednosti a obratnost a vystupovat zároveň jako osoba zcela nezávislá na vnějších i vnitřních vlivech, a to jak po stránce finanční, právní tak i morální.

Zjednodušeně by se dalo říci, že advokát je při řešení určité právní věci závislý pouze na klientovi a jeho pokynech a zájem klienta je tak pro advokáta jedinou věcí *cui bono*. Toto tvrzení je samozřejmě poněkud schematické, protože kromě toho, že plní klientovy pokyny a přání, musí se advokát při své právní činnosti pohybovat také v rámci daných hranic tvořených právními a stavovskými předpisy.

²⁶² Ulpianus, Digesta 40,9,12,1

²⁶³ K tomu např. blíže Čermák, K.: Pravidla profesionální etiky a pravidla soutěže advokátů České republiky – Komentář. Bulletin advokacie, 1996, zvl. č. 11

„Jednou z povinností advokáta je postupovat tak, aby byly oprávněné zájmy klienta řádným způsobem chráněny a prosazovány, k čemuž je advokát povinen využívat důsledně všechny zákonné prostředky, které mohou sloužit zájmům klienta v právní záležitosti, jež je předmětem smlouvy mezi advokátem a klientem o poskytnutí právní služby, tj. jak prostředky procesně-právní povahy, tak povahy hmotněprávní, pokud není výslovně sjednáno, že se smlouva mezi advokátem a klientem vztahuje pouze na některé konkrétně vymezené úkony, nebo je tato povinnost vyloučena pozdějším výslovným pokynem klienta.“²⁶⁴

Povinnost poučit svého klienta. Advokát je v souladu se zákonem povinen svého klienta včas a přiměřeně poučit o tom, že klientovy pokyny, které by případně byly v rozporu s právním či stavovským předpisem, nejsou pro advokáta závazné. Naproti tomu na pokyny takzvaně nevhodné, avšak v souladu se zákonem, by měl advokát klienta upozornit, ale pokud by klient i nadále na svých pokynech trval, advokát je musí uskutečnit anebo ukončit jejich vzájemný právní vztah výpovědí smlouvy o poskytování právních služeb. Toto je jasným projevem určitého postavení klientů ve vztahu advokátů a jejich klientů a důkaz nadřazení zájmů klientů nad zájmy advokátské.²⁶⁵ K tomu je třeba poznamenat, že nevhodné pokyny mohou mít za následek dokonce i poškození klientových zájmů, protože klient ze své pozice laika nemusí mít, na rozdíl od právně vzdělaného advokáta, schopnost vůbec důsledky některých svých pokynů právně domyslet. V této souvislosti je vhodné uvést jeden krátký citát z kárné praxe České advokátní komory:

"Jde o závažné porušení povinností advokáta, jestliže při sepisu smluv o převodu vlastnictví bytových jednotek se dopustí chyb, které navíc na výzvu katastrálního úřadu včas neodstraní, a navíc s klientem nekomunikuje."²⁶⁶

Zákaz ověřovat pravdivost a úplnost informací. Pro každého advokáta platí výslovný zákaz, aby bez souhlasu svého klienta ověřoval pravdivost nebo úplnost skutkových informací poskytnutých klientem. Pokud tedy advokát má pochybnosti o údajích či informacích od klienta, ale zároveň je nesmí podrobit vlastnímu zjišťování (například dotazem u svědků či jiných osob),

²⁶⁴ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10.1.2007, sp. zn. 25 Cdo 2679/2006

²⁶⁵ K tomu blíže Rubeš, J.: O některých etických zásadách každodenní práce soudce a advokáta. Bulletin advokacie, 2003, č. 11-12

²⁶⁶ Srov. kárný příkaz kárné komise České advokátní komory ze dne 19. 6. 2008, sp. zn. K 14/2008

je pak vinou klienta, že se advokát na základě této „*nakázané slepé důvěry v klienta*“ vydá při řešení případu směrem, který se ukáže být posléze nesprávným. Například při trestním řízení v důsledku nepravdivého *alibi* sděleného advokátovi obviněným klientem může být iniciován výslech svědků, kteří v konečném důsledku pouze přispějí k odsouzení tohoto klienta jako obviněného. Zákaz ověřování informací se však pochopitelně nevztahuje na právní informace, neboť jejich získání a zpracování je primárním cílem advokáta a ten tedy není vázán právním posouzením případu ze strany klienta, byť mnohdy v praxi klient přichází k advokátovi s již vyhraněným názorem na „*vhodný*“ postup ve věci. Advokát by měl v klientově zájmu jednat tak, aby mu v rámci vzájemné diskuse podrobně, názorně a pro klienta srozumitelnými prostředky vysvětlil právní pozadí případu do té míry, aby tato diskuse v ideálním případě vyústila ve společný náhled na právní stránku věci. V některých případech však v advokátní praxi naopak podobné diskuse vzájemnou spolupráci advokáta a potenciálního klienta ukončí.

Povinnost jednat svědomitě, čestně a využívat veškeré právní prostředky. Každý advokát má pochopitelně svůj vlastní způsob osobního jednání a má osobitou kulturu písemného i verbálního projevu. Při prosazování práv a zájmů klienta je advokát povinen jednat svědomitě a čestně a vybírat a využívat veškeré dostupné právní prostředky, tedy jinými slovy poskytovat své právní služby dle zásady *de lege artis*.²⁶⁷ Například by měl každý advokát svého klienta včas upozornit na pravděpodobnou beznadějnost eventuálního právního sporu, případně jeho pokračování (řízení o odvolání či dovolání apod.), a tím také samozřejmě naplnit povinnost upřednostnit zájmy klienta nad zájmy svými, v tomto případě především těmi ekonomickými.

Přístup klienta k právnímu případu. V advokátní praxi se lze velmi často setkat se situací, kdy klient jakožto účastník soudního řízení vykazuje velmi negativní přístup ke svému právnímu případu jakož i k ostatním zúčastněným osobám; takový přístup by mohl být v konkrétním soudním řízení nejenom kontraproduktivní, ale pokud by se k podobnému chování uchýlil i sám advokát, snižovalo by toto jednání i důstojnost advokátního stavu v očích veřejnosti. Nutno podotknout, že ke škodě advokátního stavu je tato důstojnost již tak v tomto ohledu sama o sobě v některých případech dosti podlomena. Primárně i z těchto důvodů jsou advokáti

²⁶⁷ Tento termín je vypůjčen z oblasti medicíny, ale v právní praxi se nezřídka používá k označení právního postupu v souladu s právem; dle častého názoru je i tento postup exoneračním důvodem v případě následné odpovědnosti advokáta za škodu.

povinni jednat poctivě, čestně a slušně a jejich projev při výkonu advokacie musí být věcný, strážlivý a nikoli vědomě nepravdivý – nesmí snižovat důstojnost advokátního stavu.

V souvislosti s advokátní důstojností je vhodné zmínit zajímavý příklad ze soudní praxe:

„Pokud advokát zastupuje některou ze stran ve sporu, který souvisí s věcí, kterou dříve rozhodoval jako soudce, dopouští se jednání narušujícího důstojnost a vážnost advokátního stavu, jakož i důvěru v celý justiční systém. Takové jednání je v rozporu s § 17 zákona o advokacii, ve spojení s čl. 4 odst. 1 usnesení představenstva České advokátní komory č. 1/1997.“²⁶⁸

Poznámka

Povinnost dodržovat pravidla profesionální etiky a pravidla soutěže by měla být pro každého advokáta naprostou samozřejmostí.²⁶⁹ Závažným porušením takových povinností advokáta například je, pokud před svým jménem používá neoprávněně akademický titul, jak je známo z jednoho zajímavého případu advokátní kárné praxe.²⁷⁰

Střet principů ověřování a pravdivosti. V právní praxi se může advokát dostat do situace, ve které se zákaz vědomě nepravdivých projevů advokáta dostává do střetu s klientovou doporučenou otevřeností vůči advokátovi. Tento konflikt je vyostřen pravidlem dle ustanovení čl. 17 odst. 2 Etického kodexu, že advokát nesmí v žádném řízení (soudním, správním či jiném) uvádět údaje, ani navrhopvat důkazy, o nichž ví, že jsou nepravdivé nebo klamavé, a to ani na příkaz klienta. V této souvislosti lze z pohledu klienta pochopit, že se klient zdráhá sdělit svému advokátovi všechny citlivé údaje o svém právním případě. Je sice správné, aby advokát o případě věděl všechny údaje v plném rozsahu, pokud ale například ví, že věrohodná osoba, která má dosvědčit obžalovanému jeho *alibi*, lže, nesmí advokát navrhnout její výslech. To však může v konečném souhrnu paradoxně přispět k vynesení odsuzujícího rozsudku. Pokud však advokát o nepravdivosti *alibi* nebude vědět a výslech této věrohodné osoby navrhne, je možné, že klient bude osvobozen. Advokát je tak, jak vyplývá z uvedeného příkladu, velmi často postaven před volbu upřednostnit *imperativ* ochrany práv a oprávněných zájmů klienta před svými

²⁶⁸ Viz. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 13. 12. 2018, č. j. 6 As 120/2018-36

²⁶⁹ Srov. § 17 zákona o advokacii

²⁷⁰ Srov. rozhodnutí kárného senátu kárné komise Komory sp. zn. K 75/03

stavovskými povinnostmi. V souvislosti s výše uvedeným je vhodné zmínit nedávný náleží Ústavního soudu ze dne 17. 8. 2018, sp. zn. II. ÚS 644/18, který ve svém odůvodnění uvádí:

„Pokud se jednotlivce rozhodne, že nebude před soudy uvádět vědomě nepravdivé či zavádějící informace ani předkládat takové důkazy, jeho jednání podléhá ochraně podle čl. 2 odst. 3 Listiny (právo jednotlivce na svobodné jednání). Za takové jednání nemohou soudy jednatlivce sankcionovat ani jakkoliv zhoršovat jeho právní postavení, protože zákon takové negativní důsledky nestanoví ani nemůže stanovit. Rozhodnutí klienta, že se nebude řídit pokyny advokáta a nebude se podílet na předkládání nepravdivých důkazů soudům, je ústavně chráněným projevem práva tohoto jednotlivce na svobodné jednání dle čl. 2 odst. 3 Listiny. Advokát nemůže po klientovi požadovat, aby před soudy uvedl vědomě nepravdivé nebo zavádějící informace nebo soudům předložil vědomě nepravdivé či zavádějící důkazy, jakými jsou i antedatované smlouvy. Pokud to advokát přesto učiní, nezprostit se tím odpovědnosti za svá předchozí pochybení. Skutečnost, že klient v takovém případě neposkytl advokátovi součinnost, nemůže jít ve sporu mezi klientem a advokátem k tíži klienta. Soudy se musí vypořádat s argumenty účastníků řízení způsobem, který odpovídá míře závažnosti těchto argumentů. Pokud soudy ignorují argument vznesený účastníkem řízení, který je klíčový pro výsledek řízení, vždy tím poruší základní právo jednotlivce na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny. Z práva na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny vyplývá povinnost soudu vypořádat se s argumenty účastníka řízení způsobem, který odpovídá míře jejich závažnosti, přičemž tato povinnost dopadá i na Nejvyšší soud při rozhodování o přípustnosti dovolání dle § 237 o. s. ř. Vyhne-li se Nejvyšší soud v odůvodnění svého rozhodnutí stěžejním argumentům uplatněným účastníkem řízení a nijak na ně nereaguje, poruší tím jeho právo na spravedlivý proces.“

Jiným případem porušení stavovských povinností by například bylo, pokud by advokát v zastoupení klienta činil právní úkony ještě předtím, než tento klient vypoví plnou moc svému dřívějšímu zástupci. Takový postup by byl rovněž porušením Pravidel profesionální etiky, a tedy i stavovských povinností advokáta.²⁷¹ Další porušení pravidel profesionální etiky je například situace, v níž advokát nereaguje na žádosti nového advokáta svého bývalého klienta o podání informace o průběhu dosavadního právního zastoupení²⁷² nebo osočování jiného

²⁷¹ Srov. rozhodnutí kárného senátu kárné komise Komory sp. zn. K 24/99

²⁷² Srov. rozhodnutí kárného senátu kárné komise Komory sp. zn. K 3/98

advokáta bez konkrétních a prokazatelných poznatků, třebaže by tak jednal na příkaz svého klienta.²⁷³ Žádný advokát se rovněž nesmí dopustit urážlivých výroků na adresu protistrany, i kdyby byl o jejich pravdivosti vnitřně skálopevně přesvědčen.²⁷⁴ Taktéž i urážlivé výroky o soudním rozhodnutí jsou porušením právníkové stavovské etiky. Rovněž tak je porušením stavovské etiky, pokud se advokát nedostavuje k soudním jednáním z důvodu, že nepředložil soudu plnou moc.²⁷⁵

Princip stejné odborné péče. Stavovské povinnosti advokáta ke klientovi samozřejmě zahrnují také povinnost soudem ustanoveného nebo Českou advokátní komorou určeného advokáta, aby klienta, kterému byl ustanoven či určen, zastupoval stejně svědomitě a se stejnou odbornou péčí jako by zastupoval jiného klienta, kterého by zastupoval na základě smlouvy o poskytování právních služeb.²⁷⁶ Rovněž tak je etickou i zákonnou povinností advokáta odmítnout poskytování právních služeb klientovi ve věci, v níž nemá dostatečné zkušenosti nebo speciální znalosti. O obou posledně uvedených případech bylo ostatně pojednáno výše.

5.3. Povinnost advokátů řádně informovat své klienty

Stavovská povinnost advokátů. Informační povinnost advokátů je upravena v ustanovení čl. 9 Etického kodexu. Vzhledem k fiduciární povaze vzájemného právního vztahu jsou advokáti povinni podat svým klientům informace již na začátku poskytování právních služeb. Advokáti by měli především na základě kvalifikovaného právního rozboru zhodnotit klientovu situaci a sdělit mu přibližné náklady na jeho právní služby v dané věci. Jak však již bylo uvedeno, dojde-li advokát na základě svého rozboru k přesvědčení, že případný soudní spor nemá reálnou šanci na úspěch, musí o tom klienta informovat, třebaže tím ztratí svůj nárok na odměnu a utrpí tím případnou ekonomickou škodu.

Povinnost podávat kompletní vysvětlení a informace. V průběhu poskytování právní pomoci je třeba, aby klient dělal příslušná rozhodnutí a dával advokátovi příslušné pokyny. Z důvodu, aby klientova rozhodnutí byla ku prospěchu jeho případu a aby jeho pokyny advokátovi byly

²⁷³ Srov. rozhodnutí kárného senátu kárné komise Komory sp. zn. K 21/98

²⁷⁴ Srov. rozhodnutí kárného senátu kárné komise Komory sp. zn. K 10/98

²⁷⁵ Srov. rozhodnutí kárného senátu kárné komise Komory sp. zn. K 42/06

²⁷⁶ Srov. čl. 6 odst. 2 "Etického kodexu"

smysluplné a vedly k úspěchu ve věci, je nutno, aby advokát svého klienta informoval ohledně právního postupu v daném případě, podával mu potřebná vysvětlení a konzultoval s ním podstatné skutečnosti relevantní pro další postup. Obecně platí, že advokát je povinen informovat klienta kompletně, podávat mu tedy nejenom ty informace, které si klient sám vyžádá, nýbrž veškeré informace týkající se jeho věci.

Příklady z advokátní kárné praxe

1. Rozhodnutí kárného senátu kárné komise Komory sp. zn. K 46/07

„Jde o závažné porušení povinností advokáta, jestliže neinformuje řádně klienta, dokonce přes jeho opakované žádosti, o stavu jeho věci a jestliže po ukončení zastupování nevyhoví písemným žádostem advokáta, který zastupování bývalého klienta převzal, o vydání dokladů.“

2. Rozhodnutí kárného senátu kárné komise Komory sp. zn. K 8/2015

„Je kárným proviněním, jestliže advokát neinformuje řádně klienta o stavu jeho věci a nevyhoví jeho žádosti o vydání dokladů a o vyúčtování.“

Informování v nepřítomnosti klienta. V případě, že advokát zastupuje svého klienta u soudního jednání v klientově nepřítomnosti, a to i přes to, že ho aktivně obhájí, bylo by porušením informační povinnosti, pokud by klienta neinformoval o veškerých relevantních rozhodnutích, která mu byla, jako právnímu zástupci klienta, doručena. Advokát je povinen svého klienta informovat podrobně o průběhu soudního jednání a být s klientem v pravidelném spojení.²⁷⁷

Informování advokátem s procesní plnou mocí. Zvláště důležitá a zcela nezastupitelná je pak informační povinnost advokátů v případech, kdy se jedná o zastupování klientů na tzv. procesní plnou moc. Ve většině případů občanského soudního řízení jsou totiž pouze těmto advokátům s udělenou procesní plnou mocí doručovány příslušné písemnosti.²⁷⁸ Advokáti pak v takových případech odpovídají rovněž za včasnost informací podaných jejich klientům. To se jeví jako důležité zejména s ohledem na to, aby klient neztratil kontrolu nad procesem a měl dostatek času promyslet si své pokyny ohledně lhůt, ve kterých je možno podat odvolání či jiný opravný prostředek, ať řádný či mimořádný. Pokud by advokát svého klienta v těchto otázkách včas a úplně neinformoval, dle advokátní kárné praxe by se dopustil závažného provinění ve smyslu porušení informační povinnosti advokáta vůči ke svému klientovi.²⁷⁹

²⁷⁷ K tomu srov. rozhodnutí kárného senátu kárné komise Komory sp. zn. K 97/05

²⁷⁸ Srov. ustanovení § 50b občanského soudního řádu

²⁷⁹ K tomu srov. rozhodnutí kárného senátu kárné komise Komory sp. zn. K 40/97

Přesnost, úplnost a pravdivost podaných informací. Advokátovi je rovněž uložena povinnost jednat čestně a svědomitě, a tak i informace podávané klientovi musí být přesné, úplné a zejména pravdivé. Advokát musí svému klientovi například umožnit účast při jednání s protistranou, neboť v opačném případě by se *eo ipso* dopustil kárného provinění stejně jako pokud by jeho jednání vůči klientovi bylo nečestné, nejednal by s dostatečnou pečlivostí nebo pokud by poskytoval svému klientovi informace neúplné, nepřesné nebo dokonce až nepravdivé.²⁸⁰

Informační povinnost klientů. Na druhé straně však také i sám klient je povinen informovat svého advokáta pravdivě a úplně. Jak bylo uvedeno ostatně již dříve, advokát sice nesmí zkoumat pravdivost informací svého klienta, nicméně pokud by se ukázalo, že tyto informace jsou skutečně nepravdivé, vedlo by to s největší pravděpodobností k narušení vzájemné důvěry mezi oběma stranami. Takovéto klientovo jednání by posléze mohlo být důvodem k výpovědi smlouvy o poskytování právních služeb z důvodu narušené důvěry či nedostatečné klientovy součinnosti. Právě oboustranné důsledné dodržování informační povinnosti, tedy vzájemné úplné, včasné, pravdivé a nezkreslené informování o všech relevantních skutečnostech jak ze strany advokáta, tak i ze strany klienta, tvoří *de lege ferenda* základ úspěšného a korektního vzájemného právního vztahu mezi advokátem a jeho klientem.

5.4. Advokátní povinnost mlčenlivosti jako základní pilíř nezávislé advokacie

Pojem a význam. Vzhledem k zásadnímu významu této advokátovy povinnosti je na místě citovat myšlenky z Turínské charty o výkonu advokátní profese:

"Privilegium vztahu advokát a klient. Advokát má právo..., aby privilegium vztahu advokát-klient bylo všeobecně uznáváno a dodržováno, a to jak před zákonem, tak i před úřady. Toto privilegium je principem, který byl vyvinut, aby se v rámci právního státu stal pevnou základnou vztahu mezi advokátem a jeho klientem zaručující ochranu občanských práv. Advokát je povinen se všemi informacemi a skutečnostmi, o nichž se dozví při zastupování klienta, zacházet jako s důvěrnými."

²⁸⁰ K tomu srov. rozhodnutí kárného senátu kárné komise Komory sp. zn. K 403/98

"Žádná oznamovací povinnost. Advokáti by neměli být nuceni k oznamování informací, které se dovědí při výkonu své profese. Pokud se advokát dozví o činnosti, která by mohla ohrozit lidský život, je povinen vyvinout maximální úsilí k záchraně tohoto života, což je povoleno i v rámci privilegovaného vztahu advokát-klient. Pokud je advokát seznámen s trestnou nebo nezákonnou aktivitou, musí samozřejmě odmítnout jakkoli se takové činnosti účastnit. V takovém případě by se však na advokáta neměla vztahovat oznamovací povinnost, nýbrž jen povinnost od takové záležitosti odstoupit, jakmile pojme podezření, že činnost, o níž je informován, může zahrnovat nezákonné jednání, a že klient v takové činnosti stále pokračuje."

Základní pilíř nezávislosti advokacie. Jedním ze základních pilířů celé advokacie jako nezávislé právní profese je bezesporu povinnost mlčenlivosti advokátů ve věcech týkajících se případu jejich klientů. Touto mlčenlivostí je advokát zavázán bez časového omezení a tím se tak stává i víceméně klientovým zpovědníkem. Klient má plné a zákonem podložené právo požadovat po advokátovi, aby žádné sebecitlivější informace, které mu klient v rámci jejich právního vztahu svěřil, nebyly dále šířeny mezi třetí osoby nebo dokonce použity proti klientovi samému.²⁸¹ Právě touto povinností mlčenlivosti advokáta je významně podporována vzájemná důvěra mezi advokátem a klientem v jejich vzájemném fiduciárním vztahu. Pokud by advokát tuto povinnost mlčenlivosti porušil, a to třeba i ve vztahu k jinému advokátovi, dopustil by se tím nejzávažnějšího porušení povinností advokáta.²⁸² Advokát je tedy povinen zachovávat mlčenlivost o všech skutečnostech, tedy nejenom právních, o kterých se dozvěděl od klienta, jeho rodiny, známých či z jakýchkoli jiných zdrojů²⁸³ a které souvisejí s poskytováním právních služeb klientovi.²⁸⁴ Povinnost zachovávat mlčenlivost o klientovi a skutečnostech s jeho právním případem souvisejících má advokát i v případě, že by byl ze seznamu advokátů vyškrtnut. Advokát dokonce nesmí porušit mlčenlivost ani v případě, že by se cítil sám osobně ohrožen. Povinnost mlčenlivosti se dokonce vztahuje i na informace, které jsou jinak zjistitelné i z jiných zdrojů.²⁸⁵

²⁸¹ Srov. čl. 2.3 Evropského kodexu

²⁸² Srov. rozhodnutí kárného senátu kárné komise Komory sp. zn. K 4/98

²⁸³ K tomu blíže Zachová, M.: Povinnost mlčenlivosti (nejen) advokáta. Bulletin advokacie, 2001, č. 4

²⁸⁴ K tomu srov. např. rozhodnutí kárného senátu kárné komise Komory č. 12/04

²⁸⁵ Srov. rozhodnutí kárného senátu kárné komise Komory sp. zn. K 4/99

Mlčenlivost a elektronická komunikace. Digitalizace moderní společnosti a nové možnosti získávání informací hrají rovněž svou roli v otázce advokátovy povinnosti zachovat mlčenlivost. Po právní stránce by se s ohledem na příslušná ustanovení trestního zákoníku a zákona č. 127/2005 Sb., o elektronických komunikacích, ve znění pozdějších předpisů (dále také jen „ZoEK“), nic měnit nemělo. V kontextu současného rozvoje komunikačních technologií se však právě s ohledem na používání e-mailů nebo mobilních telefonů zákonitě objevují otazníky související s technickými možnostmi zachování mlčenlivosti při využívání zmíněných moderních elektronických komunikačních prostředků.²⁸⁶

Význam a právní důsledky advokátní mlčenlivosti. Právě v případech, kdy orgány veřejné moci projednávají aktivity klienta s cílem ho negativně postihnout a mají při tomto postupu právo obecně požadovat široký okruh informací, je povinnost advokátovy mlčenlivosti zvláště významná. Běžná osoba, kterou orgány veřejné moci kontaktují ve snaze získat informace, má narozdíl od advokátů obecnou povinnost požadované informace sdělit, jinak se sama vystavuje nebezpečí právního postihu. Z této povinnosti sice existují jisté výjimky, ty jsou však v praxi značně omezené. Advokátní povinnost mlčenlivosti a povinnost neodpovídat na otázky veřejných institucí je sice velmi široká, ovšem i tato zákonná povinnost má svá omezení, která však laické veřejnosti nejsou obecně známá. Ani potenciální klienti jednotlivých advokátů si nejsou vždy vědomi zákonných omezení, která v právní praxi všechny advokáty jinak povinné mlčenlivosti zprošťují.

Zproštění advokátní mlčenlivosti. Mezi případy, ve kterých je advokát zproštěn povinnosti své mlčenlivosti, patří:

- situace, kdy je advokát zproštěn mlčenlivosti přímo svým klientem,
- sdílení informací se spolupracující osobou,
- situace, kdy dojde ke sporu advokáta s klientem před soudem nebo jiným orgánem (tzv. palmární spory),
- povinnosti uložené zákonem č. 280/2009 Sb., daňový řád, ve znění pozdějších předpisů,

²⁸⁶ K tomu blíže Smejkal, V.: Povinnost mlčenlivosti advokáta a elektronická komunikace. Bulletin advokacie, 2007, č. 10

- situace, kdy je proti klientovi vedeno exekuční řízení,
- situace, kdy advokát může překazit spáchání trestného činu,
- praní špinavých peněz,
- domovní prohlídka a prohlídka jiných prostor, prohlídky a jiné kontroly.

A) Zproštění mlčenlivosti klientem.

Klient může projevit svobodnou vůli určité informace nadále nechránit. Tato povinnost však bude *eo ipso* platit i nadále v případě, že by s přihlédnutím k okolnostem bylo zřejmé, že klient advokáta zprostil povinnosti mlčenlivosti pod nátlakem nebo v tísní. Když například policie obešle advokáta s výzvou ke sdělení určitých informací a připojí formulářový souhlas obviněného klienta, je advokát povinen vyžádat si klientův souhlas přímo a písemně, jelikož pochybnosti o svobodném rozhodnutí klienta jsou nasnadě. Nutno tedy shrnout, že pouze klient osobně, případně po jeho smrti nebo zániku právní nástupce, může advokáta zprostit povinnosti mlčenlivosti. Zproštění musí mít písemnou formu a musí být adresované přímo advokátovi, či v řízení před soudem nadiktováno ústně do protokolu. Pokud by byl tento projev vůle adresovaný třetím osobám, byl by zřejmě neúčinný a povinnost mlčenlivosti by *ipso iure* trvala nadále.²⁸⁷ V případě, že by měl klient více právních nástupců, bude nutné ke zproštění obdržet souhlasný projev všech těchto právních nástupců klienta, a to v písemné formě.

Poznámka

Písemná forma zproštění advokáta povinnosti mlčenlivosti byla zavedena novelou zákona o advokacii v roce 2006; do té doby byl účinný i ústní projev zproštění advokáta povinnosti mlčenlivosti, ovšem z důvodu neprůkaznosti takového zproštění a vyšší právní jistoty je nutná dle současného znění zákona o advokacii, s výjimkou soudního řízení, pouze forma písemná.

B) Sdílení informací se spolupracující osobou

Advokát není vázán povinností mlčenlivosti vůči osobám, které pověřuje učiněním jednotlivých úkonů v rámci klientova právního případu. Týká se to zejména spolupracujících

²⁸⁷ K tomu např. Mandák, V.: Je projev zproštění povinnosti mlčenlivosti advokáta, adresovaný třetí osobě, účinný? Bulletin advokacie, 1998, č. 10

advokátů, advokátních koncipientů, zaměstnanců advokáta nebo i jiných osob, které se podílejí na poskytování právních služeb. Advokát je ovšem povinen veškeré své spolupracující osoby poučit o tom, že jsou samozřejmě rovněž vázány povinností mlčenlivosti ve stejném rozsahu jako on sám.²⁸⁸

C) Palmární spory

Nejčastěji v těchto případech dochází ke sporům o zaplacení odměny advokáta, tedy k tzv. palmárním sporům. Pokud by advokát nemohl vylicit všechny rozhodné skutečnosti, nemohl by být ani ve sporu úspěšný. V řízeních je však advokát povinen uveřejnit pouze nejnutnější informace o klientovi a jeho právním případě. Podobně je tomu tak v řízení před orgány České advokátní komory.

D) Daňové řízení

V tomto případě povinnost mlčenlivosti advokáta o povaze právní věci, ve které advokát klienta obhajoval nebo zastupoval, platí i nadále v plném rozsahu. Její omezení se týká výhradně stanovení a vymožení daní a poplatků.

E) Exekuční řízení

Je-li proti advokátovu klientovi vedena exekuce tzv. soukromými exekutory, je na základě jejich písemné žádosti advokát povinen sdělit údaje o klientovi, o jeho účtech, věcech, listinách či zaknihovaných cenných papírech.²⁸⁹ Pro tento specifický případ to však platí pouze pro majetek, který advokát pro svého klienta spravuje, nikoli pro veškerý majetek klienta, o němž může být advokát informován. Dle některých názorů z právní praxe je exekuční řád ve vztahu *lex specialis* k zákonu o advokacii, a advokát je v tomto případě v daném rozsahu povinnosti mlčenlivosti zproštěn.²⁹⁰

²⁸⁸ Srov. ustanovení čl. 14 odst. 2 Etického kodexu

²⁸⁹ Srov. ustanovení § 33 odst. 4 zákona 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „*exekuční řád*“)

²⁹⁰ Např. Smolík, P.: Advokát versus exekutor – ochrana zájmů klientů versus exekuce. Bulletin advokacie, 2002, č. 4

F) Překažení trestného činu

Ustanovením § 367 českého trestního zákoníku jsou stanoveny závažné trestné činy, ohledně kterých je každému včetně advokátů uložena povinnost překazit jejich spáchání či dokončení. Advokát je tedy ze zákona povinen zasáhnout jednáním v neprospěch svého klienta za situace, kdy je tímto jeho jednáním možné zabránit trestnému činu a tím i újmě tímto činem způsobené. V této souvislosti je však nutno také uvést, že se na advokáta ale nevztahuje povinnost oznamovat trestné činy dle ustanovení § 368 trestního zákoníku.²⁹¹ Při splnění podmínek stanovených trestním zákoníkem mohou být navíc hovory mezi klienty a jejich advokáty odposlouchávány:

„Profesní tajemství nebrání záznamu a přepisu zákonně odposlouchávané komunikace mezi advokátem a jeho klientem tam, kde obsah komunikace zakládá domněnku, že se advokát podílel na trestné činnosti, a za podmínky, že není dotčeno právo klienta na obhajobu.“²⁹²

G) Praní špinavých peněz

Mezinárodní snahy o prolomení advokátní mlčenlivosti. V rámci boje proti organizovanému zločinu a terorismu je celou evropskou politickou reprezentací prosazován do právních řádů jednotlivých členských států Evropské unie proklamovaně nezbytný nástroj, kterým je prolomení mlčenlivosti advokáta v případě praní špinavých peněz. Jde o opatření relativně nové a je považováno za poměrně kontroverzní a zároveň velmi často kritizované evropskými advokátními organizacemi jako nepřijatelné obětování důvěry klienta ve prospěch veřejného zájmu. S ohledem na vývoj bezpečnostní situace ve světě je zřejmé, že současná společnost dává spíše přednost obecnému bezpečí před osobní svobodou a zachováním profesního tajemství. Z této situace vyplývá, že reálně hrozí nebezpečí, že advokacie v souvislosti s bojem proti terorismu své základní privilegium, tedy princip zachování profesního tajemství, může ztratit.²⁹³

²⁹¹ Srov. ustanovení § 368 odst. 3 trestního zákoníku

²⁹² Srov. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 16. 6. 2016, stížnost č. 49176/11, ve věci Versini-Campinchi a Crasnianski v. Francie

²⁹³ K tomu blíže Herczeg, J.: Svobodná volba obhájce a její omezení zákony proti legalizaci výnosů z trestné činnosti. Bulletin advokacie, 2004, č. 9

Z evropské judikatury

„Přístup orgánů činných v trestním řízení k bankovnímu účtu advokáta a následné shromažďování a ukládání údajů z tohoto účtu a jejich zpřístupnění třetím osobám představuje zásah do práva na respektování profesního tajemství a soukromého života advokáta v rozporu s čl. 8 Úmluvy.“²⁹⁴

Právní úprava. Základním právním předpisem v dané oblasti byl zákon č. 61/1996 Sb., o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti, jehož ustanovení vycházely ze Směrnice Evropské unie o zamezení využívání finančních systémů k praní peněz (91/308/EHS, která byla novelizována směrnicí 2001/97/ES). Hlavním účelem směrnice bylo uvalit určité povinnosti na finanční instituce a vybrané profese včetně advokacie. K tomu je záhodno citovat Vysvětlující zprávu:

"Úsilí Komise směřuje k tomu, aby i tato profese byla zapojena do boje proti praní špinavých peněz. Zároveň je však nutno zachovat zvláštní roli, kterou advokacie ve společnosti hraje..."

AML zákon. Výše uvedený zákon č. 61/1996 Sb. byl v roce 2008 nahrazen zákonem č. 253/2008 Sb., o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu, ve znění pozdějších předpisů. V rámci stavovských předpisů byl tento zákon konkretizován Usnesením představenstva České advokátní komory č. 2/2008 ze dne 11.9.2008. Oba předpisy implementují nové právní normy Evropské unie²⁹⁵ anebo navazují na přímo použitelné předpisy EU.²⁹⁶ Advokáti jsou dle výše uvedeného zákona uvedeni mezi povinné osoby a mají zejména povinnost své klienty řádně identifikovat a kontrolovat, a dokonce jejich podezřelé obchody též hlásit a oznamovat.

²⁹⁴ Srov. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 27. 4. 2017, stížnost č. 73607/13 ve věci Sommer v. Spolková republika Německo

²⁹⁵ Směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2015/849 ze dne 20. května 2015 o předcházení využívání finančního systému k praní peněz a financování terorismu, o změně nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 648/2012 a o zrušení směrnice Evropského parlamentu a Rady 2005/60/ES a směrnice Komise 2006/70/ES

²⁹⁶ 1) Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1889/2005 ze dne 26. října 2005 o kontrolách peněžní hotovosti vstupující do Společenství nebo je opouštějící.

2) Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2015/847 ze dne 20. května 2015 o informacích doprovázejících převody peněžních prostředků a o zrušení nařízení (ES) č. 1781/2006

Poznámky

1. **FATH.** Uvedenou problematikou se zabývá např. Finanční akční výbor proti praní špinavých peněz (dále jen „FATH“), který byl ustanoven v souvislosti se jmenovanými cíli na Summitu G7 v roce 1989. Tento výbor připravuje různá doporučení, jež jsou ratifikována jednotlivými státy. Význam FATH je daný i tím, že je složen ze zástupců států G-7, zástupců Evropské Komise a zástupců dalších 8 zemí.
2. **Gatekeeper.** Dále sem patří například iniciativa „Gatekeeper“, která vznikla na základě komuniké vydaného ministry financí zemí G-8 na summitu v Moskvě v roce 1999. Iniciativa Gatekeeper neboli strážce bran je zaměřena na opatření, která by měli v rámci finančních a obchodních transakcí advokáti a další příslušníci „zranitelných“ profesí používat, aby bylo možné zabránit praní špinavých peněz a financování teroristických aktivit.

Advokáti jako povinné osoby v AML. Advokáti jsou povinnými osobami podle výše uvedeného zákona ale pouze v případě, že vykonávají pro klienta úschovu peněz či jiných majetkových hodnot anebo jednají jménem klienta či na jeho účet v následujících právních případech:

- prodej či koupě nemovitého majetku, obchodního závodu či jeho části
- správa peněz, cenných papírů, obchodních podílů či jiného majetku klienta
- zakládání, řízení či provozování obchodní společnosti či podobného uskupení
- inkaso, převody, platby, vklady nebo výběry peněžních prostředků

Povinnost poučit a oznámit. Advokát musí svého klienta vždy obecně a preventivně poučit o tom, že jakožto osoba vázaná dodržováním výše jmenovaného zákona o praní špinavých peněz²⁹⁷ č. 253/2008 Sb., ve znění pozdějších předpisů, je povinen jakákoli jednání, která se snaží docílit, aby s majetkem nabytým z trestné činnosti bylo nakládáno jako s majetkem nabytým v souladu se zákonem, oznámit příslušným autoritám. Nicméně zjistí-li a oznámí podezřelý obchod ve smyslu tohoto zákona, nesmí již klienta o tomto svém počínu informovat. Informaci o podezřelém obchodu je advokát povinen do pěti kalendářních dnů sdělit České advokátní komoře, která v rámci povinnosti mlčenlivosti svých funkcionářů také zváží, zda se jedná o podezřelý obchod. V případě, že dojde ke stejnému závěru, předá údaje ministerstvu financí. V případě nebezpečí z prodlení je advokát povinen informovat přímo toto ministerstvo.

²⁹⁷ Z angl. Výrazu „anti money laundering“ (zkratka AML)

Poznámka

Zastupuje-li advokát klienta v trestním řízení či v řízení před soudem a v průběhu daného procesu získá od tohoto klienta informace, které ho vedou k podezření, že by mohlo jít o jednání spojené s legalizací výnosů z trestné činnosti nebo financování teroristických aktivit, avšak není si vědom, že právě to mělo být účelem jeho právních porad s klientem, platí pro něj i nadále povinnost mlčenlivosti. Povinnost mlčenlivosti platí i v případě poskytování právních porad.

Mlčenlivost v mezinárodních profesních předpisech. Otázkou profesního tajemství se zabývají všechny nadnárodní profesní předpisy. Například Evropský kodex v ustanovení čl. 2.3 stanoví:

"2.3.1 Pro funkci advokáta je nezbytné, aby mu klient sdělil informace, které by nesdělil nikomu jinému, i další informace na základě vzájemné důvěry. Důvěra nemůže vzniknout, pokud není zajištěno důvěrné zacházení s informacemi. Proto je důvěrné zacházení s informacemi prvořadým a základním právem a zároveň povinností advokáta.

Advokátova povinnost dodržovat princip důvěrného zacházení s informacemi je jak v zájmu výkonu spravedlnosti, tak i v zájmu klientů. Proto má tento princip nárok na zvláštní ochranu ze strany Státu.

2.3.2 Advokát je povinen dodržovat princip důvěrného zacházení s informacemi ve vztahu ke všem informacím, které získá při výkonu své profesní činnosti..."

Ohrožení povinnosti mlčenlivosti. Za základní a prvořadé právo i povinnost každého advokáta je v evropském kontextu stále považován princip důvěrného nakládání s informacemi. Uvedený princip je však zároveň v současnosti ohrožen a nejsou tak ani vyloučeny změny samotných profesních hodnot. Předpisy platné v Evropské unii totiž tím, že advokátům uložily povinnost oznamovat jakékoliv podezření na praní špinavých peněz, jim zároveň přidělily úlohu jakýchsi hlídačů. V této souvislosti je však nutné i připustit, že rostoucí možnost pachatelů trestných činů v oblasti akumulace a legitimizace zisků z trestné činnosti může podkopávat demokratické instituce a podrážet ekonomiku. Veškeré programy boje proti praní špinavých peněz a proti terorismu jsou proto samozřejmě více než jen pouhým nástrojem orgánů činných v trestním řízení a stávají se celospolečenským prostředkem k ochraně bezpečnosti občanů i

obraně demokracie a jejích principů.²⁹⁸ Tyto programy jsou také jedním ze základních prvků ochrany demokratických institucí a ekonomické svobody.

Advokát jako strážce bran do systému. V souvislosti s nově nastolenou rolí advokáta jako „strážce bran“²⁹⁹ však přes výše uvedené vyvstává reálná obava, že společensky cenná služba spočívající v poskytování právního poradenství umožňující klientům sladit svou pozici se zákonem je ohrožena a nemůže být účinně vykonávána. Mezi klienty může totiž zcela pochopitelně vzniknout obava, že by o jejich činnosti advokáti mohli informovat státní orgány; mohl by pak zcela převládnout názor, že není bezpečné advokáty informovat pravdivě a tím by se narušila samotná podstata důvěrného vztahu mezi advokáty a jejich klienty. Princip důvěrného zacházení s informacemi je nutno zachovat, proto nové oznamovací povinnosti vyvolávají v zástupcích advokátní profese značné a oprávněné obavy. Zde je nutno *apriori* zdůraznit, že advokáti jsou právní poradci a obhájci, nikoli kontroloři a nově uložená oznamovací povinnost může narušit jejich nezávislost. Navíc finanční instituce, na které se primárně oznamovací povinnost vztahuje, mají zkušenosti a nástroje potřebné k prověřování klientů; advokáti však takové nástroje nemají k dispozici ani ve své dosavadní advokátní praxi neměli příležitost získat příslušné zkušenosti. Pokud by advokáti měli začít plnit oznamovací povinnost, mohly by vzít zasvě základní nezbytné předpoklady pro vzájemné právní vztahy advokátů a jejich klientů, což jsou důvěra a otevřenost mezi oběma stranami. Základním advokátovým posláním je poskytovat právní poradenství a obhajovat klienty; advokát své klienty nemá za úkol kontrolovat, udávat nebo „*střežit brány*“ do systému. Vyšetřování a represe jsou úkolem jiných institucí a nikoli advokátní profese.³⁰⁰ Pokud zákonodárce vybízí občany, aby advokátům sdělovali veškeré relevantní informace o svém případě, neboť taková otevřenost je nutná pro zajištění řádného výkonu práva a spravedlnosti, je potom na místě vznést pochybnost o tom, zda stejný zákonodárce má nutit advokáty k tomu, aby svěřené informace prozrazovali státním úřadům. Pokud by se takové pochybnosti naplnily a princip důvěrného zacházení s informacemi by byl oslaben, byl by tím silně ohrožen jeden ze základních principů výkonu práva v demokratické právní kultuře. Tím by nutně došlo nejenom k oslabení advokátní profese, ale i k pokřivení samotného výkonu

²⁹⁸ K tomu blíže např. Nykodým, J.: Praní špinavých peněz a povinnost mlčenlivosti. Bulletin advokacie, 1999, č. 2

²⁹⁹ Pojem převzat z iniciativy Gatekeeper

³⁰⁰ K tomu blíže Mullerat, R.: Advokacie – na rozcestí mezi uchováním důvěry klientů a úlohou strážce bran a informátora. Bulletin advokacie, 2003, č. 6-7

spravedlnosti, a dokonce i samotné ústavou zaručené základní lidské právo na právní pomoc a řádnou obhajobu, by tím mohlo být ohroženo.

H) Domovní a jiné prohlídky

Dojde-li k situaci, že je nutno vykonat domovní prohlídku nebo prohlídku jiných prostor na místech, kde poskytuje advokát své právní služby a kde by tedy mohly být listiny s informacemi, na něž se vztahuje advokátní povinnost mlčenlivosti, je advokát povinen o tom orgán provádějící prohlídku informovat. K pracovníkům orgánu, který prohlídku provádí, se pak musí připojit zástupce České advokátní komory ustanovený v souladu s podmínkami Usnesení představenstva České advokátní komory č. 6/2006 Věstníku, kterým se stanoví postup při určování zástupce České advokátní komory při provádění prohlídek a kontrol. Ustanovený zástupce České advokátní komory má oprávnění udělit nebo neudělit souhlas s tím, aby se orgán provádějící prohlídku s citlivými informacemi seznámil, popřípadě aby advokát tyto informace orgánu předložil.³⁰¹

„Prohlídky a zabavování dokumentů v advokátních kancelářích představují zásah do profesního tajemství.“³⁰²

Role ČAK. Pokud Česká advokátní komora tento souhlas neudělí, může uvedené listiny vzít do úschovy a orgán, který provádí zmíněnou prohlídku, si musí souhlas vyžádat u soudu.³⁰³ Výše popsany postup zacházení s citlivými informacemi přichází v úvahu nejenom v trestním řízení, ale i v řízení týkajícím se daňové problematiky.³⁰⁴ Cílem takového postupu je zaručení ochrany informací, na které se vztahuje povinnost mlčenlivosti, i před státní mocí tím, že orgán stavovské samosprávy – Česká advokátní komora – bude plnit úlohu určitého dozoru. Objevují se však i názory o tom, že zákonné zavedení vlivu České advokátní komory při zprošťování advokáta jeho povinnosti mlčenlivosti byla spíše *„reformatio in peius“*.

³⁰¹ Srov. ustanovení čl. 17a Etického kodexu

³⁰² Srov. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 27. 4. 2017, stížnost č. 18603/03 ve věci André a další v. Francie

³⁰³ Srov. ustanovení § 332 až 341 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o zvláštních řízeních soudních“)

³⁰⁴ Srov. ustanovení § 85b trestního řádu, ustanovení § 255 daňového řádu a

5.5. Povinnost advokátů vyvarovat se střetu zájmů

Pojem střetu zájmů. S cílem zaručit pro svého klienta skutečně nezávislé právní zastoupení má advokát další významnou povinnost, o níž se v poslední době rovněž často diskutuje, a tou je povinnost vyvarovat se střetu zájmů.³⁰⁵ Kárná praxe klasifikuje střet zájmů jako závažné porušení povinností advokáta. Advokát se proviní proti této povinnosti již tím, že převezme právní zastoupení klienta, jehož zájmy jsou v rozporu se zájmy klienta, kterého tentýž advokát zastupoval v minulosti.³⁰⁶ Není přitom rozhodující, zda tímto advokátovým jednáním došlo nebo nedošlo k poškození klientova zájmu ve prospěch dalšího advokátova klienta. Zákon o advokacii ani stavovské předpisy totiž za klíčovou a podstatnou označují skutečnost, že možný střet zájmů již nastat mohl. Také v evropském měřítku je střet zájmů a jeho potlačení v centru zájmu a zabývá se jím například Evropský kodex, jehož ustanovení čl. 3.2.1 uvádí:

"Advokát nesmí ve stejné záležitosti poskytovat rady, přijmout zastoupení ani jednat jménem dvou a více klientů, pokud je mezi těmito klienty nějaký střet zájmů, nebo pokud existuje nezanedbatelné nebezpečí vzniku takového střetu zájmů."

Povinnost advokáta odmítnout klienta. Z advokátních předpisů tedy vyplývá povinnost všech advokátů odmítnout poskytnutí právních služeb takovým klientům, u kterých by střet zájmu alespoň minimálně hrozil. Jsou navíc rozlišovány dvě skupiny případů.

A) Povinné odmítnutí klienta před začátkem jeho právního zastupování. O první z nich hovoří ustanovení § 19 odst. 1 zákona o advokacii. V souladu s tímto ustanovením se jedná souhrnně o případy, kdy by hrozila kolize zájmů mezi advokátem, popř. jeho blízkými či spolupracujícím nebo zaměstnaným advokátem, a jeho klientem; mezi zájemcem o právní službu a bývalým či současným klientem advokáta anebo by informace získaná o jiném či bývalém klientovi mohla zvýhodnit toho, kdo o právní službu žádá.

„Advokát nemá možnost výběru a posouzení, zda může v případě střetu zájmů klienta zastupovat či nikoli, zda objektivně existují či jsou advokátovi známy informace, jimiž by mohl

³⁰⁵ K tomu např. blíže Vysvětlující zpráva Evropského kodexu

³⁰⁶ K tomu např. srov. rozhodnutí kárného senátu kárné komise Komory sp. zn. K 192/99

klienta neoprávněně zvýhodnit, nýbrž musí jednat toliko v souladu s výše uvedenými zákonnými ustanoveními.“³⁰⁷

Příklad z advokátní kárné praxe

Advokát, který by přesto, že velmi pravděpodobně hrozí střet zájmů, převzal zastoupení další osoby v související věci, a dokonce by pak jednal proti zájmům svého původního klienta, dopustil by se závažného porušení povinnosti advokáta.³⁰⁸

B) Povinná výpověď smlouvy či žádost o zrušení ustanovení, resp. určení. Do druhé skupiny případů se řadí situace, kdy je advokát vystaven nebezpečí, že se ocitne ve střetu zájmů na základě ustanovení §20 odst. 1 zákona o advokacii až v samém průběhu poskytování právní pomoci. Dojde-li k situaci, že během zastupování klienta vyjdou najevo skutečnosti naznačující, že by mohlo jít o střet zájmů dle předchozího bodu A), je advokát povinen smlouvu o poskytování právních služeb vypovědět. V praxi nastávají takové situace zejména v případech, ve kterých jeden klient téhož advokáta začne například v rámci trestního řízení vypovídat proti klientovi druhému. Pokud by v takovém případě neukončil spolupráci s těmito klienty advokát sám, pak v rámci soudního řízení rozhodne o vyloučení advokáta i bez návrhu přímo soud.

Příklad z advokátní kárné praxe

*„Je kárným proviněním, jestliže advokát poté, kdy poskytoval právní služby rodičům k poměrům jejich nezletilých dětí, začne ve věci týkající se těchto nezletilých dětí poskytovat právní služby jednomu z nich proti druhému.“*³⁰⁹

Kolize zájmů při přípravě smlouvy. Stavovské předpisy uvádějí ještě další specifické případy střetu zájmů. Mezi ně patří například situace, kdy advokát sepisuje smlouvu pro strany, které se později dostanou do vzájemného sporu.³¹⁰ V takovém případě nesmí advokát v tomto sporu poskytnout právní službu žádné ze smluvních stran. Výjimku tvoří případ smlouvy, kterou advokát sepisuje již s tím, že zastupuje pouze jednu ze smluvních stran, přičemž druhá strana měla příležitost poradit se se svým vlastním kvalifikovaným právním zástupcem a věděla, že advokát zastupuje a poskytuje právní služby toliko první smluvní straně. Advokát je

³⁰⁷ K tomu např. rozhodnutí městského soudu v Praze, sp.zn. 11Ca 98/2003

³⁰⁸ K tomu srov. rozhodnutí kárného senátu kárné komise Komory sp. zn. K 40/97

³⁰⁹ Viz. Rozhodnutí kárného senátu kárné komise Komory sp. zn. K 87/2013

³¹⁰ Srov. čl. 7 odst. 1 Etického kodexu

rovněž povinen odmítnout poskytování právních služeb v téže věci více osobám, pokud zjevně hrozí, že v průběhu vyřizování věci vznikne rozpor v jejich zájmech.³¹¹

Palmární kolize. Jiným specifickým případem je střet zájmů mezi klientem a advokátem. Nejčastější příkladem může být sjednání odměny advokáta závislé na výsledku věci. Společným zájmem advokáta i jeho klienta je v takovém případě samozřejmě dosáhnout co nejvyšší přisouzené částky. Ke konfliktu však dochází v názoru na to, kolik práce do případu advokát vloží. Zatímco právní zástupce požaduje co nejvyšší částku při co nejmenší vynaložené práci, klient má zájem na co nejvyšší částce bez ohledu na délku procesu, protože právní zástupce dostane jako odměnu stále stejný podíl. Je-li tedy šance, že by spor mohl být velmi rychle vyrovnan smírně, může být pro advokáta výhodnější přistoupit na dohodu než pokračovat v potenciálně výnosnějším, ale také mnohem časově náročnějším soudním řízení. Smírné jednání je pro advokáta daleko časově efektivnější a pravděpodobně takovému postupu dá přednost především v situacích, kdy má k řešení větší množství podobných případů najednou. Dlouhodobá práce na jednom případě by vyžadovala po advokátovi neúměrně více práce, času i energie. Klient má samozřejmě možnost rozhodovat o osudu svého vlastního případu, nicméně doporučení právního zástupce obvykle jeho rozhodnutí výrazně ovlivní. Advokáti mohou využít svých znalostí a přesvědčivosti k tomu, aby dosáhli řešení, které je výhodné především pro ně. Pravidla profesní etiky i další právní předpisy však v našem právním systému brání advokátům v podobném chování, při kterém by výrazně omezovali práva klienta.³¹² Je ve vlastním zájmu advokáta, aby se do výše popsaného střetu zájmu nedostával, protože by tím nejenom utrpěla jeho profesionální pověst, ale v důsledku toho by si pak nemusel být schopen ani udržet svou klientelu.

Častá kárná provinění. Případy středu zájmů tvoří již přibližně jednu pětinu veškerých kárných řízení, která řeší nezávislé kontrolní orgány České advokátní komory, jimiž jsou kontrolní rada a kárná komise. Některé právní kanceláře se uchylují k těmto formám jednání *in fraudem legis* a zaměstnávají tak zmíněné kontrolní orgány stále častěji. Na vině může být rostoucí poptávka po právních službách, ale zároveň snaha právních kanceláří získávat nové klienty, a to i za cenu porušení advokátních předpisů. Právě poskytování právních služeb více osobám současně, jejichž zájmy jsou nebo mohou být v rozporu, nejsou již v advokátní praxi

³¹¹ Srov. ustanovení čl. 7 odst. 3 Etického kodexu

³¹² Srov. ustanovení čl. 10 Etického kodexu

žádnou vzácností. Situace se dokonce postupně vyvíjí na základě klientských požadavků tím směrem, že se objevují případy, kdy strany určitého sporu chtějí po advokátovi, aby jim prostřednictvím svých služeb v rámci tzv. krizového managementu či mediace pomohl spor vyřešit. Stejně jako v případě výše uvedeném, kdy advokát dá přednost dohodě před soudním jednáním, také protistrany ve vzájemném sporu upřednostňují smírnou variantu řešení vzájemného sporu před soudním jednáním nebo rozhodčím řízením. I klienti mají zájem na účelnějším a efektivnějším řešení vzájemného sporu prostřednictvím společného advokáta, přestože tím víceméně tohoto advokáta nutí k protiprávnímu nebo přinejmenším neetickému jednání ve smyslu zákona o advokacii a stavovských předpisů. Ve skutečnosti by se advokát tím, že by klientům vyhověl, dostal do rozporu se zmiňovaným ustanovením § 19 odst. 1 zákona o advokacii. V souladu s uvedeným ustanovením totiž musí advokát v podobných případech poskytnutí právních služeb odmítnout. Vzhledem k praktickému vývoji právních vztahů advokátů a klientů by tedy bylo na místě zvážit možnou novelizaci zákona o advokacii, která by důsledně a taxativně upravila možnost poskytovat právní služby více osobám, jejichž zájmy jsou (nebo mohou být) v rozporu, a to i mimo sféru zákonné mediace.

5.6. Právo advokátů na substituci

Pojem substituce advokáta. Zákon o advokacii poskytuje advokátům právo na substituci, tedy umožňuje jim nechat se při poskytování právních služeb zastoupit. Pravidla pro výkon tohoto substitučního oprávnění advokátů jsou následně konkretizována ve stavovských předpisech. Za účelem využití substitučního práva se zpravidla v advokátní praxi využívají substituční plné moci určené pro advokátovy kolegy, zaměstnance či koncipienty. Na úvod je však nutno uvést, že ani v případě, když za sebe advokáti nechají své klienty zastupovat kolegy nebo zaměstnance, nezbavují se odpovědnosti za škodu, která by případně mohla být klientům způsobena v souvislosti s poskytováním právních služeb v substituci. Za veškerá případná pochybení odpovídají i nadále advokáti sami, jako by jednotlivé úkony činili osobně. Advokáti mají ovšem právo následně uplatnit regresní nárok na náhradu škody podle pracovněprávních či občansko-právních předpisů vůči svému substitutovi či svým substitutům, kteří svým nesprávným

postupem vzniklou škodu zavinili.³¹³ Na téma odpovědnosti advokátů i regresních nároků bude ostatně pojednáno podrobněji dále v rámci této publikace.

Přestože je nejobvyklejší praxí, že klientovi poskytuje svou službu advokát osobně, a to už proto, že v jejich vztahu je nejdůležitějším aspektem vzájemná důvěra, která následně pramení vedle očekávané právní erudice advokáta také ze vzájemných osobních sympatií, může nastat v praxi situace, kdy osobní právní zastoupení nebude možné reálně uskutečnit nebo to pro určité typy právních jednání či úkonů nebude vhodné. Právě pro tyto případy má advokát zmíněné právo nechat se zastoupit svým substitutem.³¹⁴

Zastoupení jiným advokátem. Pokud jde o zastoupení advokáta jeho kolegou advokátem ze stejné advokátní kanceláře, je to klienty zpravidla přijato s pochopením.

Zastoupení jiným zaměstnancem. Dále existují v rámci řešení konkrétního právního případu situace, ve kterých je třeba uskutečnit celou řadu úkonů administrativního charakteru, a takové úkony jsou velmi často svěřovány administrativním pracovníkům kanceláře. Nejčastěji se v takových případech jedná o úkony typu nahlížení do spisů nebo přebírání pošty. Je-li tedy určitými administrativními kroky pověřena např. sekretářka právní kanceláře, je samozřejmé, že i na ni se vztahuje povinnost mlčenlivosti, dostane-li se do styku s citlivými informacemi o klientovi.

Poznámka

V souladu s novelizací stavovských předpisů z roku 2018 nesmí již advokát ustanovit svým zástupcem jiného zaměstnance k poskytnutí právní služby, která spočívá v účasti při jednání či úkonu soudu.

V advokátní praxi se mimo možnosti nechat se zastoupit kolegou advokátem či jiným zaměstnancem může advokát nechat zastoupit také svým advokátním koncipientem a tato volba substituta se často setkává s určitou pochopitelnou nedůvěrou ze strany klienta.³¹⁵

³¹³ K tomu např. srov. ustanovení § 250 a násl. zákona č. 262/2006 Sb., zákoníku práce, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákoník práce“)

³¹⁴ Viz ustanovení § 26 odst. 1 zákona o advokacii

³¹⁵ Viz ustanovení § 26 odst. 2 zákona o advokacii

Zastoupení advokátním koncipientem. Nejprve je záhodno se pozastavit u právního postavení advokátního koncipienta, jehož role v právním případě se často stává hlavním objektem klientovy nedůvěřivosti. Advokátní koncipient je osoba s ukončeným právním vzděláním, která se rozhodla stát se advokátem. Za tímto účelem vstoupila do pracovního poměru k některému z advokátů s tím, že po třech letech právní praxe a složení advokátní zkoušky se sama stane advokátem. Řada advokátních kanceláří zaměstnává dokonce větší počet advokátních koncipientů než hotových advokátů a tito koncipienti se velmi často rozhodující měrou podílí na právní činnosti celé advokátní kanceláře. Advokáti jako školitelé koncipientů však mají povinnost činnost svých koncipientů dozorovat, kontrolovat a řídit. Vzhledem k tomu, že advokátní koncipient nedávno dokončil studia na právnické fakultě, mívá oproti advokátovi, byť s delší odbornou praxí, výhodu často rozsáhlejšího a aktuálnějšího přehledu o platném právu a jeho vývojových trendech než jeho advokát-zaměstnavatel. Naproti tomu však nutno zdůraznit, že advokátovu dlouholetou zkušenost a znalosti z vykonané právní praxe ani tyto čerstvě nabyté teoretické znalosti, ani začátečnické nadšení pro právo a spravedlnost nejsou schopny zcela plně nahradit.

Omezení zastoupení koncipientem. Zastupování advokáta advokátním koncipientem má v praxi také svá omezení. Stavovské předpisy *expressis verbis* konkretizují (resp. omezují) působnost koncipientů, když zakazují zastupování klientů advokátními koncipienty před soudy Ústavním, Nejvyšším, vrchními a krajskými (jestliže ty krajské rozhodují v trestní věci jako soud prvního stupně a jedná se tedy o trestné činy s vyšší trestní sazbou) a před ústředními orgány státní správy. V ostatních řízeních, to jest před okresním soudem, krajským soudem v civilních věcech či ve většině správních řízení, může koncipient svého advokáta zastupovat, ale ovšem až po absolvování určené části právní praxe, která se pohybuje v rozmezí tří až dvanácti měsíců.³¹⁶

Právní institut trvalé spolupráce mezi advokáty. Zákon o advokacii rovněž upravuje další možnosti a podmínky využití substitučního práva. Advokáti mohou například využít tzv. dohodu o substituční spolupráci s jiným samostatným advokátem, která je založena na trvalé a vzájemné pomoci mezi oběma. Potřeba takového zákonného vymezení institutu trvale spolupracujícího advokáta vyvstala bezprostředně na základě zavedení institutu advokáta

³¹⁶ K tomu srov. usnesení představenstva České advokátní komory č. 6/1998 Věstníku ze dne 8. prosince 1998, kterým se stanoví pravidla pro výkon substitučního oprávnění advokátních koncipientů a jiných zaměstnanců advokáta

zaměstnaného. Legalizace možnosti postavení advokáta do role zaměstnance advokátní společnosti přiblížila postavení advokátní společnosti k postavení obchodní firmy podnikající v jakémkoli jiném oboru, a tím umožnila, aby také advokátní obchodní společnosti mohly plnit úkoly vyplývající z předmětu jejich podnikání prostřednictvím svých zaměstnanců. Do té doby toto možné nebylo, když prostřednictvím advokátní obchodní společnosti mohli provozovat advokátní praxi pouze advokáti, kteří byli společníky této společnosti.

Poznámka

Praxe spočívající ve vykonávání služeb společníky je ostatně u kapitálových společnostech rovněž poměrně značně nestandardní, když běžně služby jiných neadvokátních společností zabezpečují její statutární orgány a nikoli její společníci jako majitelé (např. v případě společnosti s ručením omezeným).³¹⁷

Trvalá spolupráce mezi advokáty může představovat určitý druh outsourcingu v oblasti výkonu advokátní praxe. Specifická právní úprava trvalé spolupráce mezi advokáty byla zavedena s cílem zabránit vzniku nejasných nebo skrytých pracovních poměrů v advokacii, což je jev obecně nepřipustný a nežádoucí, a zároveň byla vedena potřebou odlišit přípustnou formu úzké spolupráce mezi advokáty.³¹⁸ V tomto případě nejde o zvláštní způsob výkonu advokacie, ale o určitou nadstavbu samostatného výkonu advokacie, neboť spolupracující advokát má, především z daňového hlediska, i nadále postavení osoby samostatně výdělečně činné, a především má i nadále možnost svobodné volby klientů včetně jeho klientely vlastní.

Poznámka

Podnikatelé podnikající v neprávnických oborech podnikání mají možnost využívat rovněž svého druhu substitučního práva, kterým je *outsourcing*. Je to možnost, jak plnit úkoly vyplývající z výkonu příslušného druhu podnikatelské činnosti, které nechce či nemůže podnikatel vykonávat sám a ani prostřednictvím svých zaměstnanců, a zadává je jiným subjektům. Musí však jít o činnost, která nemá povahu závislé práce, neboť tu lze podle ustanovení § 3 zákoníku práce vykonávat výlučně v pracovněprávním vztahu. Pokud je tedy takováto možnost k dispozici jiným podnikatelům, není důvod, proč by neměla být připuštěna i v advokacii.

Substituční povinnosti advokáta. Advokáti mají ze zákona ale nejenom své substituční právo, ale také i substituční povinnosti, která jsou jim uloženy na základě ustanovení §27 odst.

³¹⁷ K tomu blíže též Hanzalová, J.: Zákonné zastoupení advokátní s.r.o. jejím společníkem, Bulletin advokacie. 2010, č. 1-2

³¹⁸ Viz. ustanovení § 15e a násl. zákona o advokacii

1 zákona o advokacii. Pokud by tak advokátovi bránila ve výkonu advokacie jakákoli překážka, je povinen v zájmu svého klienta bezodkladně, nejpozději však do jednoho měsíce, ustanovit svého zástupce z řad advokátů po dohodě s klientem a klienta o tomto vyrozumět. V případě, že advokát tuto povinnost nesplní, ustanoví jeho zástupce Česká advokátní komora. Na tohoto ustanoveného advokáta-zástupce přecházejí práva a povinnosti ze smlouvy o poskytování právních služeb uzavřené s původním advokátem, pokud se tento se svým přiděleným klientem nedohodne do jednoho měsíce jinak. Povinnost původního advokáta k náhradě škody a vydání písemností a svěřených majetkových hodnot tím není dotčena. Česká advokátní komora přistoupí k určení nového advokáta také v případě, že advokát, který poskytoval klientovi právní služby, byl vyškrtnut ze seznamu advokátů; Česká advokátní komora navíc může také učinit případně jiná vhodná opatření k ochraně práv a oprávněných zájmů klienta vyškrtnutého advokáta.

Smrt advokáta. Pokud advokát poskytující právní služby zemře, ustanoví soud na návrh České advokátní komory jiného advokáta (s jeho souhlasem) správcem té části dědictví, kterou zemřelý advokát používal k výkonu advokacie. Tyto popsané situace však samozřejmě přicházejí v úvahu za předpokladu, že advokát vykonával advokátní praxi samostatně. V případě, že šlo o advokáta, který byl společníkem nebo zaměstnancem v advokátní kanceláři, převezme jeho agendu jiný advokát z této kanceláře.

Poznámka

V souvislosti s právem advokáta na substituci a v souvislosti se zavedením možnosti výkonu advokacie v pracovním poměru se řešila i otázka přechodu práv a povinností ze závazkových vztahů vzniklých na základě smlouvy o poskytování právní pomoci v případě, že se samostatný advokát stal zaměstnaným advokátem. V právní praxi vznikaly důvodné pochybnosti a otázky, co se děje se závazky, které vznikly v době, kdy zaměstnaný advokát poskytoval právní služby samostatně. Zákon o advokacii proto výslovně stanovuje, že závazky z období samostatného působení advokáta přecházejí na jeho zaměstnavatele.³¹⁹ To platí pro případy, kdy klient sám neučiní jiné opatření nebo se s advokátem nedohodne jinak.

³¹⁹ Viz ustanovení § 15d zákona o advokacii

5.7. Dokumentační povinnost při výkonu advokacie a právo advokáta nahradit úřední ověření podpisu klienta

Pojem dokumentační povinnosti. Další advokátskou povinností, kterou je nutné zmínit, je advokátní povinnost vedení dokumentace o právním případě každého klienta. Tato povinnost je stanovena advokátům v ustanovení § 25 zákona o advokacii a další podrobnosti jsou stanoveny stavovským předpisem.³²⁰ Povinnost vedení dokumentace se nevztahuje na materiály týkající se účetnictví, nýbrž pouze na právní stránku konkrétního klientova případu. Advokát má za povinnost o svém klientovi vést přiměřeným způsobem advokátní spis, ve kterém jsou zahrnuty veškeré právní i mimoprávní dokumenty, jež dostal advokát v souvislosti s případem svého klienta do rukou. Takto shromážděnou dokumentaci je advokát rovněž povinen archiverovat – ukládat *ad acta* – po dobu alespoň pěti let od ukončení právní spolupráce mezi ním a klientem,³²¹ pokud ovšem zvláštní právní předpis nestanoví lhůtu jinou, která bývá zpravidla delší.³²² Po ukončení spolupráce s klientem, tedy po ukončení poskytování právních služeb klientovi, má advokát povinnost tomuto klientovi předat veškeré právní dokumenty a významné písemnosti ze spisu týkající se jeho právní věci, a to především originály těchto listin, pokud byly tyto ve spisu uloženy. Pro potřebu archivace si advokát ponechává v archivním spisu pouze kopie veškerých dokumentů. Nutno připomenout, že archivační povinnost advokátů trvá podle kárné praxe České advokátní komory i po ukončení spolupráce advokáta s klientem.

Elektronická dokumentace. V současné době, kdy je ve všech oblastech lidské činnosti umožněno využití nových technologií, je i v advokacii advokátům dovoleno vést veškerou dokumentaci o klientovi též v elektronické podobě. I za předpokladu, že je veškerá dokumentace vedena elektronicky, je však nutno uchovávat některé důležité listiny, jakými jsou například rozsudky či usnesení ve věci, současně také v písemné podobě.³²³ Pokud klient z jakéhokoli důvodu ukončí smluvní spolupráci se svým advokátem a zvolí si advokáta jiného, nebo je mu z jakéhokoli zákonného důvodu jiný advokát určen nebo ustanoven, měl by stávající advokát na

³²⁰ Usnesení představenstva České advokátní komory č. 9/1999 Věstníku ze dne 8. listopadu 1999, kterým se stanoví některé podrobnosti o dokumentaci advokáta vedené při poskytování právních služeb

³²¹ Srov. ustanovení čl. 3 usnesení představenstva České advokátní komory č. 9/99 Věstníku

³²² Např. ustanovení § 56a odst. 3 zákona o advokacii či ustanovení § 16 odst. 1 zákona č. 253/2008 Sb., o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu

³²³ K tomu blíže např.: Klouza, J.: K některým otázkám elektronické podoby klientského spisu. Bulletin advokacie, 2001, č. 3

vyžádání nového advokáta v rámci profesionální etiky tomuto předat také veškerou elektronickou dokumentaci, kterou o klientovi dosud vedl, ačkoli to však není jeho přímá zákonná povinnost.³²⁴

Úřední ověření podpisu klienta. S účinností od 1.1.2005 je advokát oprávněn v souvislosti s klientovou dokumentací nahradit úřední ověření podpisu. Díky tomu pak může advokát také činit prohlášení o pravosti podpisu v případech, kdy advokát listinu sám sepsal nebo ji jednájící osoba před advokátem vlastnoručně podepsala. Advokát je povinen vést evidenci o všech učiněných prohlášeních o pravosti podpisu formou knihy o prohlášeních o pravosti podpisu, kterou vydává advokátovi za úplaty Česká advokátní komora.³²⁵ Oprávnění advokátů ověřovat pravost podpisů umožňuje zákon o advokacii, další podmínky jsou pak stanoveny stavovským předpisem – Usnesení představenstva České advokátní komory č. 4/2006 Věstníku ze dne 11. dubna 2006. Toto usnesení – usnesení o prohlášení advokáta o pravosti podpisu – stanoví podrobnosti o povinnostech advokátů týkajících se prohlášení o pravosti podpisu, detaily o vedení evidence o těchto prohlášeních, o vyšším ověření těchto prohlášení a o knize prohlášení o pravosti podpisu. Advokátům je rovněž v rámci takzvaného projektu e-justice a zřízení datových schránek umožněno provádět autorizovanou konverzi dokumentů. Tato možnost využití moderních technologií by měla celý proces poskytování právních služeb klientům výrazně urychlit.³²⁶ Advokáti mají povinnost datových schránek používat pravidelně, a to především při komunikaci s orgány veřejné moci, např. k přijímání dokumentů od orgánů veřejné moci, jinak by se v opačném případě dopustili mimo jiné i kárného provinění,³²⁷ když doručování do datové schránky má dle jednotlivých procesních předpisů přednost před dalšími druhy doručování.

³²⁴ K tomu např. názor tajemníka České advokátní komory z 28.12.2000. Bulletin advokacie, 2000, č.3

³²⁵ K tomu srov. ustanovení § 25a zákona o advokacii

³²⁶ Podrobnosti jsou stanoveny zvláštním právním předpisem – zák.č. 300/2008 Sb., o elektronických úkonech a autorizované konverzi dokumentů, ve znění pozdějších předpisů

³²⁷ K tomu srov. rozhodnutí kárného senátu kárné komise Komory sp. zn. K 97/2013

5.8. Právo advokátů na odměnu

5.8.1 Advokátní odměny

*"Žádná pevnost není tak silná, aby ji nebylo možné dobýt penězi."*³²⁸

Pojem advokátní odměny. V ustanovení § 22 zákona o advokacii je zakotveno právo advokátů na odměnu. Přímě je zde uvedeno, že: *„advokacie je vykonávána zpravidla za odměnu; od klienta lze žádat přiměřenou zálohu.“* Dále tento paragraf určuje, jak je stanovena odměna advokáta zaměstnaného a kterými předpisy se řídí odměňování advokátů, kteří vykonávají advokacii samostatně. Obsah tohoto ustanovení koresponduje s faktem, že činnost advokátů je přes jejich veškeré „vyšší poslání“ činností podnikatelskou a advokát ji tedy vykonává za účelem dosažení zisku. Tím, že vznikne právní vztah mezi advokátem a klientem, vznikají nejenom povinnosti advokáta ochránit klienta, ale vzniká rovněž povinnost klienta poskytnout advokátovi za právní služby jeho odměnu. Odměna může být určena různými způsoby. Zásadní je ovšem rozdíl mezi odměnou smluvní a odměnou mimosmluvní. Smluvní odměna je stanovena přímo ve smlouvě o poskytování právních služeb sjednané mezi advokátem a klientem, naproti tomu mimosmluvní odměna ve smlouvě sjednána není a její výše se stanoví podle příslušných právních předpisů, o čemž bude pojednáno dále.

Přiměřená záloha. Advokáti mají ze zákona právo od klientů požadovat přiměřenou zálohu. Výše zálohy se stanoví s ohledem na odhadovanou celkovou cenu požadované právní služby a také na předpokládané nutné hotové výdaje advokáta; samozřejmostí je povinnost advokátů tuto zálohu na žádost klienta při ukončení jejich právního vztahu vyúčtovat.³²⁹

³²⁸ Cicero

³²⁹ K tomu srov. rozhodnutí kárného senátu kárné komise Komory sp. zn. K 73/02

Druhy advokátních odměn. V právní praxi se rozlišují následující druhy advokátních odměn:

A) Odměna smluvní

Smluvní odměna se v advokátní praxi využívá častěji než odměna mimosmluvní. Důraz je zde kladen na smluvní volnost stran, avšak z důvodu ochrany klientů jsou advokátům při sjednávání smluvní odměny stanoveny také určité povinnosti. Advokáti jsou především povinni klienty pravdivě informovat o očekávaném rozsahu jejich úkonů, a pokud by si to klienti výslovně vyžádali, jsou také povinni podat jim vysvětlení o výši mimosmluvní odměny v dané věci pro jejich vzájemné porovnání.

Přiměřenost smluvní odměny. Smluvní odměna musí být přiměřená, na což je kladen velký důraz. O jinou odměnu samozřejmě požádá zkušený advokát veřejně známý svými úspěchy při zastupování jiných klientů a s výbornou pověstí, který již mnohokrát prokázal svou právní erudici a zkušenosti než advokát začínající, který nemá dostatečnou praxi, a tím logicky nedisponuje přinejmenším dlouhodobými zkušenostmi, o mediální známosti nemluvě. Při posuzování přiměřenosti odměny je také nutno přihlédnout k časovým požadavkům klienta na vyřízení věci, k obtížnosti a novosti skutkových i právních problémů. Svou roli při stanovení smluvní odměny hraje rovněž povaha a doba trvání vztahů mezi advokátem a klientem, využití cizího práva a další relevantní skutečnosti v konkrétním klientově případě.

Poměrná část odměny. Je třeba rovněž podotknout, že pokud advokát neposkytuje sjednané právní služby v plném rozsahu a nestanoví-li smlouva o poskytování právních služeb jinak, má advokát nárok pouze na poměrnou část sjednané odměny.

Druhy smluvních odměn. Smluvní odměna může mít několik různých podob, záleží na tom, jaká její forma je sjednána ve smlouvě o poskytnutí právní služby mezi advokátem a klientem. Tyto formy jsou následující:

- **fixní odměna**

Fixní, někdy také paušální odměna je stanovena přesně danou částkou, která nemusí být sjednána pouze pro konkrétní právní věc, ale například i pro všechny právní věci, ve kterých

advokát bude klientovi poskytovat své právní služby. V praxi je tato odměna využívána sporadicky, neboť je zpravidla obtížné odhadnout předem jak obsahovou, tak i časovou náročnost daného případu. V případě paušální odměny je obvykle sjednána pravidelná finanční částka hrazená klientem advokátovi za určité časové období, např. měsíčně.

- **časová odměna**

Časová odměna je určena částkou za určitou časovou jednotku, zpravidla jde o hodinovou sazbu. Na základě odvedené práce se pak vynásobením počtu časových jednotek a stanovené odměny určí výsledná odměna advokáta. Při kontaktu s advokátem se klient nejčastěji v právní praxi setká právě s hodinovou sazbou, která je i základním cenově rozlišovacím prvkem jednotlivých advokátních kanceláří. Dle advokátních předpisů má advokát nárok na odměnu za každou započatou časovou jednotku, resp. hodinu, což je samozřejmě možné v zájmu klienta modifikovat ve smlouvě. Ve smlouvě lze i sjednat časovou odměnu s určitým stropem, po jehož překročení již advokátovi další odměna nenáleží.

Výhodou časové odměny je to, že přesně odráží specifika konkrétního případu a klient se i podle výše jednotkové sazby požadované daným advokátem nebo advokátní kanceláří může předem rozhodnout, zda takového advokáta osloví s ohledem na své finanční možnosti. Nevýhodou časové odměny je naopak obtížně prokazatelná skutečná přesná délka času, který advokát nad případem strávil, proto i zde je tedy klíčová důvěra mezi oběma stranami právního vztahu advokáta a jeho klienta.

- **podílová odměna**

Výše podílové odměny se odvozuje buď od určité majetkové hodnoty, vztahující se k danému právnímu případu, tedy od hodnoty věci, která je předmětem poskytování právních služeb, nebo od výsledku věci. Na podílovou odměnu hledí zahraniční právní předpisy velmi různě: Zatímco v mnoha zemích je „*pactum de quota litis*“, neboli podílová odměna z výsledku věci, dokonce zakázána jako neetická, jinde, především v USA, je tento druh odměny naopak v právní praxi docela hojně využíván. České advokátní předpisy na tento druh odměny hledí poněkud ostražitě a akceptují ji pouze za předpokladu, že je opravdu přiměřená; tento přístup

je z hlediska mezinárodního srovnání víceméně kompromisem. Přiměřeností odměny se myslí, že v případě podílové odměny na výsledku jsou pro její sjednání důvody zvláštního zřetele hodných, tedy zejména důvody sociální či majetkové. Maximální výše podílové odměny je pro české advokáty stanovena podílem 25 % z hodnoty právní věci.³³⁰

Legislativa Evropské unie se k podílové odměně staví spíše negativně. Etický kodex advokátů Evropské unie, který byl přijat na plenárním zasedání Rady evropských advokátních komor (CCBE – *Conseil des barreaux européens*)³³¹ ve svém článku 3.3. stanoví:

"Advokát nemůže stanovit odměnu na základě dohody, pactum de quota litis". Pactum de quota litis znamená dohodu mezi advokátem a jeho klientem uzavřenou před definitivním ukončením věci, ve které je klient účastníkem, na základě, které se klient zavazuje, že advokátovi zaplatí podíl na výsledku bez ohledu na to, zdali jde o peněžitou odměnu nebo jiný prospěch, který klient získal v důsledku ukončení dané věci. Pactum de quota litis nezahrnuje dohodu, podle které se honorář účtuje jako poměrná část k hodnotě dané věci, ve které advokát zastupoval, jestliže je toto v souladu s úředně vyhlášeným tarifem nebo s předpisy příslušného orgánu, jehož pravomoci daný advokát podléhá."

Důvodem zákazu je podle vysvětlující zprávy ke kodexu to, že určování odměny podílem z výsledku sporu podporuje vedení spekulativních případů, je v rozporu s náležitým výkonem spravedlnosti a je snadno zneužitelné.³³²

Objektivně vzato má způsob sjednání odměny advokáta s ohledem na výsledek své výhody i nevýhody. Mezi výhody patří zejména zlepšení přístupu ke spravedlnosti pro nemajetné, vyšší zainteresovanost právního zástupce a větší efektivita právních služeb, přenos rizika na právního zástupce neboli „*risk pooling*“, odklad výdajů klienta v čase a preference smírného řešení sporu. Nevýhodou je však bezesporu riziko spekulativních případů, možnost vzniku

³³⁰ Srov. ustanovení čl. 10 odst. 5 Etického kodexu

³³¹ CCBE je mezinárodní neziskovou organizací se sídlem v Bruselu, jejímiž členy jsou jednotlivé advokátní komory členských zemí Evropské unie; CCBE má zejména doporučující a poradní hlas

³³² K tomu blíže Mullerat, R.: Advokacie - na rozcestí mezi uchováním důvěry klientů a úlohou strážce bran a informátora. Bulletin advokacie, 2003, č. 6 - 7

konfliktu zájmů mezi advokátem a klientem a v neposlední řadě zcela nepřiměřená výše advokátských odměn.³³³

B) Odměna mimosmluvní

Druhy mimosmluvních odměn. V advokátní praxi může mimosmluvní odměna mít následující formy:

- **odměna dle advokátního tarifu**

Odměna dle advokátního tarifu a způsob jejího určení je upraven vyhláškou ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „*advokátní tarif*“). Tato vyhláška byla několikrát novelizována a většina novel mimo jiné zakotvovala očekávané zvýšení sazeb tarifní hodnoty, úprava režijního paušálu a změnu vyúčtování v případě trestního řízení vedeného pro trestné činy spáchané ve více činném souběhu³³⁴.

Výpočet mimosmluvní odměny dle tarifu. Výpočet výše mimosmluvní odměny, který se určuje dle advokátního tarifu, je založen na tom, že jsou stanoveny typy důležitých právních jednání advokáta – úkonů právní služby. Konkrétní právní případ je potřeba zařadit v rámci advokátního tarifu pod daný úkon, popřípadě, pokud není úkon přímo vyjmenován, je nutné ho podřadit pod úkon, který je mu svou povahou a účelem nejbližší. Tím lze zjistit takzvanou tarifní hodnotu konkrétního úkonu, což představuje jakési peněžité ocenění daného úkonu. Z tarifní hodnoty úkonu se pak na základě sazebníku určí takzvaná sazba mimosmluvní odměny, což je částka, která advokátovi náleží za uskutečnění jednoho úkonu právní služby. Příkladem úkonu může být převzetí a příprava zastoupení, písemné podání soudu, účast na jednání před soudem, jednání s protistranou, návrh na předběžné opatření a podobně. Pro uplatnění nároku na mimosmluvní odměnu je však nutné, aby právní úkon učinil přímo advokát či jeho substitut v zastoupení klienta, nemůže jej učinit například klient sám:

³³³ K tomu blíže Dostál, O.: Pactum de qouta litis jako způsob určení odměny českého advokáta. Bulletin advokacie, 2005, č. 4

³³⁴ K tomu blíže Kovářová, D.: Novela advokátního tarifu a paušální vyhlášky, Bulletin advokacie, 2007, č.1

„Úkon, který učinil vůči příslušnému orgánu účastník řízení, aniž by z daného úkonu bylo zjevné zastoupení účastníka řízení, nelze považovat za úkon právní služby ve smyslu ust. § 11 odst. 1 písm. k) advokátního tarifu.“³³⁵

Obecným pravidlem je, že pokud není v advokátním tarifu pro danou věc speciální úprava, pak výše tarifní hodnoty odpovídá výši peněžitého plnění, ceně věci či práva. Speciální úprava je stanovena například v případě vypořádání společného jmění manželů, v případě určení práva apod. Takto určenou tarifní hodnotu lze poté snadno převést dle tabulky na sazbu mimosmluvní odměny, tedy částku odměny advokáta za jednotlivý právní úkon. V některých případech méně významných právních úkonů má advokát nárok pouze na polovinu určené sazby, je to například návrh na opravu odůvodnění rozhodnutí, odvolání proti rozhodnutí, pokud nejde o rozhodnutí ve věci samé apod. Takto snížená odměna může být ale v odůvodněných případech naopak navýšena, a to s ohledem na dobré mravy dle občanského zákoníku, např. ve velice právně či fyzicky náročných věcech:

„Snížení odměny podle § 5 vyhl. č. 177/1996 Sb. nevylučuje uplatnění korektivu dobrých mravů podle § 3 odst. 1 o. z.“³³⁶

Taktéž v některých jiných případech může být mimosmluvní odměna advokáta zvýšena.³³⁷ Ačkoli tedy mimosmluvní odměna určená dle advokátního tarifu na první pohled vypadá jako pevně daná, ze stanovených důvodů může být její výše zvýšena nebo naopak snížena. Například až k trojnásobnému zvýšení advokátovy odměny může dojít z důvodu nutnosti použití cizího práva nebo cizího jazyka. Ke zvýšení advokátovy odměny se přistupuje i v případě časově náročných úkonů právní služby, pokud je advokát nucen se svému klientovi a jeho případu věnovat ve dnech pracovního volna či v pozdních večerních hodinách. Naopak snížení, a to až na polovinu, je možné v případě, že se takto rozhodne sám advokát. Pokud by se advokát rozhodl, například z charitativních důvodů, že svou odměnu sníží dokonce pod polovinu tarifní hodnoty, musel by s klientem uzavřít smlouvu o poskytování právních služeb a takovouto odměnu pak v této smlouvě sjednat, šlo by tedy ovšem již o odměnu smluvní, nikoli mimosmluvní.

³³⁵ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 11. 2016, sp. zn. 30 Cdo 2610/2015

³³⁶ Viz. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 8. 2016, sp. zn. 33 Cdo 1590/2016

³³⁷ K tomu blíže Bláha, J.: K některým problémům souvisejícím s výkladem advokátního tarifu. Bulletin advokacie, 2000, zvláštní číslo

Poznámka

K této problematice je ještě nutno dodat, že výše mimosoudní odměny advokátovi, který je klientovi ustanoven soudem, musí být v každém případě určena dle advokátního tarifu.³³⁸ Toto platí i v civilním řízení.³³⁹ Nicméně s ohledem na judikaturu je třeba se v tomto ohledu také zmínit o skutečnosti, že ustanovenému advokátovi odměna *eo ipso* nenáleží, pokud jedná proti vůli svého klienta – např. podá dovolání proti jeho vůli a následně nárokuje odměnu za tento úkon právní služby.³⁴⁰

- **paušální sazba odměny**

Mimosmluvní odměna advokáta mohla být dříve také určena dle vyhlášky ministerstva spravedlnosti č. 484/2000 Sb., kterou se stanoví výše odměny za zastupování účastníka advokátem nebo notářem při rozhodování o náhradě nákladů v občanském soudním řízení a kterou se mění vyhláška č. 177/96 o odměnách advokátů a o náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), v původně platném znění (dále rovněž jen „*advokátní paušální tarif*“). Tato vyhláška se na rozdíl od advokátního tarifu týkala pouze stanovení advokátovy odměny za zastupování v občanském soudním řízení a byla přijata právě s cílem usnadnit soudcům práci při výpočtu této odměny. Ze strany České advokátní komory a jejích členů však byla uvedená vyhláška hned od začátku své působnosti ostře kritizována, a to zejména z důvodu odlišného konceptu, než na jakém je postaven advokátní tarif. Ten byl v případě náhrady nákladů v poměru subsidiarity a uplatnil se hlavně v případě náhrad hotových výdajů a náhrad za promeškaný čas, protože ty nebyly v paušálním advokátním tarifu upraveny. Paušální advokátní tarif byl však s ohledem na to, že se uplatňoval pouze na vypočítávání nákladů v rámci občanského soudního řízení, k advokátnímu tarifu v poměru speciality. Paušální advokátní tarif nevycházel z tarifních hodnot, ale z pevných částek odměny, jejíž výpočet vycházel z výše peněžité částky, která byla předmětem civilního řízení nebo se řídil podle druhu projednávané věci. Pro případy penězi ocenitelných sporů, jakými byla typicky zaplacení peněžité částky, peněžitá plnění ze smlouvy, spory směnečné a šekové apod. a pro řízení týkající se zrušení a vypořádání spoluvlastnictví a společného jmění manželů stanovil paušální advokátní tarif obecně sazby odměn. Vedle těchto obecných sazeb odměn stanovil paušální advokátní tarif v dalších svých ustanoveních řadu speciálních sazeb v závislosti na druhu řízení, na soudní instanci, na tom,

³³⁸ Srov. usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 22. 2. 2007, sp. zn. 10 To 34/2007

³³⁹ Srov. náleží Ústavního soudu ze dne 11. 4. 2006, sp. zn. ÚS 763/05

³⁴⁰ Srov. usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 5.11. 2008, sp. zn. 79/2008

zda se konalo společné řízení apod. Při určování sazeb odměny podle paušálního advokátního tarifu se na rozdíl od advokátního tarifu (podle něhož je rozhodný stav započetí úkonu) vycházelo ze stavu v době vyhlášení soudního rozhodnutí, což soudcům, kteří rozhodovali o náhradě nákladů řízení velmi usnadňovalo práci. Paušální advokátní tarif byl však často terčem kritiky ze stran laické i odborné veřejnosti, jelikož některé advokátní kanceláře jej zneužívali a změrně navyšovaly počet soudních sporů za paušální odměnu. Celá kritika nakonec vyústila v návrh senátorů na zrušení paušálního advokátního tarifu Ústavním soudem, který mu nakonec vyhověl v roce 2013. Od té doby se mimosmluvní odměna v civilním řízení řídí opět pouze advokátním tarifem.

5.8.2. Jiné finanční nároky advokáta

V rámci komplexnosti budou uvedeny v následujících odstavcích ještě další finanční nároky advokátů v právních vztazích s jejich klienty. Vedle nároku na odměnu stanovenou podle některého z principů popsaných v předchozích odstavcích má totiž advokát právo na proplacení hotových výdajů a na náhradu za promeškaný čas. Běžné administrativní náklady se však bez dalšího zahrnují do jeho odměny.

A) Náhrada hotových výdajů advokáta

Advokát má nárok na náhradu hotových výdajů, které účelně vynaložil v souvislosti s poskytnutím právní služby. Zpravidla přicházejí v úvahu tyto výdaje:

- soudní, správní, místní a jiné poplatky,
- cestovní výdaje,
- poštovné a telekomunikační poplatky,
- znalecké posudky a odborná vyjádření,
- překlady,
- opisy a fotokopie.

Advokát má právo na to, aby mu klient výše vyjmenované náklady uhradil, klient naopak má právo po advokátovi požadovat jejich vyúčtování a předložení příslušných účetních dokladů. Tyto výdaje nemusí advokát vykazovat pouze pokud se za ně smluvně dohodne paušální částka. V takovém případě advokát však ani nemá právo požadovat dodatečnou úhradu, pokud by paušální částku překročil. Ačkoli jde většinou o částky, které jsou v poměru k celkové odměně zanedbatelné, je v zájmu zachování vzájemné důvěry advokáta a klienta nanejvýš vhodné udržovat i v těchto drobnostech pořádek. S cílem předejít nutnosti nadbytečné dokumentace advokátní tarif stanoví, že advokátovi náleží ke každému úkonu právní služby jako náhrada výdajů na vnitrostátní poštovné, místní hovorné a přepravné paušální částka.

B) Náhrada za promeškaný čas

Náhrada za promeškaný čas náleží advokátům, v případě že:

- se jednání před soudem nebo jiným orgánem vůbec nekonalo – aniž byl o tom advokát včas vyrozuměn, bylo odročeno bez projednání věci nebo se opozdilo o více než půl hodiny,
- advokát poskytoval právní služby v místě, které není jeho sídlem či alespoň bydlištěm – za zmeškaný čas se pak považuje doba strávená cestou do místa poskytování služeb a zpět.

Není-li výše náhrady za promeškaný čas stanovena smlouvou o poskytování právních služeb, je advokátovi přiznána paušální odměna za každou započatou půlhodinu. Za čas zmeškaný v důsledku odročení jednání bez projednání věci nebo nekonání jednání má pak advokát nárok na náhradu ve výši jedné poloviny mimosmluvní odměny.

C) Přiznání náhrady nákladů na advokáta

Úspěšný účastník řízení je oprávněn na základě jednotlivých procesních prostředků požadovat po protistraně, aby mu uhradila náklady tohoto řízení. Mezi nezanedbatelné náklady takového řízení patří samozřejmě také odměna vyplacená advokátovi.

Zásada úspěchu ve věci v civilním řízení. Pro civilní řízení platí obecná zásada, že účastník řízení, který měl ve věci plný úspěch, má nárok na náhradu nákladů soudního řízení, které zahrnují i náklady právního zastoupení.³⁴¹ Pokud má účastník ve věci pouze úspěch částečný, náhrada nákladů bude přiměřeně upravena. Tyto náklady se však nepřiznávají ve všech druzích řízení. V ustanoveních občanského soudního řádu jsou totiž vymezeny mnohé případy, ve kterých soud náhradu nákladů přiznat nemusí nebo dokonce ani nemůže. Jako výjimečná situace pro nepřiznání náhrady nákladů řízení jsou stanoveny ustanovením §150 občanského soudního řádu „*důvody hodné zvláštního zřetele*“. V souladu s uvedeným ustanovením je soud povinen zkoumat, zda ve věci neexistují zvláštní okolnosti, k nimž je třeba při stanovení povinnosti k náhradě nákladů řízení výjimečně přihlídnout.³⁴² Nejedná se tedy v žádném případě o jakoukoli formu případné soudní libovůle. Důvody hodné zvláštního zřetele ve smyslu ustanovení § 150 o. s. ř. mohou být omluvitelný omyl při plnění peněžitého závazku, neexistence ekonomických obtíží věřitele v souvislosti s opožděnou platbou a dobré majetkové poměry věřitele – žalobce.³⁴³ Dle soudní judikatury mohou a měla by rovněž platit odlišná pravidla pro přiznávání náhrady na náklady řízení spočívající v odměně advokáta:

„I. Je-li stát k hájení svých právních zájmů vybaven příslušnými organizačními složkami, finančně i personálně zajištěnými ze státního rozpočtu, není důvod, aby výkon svých práv a povinností přenášel na soukromý subjekt, kterým byl v daném případě v soudním sporu o náhradu škody advokát.

II. Z odůvodnění soudního rozhodnutí musí vyplývat vztah mezi skutkovými zjištěními a úvahami při hodnocení důkazů na straně jedné a právními závěry na straně druhé. Jsou-li právní závěry soudu v extrémním nesouladu s vykonanými skutkovými zjištěními anebo z nich žádné možné interpretace nevyplývají, nutno takové rozhodnutí považovat za stojící v rozporu s čl. 36 odst. 1 Listiny, jakož i čl. 1 Ústavy. Tento požadavek se týká i odůvodnění výroku o nákladech řízení.“³⁴⁴

³⁴¹ Srov. ustanovení § 142 a násl. občanského soudního řádu

³⁴² K tomu blíže náleží Ústavního soudu ze dne 26.10.2006, sp. zn. I. ÚS 401/06

³⁴³ Usnesení Vrhovního soudu v Olomouci ze dne 30. 4 2009, sp. zn. 14 Cmo 83/2009

³⁴⁴ Srov. náleží Ústavního soudu ze dne 9. 10 2008, sp. zn. I. ÚS 2929/07

Náhrada ve správním soudnictví. Obdobná pravidla jako v řízení civilním jsou platná rovněž pro soudnictví správní. I zde platí obecná zásada, že úspěšný účastník má právo na náhradu nákladů řízení. V rámci správního řízení může také správní orgán rozhodnout, že některý z účastníků tohoto řízení je povinen nahradit ostatním účastníkům ty náklady, které vznikly jeho zaviněním.

Náhrada v trestním řízení. V trestním řízení je možno poškozenému nahradit náklady potřebné k účelnému uplatnění nároku na náhradu škody včetně nákladů vzniklých v důsledku přibrání zmocněnce, kterým je zpravidla advokát. Také pokud je obžalovaný pravomocně zproštěn obžaloby, může se domáhat uhrazení nákladů na svou obhajobu. V tomto případě však nejde o klasický příklad přiznání náhrady nákladů. Tento svůj nárok bude účastník – obžalovaný, jenž byl zproštěn viny – uplatňovat jako náhradu škody vůči státu.

5.9. Povinnosti advokátů při správě či úschově peněz a jiného majetku jejich klientů

Právní úprava. Zákon o advokacii v ustanovení § 56 a násl. a dále také Etický kodex ve svém čl. 9 a čl. 9a stanovují povinnosti, které má advokát při správě nebo úschově finančních prostředků nebo jiného majetku klienta, přičemž detailní podrobnosti jsou pak stanoveny Usnesením Představenstva České advokátní komory č. 7/2004 Věstníku, ve znění pozdějších předpisů.

Péče řádného hospodáře. Advokát je povinen především veškerý majetek, který převezme od svého klienta v souvislosti s poskytováním právních služeb, opatrovat s péčí řádného hospodáře.³⁴⁵ Tento uschovaný majetek smí být advokátem použit pouze ke stanovenému účelu.³⁴⁶ O úschově nebo o uložení věci atd. se povinně sepisuje smlouva o úschově majetku, která zpravidla obsahuje také dohodu o advokátově odměně za poskytnutí této služby. Advokát je povinen spravovat a opatrovat veškeré věci, které od klienta převezme do úschovy, tak, aby byl schopen je klientovi ve stanovené době vrátit. Pokud by tuto dohodu nedodržel, podle kárné praxe by šlo o závažné porušení advokátní povinnosti.³⁴⁷

³⁴⁵ Srov. čl. 9 odst. 2 Etického kodexu

³⁴⁶ K tomu srov. rozhodnutí kárného senátu kárné komise Komory sp. zn. K 30/04S

³⁴⁷ K tomu srov. rozhodnutí kárného senátu kárné komise Komory sp. zn. K 128/04

Úschovy finančních prostředků. Pokud advokát převezme do úschovy peníze, ať už od klienta nebo pro klienta převzaté od třetí osoby, je povinen takové finanční prostředky uložit na zvláštní bankovní účet advokátní úschovy, a to i kdyby je převzal v hotovosti, což však nebývá v praxi příliš časté.³⁴⁸ Majetek svěřený do úschovy má mít advokát přiměřeně pojištěný. Případné přírůstky, tedy např. bankovní úroky z uložených prostředků zůstávají majetkem klienta a advokát si nesmí ani uložené prostředky ani jejich přírůstky jednostranně započíst oproti své odměně, a to ani v případě, že by takovou odměnu po klientovi požadoval oprávněně.³⁴⁹ Naopak však započtení by nebránilo, pokud by pohledávka za klientem existovala z důvodu smlouvy o půjčce, resp. o zápůjčce:

„Advokát je oprávněn jednostranně započíst svou pohledávku z titulu odměny za poskytování právních služeb proti pohledávce klienta z titulu smlouvy o půjčce. Takový postup není v rozporu se zákonem o advokacii, ani etickým kodexem.“³⁵⁰

Kontrola ČAK a elektronická kniha úschov. Pro účely kontroly advokátních úschov zřídila Česká advokátní komora systém elektronické knihy úschov. Do ní musí každý advokát odeslat povinné údaje týkající se dané úschovy bez zbytečného odkladu od převzetí finančních prostředků.

5.10. Právní odpovědnost advokátů jako imperativ kvality právních služeb

Druhy odpovědnosti advokátů. Rozlišujeme tři základní oblasti právní odpovědnosti advokáta, a to odpovědnost veřejnoprávní, soukromoprávní a kárnou.

A) Odpovědnost veřejnoprávní

³⁴⁸ V případě hotovostních úschov se na advokáty rovněž vztahují příslušná ustanovení zákona 254/2004 Sb., o omezení plateb v hotovosti a o změně zákona č. 337/1992 Sb., o správě daní a poplatků, ve znění pozdějších předpisů

³⁴⁹ K tomu srov. rozhodnutí kárného senátu kárné komise Komory sp. zn. K 85/02

³⁵⁰ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30.4. 2014, č. j. 33 Cdo 3569/2013

Trestní a správní odpovědnost. V oblasti veřejnoprávní je advokát odpovědný především v oblasti trestního práva a dále je odpovědný také za správní delikty. Advokáti i advokátní koncipienti však podléhají trestní odpovědnosti s jednou podstatnou výjimkou, a tou je povinnost zachování povinnosti mlčenlivosti. Detailně o této výjimce bylo pojednáno výše v kapitole zabývající se advokátní povinností mlčenlivosti. V praxi tato výjimka znamená, že advokáti ani advokátní koncipienti nemají povinnost oznamovat trestné činy dle ustanovení §368 trestního zákoníku. Pokud se tedy advokát či advokátní koncipient hodnověrným způsobem dozví o spáchaných trestných činech uvedených pod tímto ustanovením, a přesto o tom neučiní oznámení příslušným orgánům, nebude za toto své jednání na rozdíl od běžných osob trestně odpovědný.

B) Odpovědnost soukromoprávní

Újma klientovi. Soukromoprávní odpovědnost advokáta se týká zejména újmy, kterou by případně advokát nebo jeho koncipient či jiný zaměstnanec, popř. i substitut způsobil klientovi v souvislosti s poskytováním právních služeb. Za takto způsobenou újmu je advokát svému klientovi samozřejmě odpovědný. Z pozice klienta je také takto způsobená škoda nejpodstatnější. Tato oblast advokátovy odpovědnosti tvoří přirozenou mez advokátovy nezávislosti, která je jinak velmi rozsáhlá, ale nemůže být samozřejmě absolutní.³⁵¹

Regresní náhrada. Způsobí-li advokát při výkonu své advokátní činnosti klientovi újmu, je za ni odpovědný.³⁵² Způsobí-li klientovi újmu advokátův zástupce, jeho zaměstnaný advokát, advokátní koncipient nebo jiný zaměstnanec, například i advokátova sekretářka, platí totéž.³⁵³ Advokát má ovšem vůči svým zaměstnancům včetně zaměstnaných advokátů nárok na regresní náhradu dle ustanovení § 250 a násl. zákona č. 262/2006 Sb., zákoníku práce.³⁵⁴

Poznámka

V právní teorii se však objevil i názor, že regresní náhrada zástupců advokáta a jeho zaměstnanců je obdobná jako regresní náhrada podle ustanovení zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti státu za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci nezákonným rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem, ve znění pozdějších předpisů, s tím

³⁵¹ Blíže např. Melzer, F.: Civilní odpovědnost za poradenství advokátem. Bulletin advokacie, 2018, č. 11

³⁵² Srov. ustanovení § 24 odst. 1 zákona o advokacii

³⁵³ Srov. rozhodnutí kárného senátu kárné komise Komory sp. zn. K 23/98 a sp. zn. K 19/99

³⁵⁴ K tomu nutno dodat, že vzhledem k povinnému pojištění advokátů by pravděpodobně celá škoda či její značná část byla kryta z pojištění a zástupce advokáta či jeho zaměstnanec by byl povinen pouze k parciální úhradě škody.

podstatným rozdílem, že zde není dána mezní limita čtyř a půl násobku platu toho, kdo škodu zavinil.³⁵⁵ Tento názor by však ve své podstatě bylo možné takový akceptovat pouze pro substituty advokáta a nikoli jeho zaměstnance, a to i tak s jistými výhradami.

Bez ohledu na zavinění. Vraťme se ale k meritu věci – odpovědnosti advokáta za újmu způsobenou jeho klientovi. Tato soukromoprávní objektivní odpovědnost advokáta spočívající ve zmenšení klientova majetku či jeho ušlém zisku nevyžaduje zavinění, a proto také není relevantní, zda advokát újmu způsobil úmyslně či z nedbalosti.

„Předpokladem vzniku nároku na náhradu škody je zjištění, že nebyť pochybení advokáta, pak by k uspokojení pohledávky mandanta jeho dlužníky došlo, tedy že toto pochybení je hlavní a rozhodující příčinou vzniklé majetkové újmy. Je proto třeba zodpovědět otázku, zda by v případě, že by advokát své povinnosti při výkonu advokacie neporušil, skutečně došlo k rozmnožení majetkových hodnot mandanta v rozsahu požadované náhrady a zda by jeho nárok vůči jeho věřitelům při pravidelném běhu okolností bylo možno vymoci, a to zejména vzhledem k osobním a majetkovým poměrům dlužníků, a zda by tedy k jeho uspokojení vůbec mohlo dojít.“³⁵⁶

Soukromoprávní odpovědnost advokáta vůči klientovi je v zásadě upravena obdobně jako odpovědnost členů statutárních orgánů obchodních společností.³⁵⁷ Z toho důvodu může být liberačním důvodem pouze situace, v níž se advokátovi podaří prokázat, že škodě nemohlo být zabráněno ani při vynaložení veškerého úsilí, které po něm bylo možné požadovat. Stanovení obdobné odpovědnosti jako mají členové statutárních orgánů komerčních korporací je důsledkem výkonu advokátní činnosti na základě příkazního vztahu.

„Odpovědnost advokáta za škodu vychází z odpovědnosti objektivní, bez zřetele na zavinění. Soud se musí zabývat vznikem škody a vztahem příčinné souvislosti. Jako předběžnou otázku je třeba posoudit výši skutečného nároku klienta. Jenom v tomto rozsahu advokát za

³⁵⁵ K tomu blíže Lisse, L.: Několik poznámek k ust. § 3 zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii. Bulletin advokacie, 2006, č. 11-12

³⁵⁶ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18.1.2007, sp.zn. 25 Cdo 2789/2006

³⁵⁷ K tomu srov. Ustanovení § 51 a násl. zákona o obchodních korporacích

škodu odpovídá. Závěr o příčinné souvislosti mezi pochybením advokáta a tím, že klient ve věci nebyl úspěšný, je možné učinit pouze v případě, že právo klienta skutečně existovalo.“³⁵⁸

„Advokát odpovídá klientovi za škodu způsobenou vadným výkonem advokacie bez ohledu na to, zda právní služba byla poskytnuta za odměnu či bezúplatně.“³⁵⁹

Předběžná otázka. S ohledem na velkou náročnost posouzení případného profesionálního pochybení advokáta je nutno na výši skutečného klientova nároku pohlížet v případném soudním sporu jako na předběžnou otázku. Problematika profesionálního pochybení advokáta je ve své podstatě věcí dosti složitou. Advokát v rámci své právní praxe odpovídá svému klientovi nejenom například za zmeškání procesních lhůt, kde bude stanovení jeho odpovědnosti snadné, nýbrž také třeba za podání či nepodání opravných prostředků, kde bude třeba řešit i složité předběžné otázky:

„Za situace, kdy pochybení advokáta spočívá v nepodání dovolání proti rozsudku odvolacího soudu, musí být předběžně posouzen výsledek dovolacího řízení a případného řízení následujícího po zrušení dovoláním napadeného rozhodnutí. Tomu nebrání ani skutečnost, že o dovolání, podanému proti pravomocnému rozsudku odvolacího soudu, přísluší rozhodovat výlučně dovolacímu soudu; zde nejde o dovolací přezkum, jehož předpokladem je právě podané dovolání, nýbrž o řešení předběžné otázky v rámci sporu o náhradu škody proti advokátovi.“³⁶⁰

„Advokát, který podcenil riziko záměny osob, když se při zjišťování totožnosti spokojil s dokladem nahrazujícím občanský průkaz, odpovídá společně a nerozdílně s přímým škůdcem za škodu, která z toho vznikla. Náhradní doklad není veřejnou listinou tak jako občanský průkaz. Advokát se může odpovědnosti zprostit, prokáže-li, že škodě nemohl zabránit ani při vynaložení veškerého úsilí, které na něm lze požadovat.“³⁶¹

³⁵⁸ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26.2.2003, sp.zn. 25 Cdo 1862/2001

³⁵⁹ Viz. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 6. 1. 2015, sp. zn. 25 Cdo 4009/2014

³⁶⁰ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16.10.2008, sp.zn. 25 Cdo 4495/2007

³⁶¹ Viz. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 4. 2012, sp. zn. 25 Cdo 1390/2010

Odpovědnost za výklad práva. Velice problematická je rovněž odpovědnost advokáta za výklad právních norem anebo navržený postup v soudním řízení. Každé případné pochybení advokáta v podobném případě je nutno posuzovat *cum grano salis*, tedy s přihlédnutím ke konkrétním okolnostem případu. Rozhodnutí, jestli advokát skutečně profesionálně pochybil a jestli tedy je nebo není odpovědný za újmu, která klientovi nastala, musí většinou být učiněno až na základě kárné praxe či judikátní cestou formou rozhodnutí soudu, který posoudí, zda si například advokát v dané věci výkladu právních norem počínal jako obezřetný profesionál či nikoli.³⁶²

Odpovědnost za právní názor. Advokát odpovídá svému klientovi za svůj právní názor a za postup ve věci dle takového právního názoru. Každý advokát musí znát mimo jiné též ustálenou soudní judikaturu, na kterou odkazuje relevantní odborná literatura, zejména pak ta komentářová. V případě, že se advokát však veřejně hlásí k vyšší odbornosti jako specialista na určitou právní oblast (např. nemovitosti, obchodní korporace, rodinné právo apod.), pak po něm lze ze strany klienta oprávněně požadovat i znalost judikatury, na kterou odborná literatura neodkazuje.³⁶³

Povinné pojištění. Vzhledem k možné nejednoznačnosti stanovení advokátovy odpovědnosti v těchto ale i jiných případech z advokátní praxe a s ohledem na klientovu právní jistotu, že advokát bude finančně schopen mu takovou újmu nahradit, platí pro každého advokáta povinnost být nepřetržitě v přiměřené výši pojištěn³⁶⁴ a pojistné za toto pojištění mít vždy včas zaplacen³⁶⁵. Pojištěna musí být rovněž společnost, v jejímž rámci advokát vykonává svou praxi. Rozsah pojištění musí odpovídat rozumnému předpokladu výše potenciálně způsobené škody. Běžným minimem je pojištění na tři miliony korun. Advokáti jsou sice často z opatrnosti pojištěni na částku vyšší, ale pokud v konkrétním případě existuje riziko vyšší újmy, než na jakou je stanoveno aktuální advokátovo pojištění, je advokát povinen se připojistit. Konkrétní minima pojištění advokátů jsou stanovena stavovským předpisem – Usnesení představenstva České advokátní komory ze dne 15. září 2009, kterým se stanoví minimální limity pojistného plnění z pojištění odpovědnosti advokátů, ve znění pozdějších předpisů. V případě, že by se advokát v

³⁶² Srov. rozhodnutí kárného senátu kárné komise Komory sp. zn. K 37/07

³⁶³ Blíže viz. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30.1. 2019, sp. zn. 25 Cdo 2038/2018

³⁶⁴ Srov. rozhodnutí kárného senátu kárné komise Komory sp. zn. K 364/98

³⁶⁵ Srov. rozhodnutí kárného senátu kárné komise Komory sp. zn. K 8/99

odpovídající míře nepřipojistil, pokud to vyžaduje daný právní případ, musí smlouvu o poskytování právní pomoci v této věci vypovědět. V případě, že právní služby poskytuje komanditní společnost nebo společnost s ručením omezeným, musí se taková společnost pojistit v minimálním limitu pojistného plnění deset milionů korun za každého komanditistu komanditní společnosti a padesát milionů korun za každého společníka společnosti s ručením omezeným.³⁶⁶

Hromadné pojištění advokátů. Česká advokátní komora poskytuje advokátům zapsaným v seznamu advokátů službu tzv. hromadného pojištění advokátů, čímž advokátům usnadňuje plnění povinnosti pojištění, když pojištění za advokáty sama sjednává a advokát je povinen ji zaplatit pojistné. Pokud se advokát takto nabízeného hromadného pojištění nechce účastnit, musí České advokátní komoře předložit vlastní pojistnou smlouvu.

Zákon o advokacii zavedl rovněž pro hromadné pojištění advokátů princip, že institut hromadného pojištění advokátů se vztahuje pouze na odpovědnost advokátů za újmu, kterou způsobí toliko oni sami. Na odpovědnost za újmu způsobenou zaměstnaným advokátem, jiným zaměstnancem apod. je *ex lege* stanovena povinnost se připojistit samostatně.

Poznámka

V souvislosti s úpravou hromadného pojištění advokátů byla dlouho vedena diskuse volající po její novelizaci, jelikož podle původní právní úpravy zákona o advokacii zavedené novelou - zákonem č. 79/2006 Sb. se toto hromadné pojištění vztahovalo jak na vlastní odpovědnost advokáta za újmu, tak na odpovědnost za újmu, kterou způsobil jím zaměstnaný advokát, a zahrnovalo rovněž pojištění za újmu, za kterou advokát odpovídá z důvodu zákonem stanovené solidární odpovědnosti při společném výkonu advokacie ve sdružení nebo jako společník veřejné obchodní společnosti anebo jako komplementář komanditní společnosti. Pojištění zaměstnaného advokáta v rámci hromadného pojištění jeho zaměstnavatele a pojištění z titulu solidární odpovědnosti jako součást hromadného pojištění advokátů ve sdružení, společníků veřejných obchodních společností a komplementářů komanditních společností, se však jak z hlediska možností České advokátní komory, tak z hlediska pojišťoven, ukázalo jako administrativně náročné a neefektivně zatěžující jak Komoru a pojišťovny, tak i advokáty (rovněž v případě, kdy nechtějí být hromadného pojištění účastní a musejí Komoře prokazovat, že jsou takto pojištěni samostatně, např. v rámci celkového pojištění společnosti). V praxi působilo problémy rovněž to, že i když měli advokáti uloženou informační povinnost vůči České advokátní komoře, často ji včas neplnili a Komora potom vyměřovala pojistné v nesprávné výši a musela zpětně pojistné částky dorovnávat vůči pojišťovně i advokátům.

³⁶⁶ K tomu blíže např. Račok, M.: Několik úvah nad poslední novelou zákona o advokacii. Bulletin advokacie, 2006, č. 2

C) Odpovědnost kárná

Souběh odpovědností. Často je advokátovi vyslovena kárná odpovědnost ještě předtím, než je stanovena jeho soukromoprávní odpovědnost za újmu způsobenou klientovi, není to ale v advokátní praxi vždy podmínkou.³⁶⁷ Ojedinelé a nezávažné porušení povinností advokáta totiž není kárným proviněním.³⁶⁸ Kárná odpovědnost advokáta nastává až v případě kárného provinění, které zákon o advokacii definuje jako závažné nebo opakované porušení povinností daných advokátovi nebo advokátnímu koncipientovi předpisy jak zákonnými, tak stavovskými. Vlastní vznik újmy však není podmínkou kárného provinění, tato disciplinární odpovědnost slouží především k ochraně základních hodnot spojených s advokací, tedy zejména s důstojností, cti, jakož i dalšími povinnostmi advokátského stavu.

„Řízení o kárném provinění advokáta není z hlediska judikatury Evropského soudu pro lidská práva řízením o trestním obvinění. Usnesení kárného senátu kárné komise České advokátní komory, kterým byl advokát uznán vinným kárným proviněním, jehož se dopustil jednáním porušujícím povinnosti uložené mu ust. § 16 a 17 zák. č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů, proto nevytváří překážku „rei iudicatae“ s účinky „ne bis in idem“, pro kterou by bylo nutné podle § 11 odst. 1 písm. j) tr. řádu zastavit jeho trestní stíhání pro skutek kvalifikovaný jako trestný čin zpronevěry podle § 206 tr. zákoníku, jehož se měl advokát dopustit v postavení schovatele prisvojením si svěřených peněžních částek vůči týmž osobám, ve vztahu k nimž spáchal i uvedené kárné provinění, za které byl kárně postižen.“³⁶⁹

Právní úprava. Kárnou odpovědnost advokáta upravuje jednak zákon o advokacii a jednak dále vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 244/1996 Sb., advokátní kárný řád, v platném znění. O kárném provinění se rozhoduje v kárném řízení před kárným senátem složeným ze členů kárné komise České advokátní komory. Podnět k zahájení kárného řízení může České advokátní komoře předložit i sám klient. Kárné řízení se začíná kárnou žalobou, která se podává předsedovi kárné komise České advokátní komory, ten ustanoví ze členů kárné komise ČAK

³⁶⁷ Srov. § 32 a násl. zákona o advokacii

³⁶⁸ Srov. rozhodnutí kárného senátu kárné komise Komory sp. zn. K 5/98

³⁶⁹ Srov. usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 26. 8. 2015, sp. zn. 3 To 44/2015

bezodkladně kárný senát, který bude kárnou žalobu projednávat. Kárný senát nařídí neveřejné jednání k projednání kárné věci, nebo kárné řízení zastaví či přeruší.³⁷⁰

Tresty za kárná provinění. V případech, kdy kárný senát pravomocně rozhodne o kárné odpovědnosti advokáta, může mu uložit následující tresty:

- napomenutí
- veřejné napomenutí
- pokuta
- dočasný zákaz výkonu advokacie
- vyškrtnutí ze seznamu advokátů

Je nutno zdůraznit, že kárný senát v kárném řízení nemůže brát ohled na případnou advokátovu právní nezkušenost nebo krátké působení v advokacii, a to ani u advokátního koncipienta, tyto důvody tedy nejsou považovány za *exonerální*.³⁷¹ Kárné řízení *ex lege* samo o sobě samozřejmě přímo nevede k nápravě újmy způsobené advokátem jeho klientovi, nicméně kárné řízení samotné i tlak České advokátní komory však přesto mohou vést k dodatečnému splnění povinností nebo i k dobrovolné snaze advokáta o nápravu klientovy újmy.

Příklady z advokátní kárné praxe. Níže jsou uvedeny případy kárných provinění advokátů, která souvisejí s provozem jejich advokátní praxe a která mohou být názorným a návodným příkladem, jakých počinů se v advokacii rozhodně vyvarovat:

„Je kárným proviněním, jestliže advokát ve smlouvě o depozitu nepravdivě potvrdí převzetí listiny.“³⁷²

„Je kárným proviněním, jestliže advokátní koncipient, jemuž byl pozastaven výkon právní praxe, přijme substituční plnou moc a je činný jako právní zástupce, a dále, jestliže

³⁷⁰ Viz. ustanovení § 11 advokátního kárného řádu

³⁷¹ Srov. rozhodnutí kárného senátu kárné komise Komory sp. zn. K 16/98

³⁷² Viz. rozhodnutí kárného senátu kárné komise Komory sp. zn. K 6/2018

neodevzdá bez zbytečného odkladu identifikační průkaz advokátního koncipienta, a navíc se jím prokáže před soudem. “³⁷³

„Je kárným proviněním, jestliže advokát, který ví o zastoupení, kontaktuje protistranu bez předchozího souhlasu advokáta, který ji zastupuje. “³⁷⁴

„Je kárným proviněním, když advokát převádí peníze z depozitního účtu na svůj účet za účelem získání úroků. “³⁷⁵

„Je kárným proviněním, jestliže advokát vystaví vyúčtování právních služeb s nepřezkoumatelným seznamem úkonů a bez úplného započtení záloh. “³⁷⁶

„Je kárným proviněním, jestliže advokát započte peníze, které inkasoval pro klienta, bez dohody s ním na palmární pohledávku. “³⁷⁷

„Je kárným proviněním, jestliže advokát, aniž by byl svým klientem zproštěn povinnosti mlčenlivosti, uvádí, navíc do protokolu Policie ČR, informace o jeho obhajobě a o jejich vzájemných vztazích. “³⁷⁸

„Je kárným proviněním, jestliže advokát poté, kdy v pracovněprávní věci poskytoval právní služby zaměstnanci, převezme v téže věci právní zastoupení zaměstnavatele. “³⁷⁹

„Je kárným proviněním, jestliže advokát nevyhoví žádosti klienta o specifikaci vyúčtování, postoupí palmární pohledávku, zastupuje pak postupníka proti bývalému klientovi, vyhrožuje bývalému klientovi. “³⁸⁰

„Je kárným proviněním, jestliže advokát jako zástupce klienta zůstane nečinným. “³⁸¹

³⁷³ Viz. rozhodnutí kárného senátu kárné komise Komory sp. zn. K 121/2014

³⁷⁴ Viz. rozhodnutí kárného senátu kárné komise Komory sp. zn. K 88/2018

³⁷⁵ Viz. rozhodnutí kárného senátu kárné komise Komory sp. zn. K 52/2015

³⁷⁶ Viz. rozhodnutí kárného senátu kárné komise Komory sp. zn. K 84/2015

³⁷⁷ Viz. rozhodnutí kárného senátu kárné komise Komory sp. zn. K 14/2015

³⁷⁸ Viz. rozhodnutí kárného senátu kárné komise Komory sp. zn. K 45/2016

³⁷⁹ Viz. rozhodnutí kárného senátu kárné komise Komory sp. zn. K 113/2016

³⁸⁰ Viz. rozhodnutí kárného senátu kárné komise Komory sp. zn. K 25/2015

³⁸¹ Viz. rozhodnutí kárného senátu kárné komise Komory sp. zn. K 39/2016

„Je kárným proviněním, jestliže advokát připustí, aby advokátní koncipient, vykonávající u něho právní praxi, zastupoval klienta jako obecný zmocněnec.“³⁸²

„Je kárným proviněním, jestliže advokát vstupuje do soudní budovy se zbraní, a navíc tuto skutečnost popře.“³⁸³

„Je kárným proviněním, jestliže advokát po skončení zastupování nevyhoví žádosti klienta o vyúčtování své odměny.“³⁸⁴

„Je kárným proviněním, jestliže advokát jako obhájce nesplní pokyn klienta k podání odvolání.“³⁸⁵

„Je kárným proviněním, jestliže advokát podá žalobu opožděně, na dotazy klienta odpovídá vyhýbavě, a navíc neinformuje klienta o došlé námitce promlčení.“³⁸⁶

„Je kárným proviněním, jestliže advokát ponechá knihu o prohlášení pravosti podpisu v zaparkovaném vozidle, s následkem odcizení.“³⁸⁷

Poznámky

1. Novelou zákona o advokacii z roku 2006 byl zaveden do kárného řízení nový právní institut – kárný příkaz. Ten řeší jednodušší věci, kdy je kárná věc rozhodnuta kárným senátem bez nařízení jednání. Analogicky jako u trestního příkazu v rámci trestního řízení lze kárným příkazem uložit pouze mírnější kárná opatření.
2. Kárné řízení připouští řádné i mimořádné opravné prostředky, kterými jsou odvolání a obnova kárného řízení.

³⁸² Viz. rozhodnutí kárného senátu kárné komise Komory sp. zn. K 12/2017

³⁸³ Viz. rozhodnutí kárného senátu kárné komise Komory sp. zn. K 119/2016

³⁸⁴ Viz. rozhodnutí kárného senátu kárné komise Komory sp. zn. K 104/2016

³⁸⁵ Viz. rozhodnutí kárného senátu kárné komise Komory sp. zn. K 33/2016

³⁸⁶ Viz. rozhodnutí kárného senátu kárné komise Komory sp. zn. K 13/2018

³⁸⁷ Viz. rozhodnutí kárného senátu kárné komise Komory sp. zn. K 43/2018

5.11. Povinnosti advokátů při ukončení právního vztahu s jejich klienty

Neomezené trvání povinností. Ať už dojde k ukončení vztahu advokáta s klientem z jakýchkoli důvodů, trvají některé advokátovy povinnosti vůči klientovi i nadále.

Mlčenlivost. Advokát je především povinen zachovávat i po zániku jeho právního vztahu s klientem povinnost mlčenlivosti o skutečnostech, o kterých se během poskytování právních služeb klientovi dozvěděl.

Vyúčtování a úhrada odměny. Další povinnost se týká jak advokáta, tak i jeho klienta: po ukončení právního vztahu mezi oběma zmíněnými subjekty musí dojít k řádnému uhrazení poskytnutých právních služeb. Bylo by kárným proviněním advokáta, jestliže by nevydal bývalému klientovi doklady a vyúčtování.³⁸⁸ Z toho plyne advokátova povinnost veškeré poskytnuté služby klientovi vyúčtovat a na druhé straně i klientova povinnost veškeré vyúčtované služby uhradit.

Vydání úschovy. Advokát je také povinen vydat klientovi veškeré finanční prostředky či jiné majetkové hodnoty, které má u něj klient v úschově. Vydání těchto hodnot nesmí být podmíněno zaplacením odměny, přestože na ni má advokát právní nárok.

Vydání písemností. Při ukončení poskytování právních služeb je advokát rovněž povinen vydat klientovi nebo jeho oprávněnému zástupci na jeho žádost bez zbytečného odkladu všechny podstatné dokumenty, písemnosti a doklady týkající se jeho právní věci, jinak by se v opačném případě dopustil závažného porušení povinnosti advokáta;³⁸⁹ tato povinnost však nevzniká ex lege ukončením vztahu, nýbrž až na žádost klienta či jeho oprávněného zástupce.³⁹⁰

Úkony k zamezení újmy. Pokud právní vztah mezi advokátem a klientem zanikne na základě výpovědi smlouvy o poskytování právních služeb ze strany advokáta, ukládá advokátovi ustanovení § 20 odst. 6 zákona o advokacii povinnost ještě po dobu patnácti dnů od zániku

³⁸⁸ K tomu srov. rozhodnutí kárného senátu kárné komise Komory sp. zn. K 115/2013

³⁸⁹ K tomu srov. rozhodnutí kárného senátu kárné komise Komory sp. zn. K či rozhodnutí kárného senátu kárné komise Komory sp. zn. K 66/2013

³⁹⁰ Srov. čl. 9 odst. 4 "Etického kodexu"

smlouvy výpovědí učinit veškeré neodkladné úkony s cílem zamezit vzniku újmy na klientových právech či oprávněných zájmech. Tato povinnost pro advokáta neplatí v případě, že klient sám advokátovi sdělí, že na splnění této jeho povinnosti netrvá či učiní jiná potřebná opatření. Uvedené ustanovení je dispozitivní a připouští tedy, aby se obě smluvní strany, advokát a jeho klient, dohodli jinak.

Poznámka

V souvislosti s výše uvedeným termínem *výpověď smlouvy* je třeba uvést následující: Termín vypovězení smlouvy nahradil dříve nešťastně použitý termín *odstoupení od smlouvy*, kterým byla poněkud nepřesně upravena možnost ukončení spolupráce mezi advokátem a klientem, tedy i zánik advokátových práv a povinností. Takové odstoupení by *de facto* vedlo k povinnosti smluvních stran vrátit si veškeré poskytnuté plnění, a proto byl rovněž i v tomto případě na místě požadavek na novelizaci zákona o advokacii, která přinesla řešení v podobě právního institutu vypovězení smlouvy.

6. Zánik právního vztahu mezi advokátem a klientem

6.1. Podmínky zániku právního vztahu

Každý soukromoprávní vztah může zaniknout, a to z nejrůznějších důvodů. Platí to i pro právní vztah advokáta a klienta a platí to samozřejmě implicitně rovněž pro práva a povinnosti v tomto právním vztahu obsažené. Především povinnosti advokáta ke klientovi však zasluhují zvláštní pozornost, a to i po ukončení zmíněného právního vztahu.

Způsoby zániku právního vztahu. Právní vztah obecně může zaniknout různými způsoby. Způsoby zániku právního vztahu advokáta a klienta upravuje občanský zákoník a dále zákon o advokacii jako norma speciální. V porovnání s jinými soukromoprávními vztahy a jejich ukončením jsou s ohledem na ochranu práv a oprávněných zájmů klienta povinnosti skončení takového vztahu obsáhlejší. Především je tím myšlena, ostatně i výše opakovaně zdůrazňovaná, advokátova povinnost mlčenlivosti a dále i povinnost vykonat veškeré úkony, které nesnesou odkladu po dobu patnácti dnů od ukončení spolupráce tak, aby klient neutrpěl žádnou újmu.

Dohoda mezi advokátem a klientem. Práva a povinnosti advokáta ke klientovi mohou primárně zaniknout na základě jejich vzájemné dohody. Analogií ukončení vztahu dohodou je také zánik právního vztahu a z něj plynoucích práv a povinností po uplynutí smluvně stanovené doby v případě uzavření smlouvy na dobu určitou, v tomto případě pak zanikne právní vztah bez dalšího. Bez dalšího rovněž zanikají práva a povinnosti advokáta ke klientovi, pokud smlouva o právní pomoci byla omezena pouze na konkrétní úkon, který má advokát pro klienta obstarat a tento úkon byl obstarán.³⁹¹

Zrušení ustanovení advokáta soudem. Práva a povinnosti advokáta ustanoveného soudem zanikají také v případech, pokud soud toto ustanovení zruší.³⁹² Také jednotlivé procesní předpisy omezují plnou moc, kterou klient advokátovi udělil (v případě, že není stanoveno jinak) na dobu řízení. Pokud jde například o plnou moc udělenou pouze na dobu trestního stíhání v řízení

³⁹¹ Srov. ustanovení § 448 odst. 1 občanského zákoníku

³⁹² Srov. např. ustanovení § 39 odst. 1 trestního řádu

trestním a toto řízení, resp. trestní stíhání pravomocně skončí, zaniká i tato plná moc, a tedy i celý právní vztah a vzájemná práva a povinnosti.³⁹³ Podobnou úpravu nalezneme i v procesu civilním.

Smrt či zánik. Práva a povinnosti advokáta ke klientovi skončí též smrtí nebo zánikem jedné ze smluvních stran. To platí i v případě, že klientem advokáta je právnická osoba, která zanikla bez likvidace a má právního nástupce.

Dělení dle podnětu. Základní způsoby zániku práv a povinností advokáta ke klientovi lze z jiného úhlu pohledu dělit také podle toho, zda k jejich zániku dal podnět advokát nebo sám klient. Oba způsoby jsou detailně analyzovány v následujících odstavcích.

6.2. Zánik právního vztahu na základě podnětu advokátů

Povinné či dobrovolné. Ukončení vzájemného vztahu advokátů a jejich klientů a zánik práv a povinností advokátů ke klientům z podnětu advokátů může být dle zákona o advokacii povinné anebo dobrovolné. Oprávněnost advokátů vypovědět svým klientům smlouvu o poskytování právních služeb posuzuje kárný orgán advokacie.³⁹⁴

Povinné ukončení. Podmínky povinného ukončení vztahu mezi advokáty a klienty z podnětu advokáta jsou analyzovány již v části týkající se výběru advokáta. Advokát je, jak bylo již řečeno, povinen vypovědět smlouvu o poskytování právní pomoci mezi ním a klientem, popřípadě požádat soud o zrušení svého ustanovení či Českou advokátní komoru o zrušení svého určení, pokud dodatečně zjistí skutečnosti, které jeho zastupování ze zákona brání a pro něž by i musel poskytnutí právní pomoci předem odmítnout.³⁹⁵

Dobrovolné ukončení. Dobrovolné ukončení vzájemného vztahu advokáta a klienta upravuje ustanovení § 20 odst. 2 a násl. zákona o advokacii. Podle tohoto ustanovení je advokát oprávněn k výpovědi smlouvy o poskytování právní pomoci, popřípadě k požádání soudu o zrušení svého

³⁹³ K tomu srov. ustanovení §41 odst. 5 trestního řádu

³⁹⁴ Srov. rozhodnutí kárného senátu kárné komise Komory sp. zn. K 2/98

³⁹⁵ Srov. ustanovení § 20 odst. 1 zákona o advokacii

ustanovení či České advokátní komory o zrušení svého určení v případě, že dojde k narušení nezbytné důvěry mezi ním a klientem anebo neposkytuje-li jeho klient potřebnou součinnost.

Vzájemná důvěra advokáta a klienta. Vzájemná důvěra je považována za základní stavební kámen právního vztahu advokáta a klienta a jako takovou ji akcentuje i zákon o advokacii. V právní praxi se za narušení vzájemné důvěry považuje především situace, v níž klient zamlčuje svému advokátovi podstatné skutečnosti týkající se případu, neúplně nebo nepravdivě jej informuje, a tím ohrožuje nebo přímo znemožňuje advokátovi možnost poskytnout klientovi kvalitní právní služby.

Rozpor v klientových pokynech. Dalším závažným důvodem pro to, aby advokát vypověděl svému klientovi smlouvu a odstoupil tak od další spolupráce s ním je, pokud takový klient trvá na tom, aby advokát postupoval přesně podle jím udělených pokynů i přes to, že byl advokátem poučen o tom, že jeho pokyny jsou v rozporu s právním nebo stavovským předpisem.

Nesložení zálohy. Advokátovým právem je také ukončit smlouvu s klientem výpovědí v případě, že mu tento klient odmítá složit potřebnou požadovanou zálohu na odměnu za poskytování právních služeb, ačkoli byl o její složení advokátem požádán.

Poznámka

Výše uvedené důvody pro vypovězení smlouvy o poskytování právních služeb ze strany advokáta jsou vyjmenovány taxativně a jsou tedy jedinými důvody, které zákon o advokacii připouští pro vypovězení smlouvy o poskytování právních služeb ze strany advokáta. Jiné důvody, než tyto přípustné nejsou, čímž zákon o advokacii zcela záměrně akcentuje ochranu klienta jako právního laika ve vzájemném právním vztahu.³⁹⁶

Výpovědní doba. Ohledně výpovědní doby platí, že ze zákona je možné ji sjednat pouze v případě, vypovídá-li smlouvu advokát z důvodu narušené důvěry či nevhodných pokynů. V případě, že vypovídá smlouvu klient, může být výpovědní doba stanovena pro jakékoli výpovědní důvody. Výpovědní doba však nesmí nikdy přesáhnout tři měsíce.³⁹⁷

³⁹⁶ K tomu také blíže Pelikánová, I.: Smlouva advokáta s klientem. Bulletin advokacie, 1998, č.8

³⁹⁷ Srov. ustanovení § 20 odst. 5 zákona o advokacii

6.3. Zánik právního vztahu na základě podnětu klientů

Kdykoli a i bezdůvodně. Klient, jakožto smluvní subjekt považovaný za právního laika a jakožto subjekt objedávající poskytnutí dané právní služby, je na rozdíl od advokáta oprávněn smlouvu o poskytování právní pomoci vypovědět kdykoli, a to i bez uvedení důvodu.³⁹⁸

Důvody výpovědi v právní praxi. Důvodem pro výpověď smlouvy může v praxi být nespokojenost klienta s kvalitou či cenou poskytovaných právních služeb nebo naopak úspěšná realizace klientových záměrů, která učiní advokátovu službu nadále nepotřebnou. Ukončení spolupráce klient realizuje přímo výpovědí smlouvy o poskytování právních služeb či vypovězením plné moci advokátovi. Vypovězení obou těchto právních institutů je účinné od chvíle, kdy se o něm advokát dozví.³⁹⁹

Ustanovený advokát. Jestliže klientovi ustanovil jeho advokáta civilní soud, právní vztah mezi advokátem a klientem končí pravomocně skončeným soudním řízením nebo pokud soud zproští advokáta povinnosti svého klienta jako účastníka řízení zastupovat nebo uzavře-li klient jako účastník řízení smlouvu s jiným právním zástupcem a oznámí tuto skutečnost soudu. Obdobně se postupuje také v řízení trestním či správním a rovněž, pokud je klientovi advokát určen Českou advokátní komorou.

³⁹⁸ K tomu srov. ustanovení § 20 odst. 4 zákona o advokacii

³⁹⁹ Srov. ustanovení § 448 občanského zákoníku

Závěrem

Tato publikace se zaměřila *de lege lata* na komplexní analýzu výkonu advokacie v České republice, a to mimo jiné i s ohledem na významné historické mezníky a s meritorním důrazem na právní vztah mezi advokátem a jeho klientem a přidala i podstatné úvahy *de lege ferenda*.

Jakkoli české právní a stavovské předpisy upravující výkon advokátní profese nejsou ještě zcela dokonalé, poskytují jistě alespoň teoretický právní základ pro naplnění základních funkcí práva na právní pomoc, které stát zajišťuje především skrze existenci nezávislého advokátního stavu.

Stěžejním aspektem právní úpravy výkonu advokacie zůstává to, aby advokáti v rámci celé své advokátní profese byli právně erudovanými odborníky a vykonávali své právní povolání, pokud možno v rámci těch nejvyšších mravních zásad. Mravní a etické zásady advokátního stavu je třeba to akcentovat zejména s ohledem na skutečnost, že klientská veřejnost advokáty často vnímá v souvislosti s honbou za vysokými zisky či mediálním obrazem relativně negativně a nedoceňuje dostatečně jejich poslání ochránců práv klientů a obecné spravedlnosti vůbec.

Advokátní stav by měl naopak po společnosti jako takové legitimně požadovat zajištění veškerých svých výsad a privilegií, které se promítají i do právního vztahu mezi nimi a jejich klienty a do plnění jejich zákonných i stavovských práv a povinností. V této souvislosti je důležité vyvinout určité společné úsilí a akcentovat roli České advokátní komory, která by měla bránit a prezentovat advokátní potřeby v rámci legislativního procesu. Současným aktuálním problémem se jeví především ohrožení advokátovy nezávislosti a mlčenlivosti a jejich obětování na oltář fiskálního pořádku a bezpečnosti. Advokátní nezávislost i mlčenlivost však představují základní předpoklad výkonu advokátní profese a zajištění společenské spravedlnosti vůbec. Ohrožení advokátní nezávislosti je možné spatřovat zejména ve snahách národních i nadnárodních zákonodárců o zařazení advokátu mezi osoby povinné prověřovat, kontrolovat a oznamovat své klienty. Takovéto snahy však vedou k narušení vzájemné důvěry mezi advokátem a jeho klientem a tím i podkopávají principy práva na spravedlivý proces jakož i výkon

spravedlnosti samotné. Je tedy na místě důsledně přehodnotit princip důvěrného zacházení s informacemi tak, aby byla advokátova nezávislost a důvěryhodnost v očích klientů právně zaručena.

Postmoderní éra, ve které se celá společnost i současná advokacie nachází, stále vyžaduje a do budoucna rovněž vyžadovat bude reformu v přístupu k výkonu advokátní profese. V rámci aplikační praxe se totiž stále objevují nové a nové otázky, které nelze – bez provedení příslušné legislativní změny – uspokojivě řešit např. výkladem nebo analogií.

Přestože díky posledním novelizacím zákona o advokacii je v současnosti zákonná úprava výkonu advokátní profese v České republice v rámci mezinárodního srovnání na vysoké úrovni, je třeba ji neustále tříbit a zdokonalovat tak, aby právo na právní pomoc nebylo pouhou textovou zmínkou v rámci ústavního pořádku, ale i reálným právem, na něž se může spolehnout a které může využít opravdu každý za jakékoli situace a které bude laickou veřejností i takto vnímáno.

Na závěr je rovněž mou milou povinností poděkovat paní docentce Aleně Mackové za její odborné a tematické vedení a podporu při přípravě této publikace.

Seznam použitých zdrojů

Knižní zdroje:

- Amos, H.: Justizverwaltung in der SBZ/DDR: Personalpolitig bis Anfang der 50er Jahre. 1. vydání. Kolín nad Rýnem: Böhlau Verlag, 1996
- Baker, J. H.: An introduction to English legal history. 4rd ed. Boston: Butterworths, 2002
- Balík, S.: Advokacie včera a dnes: vybrané texty z dějin a současnosti advokacie. 1. vyd. Dobrá Voda: A. Čeněk, 2000
- Balík, S.: Minulost, přítomnost a perspektivy advokacie. Praha: Linde Praha, 1997
- Bělohlávek, A.: Rozhodčí řízení, odre public a trestní právo – Komentář. Praha: C.H. Beck, 2008
- Bělohlávek, A.: Zákon o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů – Komentář, 2. vydání. C.H. Beck Praha, 2012
- Bělohlávek, A., Kovářová, D., Havlíček, K.: Rozhodčí řízení v teorii a praxi: stati a judikatura. Praha: Havlíček Brain Team, 2018
- Bobek, M., Molek, P., Šimíček, V.: Komunistické právo v Československu: kapitoly z dějin bezpráví. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009
- Boguszak, J. a kol.: Právní principy. Praha: Vydavatelství 999, 1999
- Boguszak, J., Čapek, J., Gerloch, A.: Teorie práva. Praha: Eurolex Bohemia Praha, 2001
- Cairnd, D.: Advocacy and the Making of the Adversarial Criminal Trial 1800-1865. Oxford Studies in Modern Legal History, 1st Ed. Clarendon Press, 1999
- Čermák, K.: Advokacie a úvahy související. Praha: Linde Praha, 2000
- Činátl, K.: Věčné časy: československé totalitní roky. 1. vyd. Praha: Respekt Publishing, 2009
- Drápal, J.: Poslušen zákonů své země a svého stavu. Kamil Resler – obhájce K. H. Franka. Praha: Auditorium, 2014
- Drápal, J.: Defending Nazis in postwar Czechoslovakia: the life of K. Resler, defence counsel ex officio of K.H. Frank. Přeložil Anna BARTON. Prague: Karolinum Press, 2017
- Daak, K., Thies, J.: Südwestdeutschland Stunde Null. Die Geschichte der französischen Besatzungszone 1945-1948. Gondrom Verlag
- Dvořák, J., Švestka, J., Zuklínová, M. a kol.: Občanské právo hmotné, *Svazek 1., Díl první: Obecná část*. 2. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016
- Fiala, J., Mates, P., Nový, K., Průcha, P.: Poskytování právní pomoci v České republice. Praha: Linde Praha, 1994
- Fricke, K. W.: Die DDR – Staatssicherheit. Entwicklung, Strukturen, Aktionsfelder. Wiss. u. Pol., Kolín nad Rýnem. 1992
- Frinta, O., Frintová, D., Kubešová, S., Macková, A., Pohl, T., Salač, J., Sedláček, M., Smolík, P., Winterová, A., Zoulík, F.: Civilní právo procesní. Díl první: řízení nalézací. Praha: Leges, 2018
- Frinta, O., Frintová, D., Kubešová, S., Macková, A., Pohl, T., Sedláček, M., Smolík, P., Winterová, A.: Civilní právo procesní. Díl druhý: řízení vykonávací, řízení insolvenční. Praha: Leges, 2018
- Gebhart, J., Kuklík, J.: Druhá republika 1938-1939. Svár demokracie a totality v politickém, společenském a kulturním životě. Litomyšl: Paseka, 2004
- Häusler, G.: Rechtsanwälte beraten über die Durchsetzung des Staatsratsbeschlusses vom 30. Januar 1961. Neue Justiz, 1981
- Helmut, A., Benjamin, H. a kol.: Zur Geschichte der Rechtspflege der DDR 1945-1949. 1. vydání. Berlin: Staatsverlag der DDR, 1976

- Holly, G.: Geschichte der Ehrengerichtbarkeit der deutschen Rechtsanwälte. 1. vydání. Frankfurt/M., Bern, New York, Paris, 1989
- Chalupný, E.: Advokát a advokacie jako zřízení právní a sociální: právní a sociologické rozbor, praktické rady a pokyny. Praha: Melantrich, 1922
- Jelínek, J. a kol.: Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou, 7. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2017
- Jirsa, J. a kol.: Občanské soudní řízení. Soudcovský komentář. Kniha I. a II., Praha: Wolters Kluwer, 2019
- Kincl, J., Urfus, V., Skřejpek, M.: Římské právo. Praha: C.H. Beck, 1997
- Klaus, S.: Anwaltschaft und Vervassungsstaat. Festrede bei der Feier „100 Jahre freie Advokatur“ in der Frankfurter Paulskirche: Schriftenreihe der Bundesrechtsanwaltskammer, BD 1, München, 1980
- Kober, J.: Advokacie v Českých zemích 1948-1994, Praha 1994
- Krach, T.: Jüdische Rechtsanwälte in Preussen / über die Bedeutung der freien Advokatur und ihre Zerstörung durch den Nationalsozialismus. 1. vydání. München : Beck, 1991
- Kuklík, J.: Vývoj československého práva 1945-1989. Praha: Linde Praha, 2009
- Langbein, J.: The Origins of Adversary Criminal Trial. Publisher: Yale University Press; Reprint edition, 2013
- Lorenz, T.: Die Rechtsanwaltschaft in der DDR. 2. vydání. Berlín: Vydavatelství Berlin Verl. A. Spitz, 1998
- Lorenz, T.: Die „Kollektivierung“ der Rechtsanwaltschaft als Methode zur systematischen Abschaffung der Freien Advokatur, in: Von ROTTLEUTHNER, Hubert. Steuerung der Justiz in der DDR. Kolín nad Rýnem, 1994
- Macková, A.: Právní pomoc advokátů a její dostupnost. Praha: C.H. Beck, 2001
- Macková, A.: Nezávislost soudců. Praha: Univerzita Karlova, 1998
- Malý, K.: České právo v minulosti. Praha: Orac, 1995
- Malý, K.: Dějiny českého a československého práva do roku 1945. Praha: Leges, 2010
- Noack, E.: Komentář k Reichs-Rechtsanwaltsordnung in der Fassung vom 21. Februar 1936. 2. vydání. Leipzig: Moeser, 1937
- Partington, M.: Introduction to the English Legal System 2017-2018. 12th Edition, OUP Oxford; 2017
- Petrov, J., Výtisk, M., Beran, V. a kol.: Občanský zákoník – Komentář. Praha: C.H. Beck, 2017
- Petrův, H.: Zákonné bezpráví. Židé v Protektorátu Čechy a Morava. Praha: Auditorium, 2011
- Potočný, M., Ondřej, J.: Obecné mezinárodní právo v dokumentech, 4. doplněné vydání. Praha: C.H. Beck, 2016
- Reifner, U.: “Die Zerstörung Der Freien Advokatur Im Nationalsozialismus.” Kritische Justiz, vol. 17, no. 4, 1984
- Reich, T.: Die Entwicklung der Rechtsanwaltschaft in der DDR. In SCHRÖDER, Rainer SCHRÖDER, Rainer. Zivilrechtskultur der DDR. Berlin: Duncker & Humblot, 2008
- Rottleuthner, H.: Steuerung der Justiz in der DDR. Kolín nad Rýnem, 1994
- Řehulová, L.: Práva a povinnosti advokáta k mandantovi v právní úpravě Spolkové republiky Německo, Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2013
- Schelle, K., Schelleová, I.: Právní služba. Praha: Eurolex Bohemia, 2003
- Schelleová, I.: Organizace notářství, soudnictví a advokacie. Praha: Linde Praha, 1997
- Schütte, J.: Die Lage der freien Berufe in Mitteldeutschland, dargestellt am Beispiel der Ärzte und Rechtsanwälte. 1. vydání. Kolín nad Rýnem: Medical Publishing House, 1968
- Skřejpek, M.: Latinsko-český slovníček římského práva. Praha: Orac, 2001

Sládeček V., Mikule V., Suchánek R., Syllová J.: Ústava České republiky, 2. vydání – Komentář. Praha: C.H. Beck, 2016

Svejkovský, J., Macková, A., Vychopeň, M. a kol.: Advokátní právo. Praha: C.H. Beck Praha, 2017

Svejkovský, J., Vychopeň, M., Krym, L., Pejchal, A. a kol.: Zákon o advokacii – Komentář. Praha: C.H. Beck, 2012

Svoboda, K., Smolík, P., Levý, J., Šínová, R. a kol.: Občanský soudní řád – Komentář, 2. vydání, Praha: C.H. Beck, 2017

Šustová, J.: Odpovědnost za škodu způsobenou při výkonu právnické profese. Praha: C.H. Beck, 2016

Tichý, L. a kol.: Odpovědnost advokáta za škodu, 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2013

Tvrď, J., Vavrušková, A.: Zákon o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti. Praha: C.H. Beck, 2018

Vojáček, L., Kolářík, J., Gábriš, T.: Československé právní dějiny (1918-1992): text a prameny. Bratislava: Paneurópska vysoká škola, 2011

Vojáček, L., Schelle, K., Knoll, V.: České právní dějiny. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010

Wasson, E. A.: Dějiny moderní Británie: od roku 1714 po dnešek. Praha: Grada, 2010

Weyr, F.: Základy filosofie právní. Brno, 1924

Zoulík, F.: Soudy a soudnictví. Praha: C.H.Beck, 1995

Internetové, časopisecké a ostatní zdroje:

Balík, S. a kol.: Dějiny advokacie v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Praha: ČAK ve spolupráci s Národní galerií, 2009

Balík, S.: Pokus o unifikaci advokátního řádu v první československé republice. Ústavní soud ČR; Fakulta právnická ZČU, 2018

Balík, S.: Advokacie včera a dnes: vybrané texty z dějin a současnosti advokacie. 1. vyd. Dobrá Voda: A. Čeněk, 2000

Balík, S., Keller, R.: Tradice advokacie v českých zemích. Bulletin advokacie, 1995, zvl.č.

Bidna, D. B., Greensberg, M., a Spitz, J. H.: We the people: a history of the United states. Lexington: D.C. Heath and Company, 1982

Bláha, J.: K některým problémům souvisejícím s výkladem advokátního tarifu. Bulletin advokacie, 2000, zvláštní číslo

Cüppers, J.: Das neue Zulassungsfervahren für Rechtsanwälte in den Britischen Zone. Neue Juristische Wochenschrift (Nový právní týdeník) 1949

ČAK: Advokáti se po 70 letech omluvili za perzekuci Židů. ČAK, 2018

Čermák, K.: Hodnoty klasické advokacie a jejich eroze v době postmoderní. Bulletin advokacie, 2000, č. 9

Čermák, K.: Pravidla profesionální etiky a pravidla soutěže advokátů České republiky – Komentář. Bulletin advokacie, 1996, zvl.č. 11

Čermák, K.: Příspěvek advokacie ke zvýšení efektivity justice. Bulletin advokacie, 1998, č. 8

Dalton, S., Carlin, P.: Independent Advocacy – A brief look at its past and present. Is its future under threat? North Umbria University: Jurnal of menthal heath, 2002

Dědič, J., Lasík, J.: Opatrovník obchodní korporace jmenovaný pro případ konfliktu zájmů. Bulletin advokacie, 2017, č. 10

Dostál, A.: Povinnost mlčenlivosti advokáta s náznakem mezinárodního srovnání, *Bulletin advokacie*. 2004, č. 6

Dostál, O.: Pactum de quota litis jako způsob určení odměny českého advokáta, *Bulletin advokacie*. 2005, č. 4

Hanzalová, J.: Zákonné zastoupení advokátní s.r.o. jejím společníkem, *Bulletin advokacie*. 2010, č. 1-2

Hamplová, J.: Český advokát na prahu nového tisíciletí, *Bulletin advokacie*. 2006, č. 3

Herczeg, J.: Svobodná volba obhájce a její omezení zákony proti legalizaci výnosů z trestné činnosti. *Bulletin advokacie*, 2004, č. 9

Heller, J., Hora, V., Lukáš, J.: O prostředcích proti přílišnému návalu kandidátů advokacie. *Právník*. 1918, roč. 57

Hendrych, S.: Resoluce na ochranu advokacie. *Česká advokacie*. 1934, roč. 19, č. 3–4

Hendrych, S.: Stíhání pokoutnictví. *Česká advokacie*. 1931-1932, roč. 17, č. 7

Hermann, K.: Obrana proti katastrofální záplavě advokacie, *Česká advokacie*, 1934

Hindenlang, W.: *Anwaltliches Berufsrecht*. www.rak-freiburg.de, 2010

Ibbetson, D. J.: Common Lawyers and the Law before the Civil War. *Oxford Journal of Legal Studies* 8, no. 1, 1988

Jančarová, M.: Práva a povinnosti ve vztahu advokáta a klienta. *Bulletin advokacie*, 2000, č. 10

Ježek, J.: K odposlechu advokáta. *Bulletin advokacie*, 2008, č. 9

Ježek, V.: Právní povaha určení advokáta podle § 18 odst. 2 zákona o advokacii. *Bulletin advokacie*, 1999, č. 10

Jirsa, J.: Proč bychom se souhrnné novely báli. *Bulletin advokacie*, 2009, č. 6

Kalenský, P.: Nový zákon o advokacii a některé otázky jejího společného výkonu. *Právní rozhledy*, 1997, č. 5

Kárný, M.: Politické a ekonomické aspekty “židovské otázky” v pomnichovském Československu. *Sborník historický* 1989, č. 36

Klouza, J.: K některým otázkám elektronické podoby klientského spisu. *Bulletin advokacie*, 2001, č. 3

Koerner, E.: O reformních snahách v advokacii od let osmdesátých, *Právnícké rozhledy* 1904, č. 16, 17

Kovářová, D.: Novela advokátního tarifu a paušální vyhlášky. *Bulletin advokacie*, 2007, č. 1

Král, V.: Ženy v advokacii. *Bulletin advokacie*, 2003, č. 1

Kreling, P.: The case against the conveyancing monopoly. *Libertarian Alliance, Legal Notes* No. 11, 1991

Krym, L.: Nezávislost jako základní princip a podmínka k výkonu profese advokáta. *Bulletin advokacie*, 2006, č. 7-8

Krym, L.: Několik poznámek k ustanovování advokátů soudem jako „opatrovníků pro doručování“ v civilním řízení. *Bulletin advokacie*, 2009, č. 7-8

Kvačková R.: Může být právník bakalář? ČAK, 2010

Legér, P.: Generální advokát při projednávání případu Nova před Evropským soudním dvorem, *The European Lawyer*, 2002

Lisse, L.: Několik poznámek k ust. § 3 zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii, a k některým ustanovením souvisejícím. *Bulletin advokacie*, 2006, č. 11-12

Lišková, J.: Advokát nebo člen ČAK. *Bulletin advokacie*, 1995, č. 10

Malenovský, R.: Právo na právní pomoc v soudním řízení správním. *Bulletin advokacie*, 2007, č. 7-8

Mandák, V.: Je projev zproštění povinnosti mlčenlivosti advokáta, adresovaný třetí osobě, účinný? *Bulletin advokacie*, 1998, č. 10

Mandák, V.: K organizaci advokacie z pohledu tzv. svobodných povolání. Bulletin advokacie, 1994, č. 10

Mandák, V.: Meze trestní obhajoby – nástin základních otázek. Bulletin advokacie, 2003, č. 11

Mates, P.: Zastupování ve správním řízení a datové schránky. Bulletin advokacie, 2016, č. 7

Melzer, F.: Civilní odpovědnost za poradenství advokátem. Bulletin advokacie, 2018, č. 11

Mullerat, R.: Advokacie – na rozcestí mezi uchováním důvěry klientů a úlohou strážce bran a informátora. Bulletin advokacie, 2003, č. 6-7

Myslil, S.: Plná moc udělená více zmocněncům. Bulletin advokacie, 2002, č. 2

Navrátil, M.: Almanach československých právníků. Praha: Knih Tisk J. Slováka v Kroměříži, 1930

Nykodým, J.: Fungování advokáta – právní a morální závazky ke klientům. Bulletin advokacie, 2000, č. 6

Nykodým, J.: Praní špinavých peněz a povinnost mlčenlivosti. Bulletin advokacie, 1999, č. 2

Ondřejová, D.: Dva různé metry aneb diskriminace podnikatelů ve věci osvobození od soudního poplatku. Bulletin advokacie, 2008, č. 5

Ondruš, R.: Bezplatné právní zastupování v České republice. Bulletin advokacie, 2001, č. 6-7

Pannick, D.: Advocates. Oxford University Press; First Edition, 1992

Patera, J., Justoň, J.: K přijaté novele zákona o advokacii. Bulletin advokacie, 2009, č. 7-8

Pelikánová, I.: Smlouva advokáta s klientem. Bulletin advokacie, 1998, č. 8

Piková, P.: Právo nemajetných občanů na právní ochranu. Bulletin advokacie, 2000, č. 3

Račok, M.: Několik úvah nad poslední změnou zákona o advokacii. Bulletin advokacie, 2006, č. 2

Radvan, M. - Stachová, A.: Reklama advokátů. Bulletin advokacie, 2004, č. 2

Rubeš, J.: O některých etických zásadách každodenní práce soudce a advokáta. Bulletin advokacie, 2003, č. 11-12

Rychecký, P.: Ústavní právo a advokacie. Bulletin advokacie, 2005, č. 7-8

Schelle, K., Schelleová, I.: Právní úprava advokacie, Brno. Masarykova univerzita, 1995

Slanina, L., Janošek, V.: Nepřiměřeně nízká smluvní odměna advokáta jako kárné provinění. Bulletin advokacie, 2018, č. 5

Smejkal, V.: Povinnost mlčenlivosti advokáta a elektronická komunikace. Bulletin advokacie, 2007, č. 10

Smolík, P.: Advokát versus exekutor – ochrana zájmů klientů versus exekuce. Bulletin advokacie, 2002, č. 4

Sokol, T.: Proč advokát nemůže být policejním agentem. Epravo.cz, 2006

Ševčík, V.: Advokát jako zástupce účastníka v řízení o ústavní stížnosti. Bulletin advokacie, 2001, č. 8

Šolc, M.: Postavení advokacie v České republice. Bulletin advokacie, 1994, č. 6-7

Šťastník, Š.: Role prokurátora a advokáta v kanonickém procesu. Bulletin advokacie, 2008, č. 4

Štrander, J., Lenghartová, H.: „Advokátní“ mediace na vzestupu. Bulletin advokacie, 2015, č. 4

Tichý, L.: K některým otázkám postavení advokáta a advokacie - vývojové tendence. Bulletin advokacie, 1992, zvl. č. říjen

Vantuch, P.: Prolomení mlčenlivosti advokáta. Právní rádce, 2003, č. 6

Vantuch, P.: Vyloučení advokáta z obhajoby obviněného. Bulletin advokacie, 2002, č. 11-12

Vláda ČR: Důvodová zpráva k zákonu č. 85/1996 Sb., o advokacii

Vlček, M.: Advokát a klient - spříznění duší?. Právní rádce, 2003, č. 9

Vrcha, K.: K problematice osvobození podnikatelských subjektů od soudních poplatků. *Právní rozhledy*, 1999, č. 11

Watson, A.: Changes and influences on jury advocacy in England and Wales during the second half of the Twentieth Century. *Journal on European History of Law.*, 2017

Wurstová, J.: Praní špinavých peněz a ochrana profesního tajemství advokáta. *Bulletin advokacie*, 1998, č. 5

Zachová, M.: Povinnost mlčenlivosti (nejen) advokáta. *Bulletin advokacie*, 2001, č. 4

Zoulík, F.: Příkazní smlouva se zvláštním zřetelem na poskytování právní pomoci advokátem - k diskusi. *Bulletin advokacie*, 1992, č. 1

Zusková, Š.: Mediátor nebo rozhodce?. *Epravo.cz*, 2016

Judikatura:

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19.11.2002, sp.zn. 11 Tdo 636/2002

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26.2.2003, sp.zn. 25 Cdo 1862/2001

Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 20. 8. 2004, sp. zn. 7 To 99/2004

Nález Ústavního soudu ze dne 11. 4. 2006, sp. zn. . ÚS 763/05

Nález Ústavního soudu ze dne 26.10.2006, sp. zn. I. ÚS 401/06

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30.10.2006, sp.zn. 11 Tdo 1340/2006

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10.1.2007 sp.zn. 25 Cdo 2679/2006

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18.1.2007, sp.zn. 25 Cdo 2789/2006

Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 22. 2. 2007, sp. zn. 10 To 34/2007

Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 7.2. 2008 sp. zn.: 20 Co 468/2007 a 20 Co 512/2007

Nález Ústavního soudu ze dne 9. 10 2008, sp. zn. I. ÚS 2929/07

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16.10.2008, sp.zn. 25 Cdo 4495/2007

Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 5.11. 2008, sp. zn. 79/2008

Nález Ústavního soudu ze dne 16.12. 2008, sp. zn. IV. ÚS 2380/08

Usnesení Ústavního soudu ze dne 7.4. 2009, sp. zn. I. ÚS 2022/09

Usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 30. 4 2009, sp. zn. 14 Cmo 83/2009

Usnesení Ústavního soudu ze dne 6. 1. 2010, sp. zn. IV ÚS 2457/2009

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 4. 2012, sp. zn. 25 Cdo 1390/2010

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30.4. 2014, č. j. 33 Cdo 3569/2013

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 6. 1. 2015, sp. zn. 25 Cdo 4009/2014

Usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 26. 8. 2015, sp. zn. 3 To 44/201

Nález Ústavního soudu ze dne 23. 9. 2015, sp. zn. IV. ÚS 910/15

Stanovisko pléna Ústavního soudu ze dne 8. 10. 2015, sp. zn. Pl. ÚS-st. 42/15

Usnesení Ústavního soudu ze dne 27. 10. 2015, sp. zn. I. ÚS 2775/2015

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 6. 2016, sp. zn. 25 Cdo 4066/2015

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 11. 2016, sp. zn. 30 Cdo 2610/2015

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 16. 6. 2016, stížnost č. 49176/11, ve věci Versini-Campinchi a Crasnianski v. Francie

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 8. 2016, sp. zn. 33 Cdo 1590/2016

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 27. 4. 2017, stížnost č. 73607/13 ve věci Sommer v. Spolková republika Německo

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 27. 4. 2017, stížnost č. 18603/03 ve věci André a další v. Francie

Usnesení rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu ze dne 28. 6. 2018, č. j. 8 As 167/2017-58

Nález Ústavního soudu ze dne 17.8. 2018, sp. zn. II. ÚS 644/18

Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 13. 12. 2018, č. j. 6 As 120/2018-36

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30.1. 2019, sp. zn. 25 Cdo 2038/2018

Rozsudek rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu ze dne 6.2.2019, č.j. 6 As 405/2017-33

Nález Ústavního soudu ze dne 23.4. 2019, sp. zn. I. ÚS 3966/17

Výkon advokacie se zaměřením na povinnosti advokáta

Abstrakt

Disertační práce se zaměřuje na výkon advokátní profese v České republice a jejím cílem je přispět k odborné a vědecké diskuzi na téma poskytování advokátních služeb se speciálním důrazem na právní vztah advokáta a jeho klienta. Disertační práce ve své teoretické části pojednává marginálně o historických souvislostech vzniku advokacie jako nezávislého a samostatného povolání právně erudovaných osob, a to jak v obecné rovině, tak na jeho konkrétních úrovních, přičemž zároveň akcentuje důsledné dodržování ústavního práva na právní pomoc a jeho vnitrostátní i mezinárodní právní zakotvení i vymahatelnost.

Práce podrobně a kriticky analyzuje výkon advokacie *de lege lata* v souladu s aktuální platnou právní úpravou a zároveň též při komparaci na evropské i mezinárodní úrovni. Meritorním obsahem práce je především rozbor právního vztahu mezi advokátem a klientem při důrazu na detailní analýzu advokátových práv a povinností platících v jednotlivých soudních řízeních i mimo ně a na výkon advokátní služby *de lege artis*. Disertační práce vychází analyticky z dostupných pramenů práva, soudní judikatury, kárné praxe České advokátní komory, odborných článků, právních publikací a hloubkových rozhovorů. Empirická část disertační práce se zaměřuje na analýzu a syntézu faktorů, které přispěly k současné právní úpravě advokacie a doplňuje i kritické úvahy *de lege ferenda*, zejména s ohledem na aktuálně často diskutované otázky související s výkonem advokátní profese. Těmi jsou především zřejmé snahy o omezování advokátní nezávislosti a narušování povinnosti mlčenlivosti ze strany státních autorit. Tyto faktory jsou mimo jiné identifikovány také při vzájemné právní komparaci výkonu advokacie v angloamerickém a kontinentálním právním systému.

Disertační práce se rovněž podrobně zabývá dobrovolným poskytováním bezplatné právní pomoci pro dobročinné a charitativní organizace, jakož i pro jednotlivce nacházející se v hmotné či sociální nouzi. Dobročinné poskytování právních služeb je podrobně zkoumáno též z pohledu charitativního projektu autora disertační práce, kterým je provoz nadačního fondu

zaměřujícího se na zprostředkování advokátních služeb pro osoby, jejichž finanční situace jim znemožňuje částečně či zcela využít právních služeb standardní smluvní cestou.

Klíčová slova: advokacie; práva a povinnosti advokáta; nezávislost advokacie

Legal practice with the focus on the duties of an attorney at law

Abstract

The dissertation thesis focuses on the exercise of the legal profession in the Czech Republic and its aim is to contribute to the professional and scientific discussion on the provision of attorney services, focusing on the attorney-client legal relationship. In its theoretical part, the dissertation thesis marginally discusses the historical context of the emergence of the legal profession as an independent and separate profession of legally erudite persons, both at the general level and at its specific levels, while emphasizing the strict observance of the constitutional right to legal assistance and its national and international legal anchoring and enforceability.

The thesis analyses in detail and critically evaluates the performance of the legal profession *de lege lata* in accordance with the current legislation in force and simultaneously in comparison at the European and international level. The main content of the thesis is primarily the analysis of the legal relationship between the attorney-at-law and the client with an emphasis on a detailed analysis of the attorney-at-law's rights and obligations in individual legal proceedings and aside from them and on the performance of attorney services *de lege artis*. The dissertation thesis is analytically based on the available sources of law, judicial case law, disciplinary practice of the Czech Bar Association, expert articles, legal publications and in-depth interviews. The empirical part of the thesis focuses on the analysis and synthesis of the factors that have contributed to the current legislation governing the legal profession and complements the critical considerations *de lege ferenda*, especially with regard to the currently often discussed issues related to the performance of the legal profession. These are, first of all, the obvious efforts to limit the attorney-at-law's independence and violate the duty of confidentiality by state authorities. These factors are also identified in the mutual legal comparison of the legal practice in the Anglo-American and continental legal systems.

The dissertation thesis also deals in detail with the voluntary provision of free legal aid to philanthropic and charitable organizations, as well as to individuals in material or social need. Charitable provision of legal services is also examined in detail from the perspective of the charity project of the author of the dissertation, which is the operation of an endowment fund

focusing on the mediation of attorney services for persons whose financial situation prevents them from partially or fully using legal services through standard contractual means.

Keywords: legal practice; rights and obligations of an attorney at law; independence of the legal profession